

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на цео годину 1 ф. 50 новчана, а за Србију 4 динара. Учители са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Донеси и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 1. и 2. У Сомбору, за Јануар и Фебруар 1896. Год. XXIX.

Г О В О Р

што га је говорио проф. **Светозар Дамјановић**, у великој дворани српске учитељичке школе у Сомбору на дан *Svetog Save* 14. јануара 1897. године.

Поштовани зборе, драги ученици и ученице!

Света је истина, да је овај век, век просвете и напретка Дух времена јури неизмерно брзином напред, те ко с њиме не путује, тога хоће, да прегазе и време и свет. Сретнији народи, којима на небу живота сунце сјаше, ти народи одмакоше у просвети подалеко; народи пак, којима не би суђено, да се одмах на уранку сунца просветнога огреју, ти народи још не дођоше на ону просветну висину, на којој би могли и требали бити!

И наш народ је таквог удеса! Док се други сретнији народи обратеше с напреднијим духом времена, те с њиме корачаху напред, дотле је Србин морао стајати на мртвој стражи, дотле је Србин морао бити грудобран, заштита и тих сретнијих народа и просвете те! Но на срећу нашу не остаде свагда тако. Бурна она времена прохујаше те и Србину поче на небу просветноме свитати и Србина озари зрачак просвете те и он ето хита, да се ухвати у коло бољих, сретнијих и напреднијих народа. И даће ваљда Бог и срећа Србинова, те ће и њему сванути лепши и ведрији дани! Та када је Србин могао бити тада први, кад је требало крви, ваљда ни сада на књижи неће бити лошији, кад је Србин могао бити јунак на мегдану, ваљда ће бити и јунак на просветноме дивану!

Ми хвала милом Богу имамо већ доста фактора, који су позвани, да шире и потпомажу просвету у народу нашем. Поред цркве нам свете, ту су нам школе наше, ту нам је Матица Српска, ту мезимче — позориште наше, ту су нам певачке дружине, ту добротворне женске задруге, ту и остала друштва, којима је цео

свети задатак, па и врше га, а вршили би га ваљда још и боље, да смо и ми сви друкчији, него што смо. Вршили би га ваљда још боље, да је у нас више слоге, више међусобне љубави, а мање раздора, неслоге и партајске страсти. Но даће ваљда Бог и срећа јуначка, те ћемо и у том погледу ваљда кадгод бољи бити!

Ја споменух мало пре факторе, који су позвани, да промичу напредак и шире просвету у народу нашем. Сви су ти фактори важни, сви су снажни у ширењу просвете, но најважнији и као да најснажнији фактор јесте школа. Поље на коме овај фактор свој задатак врши, то је свеж ум и младо срце дечије, а то поље као да је најзгодније и најплодније, јер што се на осетљивом земљишту свежег ума и младог срца дечијег посеје, то ће пустити корена, то ће донети плода!

Задатак је школи, да ум дечији обогати науком, која му је за живот нужна, а срце да му оплемени врлинама, које ће га као човека у животу крунисати. И ако школа врши тај задатак онако, како ваља, то она тада испуњава савесно дужност своју према народу своме, подижући и дајући му врне и ваљане чланове. Настава дакле и васпитање то је језгро задатка школинога, те ако је то језгро здраво, здрав ће нам бити и народ наш. „На млађима свет остаје“ вели позната народна, а какви ће бити млађи, то зависи највише од школе нам народне. Школа је дакле расадница, која треба да нам спреми и однегује ваљане чланове народу.

Па како треба школа да врши тај свој задатак? Ево како!

Кроз школе наше треба да провејава дух вере наше православне. Тај дух окрепиће децу нашу, тај дух очеличиће их, те ће у животу своме љубећи веру своју — љубити и све оно, што је свега и племенито нашем народу. Задатак је школи народној, да деци нашој покаже пут у цркву, да им тај тако омили, да с њега не сиђу док их траје. Љубав према вери својој треба да иде руку под руку са љубављу према народу своме. И овој врлини треба да нас школа научи! Светлим примерима из историје наше, из те богате ризнице и добра и патње народа нашега, треба школа да усађује у децу љубав к народу нашем. Тим и таквим примерима треба да их учи, да познају прошлост народа нашега, те да се на њој поуоче и да из ње поцрпе поуке за свој потоњи живот.

Историјом књижевности наше, тим извором и носиоцем родољубља и поноса народног, треба школа да децу приљуби књижи нашој, књижи народној, да им каже, да је само у њој — у књижи

нам народној, у песми народној најбоља храна духу Србинову. Школа треба да упућује децу, да их саветује, да пригрле и да чувају лепе обичаје наше, то лично обележје народа нашега, обележје, којим се Србин разликује и којим се Србин одликује од осталих народа.

Једном речју: школу нашу народну треба вазда да провејава дух вере праћедовске и дух народа српскога, јер ће нам само тада бити оно, што треба да нам буде, биће весница лепших дана наших и лепше будућности наше.

Но је ли доста, ако само школа нам народна врши свој свети позив, свој узвишени задатак онако, како то треба и како то ваља? Треба ли остали позвани фактори изван школе да скрете руке, па да сву срећу народну само из школе изгледају? Не — богме не! Школа сама не може и није кадра све учинити. Њој у времену племенитог али и тешког задатка треба помоћи. Поред школе треба да и сви остали фактори, који су позвани, да поведу нам народ напред, сви ти треба да врше савесно свој задатак и тек онда ћемо моћи ведро чела погледати у очи лепшој будућности народној.

Међу овим факторима породица — кућа је најмоћнија помоћница школи. Кућа наша треба руку под руку да иде са школом нашом у делима васпитања деце наше и тада ћемо од тог и таквог заједничког рада и куће и школе — сигурна успеха имати.

Куће наше треба да су домаћи храмови, у којима треба да живи љубав према вери нашој, вери праћедовској, љубав према имену и језику народном, љубав према лепим обичајима нашим, љубав према свему ономе, што је наше, што је народа нашега, и тада — само тада ће и деца наша бити у животу своме верни следбеници вере нам православне, честити синови и верни служитељи на олтару нам народноме. Кућа треба да помаже школи. Кућа треба да учврсти све оно, што је у школи назидано — подигнуто! Јер ако ће кућа наша све оно, што нам школа подигне — разваљивати, све оно што нам школа сагради — разграђивати, ту онда неће бити напретка, ту нема изгледа на лепшу будућност!

Школа и кућа дакле то су поред цркве два најмоћнија фактора, који нас могу подићи, па и подићи ће нас, ако буду заједнички делали на делу васпитања деце наше — те узданице наше. Заједнички рад школе и куће наше подићи ће нам нараштај, подићи ће нам народ на просветну висину, те ћемо и ми већ једном

том и таком просветом народном извојевати себи достојно место у колу осталих виђенијих народа — јер „И просвета је оштра, као убојни мач!“

Господо и другови! Наставници и учитељи! Вршимо свој свети позив учитељски савесно и тачно, вршимо га радо и вољно, јер од таког рада нашег зависи срећа и спас народа нашега! Приправници и приправнице, ученици мили и ученице драге! Кад данас-сутра уђете у народ, народ ће вам поверити децу своју, узданицу своју. Пригрлите их, чувајте их, пазите их, настављајте их и упућујте на стазу праву и ради мирз савести своје и ради добра и среће народа свога!

Родитељи, оче и мајко сриска! Пружите руку наставницима деце ваше, помозите школи у раду њену, јер тим ћете помоћи себи, деци својој, народу своме!

Вршимо дакле свиколици своје дужности према народу своме орно и вољно и дух св. Саве давашињег светитеља и првог просветитеља сриског, водиће нас лепшим и сретнијим данима — лепшој и бољој будућности! Светитељ и просветитељ Сава молиће се Вишњем Богу за нас све — за народ свој и Бог ће нас благословити!

ПРЕДЛОГ У ПОГЛЕДУ ОСНИВАЊА ЗАБАВИЛИШТА.

У једном од наших јавних гласила а под насловом: „Два — три савремена предлога“ изашао је чланак од „Радише“ који под утецајем пронетог гласа о скорашњем сазиву нашега народно-црквенога Сабора износи нека „горућа“ питања, која поглавито засецају око усавршавања наших највиших народних школа.

И ако веома ценимо рад око унапређења свакако најважнијега питања народнога т. ј. просвете, што је дају: основне, — в. девојачке — и учит. школе разне врсте (било то забавилишта, било пак учит. школе за изображење наставника основних и в. девојачких школа) то ипак не можемо а да не замеримо, ако се та веома важна питања олако узимају. Овим речима никако нећемо да изразимо сумњу у погледу педагогијскога знања г. Радише, али осуђујемо начин писања, којим се преко колена преламају ствари, које засецају у народни живот.

По миљењу г. Радише питања као што су: 1. „Оснивање и уређење праве учитељске вѣрбаонице уз обе сомборске учитељске школе; 2. устројење уз женску учитељску школу и течаја за обра-

зовање забавиља; 3. устројење испитнога поверенства уз учитељске школе за полагање учитељских испита за више девојачке школе“, дају се „одмах, или врло брзо оживотворити“ и то на начин, како он то предлаже.

Између ова три предлога сваки посепце од великога је значаја и обрада му захтева много времена а дубљег размишљања и проучавања, те да се и приближно добро обради. Да ли је боље, да поред сваке учит. школе постоји једна вежбаоница, или више: о томе нећемо овом приликом да говоримо; да ли би у испитно поверенство за оспособљење учитеља виш. дев. школа имали ући само професори препарандија, или и други ко... и о томе ћемо ћутати, јер као што смо мало пре приметили, то су ствари врло замашне и опсежне, а да би се то олако могло презомити преко колена, као што то г. Радиша држи; но овом приликом узећемо у претрес само онај предлог, што се односи на устројење „течаја за образовање забавиља“, а задовољни ћемо бити, ако нам пође за руком, да докажемо да ће боље бити, ако се ово питање, које се има „што пре решити“, не буде решило по предлогу г. Радише, све и ако је онај „саборски закључак“ зготовљен по рецепту угарских државних забавиљашта, него на начин, који ће сврси најбоље одговарати, а чему смо ради овим чланком што-шта допринети.

Ако се не варамо, законски предлог срп. нар. цркв. сабора од 1892. године у погледу забавиљашта стоји на истој основи, на којој и г. Радиша, а на име: „Женске учитељске школе ваља тако преустројити, да прве две године обухвате наставно градиво за забавиље, ту да наставу заокруже и заврше, те на крају друге године да полажу испит за забавиљско оспособљење и ученице се пуштају у живот...“

Онима, који су овај предлог спремили за сабор мање замерамо, него г. Радиши из разлога, што у нашем сабору са по све незнатним изузетком — на жалост — седе људи, који се нису бавили изучавањем педагогијских наука, нити им је то по занимању струка, те се само под притиском околности позабаве и са стварима око школе. Према овим пак г. Радиша својевољно се упустио у расправљање питања, која засецају у суштину једне врсте народних школа — као што је забавиљаште, а према озбиљној садржини чланка нити можемо нити смемо претпоставити, да је лаж, или да је из пуне таштине за писањем рад нашу в. школску власт да наведе на штетно и некорисно решење.

Писац ових редака намеран је био у своје време опширнији предлог изнети у погледу оснивања забавиљништа; но пошто г. Радиша жури највишу власт школску, да „ове ствари као горуће, које одлагања не трпе, ваља одмах, или бар што пре решити“,*) то се и писац овога чланка побуђеним осећа своју примедбу учинити, да, ако би се хтело „одмах или бар што пре решити“, да се не реши баш са свим у смислу чланка г. Радише, а и пре но што би се на врат на нос решило, боље би било, да се наша највиша школска власт у овој ствари претходно стави у споразум са проф. колегијама учит. школа, које ће јој свакако најбоље моћи саветом послужити...

Забавиљништа, или „стручни течајеви за образовање забавиља“ као стручни заводи, сродна су са учит. школама, пошто и једни и други поред стручно-наставничкога образовања дају и опште образовање, које ради подизања интелигенције кандидата, а које пак да би им пружили градива, што ће они доцније као наставници употребити на образовање душе и срца поверене им деце. Ово потоње у већој мери важи за будуће наставнике осн. школа, но за забавиље а то је уједно и један од најглавнијих разлога, што су државна забавиљништа у погледу свога устројства тако непотпуна тако несавршена!

Данашњим даном у смислу држ. закона (од 1891. год. XV. зак. чл.) стручни течај за образовање забавиља траје 2 године, а предузима се: наука вере, матерњи језик и књижевност**), домаћа повесница земљопис, зем. устав, природне науке, геометрија и цртање, женски ручни рад, педагогија (специјална) и дидактика, антропологија и дијететика, пословна настава, певање и свирка, гимнастика и похађање, односно практичан рад у вежбаоници. Ово је дакле наставни план за забавиљништа, који, када сравнимо са наст. планом учит. школа, лако нам је увидети, да се овај разликује од пређашњег у погледу *количности градива*, јер не садржава у себи ни историју света, ни географију осталих земаља осим домовине, ни математику, ни немачки језик... Ако пак к' томе додамо још, и то, да течај не траје више од 2 године лако нам је извести и тај закључак, да и оно градиво, што се и у једне и у друге врсте заводима заједнички предузима, не *предузима се у једнакој количини*.

*) А како дознадосмо и Саборски Одбор озбиљно расправља ствари у погледу припреме за скорашњи Сабор.

**) За нас разуме се и мађарски језик, црквено славенски језик, појање и т. д.

Дакле ни по количина ни по каквоћи наставнога градива то две врете завода не слажу се, према чему чудновата изгледа и сама помисао, такве врете комбинације, као што то себи замисља г. Радиша т. ј. да се забавиљште и учитељска школа тако споје, да прве две године заједнички похађају и оне ученице, које се спремају за наставнице осн. школа и оне које се приуђуговљавају за забавиље.

Узмимо на пример српски језик и српску књижевност. Овај предмет је у учит. школи — рецимо — по разредима овако подељен: I. разр. граматика, II. разр. синтакса, III. разр. писмени саставци (поетика, штилистика и т. д.) IV. разр. историја срп. књижевности. Али будуће забавиље имају на изображење само 2 године; како дакле да оне за две године сврше оно, што ученице учит. школе ваља да сврше за 4 године? Да ли да се сво то градиво за љубав будућних забавиља сузи на количину, која се да свршити за две године, а на штету изображења будућних учитељица, или да се за љубав будућних учитељица осн. школа натовари на грбачу и будућним забавиљама — а на штету сугласности осталих предмета — све то градиво српскога језика. И једно и друго немогуће је, а треће што, по овој стази ходећи, не да се произвести. Дакле комбиновати забавиљште и учит. школу овако није могуће, јер што смо овде навели за српски језик и историју срп. књижевности, то важи и за педагогију и ист. педагогије, а то исто важи мање-више и за остале предмете, но не налазимо за потребно упуштати се у овом погледу у детаљности, пошто је већ из наведенога примера лако створити и слику целине.

Јесмо ли пак тога уверења, да се предлог г. Радише не да спровести, то нам се и нехотице намећу питања: Да ли је у опште могућа каква комбинација, или ако није, шта да се чини?

„Стручни течај за образовање забавиља“, као што смо рекли у смислу држ. закона састоји се из две године и то из разлога, што се држи, да будуће забавиље могу набавити потребно оспособљење за две године што је свакако погрешно*).

Забавиља (а може и мушко бити) добија у забавиљшту, као што рекосмо, *оштре* и *стручно* изображење. У погледу првога држ. закон за сада задовољава се према забавиљама са спремом у пола толиком, као гледе учитељица (учитеља) осн. школа. Према чему је у погледу интелигенције деградирала на нижи ступањ од

* Без сумње овде је врло важну улогу играо и та околност, што је прво доба оснивања многобројних забавиљшта претпостављало потребу многих забавиља.

учитељице осн. нар. школа, а у самом животу она по положају и по награди (јер и код забавиља је минимум плате 300 форинти) заузима исто место, као и пређашње; јер, као што знамо, нико је не рачуна у врсту: шваља, модисткиња... по у ред учитељица, односно наставница. Према чему можемо ставити питање: од куда, да држ. закон за истоветне сталеже (и награде) не тражи истоветну интелигенцију?

Врло се вара, ко узрок тој аномалији тражи у томе, што бајаги учитељицама осн. нар. школа треба више знања из историје, природних наука и т. д. него забавиљама, јер су онима поверена деца старија, те за њихово изображење и васпитање потребне су веће наставничке науке, но што је случај за децу од 3—6 година! Да овај узрок не можемо за озбиљан узети, види се из тога, што будуће учитељице осн. нар. школа приликом учења у учитељичкој школи упознају се са многим знањима, која њима — као наставницама — у осн. нар. школама никако неће требати. Која учитељица предузима у основној школи алгебру? На ипак она је учи у учитељској школи, а зашто? Свакако с тога, да и алгебром, као згодном дисциплином, усавршава своју индивидуалну интелигенцију. Та данашњим даном занатлијски шегрти похађају своје специјалне школе, да би, набавивши нека знања, доцније као занатлије не само вешти, но и што више интелигентни радници и грађани били. А шта да рекнемо о занатлијским ученицима који, користећи се новијим установама са којим занатом скопчаних грађанских школа, уче извесан занат, а уз то сврше и шест разреда грађанске школе?! Или зар од будућих забавиља да не тражимо већи ступањ интелигенције, по од занатлија? Садашњом установом забавиљшта никако се и не тражи, јер 6 година грађанске школе по времену управо одговара броју година, које забавиља проведе око свога усавршавања (4 године виш. дев. школе и 2 године течај у забавиљшту). Ово је пак једнострано напредовање људскога друштва, у коме личности, које припадају наставничком особљу, не стоје на вишем ступњу интелигенције, по одличније занатлије.

Што се пак тиче стручнога изображења забавиља становиште, које заузимају држ. закони, какођер је *погрешно*.

Забавиље, по пропису наставнога плана за забавиљшта, у погледу стручнога изображења свога из психологије уче овај део, који се односи на децу, рецимо, до 6 године; из логике тек нај-

главније законе мишљења; из дидактике (и методике) онај део, који је у тесној вези са пословним радом деце; из педагогике опет само оно, што се крће у опсегу тога доба; из историје педагогије кратак поглед развитка забавишта у старом, средњем и новом веку. До душе нешто опширније се упознају кандидаткиње са радом овога потоњег века, као што је рад Амоса Коменскога, али и то је у тако ускоме оквиру, да дотичне никако не могу стећи потпуну, заокружену слику о епохалном раду овога великана на пољу педагогије, као што им је тавна слика и рада Оберлина и Л. Шеплерове. Тек код Песталоције се обраћа прилична пажња, која достиже свој врхунац код Фребла и преглѣда доба, које је наступило по раду овога основаоца модерних забавишта.

Ово површно и као од беде предузимање теоретичнога знања у погледу стручног изображења, хоће да се паралише многовременом практичном спремом, што нас све живо потесћа на преправдије из старијих времена, где се према околностима није ни обраћала каква пажња теорије стручног изображења, но привезјала се такозвана „вештина учитељевања“ на основу практичног рада у вазови вербаоницама, или као што је то било у почетку прошлога столећа у Франкеовом семинару као зачетку садашњих учит. школа.

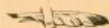
Да ово и оваково стручно изображење не може одговарати ни позиву забавиља, ни духу напредна времена, лако је схватити, ако нам је поле позната целъ забавишта, која обзирући се на развијање тела поверене им деце, ваља да на извештај начин утичу и на развитак највиших идеја: истине, лепоте, и доброте (а што одговара разуму, чувствима, и вољи дакле трима појавама душевнима), чега, да кажемо клицу још при рођењу своје доноси дете на овај свет. Узмимо на пр. психологију:

Као што мало пре наведосмо, у државним забавиљштима из ове дисциплине предузима се наука о души мала детета, другим речима посматрају се душевне појаве код детета до 6. године — што је врло погрешно. Душа, као таква, једна је и иста у нормално развијена створења божја, које се назива човеком, било оно младо, било одрасло. Разлике, у колико се о њима може говорити према добу старости, односе се на душевне појаве, које су у млађе доба простије, несавршеније (или још неразвијене), но у зрелије доба. Али те разлике у погледу интензивности, и компликације душевног рада не дају се по битности и суштини својој оделити

ШКОЛСКИ ЛИСТ

1897.

ГОДИНА ДВАДЕСЕТ И ДЕВЕТА.

УРЕДИО И ИЗДАО:

НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

СОМБОР.

ШТАМПАРИЈА ФЕРД. БИТЕРМАНА И СИНА.
1897.

САДРЖАЈ.

	Стр.
Говор о св. Сави од Св. Дамјановића	1
Предлог у погледу оснивања забавилишта од Михајила	4. 38
Честитка Николе Ђ. Вукићевића	12
Светосавска прослава у општинским школама краљевине Хрватске и Славоније	14
Школе у Минхену превод М. Бандића	15
† Иван М. Поповић од Ст. С. Илића	18
Светосавско славање у Сомбору од Ст. С. Илића	19
Говор на опелу В. Пајтићеве од Ст. С. Илића	22
О разним дечјим карактерима по С. Стериу од М. Гавриловића	33. 72. 88
	119. 154
Последњи покушај, да се удружи ери. нар. учитељство из архиепископије карловачке и митрополије српске од А. Варађанина	35
О св. Сави написао Ј. Константиновић	42. 53
† Десимирка Калића од Д. Живића	44
Христос васкресе од Ст. С. Илића	49
Из „Опште Педагогике“ др. В. Бакића	50. 65
Анкета за вероисповедну наставу од А. Варађанина	56. 74
Српском народу	58
Испити у ери. учитељским школама сомборским на свршетку 1896/7. шк. године од В.	82
Позив на народ Српски	90
Српска мушка учитељска школа у Пакрацу од Н. Шумоње	94
О недељним школама превод Ст. С. Илића	96
Мојим искреним пријатељима и поштоватељима од Н. Ђ. В.	100
Министарски извештај о школама у години 1895/96. од М. Бандића	101
Испит зрелости у женској учитељској школи у Горњем Карловцу године 1897. од В.	102
Како треба водити дневник и бележницу о месечном успеху ученика? од В.	103
Књижевни преглед од Ј. Ј. Кнежевића	105
Ко спречана дечије школско васпитавање и настављање од Б. Сварчевића	113
Школски Савет од В.	121
О учитељско васпитачком позиву и служби од Д. Ђурића	123
Даровни уговор	125
Са XIV. окупштине учитељског удружења краљевине Србије од А. Варађанина	129
Повторна школа од П. Теранина	133

Примери за објашњење катихизиса по Ј. Е. Шмиту од М. Борђошког	137
О настави певања у народној школи од Др. Блажека	140
Развијање религиозног осећања у школи од Ст. С. Илића	145
Седница Школног Савета од 16. октобра саопштио В.	150
Нешто о зборном читању од Ј. Ј. Кнежевића	155
О дечијем јогуству од Д. Ђурића	159
Спојено образовање учитељица и забавиља од В. Петровићеве	165
Поступак при настави у читању и разумевању недељних и празничних еванђеља од В.	167
Двадесетогодишњица учитељског рада од Б. Свирчевића	168
Књижевни преглед од В. Петровићеве	170
Позив на претплату	177
Школа и политика од Р. Поповића	178
Учитељство основних школа у Русији од Ст. С. Илића	181
Закон о уређењу плата наставника средњих и основних школа у Црној Гори, из „Просвјете“	186

Осим тога скоро у сваком броју биле су рубрике: Некролог, Школске вести, Разно, Нове књиге и Листови и Упоришта учитељска места.

Сарадници у 1897. години; *Аркадије Вараћанин* управитељ в. дев. школе у Новом Саду. — *Богдан Свирчевић* учитељ у Вел. Бечкерек. — *Вјера Петровићева* проф. на срп. женској учит. школи у Сомбору. — *Др. Војислав Бакић* професор Велике Школе у Београду у Србији. — *Драгутин Блажекић* учитељ харм. појања и певања у српским учит. школама у Сомбору. — *Душан Живић* учитељски приправник у Сомбору. — *Душан Ђурић* учитељ у Осеку. — *Јован Јанко Кнежевић* проф. учит. школе у Пакрацу. — *Јован Константиновић* катихета учит. школе у Пакрацу. — *Милан Стојишић* проф. учит. школе у Сомбору. — *Милош Бандић* учитељ у В. Кикинди. — *Јереј Милутин Гавриловић* парох у Сомбору. — *Јереј Младен Борђошки* катихета учит. школа у Сомбору. — *Никола Шумопа* управитељ учит. школе у Пакрацу. — *Павле Терзин* учитељ у Ад. — *Радивој Поповић* учитељ глухо-немих у Митровици. — *Светозар Дамјановић* проф. женске учит. школе у Сомбору.

Главни сарадник: *Стефан С. Илић* учитељ у Сомбору.

на доба пре и после 6 година, а да се не изложимо томе, да услед ценителачења у погрешку не паднемо. Истина, доказано је, да мозак детета тек у 6—7. години добије сталан облик, али то још не значи, да се и. пр. самосвест (која се појављује између 2. и 3. године) детета до 6. године другачије има схватити, но код одраслијега; да се асоцијација и аперцепција престава друкчије извршује код детета од 4—5—6 година, но код деце од 7—8 година итд. Према чему што зна о самосвести, аперцепцији... будућа учитељица осн. школе, наља да зна и будућа забавиља, јер поред тога што и једна и друга ради на садашњости, мора имати пред очима будућност. Када забавиља свесно утиче на правилан развитак оних душевних способности, које се опажају на детету у добу до 6. године; то она мора на уму имати и дотле још не развијене способности, а које се развијају на основу и помоћу већ развијених душевних способности т. ј. мора у сваком повереном јој малом детету гледати будућег човека. Код кога се у раном детињству учвршћује нека страст, она ће у толико снажније делати у одраслије доба... а страстан човек тешко ће се одржати на висини праведности.

Са ово неколико речи хтедосмо нагласити, да није довољно, да будућа забавиља изучава само психологију детета до 6. године, но треба да се с овом науком упозна у опширности, какова се с правом може захтевати од наставника на основној школи. Јер и ако се не може говорити о моралном карактеру код детета од 5—6 година, пошто се исти оснива и развија на осталим душевним способностима, али од којих се неке појављују и код детета у раној младости (пре 6. године): то ипак безусловно потребно је, да забавиља буде на чисто, шта је то морални карактер и шта су услови његова развитка. По о моралном карактеру не може бити говора ни код деце, која похађају основну, и. девојачку школу, на богме у почетку ни код ученика учит. школа, и ипак никоме не пада на ум, да из тога извађа закључак, да наставници ових завода не морају знати психологију човека, рачунајући са двоструком задаћом ове науке

Ако је погрешка, што се наставницима одраслије деце не даје прилика, да се упознају са психологијом детета до 6. године, то се у већој мери може замерити, ако се забавиље не упознају са психологијом човека. Према садашњем стању ствари наставници осн. школа упознају се са психологијом деце у добу од 6—12. године, односно са психологијом човека и у осталим старијим перијо-

дама жинота, а не упознају се (јер ово садашње узгредно напомињање таман је толико, као ништа) у добу до 6. године; из чега се јасно види, да препарандије такођер дају својим ученицама крњу психологију човека. Докле забавиле раде са малом децом, не обзирујући се, шта ће од њих бити: дотле учитељице осн. школе, развијајући одраслију децу, не воде рачуна о томе, какве су душевне процесе прешла иста деца, док још нису њима поверена била. Погрешност овако несавршенога наставнога плана очигледна је, јер не само да довађа у опасност природну постепеност у развиту и рачунање са битношћу Божија створа као човека (у свима фазама његова развита), него ствара кинески зид између забавишта и осн. школе.

Одиста чудновато изгледа, што се у препарандијама толико и толико наглашава: да наставница основне школе ваља увек да одржава свезу између осн. школе и главних чинилаца (родитеља) домаћег васпитања, а овамо не тежи се за тим, да се учитељица уведе у тајне тога домаћег васпитања. Или примењено на забавишта, којима се хоће да замене знатан део домаћег васпитања, не тежи се, да се учитељице осн. школа уједно упознају са оним, што се забавиљама препоручује.

Дакле не учи се психологија ни у препарандијама ни у забавиљштима у тој мери, да иста опсиже цела човека, но и на једној и на другој врти заврда учи се овај предмет крње — непотпуно. Како би се овоме злу доскочити могло, о томе ћемо доцније рећи своје мишљење, а сада пређимо на остале предмете стручнога васпитања у држ. забавиљштима.

Из логике учи се таман толико, да се може рећи, да се и та дисциплина предузима. Просто да се изразимо: у пола толико градива, као у препарандијама. Када узмемо у обзир, да се логика у препарандијама у уобичајеном обиму предузима до душе и као преднаукa (са психологијом) за методику и дидактику, но у главноме у сврху, да се кандидати сами науче правилноме мишљењу, што је њима не само као будућим учитељима потребно, но и као интелигентним члановима друштва: то нам неразумљиво долази та околност, зашто да се од будуће учитељице осн. школе тражи правилније мишљење, но од будуће забавиље? Зар, да кажем, забавиљније потребно знати како долазимо до престава, чистих и јасних појмова, пресуда и закључака, или у чему се састоји дедукција, синтеза, дефиниција, дивизија итд.? Та за Бога у суштини она ради

на истоме (и ако донекле на други начин и другим средствима), на чему и учитељица осн. школе. Цељ је и једина и друга до-
принети са своје стране извештај део к најзвештајој сврси васпи-
тања — оспособљењу детета, да временом само собом ради на уса-
вршавању себе самога, у чему пак игра главну улогу правилност
мишљења, а овога законе излаже логика, која је за све људе једна
и иста. Напуни ли се свест детета у добу, када полази забавиште
(а у то време сарамерно највише престава набавља се), погрешним,
тамним и збрканим појмовима, тешко ће се напредовати у добу
похађања осн. школе, а зло ће бити са таквим дететом и кад по-
стане одрастао човек.

Са ово неколико речи хтедосмо рећи, да не увиђамо, зашто
је учитељица осн. школе потребнија онсежнија логика, но забавиљи,
било то са погледом на њихов позив, било пак са погледом на њи-
хову личну интелигенцију.

Дикактика је такођер више опште-наставничкога значаја,
излажући дух наставе, те се у погледу развољности с гледишта
двеју врсте завода такођер не би смела чинити таква разлика као
у погледу методике, што је свакако специјалитет, те се понаособ
мора изучавати. Особито што се прве дисциплине тиче, она за за-
бавиљште свакако би се могла узети као елементарни део оне
пространије за учит. школе.

Не упуштајући се до крајности у потанко разглабање сва-
кога појединога предмета, који служи на стручно-наставничко изо-
бражење кандидата, прећи ћемо на ист. педагогије и методике.

(Свршиће се.)

Ч Е С Т И Т К А

Н. Ћ. Вукићевића управитеља српских учитељских школа у Сомбору.

Приликом прошлогодишње двадесетпетогодишњице кр. учи-
тељске школе у Београду, г. Н. Ћ. Вукићевић управитељ српских
учитељских школа сомборских и пр. гл. школ. референт, упутио је
на управу поменуће школе следећи поздрав:

Управитељу Учитељске Школе

Господину *Јеврему А. Илићу*

Велештовани Господине Управитељу!

Врло ми је мило што сам из цењеног писма вашег од 1.
Јануара о. г. разабрао да ће српска учитељска школа у Београду

о Светом Сави 14. Јануара о. г. свечано прославити двадесетпето-годишњицу својега опстанка.

Радо бих се одазвао уваженом позиву вашем, господине управитељу, да на ову просветну славу у Београд дођем и лично учествујем у тој дичној светковини српскога напретка; али старост моја не допушта ми у ово зимње доба тако далеко путовати, а и званични послови па и наша овдашња светосавска свечаност не дозвољавају ми то да сада учиним.

С тога духовно учествујући у прослави знатнога културнога напретка у повесници народа нашег у дичној Краљевини Србији, као стари трудбеник на пољу српске народне школе и као многогодишњи управитељ прве и најстарије учитељске школе српске, узимам ову прилику, да писмено честитам Вама, велештовани г. Управитељу, сјајну двадесетпетогодишњицу прве српске учитељске школе у Србији, која је позвана да спрема ваљане учитеље за Краљевину Српску и за остале српске покрајине на балканском полуострву.

Колико се мени чини, у ново ускрелој држави Српској није се до сада достојна пажња давала религиозно моралном васпитању и образовању младежи у школама, па с тога покрај свега спољнога блеска опажа се назадак у благодарности и у побожности у свима слојевима грађанства млађег у Србији, а то не води народ к правој и сталној срећи.

Моје је стално и на многогодишњем искуству утврђено уверење, да је по наш српски народ само она просвета добра, која се оснива на светој науци православне цркве и на светом Еванђелију.

За таквом просветом инстинктивно чезне наш народ. Таква се просвета њему мили и само таква просвета спасоносно упливише на његов развитак; јер она одговара духу, и прошлости нашега народа и она му само може без штете бити.

Познавајући ваш књижевни и наставнички рад, уверен сам да ви делите моје мишљење, па с тога се и надам, да ћете ви, колико год можете, допринети к томе, да бар учитељске и народне школе у дичној краљевини српској одговарају духу народа српског, да по превасходству поштују Светосавски аманет и да тако преустројене буду, да могу благотворно утицати на право и темељно образовање народа српског, а да престану бити копија западњачких, нарочито француских модерних школа, које нигда немогу народу нашем од праве користи бити; јер само једнострано и насилно у неприродном правцу образују разум, а срце и вољу остављају у напетку.

Наш је овде положај много тежи него ваш тамо, па ипак су наше школе организоване тако, да се у њима деца у духу своје свете православне вере и миле народности наше васпитавају, да се упознају са језиком свете наше цркве, и да из ране младости науче читати и појати у цркви при богослужењу. Школе наше

стоје у најтежњој заједници са црквом нашом; јер ми смо уверени, да нас само та кренка свежа одржати и унапредити може.

Па кад је то тако овде код нас, дај Боже, да скоро буде тако и још боље тамо код Вас у земљи наших праотаца, у држави која је српска и православна!

Кад би се ова скромна жеља моја што скорије остварила тамо код Вас, онда бих ја у мојим старим данима са праведним Симеоном ускликнуо: „Сада отпусти, Госводе, мене с миром; јер очи моје видиле су зору лепше будућности мукотрпног народа српског, који ослобађа се туђинштина, и оснива васпитање и наставу свога подмлатка на тврдом темељу свете вере православне и своје миле народности.“

У то име нека је срећна прослава ваша и благословена!

У Сомбору, на дан када се Св. Сава у Светој Гори — Атону спомиње. 1896. год.

То од срца жели:

Никола Њ. Вукићевић,

српске учитељске школе сомборске управатељ
и заменик гл. школ. известиоца
у Митрополији карловачкој.

СВЕТОСАВСКА ПРОСЛАВА У ОПШТИНСКИМ ШКОЛАМА КРАЉЕВИНЕ ХРВАТСКЕ И СЛАВОНИЈЕ.

Од како су српске школе у Славонији и у Хрватској покомунале, од тога времена горко су се тужили Српски родољуби, да им браћа Хрвати а особито њихове власти забрањују држати Светосавску славу у школама; сада је баш на нашу нову годину 1897. висока Хрватска влада издала наредбу о том како се имају светосавске прославе држати.

Наредба та овако гласи:

НАРЕДБА.

кр. хрв.-слав.-далм. земаљске владе, одела за богоштовље и наставу, од 1. јанура 1897. број 4237/1896., у погледу начина прославе празника св. Саве по грчко-источној школској младежи при овоземаљским пучким школама.

Савезно с ово страном наредбом од 3. јула 1889. бр: 6798. (школ. и наставни ред §. 10., тач. 9., сл. 6), којом је одређено, да ученици грчко источне вероисповести имају учествовати при обходу на дан празника св. Саве (26./14. јануара), налази кр. хрв.-слав.-далм. земаљска влада, одел за богоштовље и наставу, дозволити, да се и светосавска школска свечаност може прославити по досадашњим обичају и у пучким школама т. ј. да на тај дан може

литија доћи из цркве у школу и да се тамо може, после прописно обављеног дела свечаности, декламовати, певати и пригодни говор држати, ну само под тим уветом, ако надлежни православни свештеник-вероучитељ или његов заменик споразумно са учитељем одабере и установи текст декламација, песама и пригодног говора строго према односним одредбама претпостављене му духовне власти, те се чине обојница одговорнима за сваку славу ове недостојну згоду.

Учитељ иако дотичне школе дужан је помагати свештеника при приређивању ове свечаности; нарочито у погледу уређења школске собе, у којој ће се прослава обавити и настојати, да деца одабране комаде ваљано науче. А замоли ли дотични свештеник учитеља православне вере за савет у погледу избора песама, декламација и деце, која су за издавање истих најспособнија, има се исти драговољно одазвати.

За управу дотичне школе одговорна учитељска особа без обзира на вероисповест има такођер присуствовати ономе делу свечаности, који се обавља у школи.

И у оним школама, где православна школска деца не би могла присуствовати светосавској литургији због превелике удаљености од цркве или због зла времена, може се приредити деломична јавна светосавска школска свечаност певањем, декламовањем и говором ако се с том надлежни свештеник-вероучитељ са дотичним учитељем споразуме и договори пак је за дотичну прославу и овакове свечаности одговоран.

Светосавску свечаност слободно је приредити и прославити у свакој школи, у којој број православне деце износи барем петнаесторицу (15) школских полазника.

За време школске ове прославе празника св. Саве, има се школска обука за децу других вероисповести сасвим обуставити, те иста распустити.

Наредба ова ступа данашњим даном у крест, пак се је овоземањске области и управе пучких школа тачно држати имају.

У Загребу, 13. јануара 1897.

Гроф Куен-Хедервари.

ШКОЛЕ У МИНХЕНУ.

Од многих културних средишта у Немачкој и Монаково-Минхен, главна варош Баварске заслужује пажњу, не само због

разних својих богатих збирака и других знаменitosti, него и због тога што су им школе тако уређене, да ће сваког странца изненадити.

Већ и саме улице, тргови, јавна здања, споменици буде у младићским срцима љубав к' образовању и негују домољубиве осећаје. По улицама и трговима на сваком кораку налази човек на споменик каквог заслужног човека, владара, песника, научењака и других знаменitosti. Да минхенско дете никад и не иде у школу, опет би се оно врло лако упознало са историјом своје домовине, које из оних ремек дела по улицама, које са оних сличних слика које богато красе баварски народни музеј. Очаравају оне и странца; а колико тек утичу на душу малих бавараца.

Спољашњост њихових школских здања чини врло добар утисак на посматраоца. Просте су, па ипак украшене, али без раскошних украса. Старија здања једва се у нечем разликују од осталих зграда; али новија здања се већ и по спољашњости разликују у толико, што су већином зидана од црвених цигаља, а на крову се налази часовник под једним торончићем. Ова су здања понајвише дво- или троспратна.

Околина школе је чиста и мирна. Пут за кола у околини које школе је тако удешен, да се кола једва чују, кад туда пролазе. Улице у којима се школе налазе врло су широке, путеви за пешаке су шири него у ма којој нашој вароши, те ученици без сваке опасности и у гомилама могу ићи у школу или из школе.

У Минхену има сада 28 основних школа. Сама варош је подељена на 26 школ. округа, и за сваки округ има одређени број улица. Од 26 школа су 23 римокатоличке а 3 друге вероисповеди. Осим ових има још 2 заједничке или помешане вероисповедне школе, које немају свога округа и у које могу ићи деца из ма ког школског округа.

Основне школе су без разлике све са 7 разреда и изузимајући неке преградске школе, све друге су одељене за мушку и за женску децу. Из овога се види да обавезност похађања основних школа како у Минхену тако и у целој Баварској траје 7 година; а код нас ма да закон наређује да су школе са 6 разреда, ипак има још врло много општина, које немају шесто разредну школу. Али баварски народ озбиљније схваћа важност школе, не туђи се од нар. школе него врло радо шаље своје дете у школу већ и с тога, што кад дете редовно сврши основну школу лакше прелази у средњу школу и што му је тамо сигуран напредак.

Код нас што год су виши разреди тим је све мање ученика, а у Минхену се то не примећује, него шта више има једна школа која од 1—7 разреда има по три паралелна разреда и у сваком разреду довољан број ученика.

У појединим разредима и у Минхенским школама има од 25 до 75 ученика. Претоварен није тамо ни један разред, јер чим

школска власт примети претовареност у ком разреду одмах отвара паралелан разред.

У школским здањима особито у новијим су школеке дворане 11 м. дугачке, 7. 20 м. широке и 4 м. високе и у свакој дворани има места за 72 ученика.

Унутрашње уређење школа је за углед. Бар у новијим здањима опажамо врло практичне новотарије, које особито здравственим захтевима потпуно одговарају.

Описаћемо само једну од новијих школа у Минхену, на коју је потрошено 325.009 фор. на зидање и друге потребе за уређење и која има 30 школских дворана. Улази су одељени за мушку и за женску децу, који иду кроз степеник. Дуж целе зграде воде два широка ходника, који из степеника кроз засебне прозоре светлост добијају. Већина шк. дворана је смештена с уличне стране. При земљи има 6 дворана, 1 дворана за гимнастику, стан домарев, кухиња за кување чорбе и соба за раздавање чорбе. Дворана за гимнастику и степеник имају засебан излазак у дворниште У првом спрату има 8 дворана, опет 1 дворана за гимнастику, тамо је писарница за учит. управитеља. У другом и трећем спрату има по 8 школ. дворана, ту су дворане за наставничко особље и за књижицу. У подруму је смештено купатило са 28 када. Свака школска и друге дворане имају електричан часовник, који стоји у свези са часовником што је у тороњу на школ. згради.

Школеке дворане су видне и простране. Учитељев сто стоји на узвишеном постољу, ту стоји и шк. табла. На једној страни су црвене повуке, а друга је са свим чиста која се употребљава при цртању. У женским разредима налазе се засебне табле, које се употребљавају при предавању женског ручног рада. Скамије су удешене за по два ученика. Ноге у скамија су од гвожђа, да се не би могле лако покретати. Иза скамија у зиду налазе се орманови за дечја одела, који су снабдевени покретним вратима, овде остављају ученици горње одело. Први орман је учитељев. Поред врата налазе се од гвожђа зготовљене успреме, где се остављају кишобрани. Још се налазе у дворани справа за грејање и ветрење, која је управо једна и иста само што је разлика у руковању њоме. Њом рукује ложац по прописаном упутству.

Учитељ се не мора бринути, као што код нас бива, да ли је пећ довољно уложена и да ли је добро затворена и др. Он у својој школи ради без бриге, топлоте је толико, колико по здравственом пропису треба да буде. У зиду од школске дворане поред врата налази се једна рупа, која је из ходника стаклетом затворена, а унутри у руци се налази топломер. Ложац не мора улазити у дворану да види колика је топлота, он из ходника види на топломеру колика је топлота, те према томе удешава пећ.

И при цртању примећује се у школама напредак. Код нас морају ученици при цртању у тескобним и врло незгодним сками-

јама да се муче по више часова, а у Минхену се пртање предаје у засебним дворанама са згодним столицама и још згодијим столовима, те наравно да се ту и с већом вољом, боље и више ради.

Управу и надзор над школама има кр. местна школ. власт. Ова власт се брине о васпитању за школу способне деце; она надзирава рад подчињених јој школ. надзорника и учитељског особља; она одређује која ће се учила употребљавати и др. На челу те власти стоји шк. саветник, који је уједно и кр. школ. повереник, преко кога школ. надзорници, учитељи и родитељи децји дознају унутрашње и спољашње стање школа. Поред овога повереника има један помоћни надзорник, који је члан школ. власти, а коме је делокруг, да прегледа школе и о успеху њиховом од времена на време подноси извештај шк. поверенику. Чланови шк. власти могу бити и учитељи.

Учитеља има главних, разредних, привремених и помоћних. Женске ручне радове предају учитељице, које су нарочито на то оспособљене.

Број седмичних часова у I. мушком разреду је 21, — у женским разредима 23 часа; у II. мушком 23 часа, у II. женском 25 часова; у III. мушком 26 часова, у III. женском 27 часова; у IV. разредима толико исто; у V. разредима свуда по 29 часова у VI. разредима свуда по 30 часова седмично.

Особита пажња се полаже на изучавање матерњег језика и рачуна, за ове предмете је прописано највише 10 часова, а најмање 7 часова. Гимнастика се предузима већ у I. разредима по 2 часа седмично.

Учитељска плата почиње у Минхену са 1400 марака и нарасте до 2200 марака. Са том постигнутом платом мора учитељ да служи до своје 70 године живота, ако хоће да ужива мировину од постигнуте плате, јер се тамо не рачунају године службовања.

С мађарског.

Стављамо у црн оквир име једног доброг и ваљаног хришћанина, честитог и одушевљеног Србина, једног вредног и савесног учитеља.

Иван М. Поповић врсно учитељ сентомашки преселио се у вечност 11. (23.) јануара т. г. у варошкој болници новосадској. Покојник је више година побољевао, али сад у последње време, које

услед слабости и болести, а много више још услед несретних породичних околности оруну сасвим и дошавши у Нови Сад, да се мало разоноди, снађе га ту и смрт.

Иван Поповић је био врло вредан и ваљан учитељ народне школе; радио је он такође доста и успешно на књижевном пољу. Књижевни рад му се простирао на песништво, дечију, педагошку и црквену књижевност. Био је вредни сарадник, а дуже времена и члан редакције „Школскога Листа“, писао је у „Женском Свету“, „Голубу“, „Јавору“, „Споменку“, „Босанској Вили“, „Српском Сиону“ итд. Ван тога написао је и издао и неколико књижица, као што су: Иконица св. Саве, Босиле, Песме, Одабрани псалмови (преводи и тумачење), Зборник црквених и духовних песама, Библичне приповетке, Мали зборник молитава; ван тога писао је лепе чланке о забавишту.

Рођен је у Сомбору 1866. године. Ту у месту свога рођења свршио је основну школу, шест разреда гимназије и учитељску школу 1887. године с одличним успехом. Као учитељ служио је у Ковилу и као заменик прво на в. дев. школи у Сомбору, а по томе у Новоме Саду где се и оженио и потом добивши учитељско место у Сентомашу, онде се стално настанио.

Покојни Иван био је веома благе и тихе нарави, срцем и душом одан светој цркви православној и народу српском. Био је човек пуи идеала и велики устазац за народну просвету. Његовим заузимањем су лане многе школе у Старој Србији добијале „Шк. Лист“ на дар, јер је он заузимаљиво скупљао претплату на ту цел од имућних и родољубивих грађана сентомашких. — Иза себе оставио је двоје несастаране сирочади.

Погреб му је обављен 13. јануара о. г. Опело је одржано у св. успенском храму новосадском. На погребу су чиновдјејствоваа два свештеника, а присутни су били сви учитељи и учитељице тамошњих српских народних школа, и гимназијска омладина која је при спроводу појала. Сахрањен је на св. успенском гробљу.

Дубоко сажаљевајући смрт овог вредног и примерног учитеља и сарадника овога листа, кличемо му: Покој ти души драги покојниче! Спомен ти вечан био међу нама!

И.

СВЕТОСАВСКО СЛАВЉЕ У СОМБОРУ.

Празник светитеља Саве, заштитника српске школе и српске просвете, прослављен је и у Сомбору на најсвечанији начин. Реченога дана ујутру пре службе божије, скупили су се сви ученици и ученице основних и више девојачке школе, на челу са својом управом и наставницима, у главну дворану средредње гл. мушке школе, где је катихета школски, пречасни господин јереј Жарко Ј. Поповић свечано обавио водоосвећење, а по свршетку истога обихао је и светом водом опскропио све учioniце и дворане, за то време пак у главној дворани су учоници умилно појали светосавску песму: „Ускликинем

љубовију“. — Пребожанствену литургију у саборном св. Ђурђевском храму, свечано је служио високопречасни господин протојереј Љубомир Кунусаревић с пречасном господом јерејима Николом Кирјаком и Жарком Ј. Поповићем, уз асистенцију часног г. Јакопа Георгија Павковића. По свршетку св. литургије освећено је у част Светитељеву кољиво, које је зготовити дала управа ондашњих учитељских школа и потом се уз свечано брујање милозвучних звона, уз одушевљено појање светосавског трошара и уз пратићу многобројног побожног народа, кренуо крстин ход у здање женске учитељске школе, где је у великој дворани од пет свештеника најсвећаније обављено мало водоосвећење, јер се при крстном ходу свештенству које је служило св. литургију, прикључио још и парох г. Јован Момировић и настојатељ св. Претечевог храма ондашњег г. јереј Милутин Гајиљевић. По обађењем водоосвећењу, пошто су сви наставници заводски целивали часни крст и светом водом ошкропљени били, стао је на катедру професор женске учитељске школе г. Светозар Дамјановић и изговорио је свечаности дана прикладну беседу, коју у овом броју у целости доносимо. Беседа ова била је од присутне публике, ученика и ученица пажљиво саслушана и по свршетку исте многи су уз бурно клицање „живео“, говорници честитали. Пошто свештенство и остали присутни послужени беху кољивом, крстин ход се у леном реду повратио у св. Ђурђевски храм, где је раздаван антидор.

Тако је црквена и школска прослава завршена била.

Потога дана у вече, одржана је била у просторијама ондашње највеће гостионице „Ловачког рога“, беседа, коју су приредили ученици и ученице ондашњих учитељских школа, у корист својих сиромашних саученика и саученица.

Програм је био потпуно одабран и састојао се из дваест тачака.

Публика је потпуно изненађена била, када је пред собом угледала огромни број младих певача и певачица — њих сто осам на броју — како се тешко смештају на пространом подијуму. Срце нам се и нехотице пунило милем, гледајући онолику множину веселих и одушевљених певача и певачица — будућих пијонира српске свести и српског напредка — који се скупеше, да уз песму и невино весеље прославе успомену великог светитеља народног, заштитника будућег им позива.

Прва тачка — као отварање беседе — била је „Светосавски гимн а“ (Остојићева композиција), коју је мешовити хор заједно одушевљено и најтачније отпевао, а присутна публика ју е заједно пажњом саслушала.

Другу тачку сачињавао је осмолев: „Калуђерова молитва“, композиција Спасоја Ст. Томића приправника IV. године. Певала су ова господа: Ж. Анђелић, М. Каћански, Св. Јовановић, Л. Кекић, П. Томић, Д. Каленић, В. Жупански и Д. Милојевић. Композиција ова првенца је сачинио је јој и као таква слободно може да одржи и строгу критику најобјективнијих критичара. Мило нам је, да можемо констатовати овај факт и веома се радујемо, што младом композитору можемо срдечно честитати с жељом, да уз истрајан труд продужи и даље своје усавршавање, шат би достигао, да му се труди на овом пољу и завршком увенчају, јер он је већ и до сада показао и доста мара и доста дара за успешан рад. — Избор гласова је био врло добар, а извађање саме песме тачно и пажљиво, те певачи сваку похвалу заслужују. — Композитор је плескањем био изазван и бурним „живео“ поздрављен.

Трећа тачка била је „Вече на Сави“ од Зајца. Ову песму отпевао је мешовити лик врло лено и правилно, тако, да је на бурно потраживање публике поновљена била.

Четврта тачка био је одломак из „Продане невесте“ (од Б. Сметана), који је уз пратићу гласовира, гђца Драгиња Стајанковићева приправница IV. године, својим веома пријатним гласом лено и на онште задовољство отпевала.

Пета тачка била је Хардрикова „Саротица“, коју је уз сопран соло гђе Злате Протићеве, певао мушки збор. Певање је било најпрецизније, а гђа Протићева својим анђеоским гласом и правилним певањем све је очарала.

За шесту тачку одређено је било свирање на гласовиру: „Устај Србине!“ од Станковића. Овај комад одевирала је гђа Јулија Миланковићева приправница IV. године уметнички и на онште допадање публике; но свршетку истог, била је изазвана, те је још једно коло такође врло лепо одсвирала.

Седма тачка била је Карликова композиција: „Песмо моја“; ову заиста лепо песму отпевао је тачно и одушевљено мешовити лик.

За осму тачку послужило је баритон соло: „Наша љубав“ од Пе-а; певао је г. Војин Јупански уз пратњу на гласовиру гђе Јулије Петровићеве. Господин Јупански нам је дивнашњи познаник са свога дивног гласа, којим обухвата највеће дубине и највише висине, у обиму од великог **c** до двопо-**тезног as**; и овога вечера пружио је он публици великог уживања својим уметничким певањем и заслужио је највећу хвалу и свако признање, које му је публика и одала изазивају га бурним плескањем, да јој још коју песму отпева, што је он и учинио отпевавши, од пређашње не мање тачније и лепше, песму: „Моја душа“ од Х. Венцла.

Девета тачка била је: „Српска песма“, коју је уз гласовирску пратњу гђе Јулије Петровићеве, на највеће задовољство публике отпевао женски збор у четири гласа; и она је песма учинила врло леп утисак, те се морала поновити. — Не можемо а да не похвалимо и свирање гђе Петровићеве, које је потпуно правилно било.

Десету тачку сачињавала је декламација песме: „Причест“ од Ђуре Јакшића; декламовала је гђа Даша Круљева-Мостаркиња приправница III. године. Ову дивну песму знаменитог песника нашег, није могао лепше приказати и боље оживотворити ни један уметник, него што је то учинила госпо-**ђица Круљева**. Види се, да је поменита госпођица претходно врло добро про-**студирала** своју декламацију, те нам је и могла онако живо, онако право рећи отаџовљено приказати мисли песникове. Разуме се, да јој заслужено признање публика није пропустила одати; а и ми стојећи још и сада под утисцима нештатког јој декламовања, не можемо на нпо, а да јој и овде јавно од свег срца не честитамо.

Једанаеста тачка био је Херубинијев тропев: „Синј чедо драго“, који су певале гђе Злата Протићева, Зорица Драгојева приправнице IV. године и Смила Анђелићева приправница II. године. Она нијеса сачињавала је круну целога програма и била је од величанственог ефекта. Слушалац не зна чему пре да се диви; да ли самој дивној композицији, да ли нештатком певању или дивним, небесним гласовима? Човек није у стању, да од поменуте три пева-**чице одвоји** коју и да јој засебан похвални венац плете; свака од њих трију била је овом приликом у свом роду ненадмашна. Али и поред све те једна-**кости**, ипак приметити морамо, да је њежни сопран гђе Протићеве и мило-**звучни алт** гђе Драгојеве задивно све присутне; онакова лепота, онакова темељитост и онакова пуноћа, којом оне располажу у својим гласовима спадају заиста у реткости; гђа Анђелићева, која пева такође врло леп алт, изврсно је у овом комаду заокружала целину, али није имала прилике, да у њему свој дивни глас у потпуној пуноћи нам прикаже. — Публика је бурним плес-**кањем** све три певачице изазвала, те су један део поменуте песме поновили.

Дванаесту тачку — завршетак концерта — сачињавала је: „Убојна песма“ од Зајца, коју је мушки лик одушевљено и прецизно отпевао и потомс на онште захтевање поновио.

Као што се из овога приказа видети може, програм је био врло лепо удешен и стручњачки одабран. Кор је био одлично дисциплиниран, те је услед тога и успех тако сјајан био. Публика није могла лепшим и бољим начином

манифестовати своје задовољство, него признањем које је за време програма одавала вештим певачима и певачицама, а на сиршетку истога изазивањем и поздрављањем са бурно „живео“ преног и заслужног коровође приправничког г. Драгутина Блажека, који се неуморно трудио, те одушевљене певаче и певачице оваком заиста дивном и уметничком пезању обукао. Сјајни успех ове беседе уједно је и сјајна сведочба његовог са самопрегоревањем скопчаног труда и љубави, коју он указује сваком приликом на дикту и понов сриске школе, и коју приноси на олтар сриске просвете. Г. Блажек је овога вечера обасиан био заслуженим честиткама целокупне публике, а поред тога добио је истога вечера најдивнију и најдрагоценију награду коју може добити један наставник, а та је — признање ученика му, који су га на рукама високо подигли и с бурно „живео“ поздрављали. Ово признање он је с потпуним правом и заслужно, те му и ми овом приликом поново кличемо: Живео још дуго и много!

Омладина учитељских приправника и приправница, овом беседом, заведочила је колико уме да цени и да се одушевљава за све оно што је лепо и племенито, понаособ пак за песму, тог најглавнијег чиниоца естетичног изображења срца човечијег. Честитамо јој на овако лепом успеху и желимо, да и онда, када ступи на поприште јавног делања и озбиљног рада, поради с исто таким одушевљењем и жаром у сваком правцу, који може повести народ наш сјајнијој и бољој срећи. Живела!

Од свију светосавских беседа, које је до сада приређивала приправничка омладина, ова стоји на врхунцу и моралног и материјалног успеха. Што је то све тако, поред ваљаног кора и отличног му коровође, припада велика заслуга и г. г. катихети Радивоју Бикару, проф. Јовану Живојновићу и проф. Душану Радићу, који као чланови приређивачког одбора не пожалише труда, него све и сва употребише, да беседа буде што лепша и што сјајнија, у чему и успеше. Живели!

Радујемо се, што противно лањској тврдњи нашој, сада можемо констатовати факт, да се грађанство врло симпатично одазивало према овој беседи, те је тиме доказало, да се уме уздићи изнад партијских настраниости и да зна ценити и уважавати све оно што је лепо и криво, а врх свега тога *сриско*.

Као што чујемо, на каси је пало преко 700 фор. а. вр., од које суме чист приход износи око 570 фор. а. вр., која ће се свота на одређену сврху употребити. Кад сравнимо чист приход ове беседе, с приходима прошлх беседа, који *никада суму од 300 фор. а. вр. прелазили нису*, то се заиста дивити морамо, оваком заиста лепом материјалном успеху.

Да би нам приказ беседе што потпунији био, морамо на крају споменути да је други део забаве — игранка — трајао у најбољем реду и неописаном весељу до зоре.

У Сомбору, јануара 1897.

Ст. С. Илкић.

Г О В О Р.

на опелу пок. Видосаве Пајтићеве бив. учитељице у Турији.

(У св. ушњенској цркви сомборској говорио: Ст. С. Илкић),

Смрт! Гроб!

Ово су две колико обично, толико исто и страшне речи, пред којима подједнако стрепи стар као и млад, богат исто као и сиремах. Та, живот је овај тако леп, мио и пун чари, да се с њиме свако нерадо растаје.

Смрт и гроб јесу две речи у којима је оличена потврда речи Светога Писма, које вели: „*Све је од праха створено и све се у прах враћа*“.

Не пролази ни један дан, а да звона са храмова хришћанских не обавиано живима, да је неки члан друштва њихова за навеки очи склопио. И поред свега тога што је смрт једна обична и свакидања појава, ипак се човек на њу никада навикнути неће и не може. — Та у тој речи је изражена сва грозота, која плаши жива човека при помисли на њу: та у тој су речи оличени сви могући тешки јади и болови, који море срединке и пријатеље, при помисли, да ће им смрт из средине њихове, немилостиво истргнути једну љубљену и поштовану личност.

И занета, човеку је врло тешко растати се и са оним, који после дуга нека, окрућен седином, полази са ове земље у обитељи далеке, нама непознате; а како тек да не буде тежак растањак с оним, који се у добу најбујније младости, у највишем развиту снага својих, сметен у идеалима и тежњама, — растаје са овим варљивим, али заста леним светом?

Има ли тога, чије срце овом приликом неће туга обузети, када погледа на овај самртни ковчег, који у себи крије један сатрвен, уништен млад живот, који бејаше пуи снаге и челик воље, да послужи на дику и корист много рода свог? Кога да не гане тешка туга родитеља, који ево после кратког времена предају црној земљи и друго љубимче своје, узданицу и будућу негу своју?

Али куда нас одведе ова туга, ови боли; зар је тешкој тузи и горком јаду једини медем јадиковање? Зар је оно у стању, да нам олакша и залечи тешку рану, коју нам ова смрт зададе?

Заста не; — човеку хришћанину у овој прилици, једино вера пружа најбољега лека, представљајући му смрт у царској одори, као ослобођење, као друго рођење; нама хришћанима смрт се представља као двери најлепша перивоја, кроз које пролази сваки дух, враћајући се Створитељу своме; вера наша, која нас учи, да живот прави настаје тек иза гроба, јест та вера, која је насељену победила, најбољи је медем рани овог нашег јада, ове наше туге; вера наша, која нам улева наду, на вечни, бескрајни живот у рајским обитељима, где ће се пре или после састати сви мили и драги и у вечитој, бесконачној радости пребивати на веки, јесте најспасоноснији лек јада и страха, који нам смрт задаје.

Утешите се дакле родитељи и еродници; стишајте тугу срца вашег и ви пријатељи и поштоватељи; вера, која вам говори, да Вида полази путем дивним у живот бољи, нека вас крепи, нека вам тугу блажи. Живот је овај врло кратак; скоро ће куцнути час, у који ће и нас позвати Промисао, да пођемо путем, којим данас наша покојница греде.

И ти драга покојнице, ушла си била у борбу овог живота, али ево брзо си ју доконила. Започела си, да делаш задихнута љубављу према светој вери и народу своме, али огањ твоје љубави се брзо угасио. — Пошла си ево сада млађана путем блаженим, путем спасоносним, који те води у царство блаженства. Дубока и искрена туга наша, изражена у сузама, прати те на томе путу, али не као да би те заустављала и враћала, него пуна вере моли Створитеља, да те прими у своје небеске дворе.

* * *

Покојница наша рођена је у Сомбору 1872. године; по свршетку основне и више девојачке школе, прожмана љубављу према узвишеном учитељском позиву, полазила је учитељску школу овдашњу у којој је науке 1889. године свршила и с одличним успехом за учитељицу оспособљена. — Препоручену изврсном квалификацијом својом, изабра је православна српска цркви, општина у Турији за своју учитељицу. — Као учитељица била је и срцем и душом одана светом позиву свом и пришла је тачно, савесно и са самопрегоревањем дужности свога звања. — Захвативши тешку и неизлечиву болест, она јој се, пуна снаге и воље за радом, опирала. Свршетком прошле шк. године, дошла беше болна на огњиште својих родитеља, да надом на

неизмерну милост божију, лечничким руковођењем и нежном негом родитељском, својој боли олакша. Честита општина туријиска, уважавајући је као добру и савесну учитељицу, за сво време болести, давала јој је потпуну плату, засебно плаћајући заменицу јој Али бољетици не беше лека, она све више отимаше маха и ево најзад опреки покојницу у мрачни, хладни гроб...

* * *

При растанку овом драга покојнице, стадох ево на место ово, да се у име свих твојих познаника и пријатеља с тобом опростим.

Радам својим оставила си неизгладиву успомену у срцима млађаних поколења, које си ти најнежније васпитавала и обучавала, ударајући им основу за даље усавршавање.

Животом својим, учврстила си вечити спомен међу нама пријатељима, знацима и поштоватељима твојим.

Пођи сада с миром, путем овим којим си пошла, нека ти се дух весели међу ликовима изабраника господњих, а утруђеном млађаном праху твоје нека буде лака црна земља!

НЕКРОЛОГ.

С тужним срцем јављамо, да је наш врли сајруг

ИВАН М. ПОПОВИЋ

срп. нар. учитељ у Сентомашу

после кратког боловања у 29. год. живота свога 11. јануара о. г. преминуо у Новоме Саду.

ВЕЧНА МУ УСПОМЕНА!

У Сентомашу 12. јануара 1897. године.

Збор. срп. нар. учитеља у Сентомашу.

† **Кузман Мунчић** добротвор народни, преминуо је 6. децембра прошле године у Великом Бечкереку, у 69. години своје старости. На добротворне целих оставио је своту од 80,000 фор. а. вр. — Супруга му, која је у животу, одредиће целу на коју ће се приходи од поменуте своте употребити. Закладом ће управљати в. сл. Саборски Одбор. — Слава народном добротвору Кузмани Мунчићу!

† **Видосава Пајтићева** учитељица у Турији преселила се у вечност 11. децембра прошле године овде у Сомбору, где је 12. в. м. уз саучешће грађанства и пратњу приправника и приправница на св. успеском гробљу опојана и сахрањена. — На опелу у св. успеском храму, говорио је опрштајну реч учитељ овдашњи г. Ст. С. Илкић.

† **Видосава Вукадиновића** учитељица у Пачиру, преселила се у вечност у цвету младости своје у 21. години, на појутарје св. Саве 15. јануара т. г., а следећег дана уз саучешће грађанства и пратњу приправника и приправница по претходном опелу у саборном св. Ђурђевском храму, предана је матери земљи на св. успеском гробљу овдашњем. — Опрштајну беседу изговорио је приправник III. године г. Данило Милојевић.

Обе покојнице су биле савесне и одушевљене учитељице и ми, испраћајући их овим у овај живот, кличемо им: Бог да нам душу прости! Вечна вам успомена!

† **Миливој Кристић** учитељ православно епископске основне школе у Приједору у Босни, — преселио се у вечност после дужег боловања ноћу између 28. и 29. јануара т. г. — Покојник је располагао дивним гласом и био је врло добар зналац црквенога појања. — Оплакује га супруга му гђа Мара рођ. Павковића, с којом је пре по године у брак ступио; брат и сестра с осталом родбином и својом — Покој му души!

Ликотак.

НА ДАН СВ. ЈОВАНА.

Своје миломе учитељу: велеученом Господину **Мити Калићу**.

На дан овај Твога радовања,
Ево дођох са обилно жеља,
Да поздравим Тебе Трудбениче,
Доброг, милог, узор учитеља!

Ти нас учиш да познамо оно,
Што је свето сваком правом Србу,
А то су нам: четир дична слова
Урезана на епископскоме грбу.

Соколиш нас за будуће дане,
Да будемо устрајни у раду,
Да служимо верно милом роду
Улевајућ' у груди му наду:

Наду славе, наду нове среће,
Која му се жеља давно скрива;
Наду жића слободе прекиде,
У чом' Србин једино ужива. —

Ти нам скидаш вео са очију,
Те нам светлиш лучем лепог знања;
Па Ти зато до небеса хвала,
Рад' Твог труда, рад' Твога старања!

Наук нашу душу грије, снажи,
Ничаја нас као жедна чеда;
Свака реч је Твоја пуна дражи,
А слађа је од самога меда. —

С тог' Ти желим благослов од Бога:
Свога дома украс свети, лени;
Задовољства, слоге и љубави,
Које ће Ти живот да окрепи!

Још Ти желим на дан овај свети:
Нек Те увек Божја помоћ грли!
Ти са својом породицом дуго
Живео нам учитељу врли!

Живео нам дуго, задовољно,
У радости сваког бож'јег дана;
Дочекив'о много лета сретно,
Крсно име светог Јована!

У Сомбору, 1897.

Мих. П. Анокић, уч. припр. II год.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Припомоћ добром приправнику. Његова Светост г. Георгије Бранковић Патријарх епископски имао је милост о Светом Сави ове године подарити 50 форијнти Марку Нагулу прилежном и примерном владања приправнику првога разреда у учитељској школи Сомборској, родом из Добрице. Припомоћ ову издаваће управа учитељске школе реченом приправнику у пет месечних obroка. Нека је велика хвала Преузвишеном добротвору народне просвете, који уз остала своја велика добротинства подпомаже и овог младог Србина паљаног приправника, који би без ове припомоћи морао школу оставити!

Седница в. Школског Савета. Високо-славни Школски Савет држао је последњу своју седницу 3. децембра прошле године. У тој седници осим

других предмета учињено је сходно расположење у погледу попуњених места почињег Јована Ђурића бившег управитеља учитељске школе пакрачке. У овом погледу донесено је следеће решење: За привременог управитеља учитељске школе пакрачке постављен је професор исте школе г. Никола Шумоња, а за предмете покојног управитеља премештен је са сомборске мушке учитељске школе проф. математике и природних наука г. Степан Јовић, који је 20. децембра на место свога одређења и отишао. На његово место постављен је професор математике и природних наука са женске учитељске школе сомборске г. Светозар Мирч, а на женску учитељску школу за заменика поменутог катедре постављена гђца Вјера М. Петровићна оспособљена учитељица за грађанске школе, која је досега у Сарајеву на православној српској вишој девојачкој школи службовала.

Избор учитељице. Сомборска православна српска црквена општина у скупштинској седници својој од 19. јануара т. г. изабрала је за учитељицу жен. ручног рада и кућарства на својој вишој девојачкој школи, досадању привр. учитељицу на истом месту гђцу Оагу М. Петровићну. — Ово је место сирћу покојне вредне учитељице Софије Јорговићке упражњено било. — Честитамо гђци Петровићевој.

Путовање школске младежи железницом у Баварској. Министар је једном својом одлуком од прошле године омогућио баварским школама правити излете. Олакшице прописане овом министарском наредбом имају вредност онда, кад с учитељем иде најмање десеторо деце. Плаћа се једна трећина од обичне таксе и то у трећем реду. Деца прва четири разреда основне школе узимају се двоје за једну особу, те тако једно дете путује за шестину праве цене. За полурење ових олакшица не треба писати засебна молбенице, него је доста код благајне показати исказ, те се односне карте добијају. И.

Школски послужитељи у Љубљани. Послужитељи основних школа у Љубљани имају 400 фор. годишње плаће, слободан стан, огрев и осветлење. Ово је заиста лепа награда особито кад напоменемо, да не неки учитељи основних школа у овакошњим пределима имају 360 фор. годишње плаће.

Бугарска. У Бугарској изгледа, да ће влада предузети оснивање завода за слепо и глухонеме. По 23. чланку закона за народну просвету, министарство је дужно „оснивати посебна училишта“ за слепо, глухонему и слабоумно децу.

Русија. Опште позната је ствар, да Русија чини све и сва за просвету. Приликом грађења чувене сибирске железнице наређено је да се у главнијим местима поменуте пруге имају подизати школе. До сада је подигнуто близу четрдесет школа.

Св. Савска прослава у основним школама на Цетињу. На св. Саву о. г. после св. литургије одржана је светосавска прослава у цетињским основним школама, по следећем распореду: 1. Водоосвећење у основној школи. 2. Говор, држао г. Р. Поповић учитељ. 3. Народна Химна, певали су ученици и ученице. 4. Св. Сави од Владана декл. М. Пајевића ученица II. разр. 5. О српска млада од Ј. Сундечића певали су ученици и ученице. 6. Ђак и школа од М. Јововића декл. Ђ. Поповић ученик III. разр. 7. Несташни дјечаци, певали су ученици и ученице. 8. Србин сам од Светислава декл. Владимир Лазовић уч. II. разр. 9. Срикина сам од Љ. М. Војновића декл. Вукосава Љепана уч. II. разр. 10. Дјечија попутница певали су ученици и ученице. 11. Домовина од М. Миловановића, декл. Вл. Љепана уч. IV. разр. 12. Црногорцу од В. Симића, декл. Д. Мартиновића ученица III. 13. Домовина певали су ученици и ученице. 14. Пљен од Љубинка декл. М. Краичник учен. IV. разр. 15. Овамо онамо, певали су ученици и ученице. 16. Млали неимар од Знаја декламују Ст. Тамирић уч. I. и II. Поповић уч. IV. разреда. 17. Имам јагње малено, певали су ученици и ученице. 18. Књазу

Пјеснику, декл. М. Вуковић уч. I. разреда. 19. Молитва, декл. М. Вулетина ученица II. разреда.

Полугодишњи испити у вероисповедним српским народним школама сомборским одржани су од 25. до 29. јануара под председништвом управитеља Н. Ђ. Вукићевића. — Такође и у учитељским школама свршетком месеца јануара завршен је први течај, те су ученицима и ученицама оцене објављене.

Против школске гимнастике. Не давно је у седници друштва бечких лекара, устао против школске гимнастике др. Буи. Он никако није за гимнастику, као за обавезни предмет у школи, јер по његовим речима она не само што не спречава умор централног нервног система, него га шта више још увеличава. Задатак гимнастике је да занови изнемогле снаге, које су услед многог рада заморене, меутим је гимнастика као школски предмет, управо продужење рада, који као да је само за то измишљен, да већма поткопа здравље деције. Скоро сви лекари који су присутни били у овој седници, солидарни су с закључцима др. Буи.

Зимњинска школа. У Русији у граду Самарову (тобољска губернија) на реци Иртишу, оснива се школа за *риболов и рибоводство*. Главна цел ове школе биће, обучавање деце овдашњих становника у рибоводству. Становници поменутога града једино од риболова живе, те ће ова школа за њих врло корисна бити, јер ће се у њој младићи обучавати рационалном начину рибоводства. Течај школски трајаће две године, а примаће се они младићи који су шеснајест година стари и који знају читати и писати. Главнија практична цел ове школе састоји у томе, што ће се младићи у њој обучити начину спремања свеже рибе; паковању и сушењу рибе; спремању конзерва; обради икре; припремању рибње масти и других производа, који се од рибе добијају.

РАЗНО.

Делене обуће и одеће сиромашној школској деци у Сомбору. Као свако тако исто и ове године, на оцеве раздана је сиромашној школској деци обућа, а на бадње вече, уз приређену у великој дворани основних школа Божићну свечаност, раздана је одећа шеснаесторици најбољих ученика. Обућа је зготовљена из фонда који су у ту цел основали: покојни наред сомборски Димитрије Поповић, Антоније Коњовић и Марко Бикар, први бивши градоначелник, а потоњи бивши грађанин и трговац сомборски, уз прилог осталог грађанства; ван тога на ову цел овдашња сл. штеднишница прилаже 150 фор. а. вр. — Одело је пак зготовљено од прилога, који је на ту цел црквеној општини подарила сл. политична општина овдашња. Обућа је подељена у присуству в. преч. г. протојереја Љ. Купусаревића, председника црквене општине в. бл. г. Петра Вукићевића и других чланова м. црквеног одбора. Управитељ школски је претходно унутро изнео сходан говор, споменувши с благодарношћу имена оних врлих добротвора, који су се сетили сиротиње и на таку племениту цел од овога имања жртвовали. — При Божићној свечаности, присуствовао је в. преч. г. протојереј Љ. Купусаревић и неки чланови м. цркв. и шк. одбора, а по обављеном програму управитељ је опет држао говор и по том је одећа међу ученицима подељена била. — На Божићној свечаности била је изложена дивно украшена јелка и вертеп.

Приказ. Примили смо на приказ следећу слику: „*Сеоба Срба*“ под пећским патријархом Арсенијем III. Чарнојевићем. Слика академског сликара Паје Јовановића. Српска повјесница препуна је величанствених слика, достојних да их и живописном овекојечи кичица најјеситијег сликара свјетскога. Пребогата је то ризница и српски народ би требао нештедно да пробира то алам камење своје прошлости, да њим зида и кити нову кућу своју — дом

будућности своје. Један алем из те неисприме ризнице, један преважан догађај из прошлости српске, јест Сеоба Срба под Арсенијем III. која ево доби и правог вештака свога у сликару прваку, највећем умјетнику српском — Паји Јовановићу. Доста, овако важан догађај и захтјевао је тако одлична умјетника. Треба само један поглед на слику ову, и сва важност догађаја тога каже нам се сама: Ево, гђе на позив Ђесара аустријског језди страшна убојна сила, језде 40 хиљада породица српских, језде у незнај — у неизвјесност. Сели се један богат јуначан народ. Сели се са потпуном ратном спремом, с оружјем, с благом, са богатством својим. Сели се у пуном поретку, са народним старјешинама својим, а на челу им патријарх Арсеније, Исаија Ђак (потоњи митрополит Ђаковић) и војвода Јово Монастирлија. Сели се да и снага народа: сели се силан Србаљ косовски и ојађена срца носи собом све, што му је најдраже и најсветије. Ево, посред табора тога узвицала се сјајна српска тробојница, а под сјенком њезином језде витешки потомци Милошеви и Маркови, и носе крв и живот свој, да изнова послажу — „часном крсту и слободи алатиој.“ Ево, сједи патријарх Арсеније сели Патријаршију Српску из Пећи у нову домовину и калуђери приорисци носе на раменима својим свете мошти краљева и царева српских, а околу њих жива црква, народ српски, пренмч својим јуначким бедем чини и штити светиње своје на путу у незнај — у нову домовину! Заста, величанствена слика тужне прошлости српске! Али догађај овај није важан само за прошлост, него и за садашњост, па и за даљу будућност Србинову. Посљедице ове сеобе и дан данас осјећа цијело Српство. Овом сеобом Срби угасише главно огњиште старе државе своје, те се касније око св. Дечана и широм Косова Поља увиријежила диплоа вријежа арнаутска, из које се и данас плете мученички вијенац осамљеном и осироћеном Српству у Старој Србији и Македонији. Но, с друге стране опет, овом сеобом је и појачао српски живаљ (Срби старосједиоци) у Угарској и Тројединци, те управ од тог доба и почиње за овострано Српство нов народни живот: живот автономни, којим оно и данас животари. Али ова сеоба српска знаменита је још и по томе, што Срби тад не добоше амо ни као скитнице ни као бјегунци, већ добоше и сити и одјевени, и богати и — звани. Добоше као војничка сила, добоше као ратни савезници на позив Ђесарев и Ђесар им за ту љубав зајемчи златним печатом особите Српске Привилегије, на којима се и оснива сва наша српска народно-црквена аутономија (самоуправа). У том је историска важност и величина овог догађаја и ове слике. А српски Патријарх и Српски Саборски Одбор, схватајући ту величину, хтједоше да је и онековјече достојном начином, те израду ове слике повјерише првом и највећем српском умјетнику Паји Јовановићу, уз награду од 10.000 фор. Ко је Паја Јовановић — то зна данас сви образовани свијет. За његове слике јатме се не само у Паризу и Лондону, него чак и у Америци и Аустралији, и плаћају их огромним новцем. А да је он потпуно вештачки извео и ову највећу своју слику, доказује јасно и наша стручна критика, која се најпопозније изразила. Слика је велика 95 см. ширине и 63 см. висине. Оквир је богато покићен и позлаћен, а широк је 13 см. Цијела слика „Сеоба Срба“, заједно с оквиром, стаје за готов новац само 27 фор., ако се у један мах плати. А на отплату у мјесечним оброцима стаје 30 фор. Свака наруџбина има се упутити на издавача Петра Николића трговца, умјетно обртних творевина у Загребу. — Ми ову слику препоручујемо српским општинама, да је за своје школе набаве. (У.)

Јубилеум. Чика Стеви В. Поповићу познатом књижевнику српском, навршило се тридесет година, од како дела на књижевном пољу. Из тога узрока „Коло младих Срба“ у Будимпешти, приредило му је било 12. јануара т. г. велику прославу. — И ми од своје стране срдечно честитамо Чика Стеви и желимо му да још дуго поради на српској књижи.

Школски добротвори. „Браник“ јавља, да су отлични грађани у Дарвару основали фонд, од чијег ће се прихода издржавати тамошња српска

школа. Имена тих великих родољуба саопштавамо и ми с жељом, да примером њиховим пођу сви они, који су у стању, да тако што учине. Господа приложници јесу: Исидор и Христина Добровић, Константин и Персида Јовановић и Јован и Ана Цигановић. Живели!

Дар фонду св. Саве. г. Н. Ђ. Вукићевић и сунруга му гђа Меланија приложили су фонду св. Саве 50 фор. за спомен своје рано преминуле ћерке Сиде и исти су своту преко администрације „Браника“ на одређено место послали.

Међународни конгрес женскиња одржан је у Берлину од 19. до 27. септембра прошле године по новом календару. Ово бејаше први састанак женскиња на немачком земљишту. Исти конгрес бејаше врло добро посећен. Присуствовале су му многе госпође разог доба из свих држава Европских, на чак и из Америке и Азије (Арменија и Персија). На седницама, у којима су расправљана различна важна питања у погледу женскиња, присуствовали су и неки научњаци. Говора је било доста, јер је било на окупу 1500 женскиња. — Цео рад конгреса изнесен је на јавност у посебној књизи.

Јубилејум Госпођа Јелена Вицковића учитељица на Цетинју, прославила је двадесетпетогодишњицу свог наставничког рада 14. јануара на светог Саву о. г. Прослава је одржана у цетинским основним школама реченога дана у вече у 8 часова по следећем распореду: 1. Део. 1. Говор, држи г. Ђуро Шнадијер учитељ. 2. Народна химна, певају ученици и ученице. 3. Из „Шесник и Вила“ од Николе I, декламују г. П. Перовић и гђца Стане Шнадијер. 3. Крст и Круна од Ј. Суботића, играју ученици и ученице. II део. 1. Гусларева смрт, од З. Ј. Ј., декламује г. проф. Ф. Ковачевић. 2. Мајка од С. Поповића, декламује гђца Марица Булатовић-Вицковић. 3. Вечер на Сави, пева гђца Ј. Мартиновић уз пратњу на гласовиру. 4. Куреула Јово од Ј. Драгашенића, декламује М. Ђуришић учитељ. 5. Мио ми је крај, пева * * *. 6. Поздрав гђи учитељици Ј. Вицковића, говори гђца К. Мариновић. Одмор. III део. 1. Чашћење гостију. 2. Игранка.

Искла о приходу и расходу огоднишња (1897.) светосавске беседе српских учитељских школа сомборских и о учинијом расположењу са чистим приходом. Приход од добровољних прилога и улазница износио је ове године: 738 фор. 15 новч. Трошкови око приређивања износили су: 172 фор. 81 новч. Према томе је чист приход: 565 фор. 34 новч. — По решењу професорскога збора српских учитељских школа сомборских у седници држајој 24. јануара 1897. год. одређено је од тога чистог прихода на прихрану ради омогућивања потпоре оним ученицима и ученицама завода, које би у току године задесила будикакова изненадна недаћа: 100 фор. — О осталој своти са обзиром на двојном већи број ученица и што учитељској школи не стоји на расположењу скоро никакова стипендијска заклада, према сразмерно угледном броју стипендија за ученике завода, решено је у истој седници професорског збора и подељено је међу сиромашним ученицима завода 343 фор. овако: IV. разред: Зорки Драгојевој 22 фор., Катарини Ђурићевој 22 фор., Соњи Павковићевој 22 фор., Зорки и Јелени Николићевој 10 фор., Љубици Ползовићевој 5 фор., Вјери Милашиновићевој 5 фор., Анђелији Вугарској 5 фор., Милицы Момировићевој 5 фор., Соњи Шамбековој 5 фор. — III. разред: Смиљи Добродолској 20 фор., Соњи Максимовићевој 20 фор., Соњи Продановићевој 10 фор., Марији Ковачевићевој 10 фор., Соњи Грујићевој 10 фор., Милицы Иванићевој 10 фор. — II. разред: Соњи Мрђановој 15 фор., Вукосави Гајићевој 10 фор., Олги Бркићевој 10 фор., Анђелији Лукићевој 10 фор., Зорки Јовановићевој 10 фор., Смиљи Анђелићевој 5 фор., Милицы Ползовићевој 5 фор. — I. разред: Вукосави Константиновићевој 20 фор., Кристини Ђорђевићевој 20 фор., Даринци Црквењаковој 12 фор., Јелени Карапанчићевој 10 фор., Милицы Пандуровићевој 5 фор., Меланији Стојадиновићевој 5 фор., Даринци Бокшановој 5 фор., Мирослави Миросављевићевој 5 фор., Зорки Станишићевој 5 фор., Соњи Петковићевој 5 фор., Зорки Мушицкој 5 фор. — Свега: 343 фор. —

Међу сиромашним *ученицима* завода подељено је 122 фор. 34 новч. овако :
 IV. разред: Петру Милетићу 22 фор. 34 новч., Милану Моцићу 5 фор., Бо-
 ривоју Живковићу 5 фор. — III. разред: Душану Живићу 10 фор., Живојину
 Анђелићу 10 фор., Лазару Попову 10 фор., Павлу Бошњаконићу 5 фор., До-
 бровоју Дридареком 5 фор. — II. разред: Михајилу Анокићу 5 фор., Радивоју
 Петровићу 5 фор. — I. разред: Светозару Радашину 10 фор., Светозару Ба-
 јићу 5 фор., Тодору Милитарском 5 фор., Стевану Гердецу 5 фор., Ђорђу
 Цвејићу 5 фор., Александру Туцаковићу 5 фор., Стевану Кристићу 5 фор. —
 Свега 122 фор. 34 новч. — Скуп свега дакле 565 фор. 34 новч. — У име
 поменутих сиромашних ученица и ученика српских учитељских школа сомбор-
 ских изричући најтоплију благодарност штованим прилагачима и добротворима
 изјављујемо, да ће подробен рачун са именима штов. прилагача изаћи у на-
 редном броју „Школемог Листа“. — Из записника професорских седница, про-
 фесорског збора српских учитељских школа сомборских. — У Сомбору, 3. фе-
 бруара 1897. год. — *Јован Живојновић*, перовођа.

*Изказ скупљених прилога на поплављену браћу нашу у Босни, Србији
 и Црној Гори.* По 15 фор.: Сомборска трговачка и занатлијска банка. — По
 5 фор.: Милан пл. Зако, Стеван Мапојловић, др. Давид Коњовић, Ђура Рајић,
 Петар Бикар ст., Даша Грујић, др. Стеван Поповић, Јован Јерасовић, Коста
 Георгијевић. — По 3 фор.: Зах. Г. Стојковић, Н. Ђ. Вукићевић, др. Ненад
 Бикар, Миливој Каракашевић, Милан Пандуровић ст. — По 2 фор.: Олга
 Максимовић, Стеван Арсенивић, Коста Максимовић, уд. Марија Ползовић,
 Јаша Гергуров, Коста Косанин, др. Ђорђе Николић, Стеван Маглић, Матрона
 Борђошки, Јелисавета Ману, Берта Живановић, др Јован Вујић, Ана Бибра,
 Марија Паланачки, Милутин Гавриловић, Ваца Бикар ст. — По 1 фор. 50 новч.:
 др. Ђена Павловић. — По 1 фор.: Ђура Арадски, Драгина Бркић, Сара Да-
 видовић, Олга Павловић, Мила Анђић, Драгина Петровић, уд. Ана Јовано-
 вић, Ђурица Вујић, Ваца Бикар м.л., Ђорђе Атанацковић, Златоје Теодоровић,
 Кузман Бикар, Јулка Момировић, Стеван С. Илић, Паја М. Бикар, Сима Јован-
 овић, Младен Коњовић Ратар, Наталија Ђорђевић, Никола А. Вујић, П. В.
 Вукићевић, Радивој Ковачић, Стеван Паланачки, Светозар Лукић, Мита А.
 Јовановић, Влада Момировић, Коста Тошковић, Данило Гергуров, Стеван
 Вукићевић, Корнел Николић, Никола Бугарски, Ета Вујић, др. Ђорђе Коњо-
 вић, Трива Кривић, уд. Н. Теодоровић, Јован Арсенивић, Тинка Јовановића,
 Јулка Ђурићева, Стеван Н. Теодоровић, Стеван Протић, др. Коста Бугарски,
 Јаша Бикар, уд. Милита Коњовић, Катарина Деметровић, Никола Малешевић,
 Јован Живојновић, Бранко Димитријевић, Жарко Ј. Поповић, Коста Теодоро-
 вић, Милан Мапојловић, Марија Лугумерски, Ђура Крагујевић, Петар Коњо-
 вић лидер, Е. Арновијевић, Средоје Гергуров, Љубомир Купусаревић, Младен
 Борђошки, Милан Стојишић, Душан Радић, Ђорђе Павковић, Давид Јанковић,
 Стеван Уторник, Ђура Миливојевић, Јован Вујић Браца, Стеван Коларић,
 Коста Панић, Радивој Бикар. — По 50 новч.: Стеван Миросављевић, Паја
 Стојишић, Милан Начирски, Трива Капетановић, Стеван Николић, Лазар Топа-
 лов, Катинка Калић, Јефта Угљеша, Стеван Лазић, Ника Ковачић, Миша
 Јовановић, Бранислав Џинић, Танасија Бугарски, Радослав Везић, Светозар
 Дамјановић, Младен Силашки, Никола Утвић м.л., Стеван Чампраг, Младен
 Радић, Велимир Чонић, Сима Коњовић, Зорка Бикар, Коста Милашиновић,
 Милан Рајић, Петар Вујић, Платон Лугумерски, Тоша Бикар, Н. Н., Јелена
 Коњовић, Н. Н., Стеванкија Пандуровић, Н. Виличић, Исак Бркић, Пера Би-
 кар м.л. — По 30 новч.: Шандор Гергуров, Јосиф Деснотовић. — По 20 новч.:
 Ђура Вељански, Трива Тошлов. — Целокупна свота подељена је на три дела,
 и по једна трећина послана је Одбору за поплављенике у Београд, уредништву
 „Гласа Црногорца“ на Цетиње и уредништву „Босанске Виле“ у Сарајеву.
 — Нека је дакле у име поплављене браће наше свима дарожељивим прилож-
 ницима овим путем изречена најтоплија благодарност. — *Сомборска српска
 омладина.*

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Од нове године почео је излазити у Новом Саду „Школски Одјек“ лист, који заступа интересе школске и учитељске, расправља педагошке и методичко-дидактичка питања, претреса васпитну страну у школи, породици и друштву. Лист излази сваких 10 дана на читавом табаку и стаје годишње 4 фор., а на четврт године 1 фор. Уредник је листу *Кузман Миловановић*, учитељ у Новом Саду. Претилата се шаље: Администрацији „Школског Одјека“ у Нови Сад.

Летопис Матице Српске уређује Милан Савић. Књига 189. 1897. Свеска прва. У Новом Саду. Штампарија српске књижаре Браће М. Поповића. 1897. Цена 70 нв.

Из књига за народ изашле су: Свеска 64. *Из школе у живот* од Амалије Бајиш, прерадила и за Српкиње удесила Даница Чакловићка. I.

Свеска 65. *Народне приповетке* скупио Владимир Красић. I. — Свакој овој свесци цена је 10 нв

Рад и именик Матице Српске године 1896. у Новом Саду штампарија Браће М. Поповића. 1897.

Наклагом „Хрватског педагошког књижевног збора“ изашле су следеће књиге:

Iskrice iz srjetske književnosti превела и сакупила Јелића-Bernadžikovska-Belovičeva. У Загребу 1896.

Tjelesni uzgoj mladeži. Napisao Angelo Mosso profesor fiziologije u sveučilištno turinskom. превео Иван Шиола учитељ виших пуčkih школа и прави члан хрз. ped. knjiž. zbora у Загребу. У Загребу 1896.

Јосип Милаковић: *Isabrane pjesme za mladež* (1880—1896). I. Svezak: Prve Laste. У Загребу 1896.

ЈАВНА ЗАХВАЛА.

Поводом смрти наше премиле и незаборављене кћери, односно сестре **Видосаве Вукадиновићеве** срп. нар. учитељице, побуђени се налазимо срдечно благодарити: Пречасноме свештенству, које ју је благочино опојало. Славној српско-православној црквеној општини Пачирској, која је на одар покојничин у знак поштовања венац положила и на погребу преко својих изасланика присуствовала. Наставницима и ученицима те ученицама сомборских учитељских школа, који су из почаста на сprovodu присуствовали и нашу голему тугу тиме ублажили. Такође благодаримо г. Данилу Милојевићу уч. приправнику III. год. који је у лено смишљеном и дирљивом говору, с покојником се опростио. Тојлу благодарност нашу нека изводе примити г. Ст. С. Илић учитељ сомборски, као и г. г. Лепосава Чунићева и Милена Мишићева, при што је крону носио, а потоње што су узаш ишле и тиме сprovodu увеличале. Поштованом грађанству, које је на сprovodu учествовало а такође свима и свакоме, који су било усмено, било писмено или брзојавно нам своје саучешће изјавили, немогући посебно благодарити, овим путем срдечно захваљујемо.

У Сомбору, 20. јануара 1897. год.

У име ожалошћене породице и многобројне родбине

Никола Вукадиновић, отац.

Јавна кореспонденција.

Г. Ј. К. у П. Примили смо обе ваше расправе и изићи ће у идућем броју. Хвала вам!

Г. А. В. у Н. С. Врло лепа хвала на припосланоме. Употребиће се што скорије.

Г. П. Т. у А. Чланак „О повторној школи“ примили смо, и штампаће се у идућим бројевима. Захваљујемо Вам најсрдачније.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Са овим бројем „Школски Лист“ скупа у име Божије у двадесетдевету годину свога живота.

Умољавамо све пријатеље школе и педагошке књижевности да потпомогну издавање овог — интересима православне српске школе и учитељства посвећеног — листа, те да похитају с обилатом претплатом. Све пак дужнике наше најозбиљније опомињемо, да својим дужностима, у најкраћем року, задоста учинити не пропусте; држимо да је сваки од њих поред уживања права и својих дужности свестан.

„Школски Лист“ ће и на даље остати прави и искрени заступник интереса православне српске вероисповедне школе и српског учитељства, и приимаће радо ваљане чланке о васпитању и настави, који се не противе начелима свете православне вере и светињама народа српскога.

„Школски Лист“ ће изазлазити једанпут у месецу; претплата му је на целу годину 1 фор. 50 новч. а. вр. — Они учитељи који имају мању плату од 400 фор. а. в., као и г. г. богослови и приправници добијају лист у пола цене т. ј. за 75 новч. — За Црну Гору претплата је на годину 1 фор. а. вр. а за Србију 4 динара у српском, или 2 форинта у аустријском новцу.

Ко нам скупи пет претплатника са целом, или десет претплатника с половном претплатом, добијаће по један примерак листа на дар.

Досадањој уваженој господи сарадницима овим изричемо нашу најтоплију благодарност, молећи их уједно, да нас и у овој години својим радовима обилато потпомогну.

Ко не мисли листа држати, нека нам овај број обратном поштом поврати, да би се знали равнати.

У Сомбору, јануара 1897. године.

Уредништво и администрација „Школског Листа“.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на цео годину 1 е. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 3.

У Сомбору, 15. Марта 1897.

Год. XXIX.

О РАЗНИМ ДЕЧЈИМ КАРАКТЕРИМА.

(По Сигисмунду Стерну.)

Човека највише уздиже над животињом способност његова, којом он може да се развије у индивидуалну личност. Што која животиња ниже стоји, то је на њој све мање личних особина, а све више општих заједничких обележја, која карактеришу врсту. По човечји створ украшен је не само општим својствима човечјим, него је човек још биће, које долази на свет са посебним даровима и способностима.

Тога ради васпитач не сме за тим ићи да питомцу свом пружи само опште човечанско васпитање т. ј. да од њега начини савршени човечји идеал, како он себи замишља, него још више ваља да тежи да у сваком детету позна личне особине и да према њима удешава васпитање.

Свакако да се мора неговати и обрађивати у сваком човеку човечја природа, но и то ваља имати на уму, да ће васпитач имати посла са бићем одређених снага, способности и особина, које он ваља да развије до извесне достигне савршености.

Дакле васпитачу спада у дужност, да што боље и дубље прозре у особине човечје поглавито дечје природе, јер се само тако долази до правог пута и згодног средства за васпитање сваког појединог човека. У том смислу ћемо огледати да опртамо неколико карактерних слика о дечјим природним особинама по тим нећемо ни близу изређати све могуће разлике човечје природе. Главне стране човечјег бића су трпење и делање, примање и давање. Цео живот није ништа друго него непрестана размена, непрекидно изједначавање ове две стране, ова два правца. Ни један тренутак живота нашег није без сутецаја ових двају правца, јер свакад спољашњи утецаји и утисци имају моћи на тренутно расположење и стање душе наше и свакад се унутрашњи расположејај њезин ис-

појава било радњом, било покретом, говором или изразом лица нашег. Но тако исто у разним тренуцима превлађује час једна а час друга животна делатност а то важи поглавито за разне сполове и доба живота и у опште за разне људе. На том основу можемо лепо разликовати детињство од зрелог доба, женски спол од мушког и наћи разлику у карактеру мушког и женског у том, што су мушки више радљивог и прегалачког духа, а женске трпељиве и пријемљиве природе. Дете у првим месецима живота свога прима утиске из света и околине не одазивајући им се никаквим знацима. У то доба су његова чула широм отворена утисцима из спољашњег света, којима полагао пуну душу своју и тек са првим осмејком и гукањем почиње душа његова одсевати, но ти први одзраци нису из области свести.

Тако исто је и женско створено и одређено, да више трпи и прима у себе, него да ради и ствара. Душа њезина је осетљивија, а то ће рећи да у ње има мање отпорне снаге против спољашњих утисака. У женске стране је посматрање дубље и непосредније, силније и више проницава него у мушке. Жена на први поглед боље запамти какву слику, него човек дужиим мотрењем. Она је једним летимичним погледом кадра утубити не само лик нечији, него и најситније црте тога лица па и сваку ситницу на оделу чељадета којег. Она ласно ишчитава из црта и са лица својега мужа и детета и најмању промену расположења њихова, она опази и најмањи облачак на души њиховој. Па и њезино душевно расположење стоји махом под влашћу спољних утисака и случајева, те је лако колебљиво, али и у складу и сугласу са расположењем и карактером њезине околине, а то је једна од највећих одлика природе женске. Женскиње је меко и осетљиво и склоно к саучешћу, али се женско срце брзо да раздесити каквим год немилим спољашњим звуком. Па и женски суд је ретко самоникао, самосталан, него одарак туђих назора и туђих мисли, а и воља њезина онамо тежи и оно жели, што хоће и желе они, које она воли и о којима промишљава.

Напротив мушки је јака отпорна снага те могу да савладају спољашње утиске и да им ослабе моћ коју врше на вољу, осећање и опште на душу човечју. Мушко тежи да постане господарем над стварима, које се приказују његовим чулима. Он у неку руку прописује законе природи и свету, које је рад остварити делањем својим. Он удешава одношаје живота свог, а жена им се прилаго-

ђава. Он нестрпљиво јуриша на сваку спољашњу установу, на унутрашњи бол, а жена обоје савлађује трпежем. Једино поље самосталног рада, где је жена по изгледу надмашнија од човека, јесте поље маште. Но тај се рад своди само на унутрашње стварање, које жени служи као накнада за неспособност за спољашње стварно делање, које приличи само мушкој природи. Тога ради је творачка машта веома ретка особина женског света, е се женскиње задовољава сликама сањалачке маште, које му заклањају ружне стране овога живота.

(Наставиће се.)

Сомбор.

Милутин Гавриловић, свештеник.

О ПОСЛЕДЊИ ПОКУШАЈ

да се удружи срп. нар. учитељство из архијенископије карловачке и митрополије српске.

Српско народно учитељство с ове стране Саве и Дунава покушава ево већ 30 година, да се удружи и да заједничком снагом пријоне око свог и школског унапређења. Покушаји ти избијали су час у овој, час у оној форми, а избијали су у среским, окружним, епархијским и општим учитељским зборовима и скупштинама: у В. Кикинди, Темишвару, Ст. Бечеју, Новом Саду, Тителу, Земуну и т. д. и сваки пут се утопила мисао тог уједињења или у немар самих покретача, или у подозрење виших власти, које су имале да одобре те покушаје.

Последњи такав покрет учињен је, 1894. године у Новоме Саду, на општој учитељској скупштини од 6. (18.) јула исте године, где се искупило за ту цел 90 које учитеља, које учитељица српских из митрополије српске са вероисповедних и комуналних основних и виших народ. школа.

У опште се мислило, да ће се овај покушај повољно решити и да су прилике повољне биле зарад остваравања ове мисли. Но и тај пут смо се преварили.

Меродавне личности, које су у овој ствари посредовале, нека им је хвала, нису могле да испослују код високе владе, да се правила за ово удружење бар у начелним одредбама потврде, и поручили су нам, да би се одобрила правила; ако би нешто изменили и попунили правила у одредбама, где су друштвене цели наређане. Па су нам од прилике и навели, шта се жели.

Привремено заступство друштвено увидело је, из приватне преписке, да је захтев државне власти невинне природе, и пристаје, да се тај пасус усвоји, па заиште званично путем маџистрата новосадског, јер му је тако поручено, ватраг правила друштвена, под изговором, да се у нечем попуне. Али уједно поручи приватно посреднику, да изиште на писмено текст, од дотичних званичних особа, који они желе, да се у правила уметне, па да ствар брже и лакше дође до краја свог.

То се и учини. Али се сад видело, да се много више тражи и иште, но што се у први мах казало. И кад се ти, да их назовемо, владини захтеви сравне са оним, што је учитељство на овој скупштини желело: онда постаје излишно удружење под владиним надзором, јер оно што нам преостаје, под таким околностима, већ имамо осигурано под гаранцијом наше школске Уредбе од 1872. г.

Те за то је учитељство новосадско у дослуку са лањским управним одбором Српског Учитељског Конвикта у Нов. Саду решило, да се одустане од даље акције у овом погледу и да се не прави већи трошак, кад смо, тако рећи, сигурни, да нећемо успети са жељом својом.

Да оправдамо овај свој поступак, ево ћемо да изнесемо на јавност главне мисли и тежње ове последње опште учитељске скупштине, које се огледају у примњеним правилима и примедбе меродавних лица из владиног круга, које су нам приватним путем доспеле, па ће се видети, да смо учинили добро, што смо обуставили ствар до бољих времена, ако Бог да.

Намера је наша била, да се удружи сво српско учитељство у митрополији карловачкој са основних, виших и средњих школа на вероисповедним и комуналним школама. Да се у том удружењу речју, пером и књигом снажи учитељство у педагошким, методичним и дидактичним знањима и вештинама; а поред тога да чланарином, забавним и другим прилозима потпомаже материјално фонд пок. Др. Ђорђа Натошевића, оца наше новије школе, којим рукује друштво Српског Учитељ. Конвикта у Нов. Саду, а који се троши на издржавање сиротне учитељске деце, што се уче на вишим и средњим школама у Новом Саду.

За постизавање тих цели мислило се приређивати јавна предавања, издавање стручног листа и књига за школске и народне интересе. Ту се мислило, да ово друштво прими, временом, оставину пок. Николе Кнежевића учитеља турјанског, и његове супруге

Ракиле, која износи око 8000 фор. а. вр. и која је намењена на награђивање учитељског књижевног рада за народне потребе, а која ће по смрти поменутог супруга му ступити у живот.

Тога ради била је и подељена друштвена управа у оним правилима на административни и књижевни одсек, који би независно један од другог вршили своје послове, а одговарали би само својој редовној глав. скупштини.

Чланарина је одређена од 50 фор. или 100 круна, која би се уплаћивала у 10 годишњих рата или у једанпут; а за то би добијали чланови друштвени лист и сва књижевна издања бесплатно, док су год живи.

То су у главном одредбе правила за ово последње учитељско удружење, које је поменутом скупштином од 1894. г. утврђено и за тим горе на одобрење послато.

А ево, шта се на то примећује, и ако тек приватним путем:

1. Да се друштвена цел пренајачи тако, да изостане потпомагање фонда Др. Ђ. Натошевића; али да се могу стварати помоћне фондације, за потпомагање учитеља неспособних за рад, као и њихових удовица и сирочади.

2. Да напусти друштво издавање поучних и забавних списа потпором фонда пок. Николе Кнежевића и у опште, да се друштво не бави књижевним пословима, те према томе, да изостане из правила са свим онај одсек књижевни.

3. Да се удружење сведе само на учитеље из уже Угарске, па и то само са вероисповедних школа.

4. Тамо се чини, да је одређена сувише велика чланарина, те препоручују, да се и то на мање сведе.

Така је од прилике стигла порука одозго приватним путем на наша захтевања, са којима се жели измена донесених правила.

Кад се то сравни са нашим тежњама израженим у поменутих правилима; онда се види, да се не дозвољава удружење на широј основи, које би обухватило сво наше српско учитељство из митрополије, него се своди на најужи круг вероисповедних школа и уже Угарске, а то нам је слободно чинити и данас у смислу наше школске Уредбе од 1872. г. Даље се не дозвољава ни књижевни посао, који би, по нашем мишљењу, знатно утецао на духовни просперитет нашег учитељства, те и с те стране би скучени били у своме раду на просте скупштине, које би само саслушале из-

вештај свога управног одбора о административним пословима и новчаним потпорама, ако би се имало шта давати.

Ми не држимо, да би такав рад био, од незнам какве вредности, по школски и интелектуални учитељски живот оваког удружења, те за то нисмо ни покушавали, да и даље у овој ствари радимо.

Правила смо добили, на нашу жељу, натраг, као да их попунимо и онда поново поднесемо на потврду, а ми смо заћутали и оставили све *ad acta*. И надамо се, да смо погодили жељу оних чланова, који су нам поверили ствар на извршење, те нисмо ни хтели, да их позивамо и да их трудимо и трошимо зарад ове ствари, него им ево, овим путем саопштавамо резултат, па ако би, ипак, желео когод, да се у тој ствари сазове нова скупштина нека из свога збора или у договору са више чланова, учини предлог како, где и кад да се сазове, па ми ћемо, с драге воље, и ту жртву принети.

Трошак око овог посла изнео је нешто више од 33 фор. а. вр. и то је принела благајна Срп. Учитељ. Конвикта у Нов. Саду учитељској ствари на олтар, и за то се и правила та чувају у архиви овог учитељског друштва, које је поглавито и покренуло ту мисао, а која се, на жалост, ето, није могла ни овога пута да оствари.

У Новоме Саду на Три Јерарха 1897.

Арнадије Варађанин,

бивши председник опште учитељске скупштине за удружење.

ПРЕДЛОГ У ПОГЛЕДУ ОСНИВАЊА ЗАБАВИЉИШТА.

(Свршетак.)

Историја педагогије у забавиљништима веома је једнострана и према томе врло стешњен видокруг даје будућим забавиљмама. Овако представљена историја развитка забавишта лако може да на странпутицу заведе ученицу, као да се забавишта самостално развијала у развојно доба, а без утецаја развитка других врста просветних завода — што је велика погрешка. Ова наука ваља да да будућим забавиљмама јасну и разговетну слику о општем развитку школства у развојно доба и код разних народа, како би свесне биле не само заблуда и ваљаности разних времена а на разним пољима просвете, но како би схватиле данашња забавишта као последицу

разних узрока minulih vremena. K tome kada dodamo, da bi se osobito imao istaћи онај део историје, који се поглавито односи на праузроке и узроке данашњих забавишта, добићемо кратак нацрт са много потпунијим прегледом, но што га дају ручне књиге, које су данашњим даном позване да у држ. забавишштима упознају ученице као у неком изводу са чистом историјом постанка и раз-витка забавишта.

У погледу методике, која је за забавишта од специјалнега значаја и која по природи својој захтева посебно изучавање, имали би приметити, да, и ако ова дисциплина слабо има додирних тачака са методиком, која нас упознаје са начином предузимања наставнога градива у осн. школама, никако не би смела изостати из наставнога плана учитељских школа с тога, што би будуће учитељице, као такве, знајући ово, могле у основним школама одржати неприметан, прелаз из више — забавнога начина, који се практикује у забавиштима, у онај озбиљнији, коме је место у осн. нар. школама. Од највеће је пак важности та околност, што би овако *наше младе девојке добијеле потпуније васпитање као будуће матере.*

Ученице учит. школа похађају ове заводе или из разлога, да им овде стечено изражање служи у будућем животу као срество за издржавање, или да би им као такво могло послужити по потреби, или ради свога вишега изражања, пошто ми — ово-страни Срби — немамо других српских женских завода, где би нам женска деца не више, но ни такво изражање могла добити као у учитељским школама. Но било да из којег од пређе наведених разлога наша женска деца полазе учитељске школе, оне свакако добију у главном изражање, да би и као матере добре васпита-чице биле. А пошто нам искуство показује, да се огроман део свршених приправница а пре а после уда, те постане мати, то слободно можемо тврдити: да им је од веће користи знање, које су, учећи, набавиле у забавиштима (ако су биле ученице овога завода), но знање, што су га набавиле у учитељшту (ако су биле приправнице). Јер претежнији је рад матере као забавиља, но као учитељица, пошто се настава, прописана за основне школе, даје више одељено од домаћег васпитања, дакле и материна утецаја: но што то важи за дете у добу до 6. године, када је, рецимо, поред матере, која је свршена забавиља, са свим излишно слати дете у забавиште, ако не тек на годину дана пред полазак у осн. нар. школу, да би се привикнуло на друштвени живот и т. д.

Дакле ако је добро, да будућа мати буде свршена учитељица, још много је боље, ако је свршена забавиља; *но најбоље би било, кад би будуће матере свршиле и једно и друго*, како би саме могле свесно и корисно утецати на своје дете до 6. године, а доцније пак на руци бити учитељу, односно учитељици осн. школе.

Ако су поштовани читаоци пажљиво пратили ову расправу, оно ће и сами лако извести закључак гледа забавиљашта, који је врло појмљив, а који се оснива на природи саме ствари. Комбинација, да се неке приправнице по свршеним двома годинама оспособе за забавиље, немогућа је, нити се о њој после онога, што смо рекли, може више озбиљно говорити.

Оснивање самосталних забавиљашта по примеру државе са течајем од две године значило би наметати народу нове трошкове без невоље. Шта више смемо рећи, *да се ни сама држава неће дуго придржавати установе забавиљашта у садашњем облику прелазна стања, које ни у погледу општега, ни стручнога изображења не одговарају серси и духу времена.*

Да је данашње устројство држ. забавиљашта прелазно и до крајности недотерано, то се најбоље види из ручних књига*) питомица, које су саставили већином најбољи наставници држ. забавиљашта, а у којима се огледа потпуна збрка појмова сакупљених из разних наука и без тако рећи икакве системе сведених у једну целину. Хтети пак подражавати оно, што није добро, значи хотимично уваћати се у вртлог — а то тек неће нико хтети без велике невоље.

Кад дакле не одобравамо у 143 бр. „Заставе“ наведену комбинацију; кад даље осуђујемо данашње устројство држ. забавиљашта, шта управо предлажемо? Ево шта:

Наставни план данашњих учитељских школа наших имао би се допунити са стручним делом наставнога градива, које је прописано за забавишта, како би оспособљене учитељице основних школа оспособиле се уједно и за забавиље.

Оваком комбинацијом постигло би се: да би забавиље добиле исто опште изображење као и учитељице; да би стручно изображење било и код једних и код других потпуније, јер би забавиље и учитељице имале из ист. педагогије, психологије и т. д. опсежнији преглед, пошто би будуће учитељице училе и психологију детета до 6. године, а будуће пак забавиље психологију човека; на

*) Овде мислимо на стручне ручне књиге.

основу пређашњих подигла би се интелигенција обеју врста васпитачица; ученице оба завода добијале би као будуће матере свестраније, потпуније дакле и боље изражање; ако која неби добила место учитељице на осн. школи; преостало би јој да компетује на место забавиље и обратно, ово је од особите важности за оне, које се одају на приватно обучавање (код отменијих породица); која ученица не би могла добити оспособљење за учитељицу осн. школе (због претераних захтева из мађарскога језика), могла би као оспособљена забавиља нанустити овај завод; поред мало већег труда, а о једном трошку, могле би набавити двоструко оспособљење, дакле поред незнатних материјалних жртава велика мат. корист; народ би једва имао какових жртава да допринесе, да и ову своју велику потребу подмири... Код последње тачке ваља нам приметити, да би професор педагогије на учитељичкој школи имао у будуће као такав и ову нову дужност узети на себе. Школски Савет имао би се благовремено разабрати, односно ставити у споразум са управом учитељичке школе у погледу уређења ове ствари још у току ове шк. године, ако би се ова установа мислила идуће шк. године у живот спровести.*)

Пошто би ова установа код нас по све нова била, те пошто се до сада на томе пољу није готово ништа радило: то је потребно, да се за рана учине нужне припреме, како се не би у последњем часу то десно то лево у празнини освртало.

Свакако би потребно било извесну своту одредити у сврху да будући професор педагогије на забавиљшно — учитељичкој школи походи одличнија забавиљшта бар у домовини и то и у ономе случају, ако би Шк. Савет за целисходно нашао установити одељену, нову педаг. катедру. У овом потоњем случају добро би било, кад би се решење Шк. Савета на јавност изнело, како би садашњи слушаоци виш. педагошких завода или фил. факултета могли још у току ове године свога баковања и за ову стругу сиремити се.

Не чекајмо да нам догоре до ноката, но пожуримо се, а при томе назимо, да, што урадимо, по могућству најбоље урадимо, како неби морали сутра рушити, што смо данас саградили. Не штедимо прекомерно, где није потребно, јер „тврдица двоструко плаћа“.

У Сомбору.

Михајило.

(Овај је чланак због погумиланог градива из прошле године заостао. У.)

*) Да је већ крајње време, да се оснује срп. забавиљшнo, на то нас потсећа и та околност, што је ове године у Сомбору основано држ. мађ. забавиљшнo, а да и не спомињемо опасност, која нам прети услед мађ. васпитања будућих српских забавиља, које свеје изражање набављају у држ. заводима.

О СВЕТОМ САВИ.

Написао **Јован Константиновић**, катихета.*)

Има једна наука, која нам као и религија поред тога, што богати ум и оплемењује душу још и силно утјече на срце. То је историја а особито историја народа, из кога смо поникли. Ако проматрамо садашње прилике па желимо знати развој истих, преврнимо историју и наћи ћемо у њој одговор на сва питања, која смо у уму своје ставили. Жуди ли душа наша, да угуши, што ју тишти, да разгони, што јој даху даха неда, отворимо историју славних дана, славних прадједова својих и слава ће њихова сјајем својим одагнати од душе наше тмину, што је неће, да оmine, мору, што ју хоће, да умори. Грчи ли се срце наше под ударцима из сасељашњег свијета од прилика неприлика, јеца ли у уздасајима својим ради онијех, који му сметају, да у откуцарима својима слободно куца, латимо се историје храбрих дјела јуначких дједā наших и пред нама ће заблистати идеал храбрости, идеал борбе за вјеру, језик и народност. Срце ће нам заиграти од радости ради славне борбе у прошлости и осоколиће се надом на бољу срећнију будућност. Да нам није лијепих успомена из срећних дана у прошлости не би имали ни наде на лепшу будућност.

Узмимо књигу живота Србинова од постанка му и завиримо мало у њу. Гле, књига нам се сама отвори на једном мјесту, на ком се познаје, да је баш ту много пута књига отварања и да су је многи и многи на истом читали. Мора, да је то мјесто лијепо. Гдје смо? — О, то је златно доба живовања српског, доба српске славе, доба светих и славних Немањића. Рекох светих, јер од десеторице Немањића петорица су свеци: св. Сава, св. Симеон Мироточиви, св. Симон, св. Стефан Дечански и св. Урош. Рекох славних, јер куд ћеш славнијег од цар Стефана Душана силног, од кога дрхташе и сами горди Цариград. Да вам читам и причам о животу и раду сваког појединог од њих не могу, јер величину дјела њиховијех не могуће је изрећи у тако кратком времену и са мало ријечи. Оставићу то доконијим. Прегледаћу само у том дијелу књиге живот најсветијег међу свијем Немањићима и прегледаћу рад његов.

Година 1169. забиљежена је у историји народа српског златним словима. Те године уједини жупан Рашки Немања све земље под собом и назва се великим жупаном. Исте године роди

*) Овај чланак говорио је г. писац о св. Сави у учит. школи пакрачкој. — Ур

се Немањи најмлађи син Растко, потоњи св. Сава. Одгајивши своје синове у духу православне цркве, гледаше да их приучи владању у тада врло незгодним вјерским приликама, јер тада три вјере у Срба, православље, римска и богумилска вјера сатираху се међу собом и много уђаху јединству народном. Стевану и Вукану, синовима својим даде овеће дијелове земље, да управљају њима а најмлађег Растка задрижа код себе на двору до петнаесте му године. Кад Растко ступи у шеснаесту годину, даде и њему Немања један комадић земље, да њоме управља а овамо га не пушташе од себе, јер бјеше њега одредио за свог наслједника на престолу великожупанском. Но сва тежња родитељска, да од Растка начини владара оста безусијешна, јер Растко чим би уграбио мало времена, одлазио би у цркву, разговарао би се са свештеницима и читао би свете књиге. У то, кад је Растку било 18 година, дођу на двор Немањин неки монаси светогорци, међу њима један Рус, да запросе милостињу за осиромашене манастире. Немања их дарива краљевским даром а Растко узме на се, да их угости. За пријеме гозбе калуђер Рус на жељу Расткову приповиједаше о животу светогораца монаха. То Растку тако омили, да у себи одлучи, да с њима кришом побегне у Свету Гору. Ту своју жељу рече тајно монаху. Уплашени монах почне га свим силама одвраћати, да се кани тога, али кад Растко не попусти, он попусти и одреди мјесто, гдје ће их Растко наћи. Кад Немања отпусти монахе, Растко се опреми као да ће у лов и Немања не слутећи ништа пусти га. У лову завара Растко траг те се изгуби од своје пратње и странпутицом одјури на мјесто, гдје га монаси чекаху па с њима отиде у Свету Гору у манастир св. Пантелејмона. Пратња Расткова после тродневног узалудног тражења врати се натраг и чекаше суд Немањин. Но Немања им не учини ништа јер се бјеше одмах јаду досјетио. Брже боље пошље једног војводу и неколико племића, да врате Растка. Војвода стигне Растка тек у манастиру. Кад Растко, видје да је дошао војвода по њега изађе преда њ и замоли га, да остави калуђере на миру, јер је он сам хтео с њима ићи и обећа му да ће се сутра дан вратити с њим натраг оцу. Међутијем замоли Растко игумана те га овај преко ноћ постриже за монаха. Сјутра дан изађе Растко сад већ Сава у монашкој ризи пред војводу и преда му своје дотадашње одијело и косу у марами те га намоли, да се врати натраг и однесе обоје оцу његову с писменом, у ком их мољаше за опроштење. Ожалошћени људи

Немањини врате се натраг и испоруче поруку Савину. Цео двор бјеше тада у жалости, али напoкoн увидје Немања, да то бјеше Божја воља и престаде тужити него сваки час шиљаше Сави богате даре. Дотле је Сава по савјету протe атоноског oтишао у манастир Ватопед, где се учио и у њему после примио хиротонију. Међутијем је мајка Савина Ана тужила за њим и тежила, да га види и још једном у старе своје дане загрли. Исто тако бјеше и староме Немањи. Напошљетку год. 1195. сазва Немања сабор и одрече се престола па у цркви св. апостола Петра и Павла предаде великожупанску власт најстаријему сину Стефану а сам оде у манастир Студеницу, коју сагради за „красну славну мајци задужбину.“ Ту се покалуђери и доби име Симеон. Исто се тако закалуђери за љубав сина и жена му Ана те доби име Анастасија. Двије године осташе старци у Студеници па се кренуше, да виде сина. Но не би обома суђено. Остарјела мајка Савина, која за те двије године непрестано побољеваше, разболе се и умрије. не дочекавши, да пошљедњи пут види најмилијег јој сина. Старац Симеон дође у Свету Гору и са сином Савом дивно украси манастир Ватопед. 1198. г. измоле оба од грчкога цара Алексија Комнина земљиште да зидају манастир. Цар им испуни жељу. На добиеном земљишту беху рушевине старог манастира Хелантира, полигнут од византијског цара Константина Погоната 676. на мјесту старог незнабошког храма Тиру хеланскоме, који је подигао још Ксерксес краљ Перзијски.

И сагради Симеон

„Бјел' Вилиндар на сред Горе Свете
Красну славну себи задужбину“.

Уз манастир Хиландар добише још и земљиште суседног опустјелог и разореног манастира Изипа. Саградивши себи „вјечну кућу на овоме свјету“ умре велики Немања у наручјама свога сина Саве 1199. г. Св. православна црква чини му спомен 13. фебруара под именом св. Симеона мироточивог, јер је из тијела његова на годину дана послије смрти му потекло мирисаво миро.

(Свршиће се.)

НЕКРОЛОГ.*)

† Десимирка Калића.

У недељу 16. (28.) фебруара у 4 сахата по подне, куцну звоно са куле св. Ђурђевског храма и огласи смрт ћерке, јединице врло уваженог

*) На уважења према нашем поштованом сараднику и вредном наставнику учитељске школе г. проф. Мати Калићу, доносимо овај опширан некролог. Ур.

госп. Димитрија Калића, професора на мушком приправничком заводу у Сомбору.

Покојна Десимирка родила се у Новоме Саду, у недељу 14. (26.) јула 1885. г. у кући Ђорђа плећ. Стратимировића, Кулињског; па како је од рођења све док није пошла ногом, била веома слаба, то је отац непрестано изводио на свеж ваздух и кренио снажном храном, само да телесно ојача. Дораставши за школу, доби она прву наставу за I. српски основни разред у Сомбору, од гђе Виде Вукадиновићеве — сада такођер покојне, а онда приправнице ср. учит. школе, која је приватно код куће учила. II. разред учила је по године редовно, а за тим приватно од гђе Данице Јовановићеве приправнице, а сада удате Борђошке; трећи такођер приватно од гђе Маре Старчевићеве, која јој остаде учитељица и онда, кад је Десимирка и четврти разред срп. основне школе редовно, а први срп. више девојачке школе приватно учила. Показујући велику вољу за учење страних језика, измоли у родитеља дозволу, да може годину, две дана полазити завод кагуђерица у Сомбору тим пре, што су готово сва женска деца срп. интелигенције у то доба, тај завод посећивала. Научивши брзо мађарски и немачки, Десимирка напредоваше и у наукама, од којих јој најмилији предмети бејаху; земљопис, историја, јестаственица а нарочито рачун. Како је још као дететом показивала дар за музиком и имала пријатан и јак глас, то је родитељи у једанаестој години, дадоше, да учи гласовир, у чему је, по уверењу самога учитеља јој, професора музике Љубинског на његово изненађење врло леп успех показивала. Но Десимирка се не развијаше само душевно, можда на штету свог телесног здравља; напротив она је на очиглед расла у висину и у ширину таком наглошћу, да је својим добом од једанаест година и шест месеци изгледала као да јој је 14 или 15 година. Од рођења па до смрти своје не бејаше болесна ни два дана, да би у постели лежати морала; већ вавек весела, вавек чила и снажна певала, играла се и шалила, да је била пуна кућа од ње. Најмилија игра беше јој терање обруча по улици и перивоју сомборском, где су је сви посетиоци добро познавали.

На св. Јована ове године, као на дан крсна имена очева а и свога, послуживаше најужлужније, све приправнике и приправнице, којих бејаше пуна соба дупком. Ни једно крсно име нису јој родитељи у таком веселу и срећи провели, као оно и не слутећи ништа о удару, који ће да их снађе. Десимирка, која беше после тога читав месец дана здрава и расположена, потужи се изненада на главобољу и како 4. (16.) фебруара у постељу леже, више из ње и не устаде, докле 16. (28.) фебруара, у недељу у три четврти на један час по подне своју невинну, анђелску душу не испусти. — Покојница умре од неизлечиве болести: заналења мождане марамице „Meningitis basilaris“, коју је рођењем на овај свет донела. — Десимирку још као ново рођенче опевао је њен отац у Стражилову од 1885/86. у песницама под насловом: „Десимирчад“. Покојница беше дете умиљато, учтиво и шаливо, чија примедба као варница севну и човека изненади. Срца бејаше племенита и милостива; јер ни једног сиромаха не одби а да му из своје штеднионице по штогод не удели. Своје лутке, ситрачке и слике пораздавала је својим другарицама. Била је богомољка, која је врло радо, кадкад и крадом у цркву ишла и

Богу се молила. Скоро пред саму смрт љубила је и миловала оца и матер не би ли им улила наде, да ће зацело оздравити. Но све бадава, немилостива смрт осујети јој невинне мисли, отрже је из наручја родитељског на преголему тугу и жалост њихову.

Покојница је сахрањена уз највеће саучешће. У понедељак 17. (29.) фебруара у 3 часа по подне искупише се сви питомци и питомце учитељских школа ондашњих, обучени у црноме руху да испрате покојницу до вечите куће и тиме одаду знаке саучешћа у тузи свог ожалашћеног учитеља. — Док су прва три разреда обојих завода отишли у реду са својим наставницима до куће покојничине, ја је допрате до св. Ђурђевског храма, где ће се опело одржати, дотле су ученици и ученице IV-ог, кас најстаријег разреда, дочекали сировод на кору, и чим покојницу у храм унесоше, а они складно и анђеоски запоју: „Свјати Боже.“ — При опелу чинодјејствоваху господа јереји: Милутин Гавриловић и Ж. Поповић и госп. Ђакон Ђ. Павковић, а приправничка омладина са кора одговараше милозвучно на поједина јектенија. После еванђеља на опелу изговорио је г. Душан Живић уч. припр. III. год. дирљиву, опроштајну беседу пред многобројним, искупљеним светом, на коју многима грунуше сузе из очију. — По свршеном опелу крене се сировод успешком гробљу. Пред кивотом иђаху два приправника а поред њих са обе стране по једна приправница у прилици, носећи венце, које покојници питомци оба завода на кивот положише; поред кивота и с' једне и с' друге стране пошаху шест приправника запаљене буктиње, а за кивотом ишли су тужни родитељи са својом родбином и другим искупљеним светом. — Све до гроба испратила ју је и мушка приправничка омладина са својим наставницима и и њене саученице из завода калуђерица, на је онде предадоше мајци земљи, да у њеним недрица борави вечити санак. — Бог да је прости! Вечна јој упомена!

Д. Ж.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Заклада за учитељску мировину у Митровици. Из поузданог извора дознајемо, да је госпођа Анастасија Ђуковчева (Ђуковац) удовица у Митровици, још 1894. године посредством даровног уговора правосл. српској црквеној општини у Митровици све своје непокретно имање под бр. 364. у митровачкој грунтовници забележено преписала на црквену општину митровачку с правом доживотнога уживања. После смрти дароватељкине има се то имање употребити у корист мировине српских вероисповедних учитеља митровачких. Према томе дужна је поменута општина у гореозначено време основати закладу мировинску за учитеље своје под насловом: „Мировински фонд Косте и Насте Ђуковац“, и са овим имањем засебно руковати, поред већ постојећег школског фонда свог од 25.000 фор. Као што је читаоцима „Школског Листа“ познато, црквена општина у Осеку прва је основала мировински фонд за своје учитеље. А ево сада то се намерава чинити и у Митровици. Желити је, да богата земљуска општина сљедује овом лепом примеру горњих општина, па да и она што скорије оснује мировинску закладу за своје учитеље.

Нова добротворка приправничке младежи. За спомен своја рано преминула два сина завестила је једна побожна и родољубива госпођа у Сомбору у својој опоруги главницу од 4000 фор. а. вр., да из ње сваке године два сиромашна приправника и једна приправница у сомборској учитељској школи добијају годишњу припомоћ. Добротворна та госпођа и за живота свога потпомаже једну приправницу, и неће, да јој се име за живота обнародује. Закладом ће у своје време руковати управа српских народних фондова. Нека би се на ову добротворку угледали многи имућнији од ње Срби и Српкиње, па нека оснивају закладе за припомоћ српских мушких и женских приправника на учитељским школама нашим; јер таква су нам добротворства сада баш најужнија.

V.

Дарови школама и учитељима. Његово Високопреосвештенство г. епископ пакрачки Мирон Николић имао је милост и ове године, школама у Сухомлаки и у Капелни у пакрачкој дијецези и српској вероисповедној школи у Линову будимској дијецези „Школски Лист“ подарити. На овом великодушном дару изјављујемо у име обдарених школа захвалност високопреосвештеном добротвору народне просвете.

Дарови школама из закладе покојног архимандрита Стевана Михаловића. По смислу основнога писма покојног Стевана Михаловића бившег негда архимандрита Сеифурђеског и мандатара горњокарловачке епархије, шаље се „Школски Лист“ на дар ове 1897. године српској вероисповедној школи у Јасеновцу и у Костајници и комуналној српској школи у Пашкоме у дијецези горњокарловачкој, и српским вероисповедним школама у Бати, Ланчугу и Вемну у будимској дијецези.

Учитељска школа у Пакрацу. Пишу нам из Пакраца, да ће се скорим предузети реновирање зграде купљене за учитељску школу и конвикт уз њу у Пакрацу. Целога лета ће се зграда преудешавати и сушити, тако да ће се на јесен у њу моћи уселити завод и отворити конвикт. Поменута зграда је врло велика: 37 метара у дужину, 33 у ширину, а има приземље и један спрат. У приземљу ће бити школске дворане и све што се школе тиче, а у првом спрату биће спаваће собе за ђаке, заједничка трапезарија и једна велика дворана, дугачка 17 метара, за учење појања. То ће уједно бити и домаћа капела у којој ће се свршавати свакидање јутрење.

Број учитеља и учитељица у Хрватској. Године 1895. у Хрватско и Славонији на јавним вероисповедним, комуналним и приватним школама број учитеља износио је 2220, и то: 1477 учитеља и 743 учитељице. За школу обавезне деце пак било је 186,326, од тих су 111,107 мушких и 75,219 женских.

Поштовање учитеља. Бечко градеко веће у седници својој од 8. јауара т. г. закључило је, да се бившем композитору и управитељу грађанске школе у Бечу Франи Маир-у определи почасни гроб у одељењу за исторично знамените личности.

РАЗНО.

Дарови „Школског Листа“. Благородни господин Нестор ил. Миковић, учитељ из Сентомаша, скупио нам је ове године много претплатника у цели,

да се из те претплате шаље „Шк. Лист“ на дар српским школама у Старој Србији и Македонији. — У идућем броју донећемо имена уважене г. г. претплатника с назначењем куда им се лист шаље. За сада топло благодаримо свима претплатницима и ревнивом окупијтељу уз жељу да се на њих сви родољубиви Срби угледају.

Јубилеуми у овој години. До сада су прослављени у овој години ови јубилеуми: Двестагодишњица династије Петровић Његуша у Црној Гори; стогодишњица славног музичара Шуберта и четиристогодишњица чувеног друга Лутерова Филипа Меланхтона.

Исправак. На челу прошлог броја стоји: „За Јануар и Фебруар 1896.“ а треба: „За Јануар и Фебруар 1897.“; молимо поштоване читаоце, да изволе исту погрешку према овом поправити.

Исказ о добровољним прилозима приликом овогодишње приправничке беседе о св. Сави, због нагомиланог материјала остаје за идући број. Ур.

Тојло препоручујемо православним српским црквама општинама слику: „СЕОВА СРБА“ од П. Јовановића у издању Петра Николића у Загребу, ради набављања за украс својих школа и других двораца.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Накладом књижаре Вел. Валожића у Београду изашла је „Зорица“, нова књига за децу, коју су уделили учитељи Јовић и Путняковић. У овој књизи има 63 слике, 15 песама, 51 прича и 22 ситнице; стаје 1 круну. Препоручујемо ову књигу пажњи родитеља и учитеља.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— У Приједору (Босна) тражи се учитељ. Плата је 500 фор. а. вр., стан и огрев. Молбенице ваља слати председништву православне српске цркв. општине у Приједору до 25. јулија т. г.

— У Бечу се тражи чиновник за православно српску црквену општину. Плата му је 840 фор. а. вр. годишње. У дужност му спада вршити све послове општинске, водити перо у седницама, појати у цркви и по потреби предавати српски језик. Захтева се потпуно знање немачког језика у писму и говору. Првенство имају неожењени учитељи и свршени богослови. Молбенице се шаљу општинском председништву у Беч. (Wien, III. Veithgasse 3.)

Јавно дописивање.

Г. Б. Св. у В. Б Чланак ваш примили смо, и ући ће чим буде на реду, хвала вам!

Г. А. В, у Ж. Гледаћемо, да и онај други ваш чланак, што скорије уђе. И овом приликом захваљујемо вам на указаном пријатељству.

 Молимо све пријатеље српске школе и просвете, да се претплате на наш лист, а такође и све дужнике наше опомињемо, да дугове своје код администрације намире.

Уредништво и администрација „Шк. Листа“.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарик: **Ф. ТЕРМАНА И СИНА** у Сомбору.

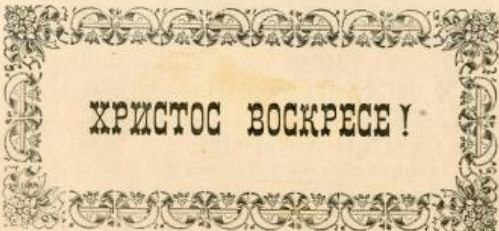
ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школки Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на цео годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учители са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Доници и предплата шаљу се: Уредништву „Школног Листа“ у Сомбор.

Бр. 4.

У Сомбору, 15. Априла 1897.

Год. XXIX.

ХРИСТОС ВОСКРЕСЕ!

На данашњи свети и велики дан држи света црква православно необично сјајно и пелељено весеље, јер слави успомену пресветлог и преславног васкресења основатеља свога, Христа Господа.

Милијун милијуна православних хришћана веселе се данас и у раздраганом расположењу хришћанског срца свог, поздрављају један другог веселим и победоносним поздравом: Христос васкресе! И одздрављају са: Воистину васкресе!

Радујмо се, веселимо се и славио Господа, јер данас смрти празничним оумишљеним, адова раздршеним иногв житија вѣчнагв измало!... Благодаримо Господу и величајмо пресвето име Његово јер Он данас најпобедовосније смртъ попръ и сѣшимъ въ грѣхѣхъ животъ дарова!

Веселимо се! Смрт је сатрвена, царство светлости, царство вечного живота, царство Христово отворено је за нас; адова врата су разрушена, праведни заточеници су избављени, ми нисмо више робови нечастивог, синови смо царства, наследници љубави Божије; с тога ликујмо!

Прослављајући светло Христово васкресење у весељу и радости пазимо, да нам радост та и весеље то не буде по телу већ по духу! Не тражимо уживања и задовољства у угаћању телу нашем, већ у задовољавању потреба духа нашега. Благодатни плодови

славног васкресења Христова чисто су духовни, с тога нека нам и радост буде духовна.

Са великим и светлим празником васкресења Христова, нека се усели у срца наша чврста *вера* у истинитост и божанственост науке преблагот нам Спаситеља, Који после тродневног боравка у гробу сјајно и победоносно васкресе, давши нам тиме несумњив доказ Своје божанствености, и пруживши нам тиме неопориво сведочанство, да и нас иза овог кратког земног живота чека живот вечити у царству славе Његове!

Са великим и светлим данашњим празником, нека се испуни срце наше правом, чистом и нелицемерном *љубављу* Христовом. Свака злоба, мржња и пакост нека се изгони из њега, те да тако у срдечној љубави духовно грлећи и љубећи један другог, мирно и радосно проводимо овај живот земни, те да и Спаситељ наш Христос Господ буде вазда међу нами.

Са данашњим светлим и великим празником, нека се окити срце наше светом *надеждом* и *увером* на милост Божију, која ће нам рајска врата отворити и која ће нас у вечно блаженство — Христовим славним васкресењем задобивено — увести.

И тако очишћени духом приступимо сада ближе ка Христу, поклонимо Му се са миропосицама и пођимо на даљи живот ставом, осветљеном божанском науком Његовом, и осећеном благословом Његовим.

Христос Господ и Спаситељ наш, Својим преславним васкресењем *иже Богъ крѣпкѣй совозникъ насъ и окожи*; с тога тако узвишени и с ангелима здружени величајмо и славимо Га весело појући најлепшу и најпобедоноснију песму: *Христосъ воскресъ изъ мртвыхъ, смртѣи смръть попрѣхъ и сѣцимъ въ гробѣхъ животъ даровавъ!*

Христосъ васкресе! — Воистину воскресъ!

У Сомбору на Ускрс, 13. априла 1897. године.

Ст. С. Илић.

О ИЗ „ОПШТЕ ПЕДАГОГИКЕ“ ДРА В. БАКИЋА. *)

Образовање.

1. Настава и образовање.

Настава се сматра као *темељ* целом васпитању, јер развија свест суделује при јављању осећања и при раду воље. Без *наставе* не би се могле развијати ни науке ни вештине у довољној

*) Ово је дело дато у штампу, и баће готово до краја ове школске године.

мери. Код образованих народа ни једна грана кориснога људскога рада није остала без школске наставе, јер код њих има нарочитих завода и за најпростије занате. Свуда се учи и нека *теорија*, коју *разум* обрађује и свуда се претпоставља неки ступањ *образовања*, нарочито за друштвени рад.

Настава развија највише *мишљење* и *цмљење*. Она спрема *интелигенцију*, која ради на наукама и уметностима и на њиховој примени у разним занимањима, у друштвеној управи, у државним пословима. С тога образовани народи много полажу на напредовање *јавне наставе*; разни народи угледају се једни на друге, у том погледу, и кад-кад раде заједнички на усавршавању наставе, јер науке и уметности су универсалне, и научне и уметничке школе су интернационалне у том смислу, у таким школама скупљају се интелигентни ученици разних народа.

Школовани људи разликују се знатно од нешколованих. *Интеллигенција* се сматра као природна и оправдана аристократија у народу и држави, то је управо аристократија *рада* и *заслуга*, или умна аристократија. С тога је основан захтев, да држава треба да да прилике и могућности свакоме грађанину, да се може образовати. У том смислу оправдано је и тражење бесплатне наставе, како ниже, тако и више, што је већ и остварено у неким државама.

Образовање се добива пре свега с помоћу наставе. Оно се не састоји толико у множини разноврсних знања, колико у логичној уређености, *зрелом суђењу*, духовитом изразу и обрту, и у практичној примени одређенога знања једне врсте, у коме свакојако има и богатства представа и појмова, самосталних мисли и оригиналних комбинација. Образован човек има више или мање *научнога уверења* у ономе, што зна и мисли. Зато он предходно мора добро да обради и *преради* оно, што прими од других и што чита у књигама. Он мора имати неко *средиште* у свом духу (нарочито етичко), око кога се прикупљају сви његови појмови и представе.

Образован човек ради *свесно* и *самостално* у породици, нарочито на васпитању своје деце, у друштву — као свестан члан истога, у цркви и држави — као веран (и уз то толерантан) члан цркве и као разуман грађанин. Његово је *понашање* учтиво и фино, уљудно и хумано, одмерено и тактично. Образован је човек у исто време и *образан*, те као такав чува свој образ, своју част и свој углед у друштву, и придржава се утврђених обичаја и закона у друштвеном саобраћају. Према томе, образовање садржава у себи

најпре *просвећеност* разума и ума, а после *моралне* и друге духовне особине. — *Образован народ* управља сам собом добро и правилно; други народи угледају се на њега, и он често влада над другим народима.

Недостатак образовања показује се најпре у духовном сиромаштву, или у оскудици знања, после у оскудици речи и других израза, у неумешности у понашању и раду, у ограничености и скучености, неследствености и превртљивости, у расејаности и површности мишљења и рада, у истриљивости и страсности, у много-знанству без везе итд. Према томе, од образовања зависи у приличној мери и *карактер* човеков, јер *сталност уверења, самосталност мишљења и досљедност* у раду зависе највише од образовања.

Пошто појам *образовања* обухвата поглавито неговање разума, то је тај појам ужи од појма *васпитања*, које обухвата целокупни духовни развитак, а нарочито развијање моралне свести, осећања и воље. Но и образовање може бити опште и посебно. Опште образовање може бити космополитско и национално, а посебно образовање може бити стручно и индивидуално.

2. Науке и вештине које су потребне за образовање.

Садржина наставе одређује се према васпитним *задацима* а нарочито према захтевима интелектуалнога васпитања или *образовања* у ужем смислу. Из тога произлазе разни *наставни интереси*, и према томе се чини *избор наставнога материјала*.

Образовање младих људи добива се нарочито проучавањем неких наука и вештина. Нису све *науке*, које говоре о природи, човечјем друштву и духу, једнако важне и потребне за образовање. Њихова педагошка *вредност* цени се по том, колико која од њих доприноси *васпитању* или образовању у ширем смислу, где се највише полаже на моралне особине, и где су обухваћени и сви други васпитни задаци (интелектуални и естетички, физички и технички). Пошто је дакле *морални карактер* најглавнији задатак васпитању, то се при образовању на прво место стављају знања о моралном раду и животу људском. Према томе је *хуманистично* образовање претежније од реалистичнога. У њему превлађују науке о друштву и духу човечјем, дакле социјалне и философске науке, а нарочито: наука о језику и литература, историја народâ, етика, наука о религији; после оне науке, које имају везе с њима, као: историја културе, правна наука, земљопис, психологија, логика, естетика, педагогика. То су управо *главни наставни предмети* — Полазна је

тачка при учењу тих наука *познавање самога себе и своје околине* (антропологија, познавање своје домовине).

Од корисних и лепих *вештина* потребне су пре свега оне вештине, које иду уз *писменост*, а то су такозване *школске вештине*: писање, читање, цртање, гимнастика, практично рачунање, прости ручни радови, декламовање; после, потребне су оне *уметности*, које имају везе с етичким васпитањем, нарочито појезија и музика (а у другом реду беседовање и сликање). Има још неких вештина, које се не уче редовно, него у згодним приликама, као вештина понашања и кретања у друштву, вештина чувања и неговања здравља. А има и таквих вештина, које не улазе у задатак обичнога образовања, н. пр. вештина експериментовања при научном истраживању и при предавању, вештина писменог и усменог излагања научних истина, вештина управљања у мањим и већим друштвима итд.

(Наставиће се.)

О СВЕТОМ САВИ.

Написао Јован Константиновић, катихета.

(Свршетак.)

Послије смрти очеве оде Сава у мали манастир пирг Ораховицу — Кареју и посвети се изучавању св. писма. Тада је већ постао архимандритом. Ту је написао житије свога оца св. Симеуна — једно од најљепших дјела старе српске књижевности, типике хиландарски, карејски, студенички, службу и канон својему оцу и многе друге ствари, којима је ударио темељ старој српско-словенској књижевности. У најљепшем књижевном раду његовом побунише га незгодне прилике у Србији. Политички противници и разне интриге завадише рођену браћу. Вукан млађи син Немањин уста на Стевана, збаци га с престола и владаше до 1204. Те године збаци опет Стеван Вукана и да не би букнуо грађански рат почеше преговарати о миру. Да би што прије дошло до мира, поруче брату Сави у Свету Гору, да што прије дође. 1207. Сава им и испуни жељу и донесе собом мошти свога и њиховога оца па их над гробом очиним измири и свечано закуне на узајмну братску љубав. Мошти очеве положи у Студеницу, коју прогласи царском лавром и остаде у њој по жељи браће игуманом. Са братом Стеваном сазида нов ставропигијални манастир Жичу, касније столицу архиепископије српске, гдје се по том чуваше краљевска круна и крунисаху краљеви. Да би уклонио сваки стран утјецај на српску цркву било од стране грчке било од стране римске, напусти Сава, да створи самосталну српску цркву. Тога ради оде 1219. у Никеју тадашњу

столицу грчког императора и патријарха, јер Цариград у то вријеме бјеше под Латинима. У Nikeји последије дугог колебања од стране цара Теодора Ласкариса и патријарха Германа најпослије изради те обојица признаду 1219. године самосталност српске цркве а патријарх Герман постави Саву за првог српског архиепископа и даде му грамату, „да област имат по мојему образу“ т. ј. као грчки патријарх, „над вејем гради же и земљама, над митрополити же и диакони по правилам божественим.“

Међутијем је легат папе Хонорија још прије тога 1217. вјенчао Стевана круном краљевском и њега и његову жену, која бјеше увука великога дужда млетачког Хенрика Давудла освајача Цариграда с креташима 1204. Узрок, што је папа крунисао Стевана лежи у томе што у оно вријеме нико није могао бити признат краљем ако му папа није послао круну и римски цар т. ј. њемачки признао. Још је Немању по свједоци Раткеа признао Фридрих Барбароса за краља, кад се с њим у Нишу сасгао, но то бјеше само признање од римскога ћесара и то признање лично. Потпуно признање доби тек Стеван и то ушљед женидбе, јер млетачки двор бјеше тада у присном пријатељству са двором паписким ради услуга првога пошљедијем у крсташким ратовима.

Вративши се Сава из Nikeје као архиепископ српски сврне у Свету Гору, изабере неколико својих најбољих ученика и дође у Србију. Поставивши архиепископску столицу у манастиру Жичи у Морави гледаше свим силама, да очисти од сваке друге примјесе православље и да га утврди у српском народу. Тога ради подијели сву Србију у 10 епархија и сједишта им намјести у Зети, у Захумљу, у Дабру, у Моравици, у Рашкој, у Топлици, у Будимљу у Хвоству, у Призрену и у Липљану а за епископе постави своје најбоље ученике. За тијем разашље протопопе у народ, да по закону благослове бракове, који су настали ушљед разних вјера и изда налог својим подручним епископима и свему свештенству, да од свију страна прикупљају народ а особито омладину народну и да је приучавају књизи и обучавају у духу светог православља. Сам лично улажаше у народ, пролажаше у накрст сву земљу српску поучаваше, миловаше, караше, настављаше. Зареди од мјеста до мјеста, уреди службу Божју, да се чини по обрасцу цркве цариградске, нареди св. тајне да се врше по обредима цркве православне, одреди како постови, да се држе, какве молитве, да се читају према прописима саборским и цркве насељенске. И запоја тада црква Србинова као нигда дотле и запјева мајка Србинова и закликта чедо Србиново и зарадова се и велико и мало, старо и младо и сав народ и земља српска заплива у миљу и диже хвалу небесноме Оцу и Богу великоме, који посијети виноград свој, погледа на Србе и подиже из њихове средине света човјека, да их научи књизи и образовању, истини и правди, љубави и истинитом Богопознању. А свети архипастир, да би још боље утврдио љубав

народну наспрам православне цркве и круниса њихова краља Стевана 1222. год. круном краљевском, коју доби од грчкога цара. Круниса га прво по обреду православне цркве и отуда му и име привоенчани.

Опазивши Сава, да му се брату Стевану ближи пошљедњи дан, наговори га, да се одрече престола у корист сина му Радослава. 1227. закадуђери се Стеван у Студеници добивши име Симон а исте године Сава круниса сина му Радослава за српског краља. По кратком времену умре Симон а Сава 1228, крене у свету земљу у Јерусалим. Пробавивши ондје неко вријеме врати се преко Никеје и Свете Горе у отаџбину, гдје га жудно ишчекиваху. Властела незадовољна слабом владом Радослављевом збаци га с престола 1234. и на мјесто његово постави млађег, му брата Владислава. Сава и овога круниса у Жичи и да би коначно ријешно спор међу синовцима наговори Радослава те се овај замонаши под именом Јован. За тијем пренесе кости брата Симона у Жичу из Студенице, одрече се архиепископског престола и намени га своме љубљеном ученику Арсенију Сремцу. Опростивши се са свима својима крене се Сава из града Дукље на пут на море да још једном посјети света мјеста. У Јерусалиму одслужи службу Божју са патријархом јерусалимским Атанасијем у храму Васкресења над гробом господњим. Одатле оде поред лавре св. Саве освећеног преко Јордана у Египат и Александрију. На Синају проведе у друштву скитских монаха св. четрдесетницу и врати се преко Антиохије у Цариград. Куд год је пролазио даривао је а и сам је за то добијао даре. Из Цариграда дође у Трново у Бугарску свом пријатељу бугарском цару Јовану Асену. Ту раздијели даре, које је на путу добио на троје: Асену, Жичи и Студеници. На навечерје Богојављења на крстов дан одслужи Сава пошљедњи пут службу Божју, и освети воду затим се разболи те умре 12. (? Ур.) јануара 1236. год. Тијело му буде сахрањено у храму 40 мученика. Вијест о смрти његовој стигла је у Србију тек послје два дана и отуда му је спомен у српској цркви 14. јануара. Послије годину дана српски краљ Владислав измоли од Асена тијело Савино и пренесе га у манастир Милешево у Херцеговини, задужбину Војислављевића. Ту почиваху мошти светитељеве до године 1594. (? Ур.) Те године у прољеће босански Симон-паша пренесе мошти светитељеве на Врачар код Београда и спали их.

*

Тако вели историја о животу и земним остацима овог највећег светитеља Србина просвјетитеља српског. Тако бјеше са тијелом његовијем. А дух његов? А мисао? А- идеја? Дух његов живи и данас у мезимчету његову у школи српској. Мисао његова и данас грије чуваре рада и реда у српском народу. Идеја његова и данас лебди пред очима заштитника и бранилаца српске-цркве и школе. Вјера језик и народност, вјера света православна, српски језик и

народност српска бјеху идеали, за које је он жртвовао круну и краљевство за које је само живјео. То троје у цркви и школи предао је и у аманет својим ученицима, учитељима послје њега српског народа. И они наставише дјело Савино и оставише послје себе исти аманет и до нас данас дођоше идеали Савини. Али не одржаше сва браћа српска аманет Савин, не издржаше искушења, у која је Србин падао, погнуше и привољеше се царству земаљскоме. Не било им просто! А част и хвала буди свима овима, који до данас сачуваше идеале св. Саве и испунише и испуњавају аманет његов. Хвала им у име омладине, коју је свети Сава толико љубио. Хвала буди његовој Светости Преузвишеном Господину Георгију Бранковићу патријарху српском, који на сваком кораку помаже српску цркву и српску школу, који и овом нашем младом заводу велике милодаре учини и чини. Хвала његовом Високопреосвештенству Пресвијетлом Господину Миرونу ускрсиоцу и утемељитељу овог нашег завода. Хвала и вама, врло штована Господо грађани, који учинисте и чините добра омладини нашој сакупљеној у овом храму просвјете. Дух светог Саве благословиће Вас а омладина благосиљаће Вас. А ти православија наставниче, благочестија учитељу и чистоти свјатитељу и просветитељу Савво премудре, заштити и надаље твоју свету српску цркву православну и школу српску, погледај на нас са небеских висина и благослови нас:

Да се дигне, што је било пало
Да пропјева, што је проплакало,
Да се споји, што је раздробљено,
Да заблиста, што је потамњело,
Да се здружи, што се отуђило,
Да се збрати, што се одродило,
Да ускрси, што ј' у гробу било,
Да се слави слогом и јединством
Од данаске па све до вијека.

Амин Боже, амин роду моме... (Ј. Драшковић.)

О АНКЕТА ЗА ВЕРОИСПОВЕДНУ НАСТАВУ у срп. осн. пар. школама митрополије карловачке.

Још 1895. г. донео је св. Синод решење, да се у митрополији карловачкој утврди стапан план и постави чврста основа за вероисповедну наставу у средњим, стручним, вишим и основним народним школама ове митрополије и поверио је то Његовом Високопреосвештенству, епископу бачком, господину *Герману Оначићу*, да сазове за то стручну анкету и да донесе предлог како у погледу наставног плана, тако и у погледу књига, које се имају узети као уџбеници у тим појединим школама и заводима.

Тим поводом сазвало је Њег. Високопреосвештенство, марта месеца 1896. г., у својој резиденцији, стручну анкету од катихета на средњим школама, којој је присуствовао и високоблагородни г. Никола Ђ. Вукићевић за-

меник глав. школ. референта, и од световних још г. г. Аркадије Вараћанин управитељ срп. више дев. школе у Нов. Саду и Стеван Жекић управитељ срп. осн. нар. школа у Ст. Бечеју. Ова је анкета одредила у главним цртама план за вероизаконску наставу српско православне деце у гимназијама, реалкама, грађанским, вишим девојачким и учитељским школама и назначила је и по каквим ће се књигама одређено градиво радити и предавати, па је међу својим члановима поделила поједине прете књижевног рада, да у току 1896. г. сваки свој задатак по свом знању а по одређеном плану напише и спреми и по том Његовом Високопреосвештенству г. епископу Герману поднесе с тим, да се сво то градиво још једном проучи од појединих чланова и онда скупи и у засебној пленарној седници коначно утврди.

Примећујемо, да су за овај предмет предходно били позвани поједини чланови анкете, да проуче предмет и по том писмено донесу своје образложено мишљење у овој ствари, што је и учињено.

На овакав исти начин позвао је Његово Високопреосвештенство г. епископ Герман октобра 1896. год. управитеља срп. више дев. школе у Нов. Саду Арх. Вараћанина, управитеља и учитеља осн. нар. школа у Ст. Бечеју г. Стевана Жекића и учитеље: Јеврема Миковића из Сентомаша, Душана Стојишића из Сенте, Ђорђа Милића из Нов. Сада и Таназију Костића из Вац-Фелдварца, да предходно проуче предмет вероизаконске наставе у осн. нар. школама по досадашњој основи и да евентуално донесу предлог како у погледу наставног градива и плана, тако и у погледу књига, по којима би се имао тај предмет у будуће радити. Рок им је остављен за то до 1. новембра 1896. г.

Сви су ови повереници одговорили својој дужности, до одређеног времена и Његово Високопреосвештенство г. епископ Герман сазвао је по том 14. (26.) новембра 1896. г. анкету, да у овом погледу донесе свој закључак.

Анкета се састала одређеног дана у резиденцији епископској, а присуствовали су сви ови известиоци и још: пречасни г. Јован Борота прота ст. бечејски и г. Мита Нешковић кр. школ. надзорник из Беловара.

Перо је водио ђакон г. Веља Миросављевић, конзистор. бележник.

Седницу је отворио, око 10 сати пре подне, Његово Високопреосвештенство г. епископ Герман, кратким говором, напоменувши цел и задатак ове анкете и изјавивши мишљење, да би се могло прећи одмах на специјалну расправу тога предмета и препоручује за то, као најсходнији предлог А. Вараћанина, који обухвата у главном све оно, што и други извештаји кажују. Али пошто се жеља изразила, да се саслушају сва мишљења и сви предлози, то се пређе на читање свих извештаја.

1. *Арх. Вараћанин* у главном изјављује, да је и најновија наставна основа од 1895. г. доста опсежна и да би ју ваљало у нечем скратити. Противан је, да се катихизис учи на памет и мохачно, а да се то избегне мисли, да би ваљало написати науку вере у предавачком облику, а не на питања и одговоре. Уместо часловца и псалтира, да се заведе читање апостола и јеванђеља у редовним часоцима. У историју црквену да се узму у старијим разредима поред осталих светитеља и живија наших српских светитеља, те да се тако упознају деца и с прошлосту српском. По том је назначио, како би по његовом мишљењу ваљало распоредити цело наставно градиво, из овог предмета, за све разреде основне нар. школе, па и за повторну школу. За прва два разреда да не добијају деца из овог предмета никоје књиге, него да се све учи живом учитељевом речи.

2. *Таназија Костић* жели, да се све молитвице уче на српском језику, само појање пак на цркв. славенском језику. И он не би да се дају деци у руке учебници за I. и II. разр. Противан је сваком катихизису у осн. нар. школи. Задржава прописано градиво по наставној основи од 1895. г. Задржава и прописане књиге, осим катихизиса, али да се нацишу на чистом српском језику. Осим тога је, да се нацишу онцирна уцутетва за учитеље, како да

предају један или други предмет из ове наставе. Предлаже даље, да у повторним школама предају науку вере свештеници а не учитељи.

3. *Ђорђе Милић* сматра да су деца претоварена наставним градивом из овог предмета. Библијске приповетке старог завета да се отпочну тек од III. разр., а за I. и II. разр. да се узму само приповетке из новог завета. И он је, да се све молитвице уле на српском језику. Противан је катихизисима. Остале све предмете задржава, као што је прописано у новој наставној основи, само би желео, да се украће све то напише. Изјављује се за Нешковићеве библијске приповетке као најзгодније.

4. *Јеврем Миковић* задржава учебнике за све разреде, али је за то, да се за ученике напише све укратко, језгра сама, а за учитеље да се напишу унутешна опширна. Он је, да се уче молитвице на српском језику само у I. разр., а после на цркв. слов. језику у старијим разредима. За цркв. слов. читање да се узме Буквар М. Нешковића.

5. *Стеван Ђекић* прима у опште наставну основу од 1895. г. као оправдану и добро удешену за овај предмет, само би желео, да се изостави тумачење молитава у I. разр. и желео би, да се изоставе из реда молитава оне пре вечере и после вечере, па да се молитве пре и после ручка узму као молитве пре и после сваког јела. За прва два разреда, да се не дају деци уџбеници; али да се оставе за старије разреде прописани катихизиси г. Вукићевића, но да се тумаче, а да се не уче на памет. За V. и VI. разр. да се напише литургија у краће, на тако и библ. приповетке. За учитеље да се напишу нарочита методична унутешна.

6. *Душан Стојичић* изјављује, да данашњи уџбеници нису удесни за децу и препоручује Беговићеву катихетику. И он је, да се молитвице уче само у I. разр. на српском, а доцније на цркв. слов. језику. Да се часловац и псалтир са свим изоставе из реда уџбеника у осн. нар. школи.

7. *Мита Нешковић* износи начела, по којима би ваљало писати школ. уџбенике и мисли, да би ваљало дати, изузимајући први разред, свим осталим разредима уџбенике из овог предмета.

После читања ових реферата приступа се начелним одредбама и изрече се, да се за вероизаконску наставу и у будуће узимају: молитвице (на цркв. слов. језику), библ. приповетке, догматика, обреди црквени, црквена историја и појање.

Уједно се изрече, да се молитве од пре и после вечере сасвим изоставе, а тако и молитва: „ангеле Божијих“. Да се у молитви пре ручка не учи више реч: *иначу*, него да се каже: *јаснује*. Од благодарителне молитве, после јела, да се учи само до свршетка речи: „не лишн нас и небеснаго твојега црствоја“; а други додатак да изостане са свим.

По том се прешло на разређивање градива из овог предмета на поједино разреде. У вези са наставном основом од 1895. г. читао се у том и предлог А. Варађанина и утврдио се односни распоред.

A. B.

(Наставиће се.)

О СРПСКОМ НАРОДУ!

Међу многим незгодама и невољама, које ради несрећности наших просветних и друштвених прилика узнемирују и тешке родољубна срца, једна је од најтежих: небринуто стање Српске Новосадске Гимназије.

Неколицина захвалних синова народних прегла је, да изведе дело колико тешко, толико и дивно: да подигне српској просвети споменик, на којем ће се поколења учити како се љуби род.

Данас већ не сумњамо, да је један од главних чинилаца, који су наш народ, гоњен толиким злим удесима, одржали до данашњег дана — просвета. Добра је то срећа нашега племена, што је од увек марило за ту силу, која народе ствара, држи, уређује. Наши стари су од уста откидали, прегоревали се, само да саграде храмове, у којима ће луч просвете буктети. Ми, њихови потомци и наследници, и данас смо сведоци њихове муке и љубави к роду, уживајући у њиховим тековинама, у толиким просветним заводима и школама, закладама и задужбинама. Само је тако подигао Српски Народ просвећену војску, која га је соколила и бранила од многих и разноврсних непријатеља, од којих је понајстрашнији: умни мрак, незнање.

Ево сад треба један просветни бедем утврдити, зановити и удесити према приликама и захтевима данашњег доба. Наше напредно време иште, да је школа светла, пространа, висока, пуна богодана здрава ваздуха. А кака је зграда у којој је Новосадска Гимназија?

Просторије, које беху одређене за четири разреда, служиле су и онда, када се отворише шест, седам па и осам разреда. Зграда у којој је с муком могло стати стотинак ученика, сада мора да прими у се три до четири стотине. У собама, у које би средњи свет уз најбољу вентилацију пустио једва 20—30 љака, мора да седи без икакве вентилације преко 50 наше деце. Патос је у свима разредима давно дослужно, прозоре и врата већином про- духује ветар, скамије, особито у неким разредима, никако нису удешене према захтевима хигијене и педагогије. Ето у таким је просторијама смештена наша омладина, родитељска нада, народна узданица, да се телесно и умно развија!

Додајте томе још, да нема дворница за цртање и гимнастику, да нема просторија ни учioniца за природне науке, да су књиге у библиотеци скоро згомилане због оскудице у месту, да нема дворнице за заједничке скупове и свечане прилике — једном речју, да нема свега онога, што је преко потребно средњој школи изде добро удешеној, а да и ово што има данас већ никако, или једва којекако, одговара својему одређењу — пак ћете имати верну слику о згради Српско Новосадске Гимназије.

Последњи је час, да се том злу учини крај. Са свакоје стране се види и осећа, да се овако више не може. Управа гимназијска мора да одбија допу од школе, јер нема где да их смести, а тако се и нехотице огрешује о свети аманет врлих оснивача и прилагача гимназијских и о вољи свега народа. С друге стране државна власт непрестано наваљује да се гимназијска зграда удеси онако, како су оправљене све сличне школе у Угарској. А како тескоба огромно смета школској раду, то тешко осећају учитељи наше гимназије.

Старешине и старатељи Српске Новосадске Гимназије или не могуше, или не умеше, или не хтеше да ову ствар доведу у ред онако, како иште корист ове народне школе и достојанство целог народа.

Ми, који бесмо ученици Српске Новосадске Гимназије, који кроз њу улегосмо у царство доброга, истинитога и левога, који с њеном помоћу дођосмо до својега садашњег места у друштву и народу, који дакле од ње добисмо све — можемо ли допустити, да наша гимназија, то наше топло гнездо, падне и испод висине осталих јој друга, а камо ли оставити, да јој и екзистенција досне у опасност?

С овим кобиним питањима у срцу састала се у Новом Саду неколицина некадашњих ученика Српске Новосадске Гимназије, те се својеки поразговорила о овој невољи, које донаде наша гимназија, и одлучила је, да еву своју снагу заложити, те да се ово хитно питање реши тако, да се приложима, у првом реду ученика ове гимназије, а по том и дарежљивих руку свакога просвећена родољубца и целог народа, сагради оном светилишту наука достојан храм, који би у свачем могао задовољити данашње потребе и захтеве.

Мисао је у најближем кругу радосно поздрављена и прихваћена. То нас је соколило те потегосмо још један корак у напредак. На другом састанку се установио и одбор, који ће предузети рад руководити и изводити.

Ево нас дакле, мили Српски Народе, пред твоје светло лице, обраћамо се твојој јакој руци, да нам притече у помоћ. Српске општине и сва друга удружења српска! родитељи, који дадoste своју узданицу на школе или ју наменисте њој! браћо другови новосадски и старији и млађи! народни питомци! и сви редом Срби браћо, који љубите народну просвету! ево дивна прилика; једнима да учините себи задужбину, другима да се одужите на видљив начин колико толико народу и његовим добротворима! Похитајте са својим прилозима, да се подигне споменик који ће дичити и Српство и овај просвећени век! Промишлите, да је ова ствар признајеница, да је посао велик, а да нам осим нас самих нико неће помоћи.

Али како се за велика дела ништу и веће жртве, Одбор је мислио, да се ова круна мисао не би могла остварити малим прилозима; стога је једнодушно одлучио, да најмањи прилог буде 50 фор. Тим је нећ јасно казано, да се Одбор у првом реду обраћа онима, којима је Бог дао земаљскога добра то им ова жртва на просветни олтар неће пасти тешко.

Српски Народе! Ученици Новосадске Гимназије! Родитељи и родољупци српски! Примио се! Отресмо се уских погледа! Разгонимо из својих срдаца ситне обзире! Уздигнимо се на висину данашњега времена! Пођимо стопама својих просвећених предака те се збринимо за потомство бар толико колико су они за нас! Похитајмо с прилозима како би се питање о зидану гимназијске зграде могло решити што пре. А све ће жртве добро уређена и потпуно обезбеђена српска гимназија етоструко накнадити народу гајећи му просвећен и здрав подмладак.

Прилози, молимо, да се шаљу управитељу Српске Велике Гимназије Новосадске г. Васи Пушибрку, благајнику Одбора који скупља прилоге на зидане гимназијске зграде.

Ми верујемо у свест, тврдо се уздамо у дарожљивост и снагу Српскога Народа.

С тим уверењем и уздањем полазимо на посао. Боже помози!

У Новом Саду 10. (22.) марта 1897. године.*)

Одбор некадашњих ученика српске новосадске гимназије који скупља прилоге на зидане гимназијске зграде. Председник *Стеван Поповић Пеца*, кр. саветник, градеки, начелник новосадски. Потпредседник *Др. Илија Ошановић*. Благајник *Васа Пушибрк*, управитељ срп. новосадске гимназије. *Др. Стеван Адамовић*, проф. *Властоје Бранчић*, *Др. Јован Велимировић*, *Ђорђе Велић*, канцелан, *Др. Илија Вучетић*, проф. *Јован Грчић*, *Др. Милан Давидовић*, проф. *Др. Ђорђе Дера*, *Душан М. Јовановић*, проф. *Милан А. Јовановић*. Перовођа *Др. Сима А. Кирић*, *Др. Александар Кода*, *Др. Душан Милић*, проф. *Стеван Милованов*, *Михајло Миловановић*, гимна. катихета, проф. *Тихомир Остојић*, *Ђорђе Радосавовић*, *Др. Душан Симић*, *Др. Бранислав Станојевић*, *Влада Свраткировић*, *Др. Милан А. Кирић*,

НЕКРОЛОГ.

† **Зорка Груић** бивша народна учитељица у Санади, после кратког и тешког боловања преминула је 7. (19.) марта т. г. у 25. години млађаног живота свог код своје сестре у Ст. Бановцих. Тело покојничкино сахрањено је у истом месту 9. (21.) марта после подне.

Мир праху њеном!

*) Као што смо наредити, за ово кратко време скупљено је на поменутог цел преко 9000 фор. з. вр. — Ур.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

В. Школски Савет држао је седницу 7. (19.) марта 1897. под председништвом Његове Светости преузвишеног г. патријарха *Географиј Бранковића*. У овој седници решено је 60 предмета, од којих су главнији ови предмети: Поводом отписа преузв. г. министра богочасти и јавне наставе, којим је умољен Школски Савет, да му достави списе што се односе на избор Милоша Ковићчића за учитеља у Араду, као и на истрагу против епархијског школског одбора темишварског спроведену, решено је да ће се списи тек ојда моћи г. министру доставити, кад предмет истраге мериторно и коначно буде код Школског Савета решен. — На представку бачког епархијског школског одбора гледе оскудног стања народних школа у Кисачу, Гложан-Чебу, Рац-Милетићу и Вођану, решено је поменуће школе препоручити Саборском Одбору ради одређења припомоћи. — Одбијена је молба црквене општине горњо-карловачке ради накнаде доплатка учитељу тамошње вежбаонице пошто је општина дужна такову вежбаоницу сама издржавати. — На предлог епархијског школског одбора Вршачког, да се Николи Брашовану одреди награда за замењивање у пословима школског референта, упућен је исти, да о свом раду извештај поднесе. — Услед пријаве управе више девојачке школе новосадеке да црквена општина ни до данас није проширила потребне просторије у тој школи, упућена је црквена општина, да то у кратком року учини, јер ће се у противном случају учинити предлог, да се субвенција тој школи укине. — Дело Јована Благојевића „Српска граматика“ и Мите Ђорђевића „Наука о српском језику“ примљено је с тим, да се прво дело као граматика, а друго дело као читанка има устројити и у вишим девојачким школама употребљавати, но уједно су упућени исци, да се имају пре штампања поменутих књига са професором Јов. Живановићем у непосредан споразум ставити, како би та дела што потпунија и згоднија на свет изашла. — Решени су следећи призиви: Милана Ђосића ради накнаде селидбених трошкова за привременог учитеља у Арад; призиви цркв. општине новосадеке у предмету стављања Јована Марића учитеља из трећег у нижи разред; призиви Кузмана Милоновића као бившег учитеља сибашког због накнаде огрева и врта; призиви местног школског одбора молског гледе уништеног збацивања Проке Суботића председника; призиви Јована Петровића учитеља туријанског у дисциплинарном предмету; призиви Мил. Павловића у дисциплин. предмету; — сви ови призиви одбијени су, а решена надлежних епархијских школских одбора потврђена су. — Издани су декрети овим учитељима односно учитељицама: Димитрију Стојановићу у Митровици Душану Гунцу, у Фелдварцу Софији Радић, Катарини Попић, и Марији Печановић на сомборски салаши, Атанасију Костићу, Ђ. Михајловићу, Лепосави Вукановој у Новом Саду, Даринци Дамић у Парагу и потврђен је избор Олге Петровић за учит. на в. дев. шк. у Сомбору а Кат. Максимовићевој, забавили у Н. Саду, која је на мађарском заводу оспособљена, наложено је, да има своје оспособљење из српског језика на српској препарандији надопунити. — У погледу местним школским одбором у Бајши именоване учитељице Рахиле Павловићеве пак наређено је, да се таково, приставање има само за привремено сматрати, по да се то место има редовним избором попунити. — В. Школски Савет издао је у овој својој седници наредбу, да све оне забавиље, које су оспособљене на страним забавиљштима имају од сада накнадно положити испит из српског језика на српској учитељској школи. „С. С.“

Р А З Н О.

Дарови школама и учитељима из Сентомаша. Велики и осведочени пријатељ „Школског Листа“ послао нам је из личнога Србобрана 41 фор. као предплату, коју су услед његовога заузимања племенити родољуби и родо-

љубкиње у Сентомашу жртвовали с тим, да се за тај новац шаље „Школски Лист“ српским школама у Старој Србији и Македонији као њихов дар.

Захваљујући овим добротворима народне просвете на њиховом родољубивом пожртвовању јављамо, да се у име њихово шаље „Школски Лист“ за ову 1897. годину следећим школама српским:

1. Као дар госпође Милеве удове Дуњерске, која је послала предплату у износу 4 фор. 50 новч. шаље се „Школски Лист“ српској мушкој школи у Скопљу, Призрену и Пећи.

2. Као дар госпође Марије Алексијевића за примљену претплату од 3 фор. шаље се „Школски Лист“ школама у Приштини и у Кратову.

3. Као дар госпође Катице Нове Дуњерског за прислату претплату од 3 фор. шаље се „Школски Лист“ правосл. богословском училишту у Призрену и српској школи у манастиру Високим Дечанима.

4. На дар од госпође Нане Ђорђевићеве из Сентомаша шаље се „Школски Лист“ српској школи у манастиру Грачаници на Косову.

5. Госпођа Анђелија Дуњерска из Србобрана претплатила је „Школски Лист“ за српску вероисповедну школу у Скадру на Војани у Албанији.

6. Госпођа Милена Манојловићева послала је претплату за „Школски Лист“, који се као њен дар шаље школи српској у Куманову у Македонији.

7. Српска женска добротворна задруга у Србобрану шаље на дар „Школски Лист“ правосл. српској женској школи у Пећи.

8. Александар Јанковић из Сентомаша поклања „Школски Лист“ за ову годину православној српској школи у Тетову у Старој Србији.

9. Јован Теодановић из Србобрана шаље на дар овај лист православној српској школи у Велесу у Македонији.

10. Младен Гавански из Сентомаша претплатио је овај лист за српску школу у Солуну.

11. Лазар К. Манојловић из Сентомаша претплатио је „Школски Лист“ за српску школу у Прилину тој негдашњој престоници Краљевих Марка.

12. Лазар Гавански из Србобрана послао је предплату за српску школу у Пријеполу у новопазарском округу.

13. Теодор Хаџић из Србобрана шаље на дар „Школски Лист“ српској школи у Новом Пазару.

14. Нестор Миковић јубиларни учитељ у Србобрану, претплатио је „Школски Лист“ за школу српску у Плевљу (Таслици).

15. Др. Момир Павловић адвокат у Сентомашу послао је претплату на „Школски Лист“ за српску девојачку школу у Скопљу.

16. Паја Јанковић из Сентомаша шаље на дар „Школски Лист“ српској школи у манастиру Ђурђеви Стубови, код Новог Пазара.

17. Као дар Младена Каћанског из Србобрана шаље се „Школски Лист“ српској школи у Митровици у санџаку Приштинском.

18. Нестор Вардић из Сентомаша претплатио је „Школски Лист“ за српску православну вероисповедну школу у манастиру Дјевачу у Старој Србији.

19. На дар од Лазара Н. Дињашког из Србобрана прима „Школски Лист“ српска женска школа у Приштини.

20. Православна српска црквена општина у Сентомашу послала нам је претплату на два примерка „Школскога Листа“, од којих се један шаље као дар те родољубиве општине српској основној школи у Цариграду, а други српској школи у манастиру Житомислићу.

21. Младен Каћански грађанин сентомашки послао нам је претплату на „Школски Лист“ за српску девојачку школу у Призрену.

Као дар Н. п. Миковића умировљеног јубиларног учитеља и скупитеља претплатника у Сентомашу за горње школе, шаље се „Школски Лист“ у пет примерака српским школама у Требиње, Гацко и Столац у Херцеговини, српској нар. школи у Подгорици и српској веронсп. школи у Пероју у Истрији.

У тешким материјалним околностима, у којима се „Школски Лист“ налази због тога, што му за прошле године много, и то веће и богатије прикрене општине у Угарској по више година дугују; једино овим родољубивим добротворима и племенитим добротворним госпођама у Сентомашу благодарити можемо, што ће се овај лист можда моћи за ову годину још одржати без велике материјалне штете уредникове.

Нека је овим г. Нестору пл. Миковићу јубиларном учитељу сентомашком на ревносном заузимању око скупљања претплатника нарочита благодарност изјављена, коју он у толико више заслужује, што је он једини учитељ, који је са скупљањем претплатника и добротвора „Школском Листу“ ове године у помоћ притекао!

Уредништво „Школски Листа“.*)

Исказ скупљених прилога за св. Савску беседу у Сомбору. По 10 фор.: Његова Светост српски патријарх Георгије Бранковић, Срем. Карловци. Др. Давид Коњовић, Сомбор. — По 50 фор.: уд. Милена Коњовић, Сомбор. — По 20 фор.: Павле пл. Еремин, Вел. Кикинда. — По 5 фор.: Његово Високопреосвештенство епископ бачки Гермар Опачић, Н. Н., Централни кредитни завод, Радовановић, Н. Сад. Др. Живко Богдан, Вел. Кикинда. Владимир Стратимировић, Кулина. Пера М. Јанковић, Београд. Управа манастира Гргегега. Српска Банка, Загреб. Милан пл. Зако, Н. Ђ. Вукићевић, Јулије Семзе, Стеван Семзе, Вера и Олга М. Петровић, Сомбор. — По 4 фор.: Срп. грађ. пев. дружина, Сомбор. — По 3 фор.: Младен Боршошки, Милан Стојишић, Душан Радић, Јован Живојновић, Радавој Бикар, Марија Паланачки, Коста Георгијевић, Ђура Крагујевић, Евђеније Ковачић, Н. Н., др. Р. Симончић, Сомбор. Теодан Косовац, Привина Глава. Црквена општина, Деспот-Ст.-Иван. Риста Телечки, Вел. Кикинда. — По 2 фор.: Др. Стеван пл. Зако, др. Стеван Поповић, Милутин Гавриловић, Жигмунд Коцкар, Исидор Новаковић, др. Мартин Кабеш, Никола Утвић ст., Ђорђе Ђуришић, Ђура Арадски, др. Ненад Бикар, Мита Калић, уд. Марија Ползовић, др. Симе Павловић, Јаша Гергуров, Мирко Поповић, А. Фербах, Шандор Деметровић, Данило Гергуров, Катарина Вујић, Сомбор. Пера Јовановић, Дињаш. Јелена Вујић, Сента. Арон Ковачевић, В. Пешта. Срп. задруга за међусобно помагање и штедњу, др. Мих. Полит-Десачић, Милан Ђирић, Лаза Милошев, Јосиф Менрат, Персида Дуиђерски, Нови Сад. Марко Богдан, Коста Радовић, Јован Радак, Н. Н., Милан Петровић, Вел. Кикинда. — По 1 фор. 50 новч.: Миливој Веселиновић, Вел. Кикинда. Велимир Чонић, Туна Адолф, Сомбор. — По 1 фор.: Милош Бандић, Миша Јовановић, Славко Лаковић, Љубомир Лотић, Никла Никокић, Пера Прекајски, Коста Багатићчевић, Ђока Рус, Мита Адамовић, др. Ранко Грашић, Лаза Бартулов, Евгенија Баковљева, Мила пл. Видак, Јелена Николић, Сидра Пачу, Лука Шевић, др. Ђорђе Ружић, Коста Сређејев м.л., Смила Симић, Ђура Будинић, Мита Будинић, Лаза Будинић, Вел. Кикинда. Обрад Недељков, Ђура Недељков, Савит. Павле Милин, Башахид. Љубомир Каћански, Кулина. Младен Јовановић, Милош Рајић, Љубомир Жушански, Ст. Сивац. Јелена Павловић, Урош Лугумерски, Стеван Милованов, Јелена Лујановић, Душан Арновљевић, др. Милан Давидовац, Хаџи Гавра Павловић, Н. Н., др. Милан А. Ђирић, Јоца Јовановић Ђурјан, Петар Дамјановић, Милица и Перца Брзаковић, Павле Ђурчић, Тима Јерковић, Нови Сад. Јелена Белеслијина, Катица Михајловић, Милош Николић, Милош Брановачки, Стеван Лукачевић, Сента. Даринка Поповић, Погановци. Теодора Радић, Јован Брајић, Бос. Градишка. Милош Григоријевић, Жарко Ристић, Деспот-Ст.-Иван. Милан Мапојловић, Стеван С. Илић, Ђура Бркић, др. Нандор Мајер, Лајош Мајцен, Стеван Ситић, уд. Јулија Беко, Фербах Карло, Гертингер, Владислав Козма, Александар Хенеберг, Симеон Вагеман, уд. Марија Теуна, Ракоши, Ђура Миливојевић, Мита Јовановић, Хенрик Моган, Јован Ракин, Софија

*) Брао би се радовати када би добили извешта, да ли дотичне православне српске школе у Ст. Србаји и Македонији добијају овај лист тачно. — Ур.

Бугарски, др. Ђена Павловић, Александра Уторник, Степан Арсеновић, Сара Давидовић, Јулијана Ђ. Вујић, Милица Коњовић, Радивој Ковачић, Софија Маширевић, уд. Милица Барјактаровић, Стеван Прокоповић, Катица Коњовић, Љубица Будимлић, Милош Коњовић, Јованка Коњовић, Александра уд. Грујић, Паја М. Бикар, Јулка Дамјановић, Даница Рацић, Зорка Лудажин, Бранко Димитријевић, Лазар Мијић, Коста Косанић, Светислав Косанић, Младен Коњовић Ратар, Катица Вукићевић, Вилхелм Милер, Зах. Г. Стојковић, Никаз Греф, Јован Благојевић, Ета Вујић, Златоје Теодоровић, Јаша Бикар, Н. Н., Н. Н., Стеван Теодоровић, др. Адам Давингер, Владан Теодоровић, Мих. Просниц сивови, Средоје Гергуров, Мил. Каракашевић, др. Коста Бугарски, Мор Дустиг, Н. Н., Јован М. Миланковић, Бранислав Џинић, Тих. Стојановић, Шандор Хиртл, Милан Гергуров, Олга Павловић, Ст. Манојловић Руе, Данид Халас, Хуго Газе, Карло Облат, Станка Борђоски, Е. Циерман, Стеван Вукићевић, Јулијана Поповић, Јула Бијелици, Јула Доњић, Браћа Шлисес, Д. Рац, Лајош Штарнер, Јосиф Колар, др. Лајош Штрасер, др. Салумло Гринер, Мих. Јакобчић, Славка Бикар, Јула Јановић, Сомбор. Агна Јовановић, Дињаш. Невенка Лагичовић, Ђорђе Ђорђевић, Ерденик. — По 60 новч.: Ирина Протић, Сомбор. — По 50 новч.: Јаша Лазошевић, Паулина Димитријевић, Јулијана Пантелић, Јулка В. Бикар, Давид Јанковић, Стеван Грочић, Н. Н., Хенрих Кохут, Карло Дерфлер, Ана Деметровић, Милица Лазин, Јосим Чупић, Јелена Буњи, Марија Станковић, Милена Момировић, Јосиф Кандлер, Стеван Протић, Ђока Леовић, Душан Пешин, Милица Јовановић, Глиша Ползовић, Марија Барјактаровић, Јован Арсеновић, Јулијана Чарнуш, уд. Софија Станојевић, Паја Стојишић, Коста Келли, Милан Пачирски, Јуб. Купусаревић, Радослав Церкушић, Н. Н., Коста Панић, Катица Бикар, Шандор Бешин, Хиршенхаузер и Конач, А. Јовановић, Вујица Кнежевић, Нина Лаг, Мих. Келбли, др. Јован Динер, Густав Мациц, Агата Михнар, Н. Недечки, Јован Пресли, Јула Тез, Гиза и Мима Фратричевић, Карло Вертеши, уд. Карла Мартоичи, Хермина Естергоичи, уд. Шилер, Софија К. Вадам, Јула Елед, Јесенски, Ира Гангачи, уд. Ковач, Трива Грујић, Никола Дојин, Ференц Тириа, Ференц Лонгауер, Мих. Шиматић, Н. Лукић, Ференц Варгајц, Еде Месарош, Н. Шмидт, М. Деспотовић, Марко Вујевић, Сомбор. Игњат Бравовачки, Сента. Дионисије Вишковић, Петрово село. Паја Ђуришић, Јуб. Косован, Н. Фрајд, Петар Матић, Паја Георгијевић, Коста П. Миросављевић, Петар Зринић, Нови Сад. Иван Малешевић, Ковил. Стеван Теодоровић, Душан Теодоровић, Ангелина Баљан, Јелица Мајска, Ст. Сивац, Нестор Базић, Сентомаш. Милан Петровић, Иван Николић, Кесерић из деча „Гушче Буковачко“, Миша Косић, Хр. Хартз, Стеван Јовановић, Петар Михајловић, Теодор Петровић, Драга Зарић, Мака Јовановић, Велко Радовић, В. Кикинда. — По 45 новч.: Винце Тум, Сомбор. — По 30 новч.: Бела Раб, Лајош Вујевић, Винце Удрих, уд. Леваји, Рибичеји, Н. Н., Јура Цабунца, Олга Душић, Жинко Мијатовић, Лазар Туцаковић, уд. Катица Рацић, Сомбор. Тодор Вишковић, Жарко Лолин, Петрово село. — По 20 новч.: Урош Вишковић, Коста Гајић, Јован Балубић, Петрово село. Пера Лазошевић, Аница Козодеровић, Софија Рацић, Антун Станковић, Ђорђе Белавски, Ђорђе Фираћ, Зорка Протић, Јака Данило Милојевић, Бранко Ковачевић, Карло Салаји, Хенрик Штепанко, Н. Н., Сомбор. — По 15 новч.: Н. Н., Кристина Морокванић, Сомбор. — По 10 новч.: Карло Хетесајмер, Јосиф Бошњак м.л., Н. Н., Н. Н., Сомбор. — Свима племенитим дароватељима овим се од стране приправничке омладине сомборских еписких учитељских школа изриче најтоплија благодарност.

 Молимо и опомињемо озбиљно наше дужнике, да свој дуг што пре намире, како би лист овај и на даље излазити могао.

Издаде и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школки Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учители са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Донеси и предплата шаљу се: Уредништву „Школки Листа“ у Сомбор.

Бр. 5.

У Сомбору 15. Маја 1897.

Год. XXIX.

ИЗ „ОПШТЕ ПЕДАГОГИКЕ“ ДРА В. БАКИЋА.

О б р а з о в а њ е.

(Свршетак.)

3. Ступњеви образовања.

Школско образовање треба да да сваком човеку, у другом периоду младости, бар ово троје: 1. *писменост*, која му даје приступ к духовном благу у литератури једнога народа; 2. *основе знања* о природним и друштвеним појавама, као темељ за даљи умни рад; 3. *поčetке* неких корисних *радова*, који су потребни за живот. — То би било *основно образовање*, нарочито за земљораднике оба пола. Оно се може проширити, кад се ученици уведу у литературу још једнога или два туђа народа, као што је то код *грађанскога* образовања (занатлијскога и трговачкога). Томе се може додати више *научно* образовање, нарочито за оне људе, који ће управљати државним и друштвеним пословима и који ће народ предводити и просвећавати. — Осим школскога образовања има и друштвенога и светскога образовања, које се добија ван школа.

Човек неписмен, нешколован, не може се назвати образованим. Испод најнижега ступња стоји дакле *необразован* човек, прост човек, или природан човек, који је неписмен, неук, непросвећен, неусавршен; он има мало знања — искуством стечена, ну оно није логично уређено; он живи природно, управља се по „здравом разуму“ и ради неке просте вештине по несавршеном начину итд.

У самом *образовању* можемо разликовати четири ступња: нижи, средњи, виши и највиши.

1. На *нижем* ступњу стоји човек *писмен*, с неком количном свестранога *основнога знања*, с прилично развијеним *интересом* сазнања, учешћа и рада, с већом правилношћу и *извежбаошћу* у раду, с приличним познавањем *друштвенога* уређења и државних послова, и са способношћу да прати *популарну* литературу; а то

све даје добро уређена *основна школа*, која је установљена нарочито за *масу народа*; њу само уче и они, који немају дара за више образовање, али и они, који немају средстава за ово последње.

2. На *средњем* ступњу образовања налази се човек са *средњим класификованим* и по мало систематичним знањем; човек, који може да *објасни* себи и другима разне појаве, који познаје *садашње научне резултате*, који се интересује за литературу лепу и поучну; човек, у кога је *социјални интерес* у већој мери развијен, и који своје знање уме да *примени* на техничке и друге радове. Ово образовање дају *грађанске школе*, или више основне школе, или обичне *реалке*, које су уређене за становнике у градовима, нарочито за трговце, занатлије и за ниже државне и општинске службенике.

3. *Виши* ступањ заузима онај човек, у кога је развијен интерес за *историјски* развитак наука, који познаје *узрочне* везе појава у потпуној научној системи, који покушава да *самостално* обрађује поједина научна питања, да ради на уметностима, да се бави решавањем *друштвених* питања, да ради *техничке* послове на *научној* основи. Овако образовање дају *више средње школе* (гимназије, реалне гимназије, више реалке) и *велике школе* (универзитети, академије, политехнике итд.); а оно је потребно вишим државним *чиновницима* разних струка (судским, административним, законодавним, инжењерима, лекарима, наставницима, свештеницима итд.)

4. На *највишем* ступњу налазе се: *научници*, који истражују нове научне истине и раде на развиту наука, *уметници*, који раде самостално и оригинално, *техници*, који примењују науке на проналажење савршенијих техничких радова, *државници*, који управљају државним пословима према савременом развиту социјалних и државних наука, *професори* виших школа, који подижу народ на виши ступањ културе итд.

При оцењивању *образованости* једнога *народа* може се употребити апсолутно мерило, или релативно. Према овом последњем пореде се разни народи међу собом по култури и цивилизацији, а у једном народу пореде се разни друштвени слојеви или сталежи по интелигентности и по моралним особинама, те се према томе оцењује *општи* културни ступањ народа и државе. Разуме се по себи, да ће разни ступњеви образованости код мање образованог народа бити друкчији, него у народу, који има веће образовање. Но правилније је апсолутно мерило при оцењивању културног ступња у појединих народа.

4. Опште и стручно образовање.

Основне и средње школе дају *опште образовање*, које се тако зове: 1. због *свестраности* у погледу на развитак духовних и физичких *сила*, међу којима се одржава нека равнотежа; 2. због *разнolikности предмета*, јер се уче све важније науке и вештине, па на тај се начин млади људи изједначавају и један другом приближавају; 3. због *многостручности интереса*, јер су ту обухваћени сви васпитни интереси, нарочито духовни; 4. због *општности васпитне наставе*, пошто у заводима за опште образовање код свих народа владају у главном исти задаци и начела, и употребљавају се исти начини и средства, јер су васпитне потребе, нарочито на два нижа ступња свуда једнаке, и човечији је духовни развитак код свих људи у главном једнак.

Опште образовање траје обично до младићскога доба. Оно је потребно због *разнolikности* и *многостручности људских потреба*, које сваки човек по могућности треба сам да подмири, и због учествовања у друштвеној заједници, где владају разноврсни интереси, које сваки човек треба колико толико да познаје.

Стручно образовање долази, по правилу, *после* општега образовања, које полаже темељ и за разне стручне послове. Знање и радње људеке тако су се разгнали и усавршили, да један човек не може све да савлада и све сам да ради, него сваки *бира* себи ону струку, за коју има највише *наклоности* и *способности*, те се за њу спрема у школи, у радионици, у дућану, у фабрици, у канцеларији итд. Настава, која томе помаже зове се *стручна настава*; која се дели на нижу и вишу. Тако има школа за све струке занимања: земљорадничке или ратарске, занатлијске, трговачке, војничке, наставничке, богословске, лекарске, уметничке, штампарске, бродарске итд.

У *нижим* стручним школама дају се *практична упућства*, а у *вишим* дају се *научне основе*, за техничке радове и научна спрема за уметничке радове. Стручно образовање основано је на начелу *поделе рада*. По том начелу људи су упућени један на другог, на *узајамност* у погледу подмиривања разних потреба телесних и духовних.

5. Материјално и формално образовање.

Материјално образовање било би оно, где се полаже већа важност на *материју* онога што се учи, т. ј. на *садржини* појмова и мисли, на стварна знања, на чињенице и догађаје, на суштину

и истинитост у доказивању, на главне појмове у наукама, на идеје у уметностима, на корисност у вештинама. Овде дакле претеже оно, што је конкретно, реално, практично, и цени се највише богаћење духа *корисним* знањима.

Нова школа с правом полаже много на *разумеване* наставне *садржине* или наставнога материјала. Тако се добива *солидно* и *употребљиво* знање. — Но ово материјално образовање није *материјалистично* образовање у смислу тежње за грубим материјалним уживањем, где би се занемарили идеални циљеви човечијег живота; него оно образовање служи као чврста подлога за остварење ових циљева.

При *формалном* образовању обраћа се већа пажња на *форму* онога што се учи, а нарочито на облике: логички, граматички, математички, естетички, и полаже се важност на *вежбање* духовних сила. Према томе се удешава и наставни материјал; не гледа се толико на садржину знања колико на активност духовних сила, тражи се, да ове непрестано раде и да се тако снаже. Кад се гледа више на форму него на материју, онда се у настави истичу и проучавају нарочито односи и везе појмова; правила и формуле, дефиниције и поделе, изрази и знаци, закони и обреди итд., нарочито се пази на *начин изражавања* мисли и осећања, на правилност и лепоту у говору, писању и другим вештинама.

Пошто проучавање разних односа и вежбање духовних сила имају велику важност за образовање, то је и формално образовање у том смислу важно и потребно, и оно иде упоредо и у вези с материјалним образовањем, тако да једно друго допуњава. Може се рећи, да свака материја има своју форму, сваки предмет има свој облик, свака мисао представља однос између појмова и обрнуто: свака реч има своје знамење, сваки символ представља неку садржину, свако правило обухвата неке примере или појмове итд. За образовање мишљења захтева се вежбање у разним логичним радњама.

Само онда, кад би се формално образовање одвојило од материјалнога и кад би се пошло од погрешне претпоставке, као да вежбање разума само с помоћу једне врсте знања (н. пр. филолошкога или математичкога) чини разум способним за схватање и свих осталих предмета, било би штете по хармонијски развитак духа. Кад би се изучавали само неке *формалности* и *знаци* без разумевања садржине, обрасци без примера и без примене, правила и одредбе без развијања мишљења, кад би граматичка вежбања била

без одабрање садржине, кад би се теорија музике учила без певања и свирања итд. онда би се грешило у том, што би се тим убијао *интерес* ученика; а и иначе је такво учење без вредности, или од слабе користи. С тога се сад полаже велика важност на лектиру при учењу граматике народнога језика, и у опште се свуда познавање неких *облика везује* за одређену *садржину*.

6. Реалистично и хуманистично образовање.

При *реалистичном* или реалном образовању проучавају се нарочито *ствари* у природи и оно што је у вези са стварима, као промене и догађаји у људском животу и у свету, и то онако, као што су, без принаде и улепшања, без идеалисања. Ово је образовање потребно нарочито *техничарима*, економима, трговцима, војницима итд. Оно се приближава стручном или практичном образовању. Реално образовање дају *реалке*, у којима се уче поглавито природне и математичке науке. Али само чисто реално образовање било би једнострано; претерани реализам води к себичности; где се ствари за материјално уживање цене више него идеални предмети и интереси у друштвеном животу. За то се у реалкама уче и други предмети, који служе вишим интересима.

При *хуманистичном* образовању изучава се поглавито оно, што се тиче човека, човечјега друштва и човечанства, нарочито *морални* односи у друштву. Овде претеже дакле социјална и естетичка или *идеална* страна васпитања, као васпитање национално и патриотско, религијско, хумано, естетичко. Због тога се у *гимназијама* уче поглавито историјске и филолошке науке. — С обзиром на главни — етички — задатак васпитања, хуманистично је образовање важније од реалистичнога. Оно заузима прво место и у *реалним гимназијама*, где су заступљене подједнако обе стране образовања.

7. Теоријско и практично образовање.

Код *теоријског* образовања претеже изучавање теорије, са знања, *науке*, дакле *рад разума*. Ако се у том претерује тако, да се добивено знање не примењује, онда је то *интелектуализам* у васпитању, које даје непрактичне људе и неспремне за обични живот. Теоричар може имати много знања, али је оно махом неупотребљиво за њега, оно је мртав капитал — без приплода, ако га не саопштава другима, који се могу њим користити. — Чисто теоријско образовање потребно је само научницима; они изналазе и

саопштавају научне истине, које други практични људи примењују у друштвеним пословима.

Школе за опште образовање имају и сувише посла са теоријама, те с тога велик део у школи стеченога знања остане без употребе у доцнијем животу. Ако се теорија не наслања на богато искуство, на опажања и експерименте, онда је то често празна теорија, без одређене садржине; тако образован човек задовољава се често општим фразама и формалностима, а не испитује суштину појмова, нити реалне односе у природи.

При *практичном* образовању претеже пракса или рад, вежбање, развитак воље и осећања. Ту се не захтева много знања, него мало знања, али кориснога и *уопштељивог*. Практичар увек мисли на примену свога знања у *вештинама*. Тако раде и педагози. Педагози-практичари подижу и педагошку теорију на темељу школске праксе, а педагози-теоретичари на темељу философске науке. — За обичан живот боље је практично образовање; али за теже и важније радове потребна је *научна* основа, без које се ништа велико не може постићи, у том се знатно разликују н. пр. школовани грађевинари од нешколованих.

8. Једнострано, свестрано и хармонијско образовање.

Једнострано образовање било би оно, где би претегла *једна* врста знања или умења, где би се развијала само једна страна наше снаге, или само неке силе духовне и телесне. Тако н. пр. *памћење* беше некад главни задатак наставе, па и сад се тако узимље у неким школама. Било би једнострано и то, кад би се у реалци учили само реални предмети, а у гимназији само хуманистични предмети; тако исто кад би се дух развијао на рачун тела, као што то често и сад бива у вишим школама, или обрнуто — тело на рачун духа, као при војничком или занатлијском образовању. *Стручно* је васпитање увек једнострано, зато се оно допушта тек у трећем периоду младости, па ипак и ту има везе са сродним елементима из других струка.

При општем образовању обично се занемарује развијање осећања и воље, а највише се полаже на развитак памћења и маште. Но таква једностраност није природна ни корисна, јер човек, у кога би био развијен само *разум*, био би тврда срца и непрактичан; онај, у кога би била развијена само *осећања*, био би сувише осетљив и раздражљив, колебаљив и недоследан; а човек, у кога би се

само *вола* развијала, био би неразуман и неосетљив, и радови би му били често неосновачи и неоправдани, без смисла и без цели.

Код *свестраног* образовања обухваћене су све стране духовне или све врсте знања и умења, јер се развијају *све силе* духовне и телесне у *свима правцима*. Овакво образовање било би можда за здравље најкорисније. Али с друге стране могло би бити штетно, јер све силе и не треба вежбати, као н. пр. наклоности страсне природе, или клице наслеђене болести итд., а после, ниједан човек не може изучити све врсте знања и умења, и кад би то било могућно остале би многе мисли и радње неповезане, без потребнога јединства, те би отуд могли доћи расејаност, поцепаност, па и расстројство духа, што би било штетно за карактер и опасно по здравље духовно. Некад је један учен човек могао да обухвати све науке (н. пр. Аристотело), а сад тек потпун универзитет представља све науке.

Многостранство није ученост ни право образовање; енциклопедиста није право научник; енциклопедије наука и вештина пишу се баш за нестручне и неучене људе. Енциклопедијско знање давало се у школама прошлих векова; а сад се тражи мање знања, али оно мора бити основано, истинито, поуздано, важно, одабрано, употребљиво. С тога гледишта је национално образовање важније од космополитскога или универзалнога; јер шта би вредео светско образовање без примено, шта би користило само идеалисање без остварења идеја? — Но при свему томе, *свестрано* је образовање боље од једностраног, ускога, ограниченога, искључиво стручнога образовања, без ширег погледа на друштво, и без дубљег погледа у природу.

Најпосле *хармонијско* образовање захтева, да све што се учи буде у некој природној, складној *вези*, у међусобној *сагласности* и јединству, тако *средштите* чине *морални предмети*, и после да се телесне и духовне *силе* развијају подједнако, у *хармонији* — тако да *морална вола* влада над разним мислима и осећањима, уобразиљима и страстима, нагонима и наклоностима, као што у уметностима владају поједине идеје, или као што у понекој хармонији владају неки главни, основни тонови. И овде дакле има *многостручних* предмета, али су они *одабрани* према задатку васпитања; и овде се развијају разне *силе* у васпитаника, али у цели *моралне карактерности*, које одржава *јединство* у свему раду, духовном и телесном.

Овде се *уједињавају сви правци* образовања, и они заузимају ту место према својој важности за онај највиши задатак васпитања: материјално образовање даје духу ваљану садржину, а формално — природну и логичну везу; теоријско образовање даје научно знање, а практично — корисно умење; опште и свестрано образовање даје многостручност у знању и умењу, а посебно и једнострано — стручност; реалистично образовање даје стварност, а хуманистично — идеалност младему духу. — При хармонијском образовању морају се нарочито развијати: *доброта срца, племенитост воље и свесност рада.*

О РАЗНИМ ДЕЧЈИМ КАРАКТЕРИМА.

(По Сигисмунду Штерну.)

(Наставак.)

Напред истакнуте оштре, основне супротности између дечје и женске природе с једне стране и мушке с друге налазе се у толико и толико прелива у разних људи и деце и чине једну од најбитнијих црта њихова карактера. Размотримо појаве ове противности на разним степенима раста и доба дечјег.

Дете, које разрогаченим јасним очицама дуго време посматра ватру или какав осветљен предмет, које мирно ослушкује песму коју му код колевке певају — а и дете, које очима прати сваку појаву и чију пажњу скреће сваки звук јесте пријемљиве, трепљиве природе, по нити је оно прво тремог и тупог духа нити је ово друго самосталног и радљивог, него на обојицу свом силом делују спољашњи утисци и обојици недостаје снага, да се отму од њих или да им се навали опру. — Дете које грабљи за предметом уоченим, које се узбуди кад чује свирку или песму; а и оно дете, које не испушта лако из вида једном уочен предмет рођено је са наклоношћу самосталном духовном раду. Његова је душа тврди оклоп, те се опире сваком утиску с поља, и ако ће надоћи други нови утисци, опет је не могу смјети, него остаје при првој вољи и жељи својој.

Што је дете старије и развијеније, то су и знаци ова два супротна правца у животу све разноврснији и многостручнији. Дете, које по читаве часове проведе загледајући у једну исту књигу са сликама, које је кадро и два и три пута слушати с једнаком пажњом какву приповетку из уста мајчиних, које поред оца ћутке шета и на појаве у природи гледа као на пролазну слику, које кашње кад

пође у школу с пажњом слуша наставу учитељеву и не може да се растави од књига са сликама о разним повесничким догађајима или о путописима, јесте пријемљиве, трпељиве природе. А и оно дете, које би сваки час нове и нове слике гледало, и друге приче слушало, које у шетњи наваљује на оца гомилом питања, које бере час овај а час онај цвет, а часом јури за лептиром каквим, које данас скупља камичке а сутра бубе, које ретко с пажњом мотри на учитељеве речи, јер му у један исти мах више предмета привлаче дух, спада тако исто у пријемљиве природе с душа обојице налази задовољења у представама и утисцима из спољњег света.

Разлика је само у начину, како један а како други прима утиске. Једног свог освоји на дуже време какав утисак а другим се утисци играју као лоптом. Осећање превлађује у обојице, само је у једнога оно као мирна и провидна дубина, а у другог замућена и усталасана површина. Један је склон маштању и сањалаштву а други телесним страстима. Један сањало, а други превртљивац и ћудљив.

Друкчије се развија дете, које је од природе обдарено наклоношћу самосталном раду и стварању. Ретко ћемо се с овом наклоношћу сукобити у девојчице. Дете с оваким даром не налази толико забаве и насладе у књизи са сликама, колико на прилику у свом дрвеном коњу којим по вољи може управљати, у камичцима за зидање, у песку, од којег може правити свакојаке облике. Оно радо слуша приче да их после може препричати друговима својим. У шетњи огледа снаге своје у трчању и скакању. Стане ли му око на лептира, цвет, птицу у лету или на другу какву ствар, хтео би је имати у рукама или бар из ближе разгледати и урезати у памет слику њезину. Радо господари и заповеда псету, мачки па и другу свом у игри, играчку квари и раставља.

Детету овакога дара је настава у школи крепка храна духу његову, која му пита и јача моћ самосталнога мишљења. Настава изазива и буди у њему нове мисли и богати му срце осећајима, те се најзад и развије у њему жива жеља, да знање своје примени на живот, да приступи практичном раду. Свако ново знање рађа у њему пажњу к самосталном раду, па наравно да ће разборит учитељ ту тежњу подржавати. Већа живахност и окретност у детета није никако знак развијања у овом правцу. Једно дете обдарено истинитом наклоношћу самосталном раду и стварању не да само прати са запетом пажњом учитељево предавање, него ће се пока-

зати истрајно и вредно и на послу, који сам изабере хотећи на њему применити своје ново стечено знање, и у тај се посао толико кадро заронити, да заборави и на јело и на игру па и на дужности своје. Међутим друго дете тако исто вредно црта којекакве слике или деље скамију за време предавања ако настава не може да му даде други правац к тежњи самосталном делању.

Но и у овом случају се да лако уочити разлика међу истрајним радеником и оним, који се сваки час лађа другог послa. У онога, који се прихваћа другог посла не довршивши један, који много почиње а ништа људски не дочиње, ни нема правога нагона самосталном раду и стварању и тога не треба рачунати у прегалачке, творачке природе, јер то скакање с посла на посао бива под утецајем променљивих спољашњих утисака. Несталност, површност у осећајима и у раду знаци су правих пријемљивих, трпељивих природа, а постојанство и истрајност било у каквом започетом послу, било у каквом осећају и нозору, особина је индивидуе обдарене склоношћу самосталном, слободном раду.

(Наставиће се.)

Сомбор.

Милутин Гавриловић, свештеник.

О АНКЕТА ЗА ВЕРОИСПОВЕДНУ НАСТАВУ у срп. осн. нар. школама митрополије карловачке.

(Наставак.)

Записник седнице анкетне комисије за израду наставног плана и вероучених књига за православне ученике основних и средњих школа, одржане у Новом Саду 14. (26.) новембра 1896. године. — Председава: Његово Високопреосвештенство госп. Герман Опачић епископ бачки. Присутни: Преч. г. Јован Борота окр. протопрезвитер ст. бечејски, г. г. Мита Нешковић кр. шк. надзорник у Беловару, Аркадије Варађанин управитељ срп. више девојачке школе у Новом Саду, Ђорђе Милић срп. нар. учитељ у Новом Саду, Таназије Костић учитељ у Фелдварцу, Душан Стојшић учитељ у Сенти, Јеврем Миковић учитељ у Сентомашу и Стеван Жекић учитељ у Ст. Бечеју. Бележи: Ђакон Вељко Миросављевић конз. бележник епархије бачке.

Бр. 1. Његово Високопреосвештенство председавајући госп. епископ Герман, отварајући седницу саопштава, да је ову комисију позвао ради саветовања о вероученим књигама за основне школе, на то да би се посао тај олакшао — то је претходно позвао некоју од присутних срп. нар. учитеља, да предмет овај проуче и према нахођењу своје мишљење о до сада употребљаваном наставном плану као и вероученим књигама са евентуалним предлогом у погледу састављања нових вероучених књига за те школе поднесу, која

ће се мијења, односно предлози, сада комисији прочитати и који ће послужити као основа специјалној расправи у горенастакнутом питању.

Високо саопштење то узима се на знање.

Бр. 2. Читају се писмена мијења и предлози, што су их на позив Његовог Високопреосвештенства госп. епископа Германа од 5. (17.) октобра 1896. бр. Еп. 100. у предмету овом поднели: Арк. Варађанин управитељ више дев. школе новосадске, Таназија Костић сри. нар. учитељ у Фелдварцу, Ђорђе Милић сри. нар. учитељ у Н. Саду, Душан Стојшић сри. нар. учитељ у Сенти, Јеврем Миковић сри. нар. учитељ у Сентомашу и Стеван Жекић сри. нар. учитељ у Ст. Бечеју, пак пошто су иста сва сагласна у том:

1. да је постојећи наставни план за веронауку у основним школама с једне стране сувише опсежан те несавладив, с друге стране распоред градива није удешен према добу и узрасту дјечјем;

2. да до сад употребљаване вероучевне књиге будући удешаване према пређашњим наст. плановима, ни по обиму ни по садржини, не мање ни по обради садржаног градива ни по језику, којим су написане, не одговарају своме задатку —

и пошто су се са мијењем тим сагласили и остали присутни чланови комисије — предлаже се:

Постојећи наставни план за веронауку а тако исто и досад употребљаване вероучевне књиге у основним школама као неподесне и нецелисходне заменити новим наставним планом, који би обзиром на избор и количину, а тако исто и распоред наставног градива добро удешен био — и новим вероучевним књигама, у којима би прописано наставно градиво према дидактично-методичким захтевима обрађено било.

За ученике I. и II. разреда не одређивати никаква учебника, до ли јевине живе речи учитеља, који ће дужан бити ученицима све усмено и односно са сликама преподавати.

Бр. 3. Узет је у расправу предлог о новом наставном плану, те обзиром на усвојена главна начела, да се наставно градиво у нужној а не претовареној мери, са разумљивим и наочигледним а не механичким начином, те од лакшег на теже има предавати сходно узрасту и појимању школско деце — предлаже се:

Одржавши и на даље све досадашње вероучевне предмете и то: молитве (на црквено-словенском језику), библичне приче, истине хришћанске науке, литургику, историју црквену (у животинским светих) и појање, те исте према горенастакнутим начелима распоредити овим редом и у овом облику:

I. разред. А) Увод у веронауку: О једном Богу у св. Тројници. Знамење часног крста. — Молитве: Оче наш. Богородице дјево, и молитва пре и после јела и то ова последња у овом тексту: Благодарим тја Христе Боже наш јако наситиш јеси нас земних твоих благ, не лишви нас и небеснаго твојега царствија. — В) Библијске приче: О створењу света и о првим људима. О рају. О првом греху, кајању, казни и обећању Искупитеља. Благовести Рођење Христово. Мудри звездачи. Сретеније. Бежање у Египат и повратак у Назарет. — Г) Црквено појање: Обично литургијско појање све до после

еванђеља (осим Слава: Благослови душе, Слава: Јединородни и Алилуја) и још тропари: Рождество твоје, Во Јордање и Обшчеје воскресеније.

II. разред. А) Молитве: Јутрења и пре спавања (на цркв. сл. језику) и уз њих још и заповеди божје и црквене (на српском језику). — Б) Библијске приче: Исус од 12 година. Крштење. Исус благосиља децу. Цвети. Страдање. Васкрс. Вознесене и Духови. — В) Црквено појање: од после еванђеља па до краја (осим Херувике, Достојна, Причасна и Спаси Христа Боже) и још ове тропаре: Ускршњи, Спасовски и Духовски.

III. разред. А) Символ вере (на слов. језику). Тајне новог завета и Дела милости телесне (на српском језику). — Библијске приче: 1. из старог завета: О Авраму и патријарсима. О Јосифу. О Мојсију. О судијама. О цару Давиду. О пророку Илији. 2. из новог завета: Св. Јован Претеча. Апостоли. Чудеса Христова (Младић у Нанну, Јанрова кћи, Како је Христос нахранио пет хиљада људи, Васкрс Лазарев). Преображење. — В) Црквено појање: Цело обично литургијско појање заједно са оним, што је у I. и II. разреду изостављено. За тим тропари: Св. Димитрије, Арханђелу Михаилу, Св. Николи, Св. Сави и Св. Ђурђу и Светосавску песму (текст словенски).

IV. разред. А) Основне истине хришћанске науке догматичне и моралне. — Црквено појање: Допуњавање литургијског појања са оним на јутрењу, вечерњу и пређеосвећеној литургији. Даје: Молитвама, Спаси ни, Јелици, Кресту твојему, Тјело Христово. Цело Благослови душе и Хвали душе, Воскресеније твоје и свечарске тропаре т. ј. да свако дете знаде свој свечарски тропар.

V. разред. А) Литургика. — Б) Црквено појање: Уз понављање свега до сад наученог: Полијелејни псалм и непорочне тропаре.

VI. разред. А) Историја црквена (животописи светих). — Б) Црквено појање: оно што и у петом разреду.

Повторна школа: Понавља све оно, што су ученици у свакидашњој школи научили.

Бр. 4. У погледу предлога за састав нових вероучених књига — закључено је:

Написати књиге, које ће се деци у руке дати и књиге, које ће за учитеља упутства за предавање веронауке садржавати и то посебно:

1. Књижицу, која ће садржавати све молитве, символ вере, заповеди божје и црквене, тајне новог завета и дела милости телесне — коју ће за штампу г. Ђорђе Милић учитељ новосадски спремити. Штампана има бити што крупнија и јаснија.

2. Библијске приче и Историју црквену (животописи светих) за I, II. и III. односно V. разред, које ће у једној књизи наштампане и са сликама снабдевене бити; израду исте књиге поверити г. Јеврему Миковићу учитељу у Сентомашу и г. Душану Стојинићу учитељу у Сенти с упутством, да ју према напред утврђеном наставном плану и градиву слогом одмереним и што лакшим а језиком што чистијим напише.

3. Основне истине хришћанске науке догматичне и моралне за IV. разред — коју поверити на израду г. Јовану Бороти окр. проти ст. бечејском с упутством, да ју у што мањем обиму, слогом лакшим, језиком што чистијим и без питања и одговора напише.

4. Литургику за V. разред — израду које поверити г. Ђорђу Милићу учитељу у Новом Саду и г. Танасији Костићу учитељу у Фелдварцу са упутством које се овде под 3. и 4. садржи.

5. Упутство за предавање горњих књига — поверити на израду г. Мити Нешковићу кр. школ. надзорнику у Беловару и г. Аркадији Варађанину управитељу срп. више дев. школе у Н. Саду.

Сваки израђени састав имаће се председнику ове комисије Његовом Високопреосвештенству г. епископу Герману ради издавања дотичним лицима на оцену поднети.

За појанку усваја се Мала Катавасија, што ју је издала српска манастирска штампарија.

Бр. 5. Чланови анкете увиђајући потребу, да се уопредо са веро-науком негује у основним школама и црквени језик и да се тога ради сада употребљавани буквар замене са бољим, и место неалтира, да се за читање употребљује апостоли и еванђеља — предлажу:

Да се у своје време код срп. правосл. нар. Школског Савета, као надлежне школске власти за срп. прав. вероисповедне школе поради на том, да се саставити даде један нов буквар, који би познавање црквено-словенских слова школској деци олакшао, јер се и. пр. буквар, који се употребљује у комуналним основним школама у Троједници ради бољег метода радо употребљује и од учитеља наших школа — и да се за подручне школе за читање, на место неалтира, пропишу апостоли и еванђеља недеља и празника.

А. В.

НЕКРОЛОГ.

† **Тодор Кашиковић**, отац вредног уредника „Босанске Виле“ г. Николе Т. Кашиковића, после кратког боловања преселио се у вечност 20. априла т. г. у Сарајеву. Сахрањен је 21. априла на кошевском православном српском гробљу. Оплакује га син Никола, снаха Стоја и четир унучета. — Мир праху његову!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Нови добротвор. На Ђурђев дан т. г. барон Милош Бајић унук кнеза српског Милоша Обреновића I. поклонно је на издање гимназијалне зграде у Новом Саду *сто хиљада* форината а. вр., уз изјаву да се започето купљење прилога на поменути циљ не напусти. Огромним приносом овим, ступио је барон Милош Бајић у прве редове славних добротвора наш народних, те ће му име златним словима записано бити на страницама просветне новости овамошњег народа српског. Бележећи ово дивно и родољубиво пожртвовање, кланемо дароватељу и добротвору барону Милошу Бајићу: Живео дуго и много на дику и понос народа српског!

Испити за учитељско оспособљење у Сомбору. Ове школске године у сомборској учитељској школи држаће се у оба одељења мушком и женском писмени испити за учитељско оспособљење 27., 28., 29. и 30. маја. — Устмени испити учитељских кандидата држаће се у истој школи од 16—24. јунија, и то по реду један дан у мушкој, а други у женској учитељској школи. — Проглашење учитељске способности и раздавање диплома о учитељском оспособљењу биће 30. јунија. Тога дана ће се и завршити школска година.

Девојачке школе у Аустрији. У Аустрији раде сада на томе, да установе такве девојачке школе, које би по наставном градиву које се у њима предаје, стајале између садашњих грађанских школа и женских гимназија. Особита ће се пажња обрађати у овим школама на цели практичнога живота и на педагошко-васпитна знања.

Број школа у европским државама. У Норвешкој долази једна школа на 270 становника; у Швајцарској на 366; у Шведској на 443; у Француској на 473; у Италији на 546; у Шпанији на 560; у Данији на 727; у Немачком царству на 826; у Португалији на 848; у Холандији на 1015; у Белгији на 1070; у Великој Британији на 1203; у Грчкој на 1245; у Аустро-Угарској на 1350; у Румунији на 1754; у Бугарској на 1784; у Русији на 2196; Србији на 3115.

Збор српских учитеља у Барањи. Иницијативом г. г. Д. Радојчића учитеља сечујскога и П. Њосића учитеља суљонског, одржана је 16. априла г. г. у Мохачу конференција ради установљена учитељских збора у Барањи. На овој конференцији председавао је в. пречасни протојереј Гаврило Бољарић зам. референта, а присуствовали су осим горепоменуте г. г. учитеља и следећи: Ђ. Јанковић мохачки, С. Ластић жумбракчи, П. Срећковић батосечки, Д. Верчевић кишфалубски, Ј. Симић литобски и Н. Пешић ланчушки. На конференцији овој закључено је, да се оснује учитељски збор мохачког среза и да се први одржи у Мохачу у половини месеца септембра г. г. Похвалио је, што су општина, Батосечка, Кишфалубска, Литобска и Ланчушка, дале путни трошак својим учитељима, за путовање на ову конференцију.

Р А З Н О.

Натписи на здању српске вероисповедне школе у Митровици. Натпис из парка са позлаћенима словима прикованима на зиду: „Српска народна основна школа саграђена 1869.“ А извод овога на свој, узиданој каменој плочи над уласком у школу са позлаћенима словима урезан је натпис:

„Ступајте смело, Српчаци мила
У овај свети просветни дом,
Стичите знања, знање је сила —
Учите себи и роду свом!“

С јужне стране на улици, над вратима на узиданој сличној плочи, урезан је овај натпис:

„Српска школо мајко мила!
Раширидер' своја крила,

Па ми прими Српче мало,
Да би с тобом ојачало;
Оно с тобом, а са њиме:
Језик, вера, српско име!“

О Школски музеј у Београду. На дан стогодишњице пок. Јована Гавриловића, добротвора српских учитеља, засновали су учитељи српски школски музеј у Београду. Школски музеј ће прибирати и чувати ове збирке: 1. Наставна средства (поглавито за основне школе), која данас постоје код нас и у школама других, напреднијих народа. Исто тако ће школски музеј прибирати и чувати стара наставна средства, која су пређе постојала и била употребљавана. 2. Наставна средства која су наши учитељи израдили или прибрали, као и она, која су учитељи пређе израђивали и употребљавали. 3. Сликe, нацрте, планове и моделе школских зграда, шк. дворшта и шк. вртова, како данашњих (најбољих, средњих и најлошијих) код нас и др. народа, тако и оних који су пређе постојали. 4. Нацрте и моделе свега што долази у намештај школски, како оног што данас постоји, тако и оног што је пређе постојало. 5. Све ђачке потребе (за писање, цртање и т. д.) до најмање ститице и од сваке врсте, како садање, тако и пређашње. 6. Вачке радове из писана, цртања, женских и мушких ручних радова. Од ових прибираће школски музеј нарочито радове такве, који показују какав напредан успех; али ће се у исту збирку прибирати и радови осредњи, па и лоши, нарочито ако би се на њима показивала каква ретка особина или појава код кога ђака. 7. Деџе играчке и разна средства за извођење деџих игара и гимнастичких вежбања. Од овог ће се прибирати како ствари које се купују, тако и оне које деца сама израђују. 8. Уџбенике за ђачке основне школе садање и старе, пређашње; књиге које су лектира за ђачке и младеж у опште, и педагошка дела, као и др. књиге, које су потребне учитељима. По могућности прикупиће се и уџбеници осн. школа свих других народа. 9. Записе који имају вредности за познавање историјског развјатка наших школа, који се налазе у старим школским протоколима у школским архивима или на др. местима. 10. Описе или слике и цртеже, који представљају разне садање и пређашње какве школске обичаје. — Школски музеј ће обухватати не само школство у краљевини Србији, него и по свима земљама где живи наш народ. Зато молимо сваког пријатеља ове установе из Србије, Црне Горе, Босне, Херцеговине, Далмације, Хрватске, Истре, Славоније, Срема, Бачке, Баната, Старе Србије, Македоније и у опште ма где он био, живео у којој нашој покрајини или био усамљен и туђем свету, молимо га да ову установу школску потпомогне чиме може и како може. — Писма и аманети за школ. музеј шаљу се преко Главног Одбора Учитељског Удружења. Учитељско Удружење има бесплатну поштарину у Србији, те је тјме олакшана преписка и шилање ствари. Све, што се за школ. музеј шаље ваља адресовати: Главном Одбору Учитељског Удружења за школски музеј Београд. Потписани ће давати даља објашњења о школ. музеју сваком, ко их буде потражио. У Београду, 1. јануара 1897. г. Управник школ. музеја: *Д. Ј. Пугинович*, учитељ. Помоћници: *Савка Радичевићева*, учитељица, *Срећко Стевановић*, учитељ.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у *Скоцу* у Херцеговини за тамошњу прав. еписку школу. Плата 600 фор.; да коровођство 200 фор. и слободан стан с огревом.

— Тражи се учитељ у *Добоју* (Босна). Плата је 600 фор. слободан стан и огрев.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Песмарица за православне вероисповедне еписке народне школе према наставној основи изданој од в. сл. Школског Савета израдио Александар Јоргович учитељ у срп. вишој девојачкој школи новосадској. Издање еписке манастирске штампарије у Ср. Карловци. 1897. Цена 30 нов. — Препоручујемо ову књижицу пажњи учитеља и учитељица.

Шематизам православне епархије беококторске, дубровачке и сеничанске за годину 1897. Издање и наклада православне консисторије.

Летопис Матице Српске уређује Милан Савић. Књига 189. 1897. свеска прва.

Летопис Матице Српске уређује Милан Савић. Књига 190. 1897. свеска друга. — Цена је свакој свесци 70 новчића.

Зорица књига за децу; удесели Путниковић и Јовић учитељи. Цена 1 динар. — Препоручује се пажњи учитеља и родитеља.

Познавање и нега цвећа од Дра Ђорђа Радића. Цена је 5 динара или круна. Поручбине с новцима треба послати потписаном писцу Дру Ђорђу Радићу, Краљево.

ЈАВНА ЗАХВАЛА.

Славној срп. црквеној општини у Сентомашу.

Управа манастира Житомислића примила је „Школски Лист“ као дар за ову еписку школу, и изриче овим велику захвалност на племенитом и родољубивом дару. Дај Боже, хиљадило се такове општине и родољубиве душе, које се сећају српских школа. Бог нека их поживи на дику и понос целог Српства и милог православља. Живила српска црквена општина сентомашка!

Управа манастира Житомислића (Херцеговина), 15. априла 1897. год.

Архимандрит Симеон Тодоровић.

 Поштовану г. г. сараднике наше молимо да се мало стрпе, сви ће радови кад буду могли изаћи у листу. — Г. г. претплатнике и сл. црквене општине, које нам до сада претплату за прошле и ову годину не послаше озбиљно опомињемо, да то што скорије учинити не пропусте.

Уредништво и администрација „Школскога Листа“.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 е. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 6. и 7.

У Сомбору за Јуни и Јули 1897.

Год. XXIX.

И С П И Т И

У СРБСКИМ УЧИТЕЉСКИМ ШКОЛАМА СОМБОРСКИМ на свршетку 1896/7. школске године.

Као што је поштованим читаоцима Школскога Листа познато у мушкој и женској учитељској школи сомборској отворен био 1. Септембра 1896. четврти разред, и тако ове 1896/7. школске године ова најстарија учитељска школа у Угарској и у србском народу проширена је са четвртим разредом.

Мушка учитељска школа смештена је још у Септембру 1895. у ново великолепно здање, које је Његова Светост Патријарх Србски Георгије Бранковић „народу србском“ поконио, и у коме се налазе у горњем спрату четири школске дворане, професорска зборница и кабинет за географску збирку, а у дољњем спрату налази се физикални кабинет са хемичком лабораторијом, дворана за физикално експериментирање; дворана званична и писарница управитеља. Овде су такође смештене писмохранилица и књижица завода и служитељев стан.

Женска учитељска школа остала је за сада у просторијама старе учитељске школе и односно први разред њен је у великој кући сомборске српске црквене општине сомборске.

У обе учитељске школе делало је ове године 10 професора једна учитељица рада и кућарства, један стручни учитељ хармонијског појања и свирке, и три предавача од којих је један за краснорис и цртање, други за пољопривреду вртларство челарство и свиларство, а трећи за гимнастику. У мушкој учитељској школи уписано је било у почетку 1896/7. школске године и то у првом разреду 24; у другом 17; у трећем 13; а у четвртм 18; свега 72 приправника; Од ових је један приправник четвртог разреда одмах у почетку школске године на позив општине српске у Мађарском Чанаду отишао у то место за привременог учитеља, а један при-

правник првог разреда, купајући се у францовом каналу на опасном месту, 5. Јунија 1897. утопио се.

Остало је на свршетку ове школске године у сва 4 разреда 70 мушких приправника.

У женској учитељској школи уписано је било у почетку 1896/7. школске године, и то: у првом разреду 38; у другом 29; у трећећем 33; у четвртом 36; и тако свега 136 ученица. Од ових су две ученице првога разреда у течају школске године из завода својевољно и са дозволом својих родитеља иступиле; једна ученица трећега разреда оставила је школу 31. Маја и тако је остало на свршетку ове школске године у женској учитељској школи 133 приправнице.

Мушки су приправници сви Срби православне вере и рођени су у земљама круне Угарске.

Међу уписаним приправницама 134 су Српкиње православне вере; једна приправница трећега разреда је мађарица римске вере, а једна уписана приправница првога разреда, која је школу у Октобру оставила, немица римске вере.

Све приправнице владале су се примерно и похвално, школу су изузимајући случајеве болести, полазиле тачно и са неуморном ревносту и оданосту учили су све прописане науке.

Мушки приправници понајвише су се добро владали; али је међу њима ипак било неколико, који су особито у почетку школске године у школи и ван школе неуредно се владали; због чега су они опоменама, затвором и укором кажњени били. Од ових су се неки са свим поправили, а поједини, који своје мане нису могли сасвим оставити, добили су с тога из владања оцену „не свагда уредно.“

Разредни испит у четвртом разреду мушке учитељске школе држан је 25. маја, а у четвртом разреду женске учитељске школе 26. маја пре и после подне. Положили су га 17 приправника и 36 приправница, који су сви припуштени ка испитима за учитељско оспособљење, али је једна приправница четвртога разреда због болести сама од полагања испита за оспособљење одустала и са сведочанством о свршеном четвртом разреду, зарад опорављења здравља свога дому родитељском повратила се.

Писмени испити за учитељско оспособљење у обе учитељске школе, из српског и немачког језика из математике и природних наука, по темама достављеним од високог председништва Школскога

Савета држани су под надзором професорским, а из мађарског језика по задаћама, које је кр. школско надзорништво жупаније Бачке споразумио се дотичним стручним професорима означило, и под непосредним надзором помоћника кр. школског надзорника, и дотичних професора, — обављени су 27. 28. 29. 30. и 31. Јунија. — Задаће су понајвише добро и довољно израђене; само су неколико мушких кандидата немачке задаће погрешно израдили; чему, се није чудити, јер се у грађанским и у средњим школама — из којих приправници овамо долазе, — немачки језик врло површно предаје, а у учитељским школама само се мало времена на предавање овог предмета одредити могло. Кандидати и кандидаткиње по свршетку писмених испита од 3—14. Јунија спремали су се за строге устмене испите, при којима је, по смислу високе президијалне наредбе Његове Светости Патријарха и председника Школског Савета за председника испитног поверенства наменован високоблагородни господин Др. Ника Максимовић подпредседник и члан српско-народног црквено-Школског Савета, а за духовног члана овога поверенства наменован је најпречастији господин Љубомир Купусаревић окружни протопресвитер сомборски.

У недељу 15. Јунија на Видов дан о свечаној служби божијој у парохијалним црквама сомборским по трећи пут ове школске године приступили су сви питомци и питомице овога завода, као и сви кандидати и кандидаткиње к светоме причешћу.

Закључни испити у три нижа разреда обе учитељске школе држани су сваки дан између 4. и 14. Јунија под председавањем од професорског збора одређених повереника.

Устмени испити за учитељско оспособљење мушких кандидата држани су 16. 18. и 20. Јунија пре и после подне као и 22. и 23. јунија пре подне.

Устмени испити кандидаткиња држани су 17. 19. 21. и 23. јунија пре и после подне.

Свечани испит из хармонијског појања, певања и свирке држан је, у присуству најодабраније публике у недељу 22. јунија после подне. Истога и следећих дана била је у једној дворани женске учитељске школе изложба ручног рада наших приправница, коју је укусно приредила госпођа Зорка Лудајићка рођена Гаванска учитељица женског ручног рада, и коју су велеуважене чланице задруге српкиња сомборкиња и многе друге госпође прегледале, и о раду ученица ове школе похвално се изјавиле.

По свршетку испита професорски збор под председавањем испитног повереништва установио је оцене и извршио оспособљење испитних кандидата и кандидаткиња, а управа је подписане дипломе оспособљених за учитељство кандидата и кандидаткиња, званично доставила славном кр. школском надзорништву жупаније Бачко-бодрошке, које је и при усменим испитима из мађарског језика лично присуствовало и своје белешке обашка водило. — Ово је учињено у смислу земаљског школског закона од 1879. и сходно штатуту за испите о учитељском оспособљењу одобреном од Всл. Школског Савета.

На празник св. апостола Петра и Павла после свечане службе божије у свето ђурђевском храму држано је благодареније, а следећег дана 30. јунија прочитане су разреднице и објављено је оспособљење испитаних кандидата у 7 часова у мушкој а у 9 часова у женској учитељској школи и тиме је школска 1896/7. године у обе учитељске школе закључена.

По успеху у наукама на свршетку 1896/7. школске године оцењени су мушки приправници овако:

Од 23 приправника првога разреда показали су врло добар успех петорица и то: Константин Замуровић из Тиса Хиђоша, Лазар Терзин из Мартоноша, Светозар Радашин из Ловре, Стеван Кристић из Лађарка, и Стеван Савин Лесковац из Старога Сивца; добар успех показали су осморица; подиуно довољан успех показао је један; недовољан успех из једнога или из два предмета показали су седморица, и ови могу у почетку 1897/8. школске године недовољне оцене поправити. Сасвим слаб успех показали су у првом разреду два ученика, који ће морати разред тај понављати.

Од 17 приправника другога разреда, показали су врло добар успех двојица и то: Јован Удицки из В. Кикинде и Радивој Петровић из Парага; добар успех показали су петорица, а довољан четворица; шесторица имају из једног или из два предмета недовољне оцене после два месеца поправити, и онда ће моћи у виши разред прећи.

Од 13 приправника трећег разреда показао је отличан успех Душан Живић из Српског Арадца; врло добар успех показали су; Григорије Мирковић из Пивница, Добривој Дрндарски из Идвора Петар Лекић из Баваништа и Петар Огњанов из Суботице. Са добрим успехом свршили су овај разред петорица, а са довољним тројица.

Строге испите за учитељско оспособљење полагали су 17 кандидата, од којих су шестнајест учитељско оспособљење добили. Од ових при испиту за оспособљење засведочили су отличан успех Сава Николић из Српске Неузине и Милан Моцић из Српскога Крстура. Са врло добрим успехом положили су испите за учитељско оспособљење: Спасоје Томић из Ст. Кера, Христифор Свирчевић из Суботице, Радивој Коларић из Шандора, Лазар Кекић из Опатовца, Сава Канурић из Жарковаца код Сомбора, и Петар Томић из Сомбора. Са добрим успехом положили су ове испите: Душан Каленић из Чуруга, Петар Милетић из Сирига, Мирослав Атанацковић из Сомбора, Ђорђе Врбашки из Старога Бечеја, Светислав Радојчић из Перлеза, Светислав Јовановић из Великог Средишта, и напоследку са довољним успехом положили су ове испите Михаил Предић из Немета, Миљивој Загорица из Петрова Села, и Војин Јупански из Меленаца. Боривој Живковић упућен је да после тромесечне спреме поново полаже испит из црквеног појања.

У женској учитељској школи, од 36 приправница првога разреда показале су отличан успех осам приправница и то ове: Христина Ђорђевићева из српског великог Сентмиклуша; Милица Пандуровићева из Ирига, Даринка Радојчићева из Кузмина, Христина Рајковић из В. Кикинде, Милица Бартулова из Вел. Кикинде, Милена Ајвазова из В. Кикинде; Вукосава Константиновићева из Црвене Цркве, Јулијана Ђурчићева из Новог Сада. — Дванајест приправница свршише први разред с врло добрим, тринајест са добрим, а три са довољним успехом. Ни једна ученица овога разреда није показала ни из којег предмета недовољан успех.

Између 29 приправница другог разреда показале су отличан успех Анђелија Лукићева из Панчева и Зорка Јовановићева из Вршца; са врло добрим успехом свршиле су други разред Софија Савићева из Новог Сада, Софија Мрђанова из Сомбора, Вукосава Гајићева из Сомбора, и Јелена Милутиновићева из Черевина. — Са добрим успехом свршише други разред девет, а с довољним успехом шест приправница. Шест приправница због недовољног успеха из једнога или из два предмета имају после два месеца испит понављати, а једна мора безусловно понављати други разред. Напоследку једна иначе отлична приправница која је не-испитана остала, има ће накнадно пред почетак идуће школске године разредни испит понављати.

Између 33 приправнице трећег разреда, показале су отличан

успех ове три: Даша Круљева из Мостара питомица српске црквене општине мостарске; Љубица Јовановићева из Митровице, питомица имовне општине б. петроварадинске пуковније и Анастасија Грађанска из Српског Милетића. — Врло добар успех показале су Александра и Јулија Петровићеве из В. Кикинде, Анђелија Иванишевићева из Крчедина питомица имовне општине б. петроварадинске пуковније, Ружица Деметровићева из Сарајева питомица православне српске црквене општине сарајевске, Видосава Јојићева из Тиса Сенмуклуша; Јулијана Миланковићева из Сомбора, Лепосава Благојевићева из Сомбора, Марија Ковачевићева из Сомбора, Марија Милутиновићева из Черевећа, Милена Мишићева из Дивоша, Милена Павловићева из Ср. Карловаца, Смиљана Добродолска из Черевећа, Милица Иванићева из Нерадина и Софија Радићева из Сомбора. — Са добрим успехом свршиле су трећи разред десет, а с довољним шест приправница.

За учитељице у српским народним школама проглашене су све кандидаткиње, које су писмене и усмене испите за учитељско оспособљење положили. Такових је било 35.

Од ових положили су испите за оспособљење са отличним успехом: Софија Бошковићева из Попинаца, Јустина Дурса из Вршца, Марија Старчевићева из Руме, и Зорица Драгојева из Црепаје. Са врло добрим успехом положили су испите за оспособљење: Олга Дурса, Драгиња Станивуквићева и Катарина Јовановићева све три из Вршца; Катарина Ђурићева из Сурчина, Катарина Шилићева и Марија Јовановићева из Новог Сада, Анђелија Бугарска из Каменице, Ана Лигезанова из Новог Села код Панчева, Катарина Ђорђевићева из Вршца, Вукосава Николићева из Бачког Брестовца, Даринка Стојановићева из Вршца, Иванка Малешевићева из Сомбора, Ирина Петровићева из Сент-Андрије, и Злата Протићева из Товаришева. — Са добрим успехом положили су испит за учитељско оспособљење Видосава Ђурчићева и Вјера Јагеровићева из Сомбора, Олга Думићева из Меленаца, Софија Шамбекова из Панчева, Вукосава Милетићева из Земуна, Ева Павковићева из Новог Сада, Зорка Кронићева из Сомбора, Јулијана Марићева из Стапара, Милица Момировићева, и Софија Павковићева из Сомбора. С довољним успехом положили су овај испит: Вјера Милашиновићева, Јелена Ђулинчева, Катарина Бранкова, Софија Станковићева и Љубица Ползовићева свих пет из Сомбора, а такође Јелена и Зорка Николићеве из Суботице.

По овоме дакле 4 кандидаткиње положили су испите за

оспособљење с отличним, 14 с врло добрим, 10 кандидаткиња с добрим и 7 с довољним успехом.

Благородни господин кр. школски надзорник жупаније Бачко-Бодрошке изволио је подписати и уз допис свој од 11. јулија по новом бр. 30. управи вратити дипломе за оспособљење 14 мушких кандидата и 17. женских кандидаткиња, а за три мушка кандидата и за 18 женских кандидаткиња вратио је њиме неподписане дипломе са изјавом, да ови после тромесечне припреме из мађарског језика могу поново полагати пред државним надзорништвом испит из мађарског језика, па ако том приликом покажу подпуно знање мађарског језика, онда ће и њихове дипломе подписати.

На основу тога издате су дипломе о учитељском оспособљењу овим испитаним учитељима: Мирославу Атанацковићу, Душану Каленићу, Сави Канурићу, Радивоју Коларићу, Петру Милетићу, Милану Моцићу, Сави Николићу, Михаилу Предићу, Светиславу Радојчићу, Христићу Смирчевићу, Петру Томићу, Спасоју Томићу, Ђорђу Врбашком, и Миливоју Загорици. Такође је подписана од државног надзорништва, и диплома Боровоја Живковића, која ће се истоме тек онда издати, кад из црквеног појања бар довољан успех покаже.

Дипломе за учитељско оспособљење са подписом кр. школског надзорника издате су овим оспособљеним учитељицама: Софији Бошковићевој, Зорки Драгојевој, Олги Думићевој, Јустини Дурсиној, Олги Дурсиној, Катарини Јовановићевој, Катарини Шилићевој, Катарини Ђурићевој, Катарини Ђорђевићевој, Марији Јовановићевој, Иванки Малешевићевој, Јулијани Марићевој, Вукосави Николићевој, Еви Павковићевој, Ирени Петровићевој, Драгињи Станчуковићевој, и Марији Старчевићевој.

Све остале оспособљене овом приликом учитељице, и три учитеља добиле су од управе сведочанство о оспособљењу за учитељство у српским народним школама, које важи само изван уже Угарске, и са којим сведочанствима они могу у Славонији, Хрватској, у Босни и Херцеговини и у другим српским покрајинама на балканском полуострву звање учитељско одирављати, а ако желе таково у ужој Угарској добити; то се морају предходно новом испиту из мађарског језика на овом заводу и у присуству кр. школског надзорника са успехом подвргнути, после чега ће им се диплома за оспособљење на српском и мађарском језику са печатом и

пописом кр. школског надзорнига издати. Међутим се ове дипломе у писмохрани српских учитељских школа сомборских чувају.

В.

О РАЗНИМ ДЕЧЈИМ КАРАКТЕРИМА.

(По Сигисмунду Штерну.)

(Наставак.)

У главном има четири основна карактера. 1. *Слаб карактер*, који се без отпора предаје влади променљивих спољашњих утисака. 2. Тако исто *слаб карактер*, који се од првог разликује тим, што се утисцима из спољашњег света подаје с неком вољом и те утиске у себи задржава. То је карактер дубоког осећања. 3. *Површан карактер*, којег нешто изнутра гони да ради и ствара, само тај рад не покреће воља, него њим управља нешто с поља, те је тога ради изложен промени и несталности. 4. *Челик-карактер*, који ствара и ради из побуде свесне воље, на коју немају маха спољашњи утисци, те што једном смисли и започне, у том до краја истраје.

Од велике је користи за васпитање, да се особине ових главних карактера са разних страна промотре.

Слабост карактера, која се састоји у том, што душа прима у себе све, приступачна је сваком утиску, за сваком се струјом поводи, изложена је свакој промени, више пута нам изгледа као доброта срца и простодушност, а у истини је проста лакомисленост. Душевни слабији има за свашта смисла, узима учешће у свачем, наклоности и осећаје своје поклања сваком. По његовим ујом управљају чула, случај, а осећање му стоји под утецајем једнога тренутка. Слабост карактера као урођена особина већ код малог детета јавља се као тобожња доброта, јер су обично така деца спрећу сваког љубазна и пријатна, но осмејак и ведрина лица њихова је само одзрак туђег осмејка, ухо им дражи сваки пријатан глас, лете у загрљај свачијим раширеним рукама. Али око и осећање њихово не уставља се дуго на једном предмету или чељадету за то и не може да их сасвим обујми ватра каквог осећаја, која му управо даје вредност и постојанство. Тако мушкарчић или девојчица, код којих је слабост карактера већ у развиту, лако деле осећаје и расположење своје околине. Са радосним се радују а са тужним и несрећнима туже и плачу, њихове се очи лако заводне са суза брата или сестре. Боли их ако увреде оца или матер. Но сва ова чувства, не имајући дубљег корена у души, брзо свену као што

су лако и поникли, и у трену ока смењују се супротним осећајима. Тако исто лако је довести у јарост, пробудити у њима мржњу, завист, мрзовољу, ђудљивост и охолост. Ма каквим поводом готови су на свако неразумно уживање, ништа им није лакше него одумити што су мало час из најлепших побуда наумили. Слаб карактер заноси се врлинама других људи, али му недостаје снаге да по примеру својих обожаваоца ради. Човек а тако исто и женска слабога карактера има много назови пријатеља и пријатељица а ни једног правог пријатеља; са многима симпатишу, а никог не удостојавају верном и оданом љубављу. Непостојанство у осећајима и тежњама је битно обележје слабости душевне. Било душе слабих људи бије живо, али неправилно.

Тога ради се површини посматрач може лако завести, те слабост карактера оценити као окретност и свежину духа. Сила спољашњег утиска, којој се душевна слабостиња без отпора подаје, кадра је зар једном изненада захукати све точкове осећања и мишљења чак и воље. У тренуцима таког узбуђења напрегне се дух и срце до необичне границе те слабост изгледа као топлина осећаја, хитрина мишљења, гвоздена воља. Но на мах настаје постаје потпуна млатавост и лабавост, чим са спољашњим утиском нестане унутрашњег узбуђаја. Видимо ли човека часом озбиљна а часом шалива, час тужна а час весела, час разговорна а час мучаљива, нама се то лако падање из осећаја у осећај, из представе у представу чини као живост духа. Но бистро око види у том колебаљивост и несталност срца, а никако слободну и свесну радњу душе.

Шта више слабост карактера меће на се руво јачине. Тако нпр. покорност, трпељивост и преданост у слабога карактера веома одудара од ових врлина у чврстих карактера. Покорност или попуштање туђој вољи у слабога карактера је више плод страха, кукавичлука и немоћи душевне а није као у јакога од своје воље и свесно и није му корен у савлађивању самога себе, које је највећи степен снаге душевне. Исто тако човек слабог карактера не отрици ни неправду што му се хоће и из одрицања самога себе, као на прилику што чини племенита и чврста карактера жена ради кућевнога мира, него је триеж духом слаба човека знак успаване отпорне снаге, а и привидна преданост божанској судбини не потиче из побожности, која слама и највећи бол.

Сем тога су и ово симптоми, који одају слабост карактера. Расположење у душевне слабостиње стоји у потпуној зависности од

телеснога здравља његова. У колико тело има више моћи на душевни расположејај, у толико ће слаб карактер већма осетљивији бити на сваки бол или на сваку промену спољашњих утецаја. У опште ђудљивост детињу, неосновано, често мењање расположења, које се, ако за рана не сузбије, веома лако извргне у самовољност, пркос и у тиранску злоупотребу туђе доброте, ваља сматрати за поуздан знак карактерне слабости, а никако за чврстоћу воље и карактера. Самовоља је свакад чедо ђудљивости, несвесног расположејаја душевног, којем слаба воља не може да одолева, а пркос је у ствари само одушка унутрашњег незадовољства самим собом. Сламати пркос, само не силом него доследним презирањем, значи јачати вољу детињу, јер се тим оно приморава, да обуздава себе и угушује своју ђуд. И прекомерна осетљивост је знак слабог карактера коју не треба побркати са племенитим честољубљем т. ј. тежњом за туђим поштовањем, него она потиче отуд, што не можемо да отрпимо туђу покуду. На послетку и наклоност к лажљивости треба сматрати за доказ слабости, јер је главан извор лажни страх и бојазан.

(Свршиће се.)

Сомбор.

Милутин Гавриловић, свештеник.

ПОЗИВ НА НАРОД СРПСКИ.

Епархијски Школски Одбор Пакрачки издао је позив ради скупљања прилога на оснивање и издржавање интерната у српској мушкој учитељској школи пакрачкој, који ми топло српском народу препоручујемо. Тај родољубивим жаром сачињени позив гласи овако:

ЧЕСТИТИ РОДЕ СРПСКИ!

„Богу увајаљује, ко сиромаху даје.“

Прекруци.

Била је пријека православне цркве и српскога народа нашега у Хрватској и Славонији потреба, да се овде у Пакрацу поново отвори мушка учитељска школа наша.

Тој потреби удовољено је јесени 1894. године, и данас у три разреда своја броји учитељска школа овдешња до 60 ученика, по 20 од прилике у свакоме разреду. Ти ће ученици, ако да Бог, већ до године да отпочну као свршени приправници разидазити се по Хрватској и Славонији, и попуњавати наша по закону мјеста

учитељска, међу којима има празних, има попуњених учитељима римокатолицима, има попуњених неспособљенима нашим учитељима, а има опет попуњених и учитељицама мјесто учитељима, а то све за то, што није могло другачије да буде. Није било довољно оспособљених наших учитеља, па је онда било боље и овако, него ли никако; боље него школа празна, затворена са снм.

Како су прилике данас за школу у опште благопријатне, можемо се доста поуздано надати, да ће и наша обновљена учитељска школа овдешња, живити одсада љепшим, пунијим, самосвојнијим животом.

Ту наду даје нама и досадањи учитељске школе овдешње живот и рад, који је без сумње много допринио томе, да се умножи број ученика њених овако као што се умножио за ове прве три године од како се поново отворила.

Но да се та нада наша успуни што пре и потпуније, треба да ју потпомогне љубав наша, али не „језиком и ријечима“ него „дјелом и истином“ као што вели св. Апостол Јован.

Клирикални Карловачки фонд наш, подмирује све потребе учитељске школе овдешње — осим стана — и даје 1200 ф. годишње припомоћи приправницима њенима.

Толико даје годишње припомоћи приправницима и добровољцима прилозима честитих отаца наших основани препарандски фонд пакрачки, који по врх тога даје годишње 300 фор. а и више, на оправке богословска здања у коме је учитељска школа, и на разни намјештај њен.

Није томе давно, како се пружила прилика препарандском фонду нашем, да купи овде у мјесту згодну, пространу двокатницу — досада болницу земаљску — са лијепим и пространом унаоколо вртом, и тако је сада учитељска школа овдешња дошла до своје властите куће, које досада није имала. А како је иста двокатница пространа, у четворокуту, кога су двије стране дуге по 34 метра а друге двије по 37.5 метра, то је епархијски школски одбор овај тога мишљења, да би најбоље одговарало потребама овдешњима, да се иста двокатница удеси, за интернат — завод, у коме би се учитељски приправници обучавали, а уједно имали у њему и стан и храну своју. Тиме би се помогло приправницима и материјално и морално.

Материјално, јер би у заводу имали приправници добар, чист, и уредан стан; добру, чисту и уредну храну, што сада ријетко који од њих да има, јер су скоро сви с реда сиротиња, који живи по-

највише од оно мало припомоћи што ју добивају из споменута два фонда, или са друге које стране у новцу, или у рани коју добивају њеки од приправника овде у мјесту по кућама са душама божјима, при чему ипак једно с другим пролазе као она сирота дјевојка, за коју вели народна пјесма наша:

„када руча онда невечера,
„кад састави ручак и вечеру,
„онда јој је рува недостало.“

А покрај материјалне имали би приправници од интерната помоћи и моралне, кад се узме, колика су данас на свијету искушења, и од чега све нема да брани младеж данашња срце своје и душу млађану, особито без добра, непосредна, непрекидна надзора у туђини, а к томе сиротиња, које се зло лијепи као зланта свога и друга радо и често.

Та су искушења кудикамо већа овде, гдје нема довољно за ученике подесних станова, као што је то случај и овде у мјесту. И зато је интернат за учитељске приправнике овдешње од пријеке потребе. Али откуда интернат основати и издржавати га?

Препарандски фонд овдашњи у куповање и поправке горње двокатнице и учитељски намјештај њен, утрошиће од своје главнице од прилике онај дио, који је доносио досада интерес што су га примали до данас приправници као припомоћ.

А и даље крјити главницу тога фонда, или само спријечавати и одсадашње напредовање његово, неби било савјетно. А клирикални фонд све ако и повећа садашњу припомоћ своју, то ипак неће моћи сам да подмири све трошкове интерната, који се мора основати према досадашњем рачуну за 80. приправника.

Њешто ће моћи и морати принијети и сами приправници, као што раде то њеки и сада, но при свему томе још ће доста недостајати до онога износа, који ће требати за толики број учитељских приправника, па откуда недостатак тај да се намакне? Епархијски Школски одбор овај тога је мишљења, да се недостатак тај може да намакне добровољнима прилозима имућнијих цркверних општина и појединих чланова православнога српскога народа нашега из Архиепископске Доњокарловачке и Епархија Горњо-Карловачке и Пакрачке, јер те три Епархије наше имају, може се рећи, подједнаку корист од учитељске школе овдешње, а доследно томе биле би им подједнаке и дужности према тој заједничкој школи њиховој.

Ту заједницу њихову у учитељској школи овдешњој свједочи

и размјер ученика тих трију Епархија наших у истој школи, а тај размјер стоји за сада овако.

У учитељској школи овдешњој има за сада:

Епархија Пакрачка . . . 7 ученика,

Архидијецеза Карловачка . . 9 „ а

Епархија Гор. Карловачка . 33 „

Остали су ученици из других крајева наших.

А и ван граница Хрватске и Славоније могуће да се нађе по која црквена општина, и по која душа хришћанска, вољна приложити на ту човјекољубиву и по цркву и народ наш овде у Хрватској и Славонији од особите важности цијел, која се неби дала тако лако постићи без подесна интерната, у коме би приправници били поштеђени од разних невоља и трзавица, које недјелују добро ни на душу, ни на тијело њихово. С тога је епархијски школски одбор овај слободан по закључку донешеноме у данашњој сједници својој обратити се путем овим и начином на све православне српске црквене општине, православне српске манастире, новчане заводе и на поједина имућнија лица Епархије своје, Архидијецезе Доњо Карловачке и Епархије Горњо-Карловачке с најучтивијом молбом, да својима добровољнима годишњима прилозима, или једанпут за свагда, потпомогну оснивање и издржавање интерната уз овдешњу учитељску школу нашу, и тиме учине онима који требају, дјело милости тјелесне а себи душевне, и уједно допринесу свој доп да нам овде у Хрватској и Славонији и цркве наше боље пропоју, и школе наше боље унапредак пођу, а епархијски школски одбор овај стараће се живо, да се примљени дарови на добро употребе и да донесу плода и добра и обилна.

Ако нас при томе потпомогне и која ванграница Хрватске и Славоније црквена општина наша или поједина душа Хришћанска, тим ће више обвезати нас, а себи освјетлати образ српски.

Имена приложника, осим што ће бити написана на Небеси, уписаће се и у посебну књигу и читати свагда приликом Славе заводске, у знак благодарности, а уједно ће се и јавности редовно предавати.

Из сједнице епарх. школ. одбора у Пакрацу 17. (29.) Априла 1897.

Мирон Николић, Епископ Пакрачки.

СРПСКА МУШКА УЧИТЕЉСКА ШКОЛА У ПАКРАЦУ. 1896/7. школске године.

Навршила се ево и трећа година, како је Високи СЦНШколски Савет отворио мушку учитељску школу у Пакрацу и како је тиме Горња Славонија у својој средини стекла српски средњи завод. Сваке је године до сада отворен и разред, па ће тако почетком идуће школ. године бити отворен и разред четврти. Тиме ће школа бити потпуна и већ до године у јесен почеће се први њени питомци као учитељи разилазити на све крајеве Српства, где нам свуда још увек треба много и много просветних радника.

Ове је школске године пакрачка српска учитељска школа имала само прва три разреда. Била је смештена у здању, које је власништво Богословскога фонда Епархије Пакрачке. У том су здању биле три довољно простране школске дворане, зборница, соба за збирке и учила, соба за библиотеку, соба за механичке радње и подвормиков стан. Намештај је сав нов и подесан, набављен из пре-парандијскога фонда. —

У почетку школске године деловали су на заводу ови наставници: Јован Ђурић, професор и пр. управитељ; Јован Константиновић, катихета; Никола Шумоња, професор и Јован Кнежевић, суплент. — 29. новембра (11. дец.) отргну смрт заводу управитеља Јована Ђурића, а Вис. Школ. Савет повери управу Николи Шумоњи. — Уједно постави Вис. Школ. Савет на испражњену катедру математике и физике Стевана Јовића, дотадашњег професора сомборске учитељске школе.

Школски предмети били су међу наставнике подељени овако: Ник. Шумоња предавао је педагогику, историју, географију у I. и II. разр., музику, и руководио је практични рад у вежбаоници; Јов. Константиновић науку вере, црквено-словенски језик, црквено појање, економију и српски у I. разр.; Стеван Јовић: математику, физику у II. и III. разр. природопис у II., мат. географију у III., цртање и живопис; Јован Кнежевић српски језик у II. и III. р. немачки језик, антропологију, природопис у I. р. физику у I. р. и гимнастику. — Сваки је наставник имао по 20 часова недељно.

Приправници III. разр. хоспитовали су дозволом Високе кр. Земаљске Владе у Загребу недељно по 2 часа у овдашњој опћој пучкој школи, а у другом су семестру и практично предавали.

У почетку школске године уписало се у I. разр. 15 приправника, у II разр. 25 приправника, у III. разр. 19 приправника.

Почетком II. семестра ступио је дозволом Вис. Школ. Савета у I. разред још један приправник, који је прошле године ради болести неиспитан остао, и тако је ове године у ову учитељску школу у свему уписано 60 приправника. У течају године оставили су школу из I. разреда 3 приправника, из II. разреда 1, и из III. разреда 1 приправник. Према томе било је на крају године: у I. разреду 13 приправника, у II. разреду 24 приправника, у III. разреду 18 приправника. Свега 55 приправника.

По моралном владању било је у I. разреду: 2 примерна, 10 похвалних и 1 уредан; у II. разреду 8 примерних, 9 похвалних, 5 уредних, 2 не свагда уредна; у III. разреду 8 примерних, 8 похвалних и 2 уредна.

По успеху у наукама оцењено је у I. разреду с одликом 4 приправника, с првим редом 8, а с поправком 1. — У II. разреду: с одликом 6, с првим редом 13, с поправком 3, а с другим редом 2. — У III. разреду: с одликом 3, с првим редом 13, с поправком 1.

По вери били су сви приправници православни.

По завичају било је 36 приправника из Хрватске, 11 из Славоније, 2 из Угарске, 2 из Босне, 2 из Србије, 1 из Црне Горе и 1 из Старе Србије.

Из клирикалнога фонда уживало је 15 најбољих приправника народне стипендије по 80 фор. годишње. Осим тога раздао је Епарх. Школ. Одбор из Епарх. Препарандијског фонда потпора у износу од 1200 фор. и то: једному приправнику 90 фор., петорици по 80 фор., петорици по 70 фор., тројици по 40 фор., једному по 30 фор. и тројици по 20 фор.

Осим тога уживао је један приправник од финансијалнога ерара стипендију од 150 фор. год., а један потпору од 60 фор., од имовне општине петроварадинске науковније уживао је један стипендију од 100 фор., од господарственога уреда огулинскога добио је један потпору од 20 фор., један 15 фор. и двојица по 10 фор.

Женска Добротворна Задруга Срикиња Пакрачански приложила је 92 фор. 84 новч., српско певачко друштво у Пакрацу 31 фор. 40 новч., од беседе, приређене у Дарувару, унишло је: 22 фор. 6 новч. а у разним другим приликама скупило се 29 фор. 17 новч. — Тај је новац издат као потпора и то већином у одећу оним сиромашним а добрим приправницима, који ни од куд иначе нису имали потпоре.

Здравствено стање приправника било је с малим изнимкама повољно. Болесне сиромашне приправнике лечио је бесплатно кот. лекар г. Н. Јовановић.

Школска библиотека има са књигама, које су ове године набављене 562 дела у 674 свеске. — Библиотеци поклонили су књига: Његова Светост Патријарх Георгије, Његово Високопреосв. Епископ Мирон, Његово Високопреосв. Митрополит Београдски Михаило, Краљ. Академија у Београду. Књижаре браће Поповића, Јовановића и Јов. Радака, Српска манастирска штампарија, Уредништво „Срп. Слјона“ и „Бранкова Кола“, г. Коста Драгосавац, учитељ у Кусоњима и г. Петар Ивановић, учитељ у Чаглићу.

Учила имаде: за географију 10 комада, за метричке мере 24 ком., за цртање: 120 прегледалица и 6 модела, за музику 10 комада, за природопис 223 слике и комада, за физику 53 ком. за хемију 122 ком. за историју 2 ком., за економију 1 комад, за гимнастику 19 ком. за механичке радње 49 ком. у нумизматичкој збирци 9 комада.

Учила и књиге набављају се из своте што ју је Вис. Шк. Савет сваке године до сада у износу од 200 фор. одређено.

9. (21.) 10. (22.) 11. (23.) и 12. (24) јуна држани су закључни испити у присуству Високопреосвештенога Господина Епископа Мирона.

15. (27.) јуна закључена је ова школска година Благодаренијем и дељењем сведочанства.

Идућа шк. год. почеће 1. сеп. (1. септ.) и то у новој школској згради, коју је набавио Епарх. Школски Одбор из Пренарандијскога фонда, и у којој ће се поред школе и интернат основати.

Ш.

О НЕДЕЉНИМ ШКОЛАМА. *)

Није нам намера говорити овде о недељним школама у нашем смислу, које служе за продужење редовне свакидање школе, већ хоћемо у кратко да упознамо поштоване читаоце са недељним школама страних народа, које имају чисто религијозни карактер и којима је цел, да проповедају реч божију, да разјашњавају учење цркве и друге установе њезине.

*

Установу недељних школа приписују неки св. Карлу боро-

*) По руском извору.

мејском († 1584 г.) Те школе још и сада постоје у Милану; установљење школа од стране св. Карла боровејског, било је чисто местног карактера и његове су школе биле више катихизаторске, у којима световњаци нису имали никаква удела.

У половини 17. столећа, многи су се хришћани у Енглеској старали, да провађу срества ради религијозно-моралног развијања деце; али сва та подuzeћа била су приватна карактера. — Између 1780. и 1790. године установљене су биле недељне школе у Копенхагену; краљевска фамилија а по примеру њеном и други знатни људи у држави живо су учествовали на подизању недељних школа и врло често су и сами присуствовали на предавањима у њима.

Прави основалац недељних школа био је *Роберт Рајкес*, рођен 1736. године, по занимању своје прост штампар у Глочестру. Он је размишљао о томе, шта би се могло учинити, да се спречи лутање по улицама хиљадама деце, и чиме би се иста могла занимати у недељне дане? Зар не би корисније било, скупити их на једно место и поучавати их ма у чему? Што смисли то и учини! У својој четврти нађе он четири добродушне жене, које погоди, да му свака за шилинг, покупи недељом што више таке полудивље деце, морални напредак којих је јако лежао на срцу Рајкесу. Он се такође, обратио с молбом за помоћ и местном пастору, који му није љубав отказао. И тако су ето установљене биле недељне школе. С почетка су у њима предузимани и духовни и световни предмети, и на брзо се показаше добри плодови труда штампарева у његовој четврти. Деца из и одрасли јатомице су ишли у његову школу, тако да се више недељом нису могли видети беспосличари где по улицама тумарају. Охрабрен успехом својега предузећа, реши се Рајкес да своју установу прошири на све стране, и у томе га такође послужи срећа. Особито су радо примили Рајкесову установу англикански епископи, — тако да се већ 7. септембра 1787. године у Лондону основало друштво под називом: „*Друштво за издржавање и распиростирање недељних школа*“. Помепуто друштво утрошило је на различне своје потребе у току од 14 година 100,000 франака! Истина, да су оваки огромни издаци у неколико оспоравали успех друштвени, али на срећу брзо се нађоше бесплатни наставници и надзорници, и недељне школе, почеше се без икаквих препрека распиростирати.

У Шотландији прве недељне школе установљене су биле 1797. године, а идуће године усвојила су их и друга грофовства

великобританска, Успех недељних школа не само да је задовољавао, него је шта више превазилазило свако очекивање.

У цели да васпитаници недељних школа, снабдевени буду с довољним бројем духовних књига, установљено би године 1803. тако звано „библијско друштво“. Успеси недељних школа били су огромни, особито после установљења горепоменутог друштва у Лондону, тако, да је већ у половини овога столећа број недељних школа износио 25,000, а посетиоци њихови сачињавали су 10 део целокупног становништва Велике Британије.

Услед тога, што су у недељним школама деловали световни људи, прегеше и пастори на живљи рад, јер увидеше велику важност недељних школа. У то доба почеше се оснивати разни комитети, друштва, књиге и брошуре којима је била цел да унапређују недељне школе, шта више установише се многобројне библиотекe, које су специјално одређене биле на услугу недељних школа.

Из Енглеске пренесоше недељне школе у Сједињене Северо-Америчке државе. Прва школа ове врсте основана је у Америци 1786. године; а установио ју је методистички епископ Хасбири. У америчким недељним школама, већином раде светски људи. Установе недељних школа има врло велику важност у Америци с религиозног гледишта. Као што је познато тамо је врло лако наћи много људи, који не припадају ни једној вери, па баш те недељне школе највише доприносе, да од неверних људи постају ваљани синови вере.

Недељне школе појавиле су се много касније и у Француској; влада је тек 1815. године притекла у помоћ пастору Мартону у Бордо-у, који је молио за потпору, да се њиме у истом месту установљена недељна школа, не затвори. Тек после десет година, када се сви уверише о користи школа ове врсте, установљен би засебан комитет за ширење њихово, али је исти на брзо укинут. У осталом та околност није много утицала на ширење недељних школа, јер се број њихов непрестано умножавао. Све ове школе стоје у рукама свештенства.

У Немачкој и Скандинавији највећу лажију полажу на недељне школе методисте и баптисте. У Холандији и Белгији полажу врло велику важност на њих, а у француској Швајцарској такође.

У првом добу свога развитка недељне школе биле су у у првом реду установљене за сиромашну децу, али се касније тај карактер њихов све више почео губити, јер се дознало, да се у

њима предаје не само знање, него да се јакo утиче и на религиозно чуствовање младежи.

*

Недељне школе само тада могу донети праве моралне користи, ако оне буду први проповедници евангелија. Потребно је дакле, да оне тамо где нема цркве замену исту. То је особито важно за Америку, али ни за нас није излишно, јер се може практиковати у онаковим местима, које су као филијале скончане с другим местима, те се у њима не може увек да одржава богослужење.

Евангелије је сила божија, која спасава свакога онога који верује. Проповедајмо га свима и свакоме; а особито младежи и необразованима, који треба да долазе у недељне школе. У недељним школама треба у овом погледу да раде заједнички и свештеник и учитељ. У ову недељну школу треба да долазе и одрасли људи, те да слушају реч божију; тиме би се спречио ружни обичај Срба, да недељом седе поред пића и карата, а добило би се много, јер разјашњавајући народу науку св. цркве учинили би, да би ју народ могао свесно љубити и бранити; звати се хришћанином у истини, а не само по имену. — Разуме се да се овде мора систематски радити, па разгледајмо у кратко и план тога рада.

У овој врсти недељне школе на првом месту ваља да се предаје свештена историја старогa и новогa завета. У свези са овим могу се упознавати поједини догмати и морална садржина евангелске науке. Осим тога особито се у недељној школи има обраћати пажња на наставу у црквеном појању, јер је оно велики фактор за одржавање религиозног чуствовања код свакога, напосе пак код необразованих.

Дух наставе у недељним школама има бити дух хришћанског васпитања т. ј. у недељној школи има се изобразити савест и то начином, који би ју ка Христу привео; који би ју учинио способном, да вазда може сазнати и познати вољу божију, те према њој и живот удешавати.

И код нас је велика потреба, да недељне школе, у правом смислу буду недељне школе, у којима би се ширио дух Христов. Нека се у недељној школи по преимућству обрати главна пажња на развијање душе, која је за вечност одређена; те да тако слаби изађу из те школе оснажени, да могу чврсто ићи путем добра и правде, а који им пут једино религија може показати.

Делајмо у томе правцу и духу, на славу Господа нашега Исуса Христа и на утврђењу и проширењу царства Његова на земљи!

У Сомбору 3. јула 1897. г.

Ст. С. Илић.

МОЈИМ ИСКРЕНИМ ПРИЈАТЕЉИМА И ПОШТОВАТЕЉИМА.

„Школски Одјек“ у 20. броју свом од 10. Јулија ове године, донео је уводни чланак под насловом: „Избор главног школског надзорника и епархијског школског референта“, написан од неког, по свој прилици некадашњег мог ученика, који се скрива под знаком — в —.

У томе чланку на месту, где се о мени говори, каже се, да ја сам признајем, да сам под теретом година и под ударцима судбине због смрти моје деце сасвим скрхан и изнемогао, а уз то још, да сам очни вид скоро сасвим изгубио и постао за сваки рад у школи неспособан, па за то писац из велике своје према мени љубави, тера ме у мир.

За умирити моје, искрене пријатеље и поштоватеље, који су се за мене забринули, и многобројне моје ученике и ученице у свима крајевима, где се среска реч говори, изјављујем овде, да се ја, Богу милом хвала, подпуно здравим и за рад у школи способним осећам, па и ако сам у 67. години живота, ипак *без наочара* и данас читам и пишем, а за десет година, од како по поверењу високославног Школског Савета одирам њам и дужност заменика главног школског референта, све моје реферате и извештаје написао сам својом руком, као што сам и ових дана спремио за српски црквено-народни сабор извештаје о раду Школског Савета, и о стању српских народних школа од 1890 -- 1896. године, који извештаји до 20 рукописних табака износе, а написао сам их ја мојом старачком руком и без наочара.

Истина је, да су ми за 12 последњих година два пунонадеждна одрасла и мила сина Свеслав и Милан и моја млађа нигда непрежаљена ћерка Персида по неиспитаним божијим судбама из круга породичног у вечност пресељени, али ја сам хришћанин а наука мога Спаситеља учи ме, да је све на овом свету привремено, и да је тек с оне стране гроба прави и вечити живот, где ћу се ја са мојим покојницима, кад буде божија воља, опет састати, па с тврдом вером овом и надом трипељиво сам, као негда праведни

Јов, сносио и сносим не само она искушења, која ме снађоше у породици, него и све оне погрде, са којима ме обасипају јавно и тајно моји злотвори за цело време мојега 44. годишњег рада.

У Сомбору, на дан свете великомученице Марине (Огњене Марије) 1897.

Никола Ћ. Вукићевић,

српске учитељске школе сомборске управитељ,
и пристањени заменик српско народног главног школског известиоца

МИНИСТАРСКИ ИЗВЕШТАЈ О ШКОЛАМА У ГОДИНИ 1895-96.

Године 1895—96. било је 2,930.616 деце за школу способне, а прошле године 2,925.115. У школу је ишло 2,333.876 деце, а није ишло у школу 601.900 деце. Од 1891. године број деце која су ишла у школу повећао се са 300.000, број школских дворана са 1233, а број учитеља је повећан са 1.263. Поред тога је и трошак на издржавање школа од 1890 године повећан са 3,600.569 ф.

Године 1895—96. било је 16.884 народне школе, овај број је повећан са 46. Број деце која су бар 8 месеци ишла у школу био је 2,088.965. Те године имало је све школске ствари 2,176.329 деце, и овај је број према прошлој години повећан са 68,165. Број деце која су навршила 12 годину и оставила основну школу, те по томе и научила читати и писати био је у години 1895—96-ој 277.381. И овај је број повећан са 3961.

У погледу наставног језика од 16.884 школе био је у 9810 школа наставни језик искључиво мађарски. Поред мађарског још други један језик у 3277 школа. Без мађарског језика са једним наставним језиком било је у 3768 школа. Без мађарског или са мађарским још друга два језика било је у 3.797 школа. Од 7074 школе у којима није био искључиво мађарски наставни језик постигнут је успеху мађарском језику у 5032 школе, а у 2042 школе није постигнут никакав успех.

Године 1895—96 било је 26.650 учитеља. Оспособљених учитеља је било 24.536. Редовних 24.166, помоћних 2484 учитеља. Од тих је говорило мађарски 17.550, по мало мађарски је говорило 1249 учитеља, а нимало није знало мађарски 506 учитеља. Број учитеља који добро знају мађарски повећан је са 468, а број оних који или мало или баш ништа не знају мађарски умањен је са 214.

Године 1895—96 било је 246 грађанских школа, од тих је 74 државних. У грађанским школама било је 34.819 ученика са 2193

више него прошле године. Највећи контингент ових ученика чине они из жупанија између Дунава и Тисе. — Виших девојачких школа било је 25, у којима је било 4544 ученице, са 580 ученица више него прошле године.

О забавиштима. Године 1896 било је у 1790 општина 2115 забавишта, од тих је 1078 редовних, 172 стална и 865 летњих чувалишта, у којима је радило 2222 особе са 166.259 деце. Од тих је у редовним забавиштима радило 1174 особе са 103.350 деце. Годишње издржавање забавишта стало је 977.170. фор., од којих је 170.881 фор. из државне благајне добијено. Број забавишта је за годину дана умножен са 95, а број забавиља са 103. У 1844 забавишта је наставни језик искључиво мађарски, а само 7 забавиља има, које не знају мађарски. Много неоспособљених забавиља је радило у забавиштима. Тако је у редовним забавиштима било 87 неоспособљених забавиља, а у чувалиштима 470 неоспособљених, дакле више него четвртина од укупног броја забавиља.

Године 1895—96 било је 74 учитељске школе са 5.222 ученика, са 396 више него прошле године. Учитељских оспособљења добило је 1021 ученик и 506 ученица, од тих је 97 оспособљења за грађанске школе и више народне школе. Број учитељица порастао је у години 1895—96 са 224. У опште се примећује да је број учитељица сваке године све већи. На ипак има још доста општина без учитеља. С тога је министар просвете издао наредбу, да се од сада и свршене забавиље могу узети за учитељице основних школа, али су после двогодишње практичне радње дужне положити испит за учитељско оспособљење.

На све учитељске школе потрошено је 1,294.862 фор. Просечно је потрошено на једног ученика у државним учит. школама 400 фор., а у вероисповедним учит. школама 231 фор. На издржавање вероисповедних учитељских школа издала је држава 788.033 фор. припомоћи.

М. Б.

ИСПИТ ЗРЕЛОСТИ У ЖЕНСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ У ГОРЊЕМ КАРЛОВЦУ ГОДИНЕ 1897.

У српској женској учитељској школи у Карловцу било је 1896/7. школске године 53 приправнице, од којих су 39 Српкиње православне вере, а 14 Хрватице римске вере. Од ових било је у првом разреду 9 православне вере, 4 римске вере, а 1 протестантске вере, свега 14; у другом разреду било је 8 православних, 5

римкиња, свега 13 ученица; у трећем разреду било је 11 православних и 4 римкиње, свега 15 ученица; и напоследку у четвртом разреду било је 11 приправница, које су све православне вере.

Пошто су приправнице четвртога разреда у другој половини месеца маја разредни испит положили, а затим су и прописале по штатуту овога завода писмене испите положили, сљедовао је устмени испит зрелости, који је под председавањем заменика главног школског известисца Николе Ђ. Вукићевића 4., 5. и 6. јунија држан. Од стране епархијске управе присутан је био, као повереник на овим испитима пречастни господин протојереј Адам Муждека.

После свршеног испита зрелости састављена је разредница кандидаткиња, а у недељу 8. јунија после службе божије објављен је резултат испита зрелости.

Од 11 испитаних кандидаткиња проглашене су пет за зреле са отликом, а то су ове: Добрила Глибоњска из Горњег Карловца, Драгиња Јандрићева уз Паучја, Сара прозвана Зорка Обрадовићева из Плоче (у Хрватској), Анка Петровићева из Класића у Хрватској и Милка Дракулићева из Сиска. Још су проглашене просто за зреле ове четири кандидаткиње: Илинка Јањанинова из Дубраве, Милица Јањанинова из Рјеке, Софија Летичина из Мајских Пољана, и Станица Радичанинова из Топускога. — Две кандидаткиње и то Марија Драгиња Боротица и Милева Шумоњина имају после два месеца поновити испит из математике.

Заменик гл. школског речерента је после обављеног испита зрелости, 7. јунија прегледао српску вероисповедну основну школу у Г. Карловцу, која служи за вежбаоницу, и сва три нижа разреда женске учитељске школе, а такође и изложбу женских ручних радова приправница и ученица основне школе.

У српској основној школи горњо-карловачкој било је 30 мушке и 26 женске, свега 56 школске деце, која су подељена у 4 разреда и обучавају се од једног учитеља и у једној школској дворани.

V.

КАКО ТРЕБА ВОДИТИ ДНЕВНИК И БЕЛЕЖНИЦУ О МЕСЕЧНОМ УСПЕХУ УЧЕНИКА?

Ова два записника у српској народној школи воде се упоредо на читавим штампаним табацима, који се у књигу увезати имају. На сваком табаку с леве стране налази се *дневник* а с десне попис успеха дечијег.

Дневник има следећа одељења: 1. текући број, 2. име и презиме ученика, година рођења, име оца и занимање и број кућевни и предграђе, 3. месеци у школској години, 4. похађање школе (ово одељење подељено је на 31 месечни дан с управним и на десет месеци положеним повукама.) 5. означање, колико је пута био ученик у школи и колико није, 6. колико је пута изостао и колико није.

У дневнику изостајање ученика има се забележити са запетом и то свако по дана сматрају се као једно изостајање. Из јутра се бележи с леве стране а после подне с десне стране: изговорен час означа се с тачком на врху потеза, болешћу изговорен час бележи се писменом „б“. Недељни дани означавају се с озго стављеним писменом „н“ а празници с писменом „п“ а испод тога бележи се изостајање каталога и цркве с леве стране и с десне стране. Дани или полудани одмора седмичног означају се с малим озго стављеним писменом „о“ а у којима се разредима држи у то доба црквено појање ту се води тога дана изостајање редовно. На крају овога записника сваког месеца има учитељ с цифрама означити колико је пута ученик био у школи, пребројивши свако празно место односно празне полудане; за тим у дотичну рубрику забележити колико пута ученик није био у школи, а за тим колико је одсуства извинио.

На другој страни дневника изложена је бележница месечног успеха из сваког појединог наставног предмета, с исказима у погледу детињег здравља, умне бистроће, пажње, прилежности и моралног владања. У рубрику о успеху бележи учитељ на свршетку сваког месеца оцене о успеху дечијем с цифрама. Бројка 1 означаје *врло добар* успех, број 2 означаје *добар*, 3 означаје *довољан*, а 4 *недовољан* успех. Ове се белешке уписују последњег школског дана сваког месеца онако, како је тај ученик просечно из дотичног предмета одговарао. С тим знацима (1, 2, 3, 4,) уписује се на крају месеца исказ о здрављу, бистроћи, пажњи, прилежности и владању. Код моралног владања 1 означаје *примерно*, 2 *похвално*, 3 *уредно*, 4 *неуредно*. За здравље 1 означаје *потпуно здрав*, 2 *здрав*, 3 *слабога здравља*, 4 *болестан*. Код умне бистроће 1 показује *даровитог ученика*, 2 означаје *бистрог ученика*, 3 *средњег* а 4 *слабог*. Код прилежности: број 1 означаје *најприлежнијег ученика*, 2 *прилежног*, 3 *променљива у прилежности* а 4 *неприлежљива*. Пажња се означаје овако: 1 *постојано пажљив*, 2 *обично пажљив*, 3 *променљив у пажњи*, 4 *расејан*.

Белешке на крају свакога месеца прочитају се ученицима, испод 10-ог месеца у рубрици 11-ој означаје се првеним мастилом успех из сваког појединог предмета на крају године, и просечни исказ у погледу детињег здравља, бистроће, прилежности и владања, као и општа оцена успеха из свију предмета. У последњу рубрику стављају се особите примедбе (нпр. био је строго кажњен због овог узрока — или особито добар.)

В.

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

ПЕДАГОГИКА или наука о васпитању, одштампана предавања од **Стеве Чутури**ла. Београд 1895., штампарија „код Просвете“ С. Хороница; цена 2 динара.

У стручне књиге, којима можемо рећи да су нам добро дошле, може се убројити и ова књига, којој је племенита и посредна задаћа: да испуни колико толико празнину у стручној нам педагошкој литератури. Писац њен, познати г. Чутурило, употребио је zgodну прилику, те је као предавач педагогије на вишој женској школи, која замењује стручну учит. школу, написао и уредио своја предавања према одређеном обиму градива те школе у једну целину.

Ко хоће познати нашу стручну педагошку литературу, признаће с нама заједно, да ми још немамо систематски написане педагогике, и ако би било људи за тај посао. Да исте немамо, овакако су криве прилике, у којима се налазимо. Потреба оваквог дела не да се опоречи, но не смеју се усудити ни писци да пораде, нити издајници да издају ма одељак по одељак. Овом је као да први узрок неразвијена публика за оваково дело, и ако број учитеља Срба у хиљаде удара!

Педагогика ова је учило и рађена је по принципима разних светских педагога; а по разређивању градива, држао се писац, колико сам видео, највише Ливингера. Ово „разних“ светских педагога наглашавам због тога, што тиме хоћу да споменем не само педагоге-философе са њиховим разним принципима, као што су Хербарт, Цилер, Вунт итд., но и педагоге дидактичаре, који су својим радом заступали разне принципе.

Тиме је одиста много учинио писац ове књиге, јер пружа прилику тачнијем изучавању педагошке науке не само ђацима стручне учитељске школе, но и сваком, кога ова лепа струка занима.

Већ сам увод, изuzeв које омање грешке, хоће наљивог читаоца задобија. У леном облику и разложно расправља ту дугогодишњи практичар Чутурило основне одношаје васпитања. На првом месту је реч о потреби васпитања, — јер је човек организам, који подлежи законима развика, на који утичу две силе: спољашња, творачка и унутрашња, која изнутра зида и развија организам људски. Посредник ових сила је нерви систем. По способности људске природе да прима утецаје и да их рефлектује извађа се и могућност образовања. Разлика животворне силе људског организма која се

*) Овај преглед, због нагомиланог материјала тек је сада могао доћи у лист.

састоји из организма душе и тела, која су рођењем човековим такођер у свом зачетку, изазивају потребу образовања, што обично врше у првом реду родитељи, и одраслији, друштва, школа, итд.

Образовање људско почиње првим часом доласка на овај свет. То прво образовање врши васпит, а наставља настава (обука) и траје до такозваног пунолетства. Главни чиниоци, односно средишта овом раду су: природа, друштво и коб (судбина), која утиче *ex improviso*, изненада.

Што се тиче средстава за васпитну радњу наводи писац главније науке, којих се морамо држати а те су: етика, наука о моралу, психологија наука о души и логика, наука о здравом мишљењу. Читав план науке о васпитању дели писац на четири дела, који су: педагошка телеологија, у ком се делу излаже циљ васпита, како га етика одређује. Други је део педагошка хигијена и психологија које се баве негом тела и васпитом духа. Трећи је део методологија. Четврти део је о разним врстама васпиталишта и васпитача.

Први део споменутог плана, телеологију је обрадио писац у 5½ одељака, који чине четири параграфа у главном. У првом параграфу се говори о човеку и васпону у опће и закључује се бесмртност душе човекове, силе што човека оживљава и покреће, а она је део опште и вечне силе, што васпоном влада. За овим се говори о деловима људског постојања, у коме важно место заузима и лепо изражено о нагонима, који су предмет васпитне радње. Наредни део говори о аномалијама људске природе, које се лече васпитом породичним, школским, друштвеним, као што су уредбе (закони) и казне.

Пре но што је реч о педагошкој психологији, бави се писац у *стегнутом* обиму педагошком хигијеном, и то негом тела у свези са спољашњим уређењем школе. Педагошка психологија почиње утецајем материја на човеково тело, а те су н. пр. ваздух, вода, метали, отар, електрицитет, итд. Те материје посредством нарави изазивају у човеку рад, који почиње радом чула, па овима онда треба посветити особиту пажњу и неговати их. У ствари даље обраде о чулима, живцима и њиховој радњи писац се доста опширно бави истима и дели према том раду психологију на четири дела. Прво је *сазнање*, које се базира на душевним учинцима, осећају и опажају, посматрању, представи и појму.

Други је део *чувствовање*, продукт осећаја и престава, а по извору су телесна, интелектуална, морална, религиозна, естетична и самочувствна (чувство свога „ја“). Трећи је део *тежња*, којих је круна воља. Четврти је део *темпераменти* (Ћуди) стални удешаји живчаног система, по којима се један човек од другог разликује. При сваком излагању ових делова додаје писац примера за потврду, или за разјасњење постављених правила и дефиниција.

Чим сам први пут прочитао ову педагогаку, која је у првом реду наменута ученицима, која је дакле учило, спољашња књига за изучавање педагогије, изрекао сам у себи, а сада и јавно суд: *да би ова ваљана књига још ближе циљу била, да је писац узео више индуктиван начин, те да је из примера стварао правила и дефиниције*. За изучавање психологије на стручној учит. школи је најподеснија књига тим начином написана, а на искуству доказаној истини: *да се правила душе памте, ако су на примерима изведена*.

Иза методолошког дела узима писац васпитни део (дисциплину) и излаже средства, којима се даде постићи и одржати иста. Као последње средство за одржање дисциплине узима и Чутурило казне, које су у главном тројакe: казне части, слободе и телесне, од којих последње треба избегавати, но у нужним случајевима (при крађи, лажи, упорству итд.), не смеју се пропустити; јер је ово пропуштање од замашнијих последица, но што се мисли да је телесна казна.

Завршни део, додатак овој педагогици је реч о породичком, школском и заводском (завода ван школе и породице) васпитању и врсти им.

Овим нека је укратко пропраћена ова педагогика, којој не смео тражити, што не реч, као што је код нас обичај, длаку у јајету, већ да пожељимо ипсу, да нам је у нужном попуни, исправи и продужи. У осталом, нека је хвала ипсу, што је уложио труда, те нам израдио педагогику, која је као први део (уведни) најбоље одговорила потреби стручних школа.

Још једном нека је препоручена педагогика, о којој је овде реч. Одиста ће се њоме многи, нарочито почегници, стручњаци користити.

Пакрац, јануара 1897. г.

Јов. Јанко Кнежевић.

НЕКРОЛОГ.

† **Светозар Бајић** учит. приправник прве године у Сомбору, не знајући пливати, удавио се при купању у Францову каналу 5. јуна т. г. по подне у 18. години свога живота. Сахрањен је сутра дан уз велико саучешће. Опрштајне беседе изговорили су му саученици Григорије Мирковић, Михаил П. Анокић и Светозар Радашин.

† **Василије Димитријевић** умировљени селиштни учитељ у Новом Саду, преминуо је у лепој старости течајем месеца јуна ове године у Новоме Саду.

† **Протојереј Павле Балта** парох новосадски и катихета на новосадској вишој девојачкој школи, преселио се у вечност 13. јулија, на дан собора св. архангела Гаврила, у 81. години свога живота, у Новоме Саду. Послужио је кроз веома дуги низ година савесно и верно олтару господњем, и просвети народној. Сахрањен је уз велико саучешће. На опелу је чинодејствовало Њ. Високопреосвештенство епископ Герман уз асистенцију многобројног свештенства.

† **Константин Стефановић** умировљени учитељ у Новом Саду преминуо је 15. Јула о. г. у 77. години живота.

Бог да их прости и помилује!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Комментенти за место главног школског референта. За звање српско-народног главног школског референта поднели су молбе они:

1. Никола Ђ. Вукићевић управитељ српске учитељске школе сомборске, који већ пуних 10 година по поверењу вл. Школског Савета отирава звање главног школског референта, као пристављени заменик.

2. Јован Грчић професор гимназије новосадеке.

3. Димитрије Нешковић оспособљени српско-народни учитељ и кр. школски надзорник у беловарској жупанији.

4. Др. Ђорђе Протић испитани ср. нар. учитељ, професор гимназије сарајевске.

5. Радивој Поповић испитани срп. нар. учитељ и приватни учитељ глухонемых у Митровици.

6. Димитрије Калић професор у сомборској учитељској школи.

7. Тома Павловић други бележник народних фондова, који обећава да ће пошто изабран, буде за референта, за две године докторат права и филозофије положити.

Комментенти за звања епархијских школских референата. За звање епарх. школских референата поднели су сл. срп. народном сабору молбенице ова господа:

1. Јован Поповић привремени епарх. школски референт дијецезе темишварске и вршачке, моли за сталност.

2. Милан Стојшић професор учитељске школе сомборске и посланик саборски моли за референтско место у бачко-будимској дијецези.

3. Мата Косовац учитељ меленачки и

4. Љубомир Лотић учитељ кикиндски моле за референтско место у Темишвару и Вршцу.

5. Јован Благојевић учитељ више девојачке школе сомборске иште се за референта у бачкој и будимској дијецези.

6. Богољуб Бакаловић учитељ у Кунинову, и

7. Јован Драгосављевић учитељ у Слуну ишту се на оба референтска места.

Српско словенска школска општина у Турну-Северину (у Румунији) у седници својој од 15. јуна 1897. године, сходно чл. 14. А. својих статута, изабрала је за свога почасног председника, уредника нашег листа *Николу Ђ. Вукићевића*. О том избору известила је она изабранога и послала му је штампану диплому. — Ст. С. И.

Испити. На сомборским православним српским народним школама, одржани су закључни годишњи испити концем месеца јуна и то почињући са 22. па до 28. закључно. Успех испита у опште узевши био је задовољавајући.

— На селишћним школама обављени су испити већ концем месеца маја, због пољских послова. — На дан св. апостола Петра и Павла одржано је свечано благодарење у саборном св. Ђурђевском храму и тиме је ова школска година завршена.

Православна српска школа у Загребу. У течају 1896/97. шк. године уписано је било у ову школу 84 деце, са осам више него прошле године — Наставнички збор поменуто школе сачињавали су: катихета пречасни г. јеромонах Амвросије Павловић; учитељ Мита Грујић и учитељица Јелена Пањковићева. — Из извештаја се види, да су од целокупног броја деце (на крају шк. године) њих 29 с одликом свршили своје науке; заиста врло лена појава. — Приметити би имали, да се у званичном извештају не би смела *vera* наша називати *српско-православном*, већ само *православном*.

Постављење. Вис. Школски Савет у последњој седници својој, на молбу г. Стевана Јовића привр. професора математике и природних наука у пакрачкој учитељској школи, поставио га је за професора истих предмета у сомборској учитељској школи.

Школе у Русији. У Русији има 71.500 народних школа са 3.355,140 ученика; 339 средњих школа, 241 семинар, 193 женске гимназије са 30 завода за васпитање и 61 женска школа. Универзитета има 9, у којима је 1894. године било 13,944 слушаца. — У последње време отварају се у неким местима школе за одрасле неписмене младиће и људе. Овакових школа било је у кијевској губернији 28, у черниговској 22, у волниској 21, у подолској 18 и у полтавској 6, школе ове посећују младићи од 13—16 година, али има и људи од 30—40 година. Ове школе деле се обично на три одељења: у првом су они који не знају читати и писати, у другом се понавља оно што се унело у основној школи, а у трећем се предаје оно што је најпотребније за практичан живот. — У западном Туркестану у Азији још нема школа. Руска влада је ради тога устројила неколико жељезничких вагона, који за школу служе; у исто време поставила је и учитеље за те школе. Ове путујуће школе задржавају се у одређено време на појединим станицама. Деца која ту чекају, уђу у школу и у њој уче науку вере, читати, писати, рачунати и граматику. По томе деца изађу, а учитељ са школом заједно путује даље.

Пожељно дело. У Србији, у срезу голубачком, округу пожаревачком, на предлог начелника среза голубачког скупштина реченог среза решила је, да се приликом овогодишњих испита изда *сто динара* на изјавку књига које се имају поделити одличним и врло добрим ученицима.

Педагошка изложба, приредиће се у Бечу идуче године. На овој изложби биће изложена наставна средства и предмети за чување и неговање младежи. Ово ће бити заиста интересантна изложба, и требало би да ју сваки српски учитељ посети, јер ће се њоме у многоме моћи користити.

Надзор основних школа у Србији крајем 1896/97. шк. године. Свршетком ове школске године било је у Србији одређено 54 школска надзорника, који су све основне школе обишли и у њима испите руководила. Надзорници ови већином су професори, а има међу њима и неколико учитеља.

Р А З Н О.

Црквено Народни Сабор. По дозволи Њ. Величанства Цара и Краља Фране Јосифа I. сазвала је Њ. Светост патријарх Георгије, наш црквени народни сабор у Ср. Карловце за Петров дан о. г. — Сабор је реченога дана у присуству краљевског комесара преузвишеног барона Федора Николића од Рудне отворен и свој је рад отпочео. У овај сабор изабрано је шест учитеља за народне посланике. — Такође по милостивој дозволи Владаревој, сазвала је Њег. Светост патријарх и Св. Архијерејски Синод, која ће између осталих својих послова обавити и избор епископа за обудовану епархију будинску.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Сад је изишла из штампе „Општа педагогика“ од *дра Војислава Вачића*, професора Велике Школе у Београду. Књига има 32 табака. Цена јој је 2 фор. 50 новч. (5 круна). Књига се ова за Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину и Црну Гору може добити у књијарници Миливоја Каракашевића у Сомбору (Zombor, Bácska). — Ко за ову књигу напред пошаље новац унутрицом, добиће је с плаћеном поштарином.

Школа и учитељство пред петровдански сабор 1897-ме године. Написао Љубомир Лотић. Прештампано из „Школског Одјека“. Цена 20 новчића.

Први шматизам српске православне епархије темишварске за годину 1897. Саставио протођакон *Елегије Летица* пр. бележник епархијски. Издао епархијска управа темишварска. У Ср. Карловци. Српска манастирска штампарија 1897.

Примили смо још и извештаје: О православном срп. богословском училишту у Ср. Карловцима; О в. дев. школи у Новом Саду; О в. дев. школи у Панчеву; О срп. великој гимназији у Новом Саду; О срп. в. дев. школи у Сомбору — све коцем 1896/97. школеке године.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— У *Шароку* (Барања) тражи се учитељ. плата је 300 фор. за повторну школу 40 фор., слободан стан, један комад земље и банту, огрев за себе и за школу. Рок до 15. августа.

— У *Санади* (Торонталска ж.) тражи се учитељаца. Плата је 300 фор. стан с бантом у огрев. Рок до 10. августа.

— У *Дерони* тражи се учитељ. Плата је 300 фор., 6 кат. јутара земље, 2 хв. дрва, стан с бантом. Рок до 6. августа.

— У *Фену* тражи се учитељ. Плата је 300 фор., слободан стан; с бантом и огревом. Рок до 6. августа.

— У *Сри. Пардаљу* тражи се учитељ. Плата је 400 фор. слободан стан; два и по ланца земље на коју учитељ порез плаћа. Другог прихода у готовом: 37 фор. и два хвата дрва. Рок до 6. августа.

— У *Тиса св. Миклошу* тражи се учитељица. Плата је 300 фор. 40 ф. за повторну школу; стан, башта и огрев. — Рок 31. јула.

— У *Нађфали* тражи се учитељ. Плата је 400 фор., 4 ланца ораће земље, $\frac{1}{2}$ ланца баште; на земљу учитељ порез плаћа; слободан стан и поред овога башта: за рачуноводство и пероводство 10 фор. — Рок 6. август.

— У *Мокрину* траже се два учитеља. Плата је свакоме: 500. фор. — станарина 120 фор., — 50 фор за огрев и за писаћи прибор 7 фор. (Стан могу после добити и у парави.) — Рок 6. август.

— У *Суботици* (Банат, п. н. Јам) тражи се учитељ. Плата је 300 фор. за повторну школу 40 фор., паушала 12 фор., 4 ланца ораће земље на коју учитељ порез плаћа, 6 хв. дрва за себе и за школу, слободан стан. Рок до 1. августа.

— У *Модошу* тражи се учитељ. Плата је 510 фор., 10 фор. паушала, огрев, $\frac{3}{4}$ л. пољске баште, слободан стан. — Рок 6. август.

— У *Суботици* (Бачка) на сазанима *Келебији* тражи се учитељ. Плата је 400 фор., два јутра баште, слободан стан, огрев и 10 фор. паушала. Рок до 1. августа.

— У *Новом Св. Ивну* тражи се учитељ. Плата је 400 фор., за повторну школу 40 фор., за перовођство 25 фор., 2 јутра ораће земље на коју учитељ порез плаћа, слободан стан и огрев. — Рок до 3. августа.

— У *Манастиру Житомирлику* (код Мостара) тражи се учитељ. Плата је 400 фор. годишње, стан, храна с братством, огрев и послуга.

— У *Мостару* у Херцеговини траже се два учитеља и једна учитељица. Плата је сваком учитељу 600 фор. стан и огрев, а учитељици 550 фор. стан и огрев. Рок до конца јула. Молбенице треба шпљати г. владином поверенику Климбургу.

— У *Пакрацу* на прав. епиској учитељској школи имају се попунити катедре за математику и природне науке, и за еписки језик, историју и географију. Молбенице се шаљу и. Шк. Савету. Рок 3. август.

— У *Кинфалуци* тражи се учитељ; плата је 340 фор. а. вр., за повторну школу 36 фор., за перовођство — ако га води — 20 фор., 3 ланца земље, слободан стан, врт и четири хвата дрва. Рок 24. август.

— У *Вирјану* тражи се учитељ; плата је 300 фор., 20 киб. жита и 20 киб. кукуруза, 4 хв. дрва, $\frac{1}{4}$ ланца баште ван села, за повторну школу сваке друге године 40 фор., слободан стан с баштом. Рок 15. август.

— У *Јасеновцу* тражи се учитељ; плата је 500 фор., слободан стан с вртом и огрев. Рок 31. јули.

— У *Бајми* тражи се учитељ; плата је 160 фор., 20 ланаца земље на коју учитељ терете сноси, слободан стан с вртом. Рок 3. август.

— У *Шороку* (Барања) тражи се учитељ; плата је 300 фор., 40 фор. за повторну школу, један комад земље и башта, стан и огрев. Рок 15. август.

— У *Баги* (Fehér megye) тражи се учитељ. Плата је 300 фор. 5 лан. ораће земље на коју оштина терете сноси; за перовођство 5 фор. за огрев 23. фор. и слободан стан.

ШКОЛСКА ОБЈАВА.

У српској учитељској школи сомборској започиње се школска 1897/8. година 1. Септембра по ст. календару.

У смислу наредбе Високог. Школског Савета течај школски траје четири године.

У учитељску школу примају се:

а) за приправнике младићи православне вере, здрави телом и душом, смерни и благе нарави, који су петнајесту годину навршили и четврти гимназијални, четврто реални или четврти разред грађанске школе с *довољним* успехом свршили.

Такође могу бити примљени и они, који немају сведочанства од ових разреда али ће они дужни бити онде пријамни испит полагати из науке вере, срп. мађ. и немачког језика, историје, географије и рачуна у обиму у колико се у грађанским школама исти предмети предају. Овај пријамни испит држаће се 30. и 31. августа у 8 сахати пре подне.

б) за приправнице примају се српкиње православне вере, које су четрнајесту годину живота навршиле и IV. разред српске више девојачке школе с *добрим* успехом свршиле, а при том су здраве и примерног моралног владања.

Једни и други имају пријамни испит из славенског читања, молитва, из малог црквеног појања онде с добрим успехом положити.

Сваки, који у овај завод ступити жели, дужан је са собом донети крштено писмо, лекарску сведочбу о добром здрављу и сведочбу о свршеним горенаведеним или вишим школским разредима.

Они, који су пре једне или више година школу оставили, морају донети са собом сведочбу свога пароха о моралном и религиозном владању свом.

Женске имају још неизоставно донети писмену изјаву својих родитеља или добротвора да ће их они за време бављења у овом заводу о свом трошку издржавати, на којој изјави мора бити и потврђење местне политичне власти, да су дотични доиста у стању своју обвезу испунити.

Стан и храна само се у приватним кућама, са знањем и одобрењем управитељевим, или по препоруци овога, погодити може.

У Сомбору, 15. Јулија 1897.

Н. Ћ. Вукићевић,

управитељ српске учитељске школе сомборске.

 Да би могао лист овај и даље до краја године излазити, позивају се сви дужници, који до сада платили нису за прошле године, да то што скорије учине. Исто тако умољавају се и она господа, која лист примају, а за ову годину нису нам још претилату послали, да то што скорије учине.

Администрација „Школског Листа“.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплате је на целу годину 1 е. 50 новчића, а на Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Донијети и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 8.

У Сомбору за Август 1897.

Год. XXIX.

КО СПРЕЧАВА ДЕЧИЈЕ ШКОЛСКО ВАСПИТАВАЊЕ И НАСТАВЉАЊЕ.

Човек живи у друштву. Чим се роди друштво га прима за своје крило, пружа му прву негу, брине се за његов телесни и душевни развитак, васпитава га и наставља, изводи га на самосталан пут живота и пушта га „у свет“, да оиет у друштву заједнички поради на опћем унапређењу човечанства. Под именом друштва у ширем смислу разумевамо васколики род човечански, а у ужем смислу разумевамо породицу, ту колевку читавог рода људског.

Човек од рођења свога па све до своје смрти живо посматра појаве, које се око њега збивају и врло се брзо навикава како на добро тако и на зло своје околине, па некако по неком инстинкту и подражава околину, у којој се више времена забавља; отуда је изведена и народна изрека: „с ким си, онаки си“. Према овоме новорођени умно и телесно неразвијен и немоћан човек постаје временом умом и телом онако развијен човек, какви беху они чланови околине му, који су примерима највише утецали на човечји развитак. Како је сваком човеку најближа околина и прво друштво, породица, која га прима у своја наручја, и највише непосредно утиче на телесни и душевни развитак човечији, то од породице највише и зависи какав ће се човек развити из у сваком погледу немоћног новорођенчета. Чим се човек роди потребна му је нега, да се може телесно правилно развијати, а са телесним развитаком подстичу се и дремљива чула за своју радњу, делање мозга почиње се будити, а тим и „свест и осећаји као и воља почињу се развијати, као први основи целог умног живота“. Да се то пак у новорођенчету све пробуди нужна је помоћ, помоћ разумног и зредог човека, који ће потпомагати телесни и душевни развитак детињ; та помоћ је васпитање. Човеку је потребно васпитање одмах од дана његова рођења; Пре него што човек проговори, пре него

што почне да разумева, он се већ васпитава... вели Русо. Према овоме на породичном васпитању оснива се сва васпитна зграда човечија. Породица је подлога опћинском и државном уређењу, напретку и благостању читавог народа. Најприроднији су васпитачи деце родитељи; породица не рађа само децу, него им даје и прво васпитање. (Дитес.) „Место, где човек почиње своје развијање, јесте кућа, породица; у породици се човек припрема већ за друштвени живот. Породица је школа људском роду“, вели Песталоције. У породици се дакле оплеменењује срце дечије, а ово се пак постизава само са љубављу. *Љубав је срество за оплеменавање срца човечија.*

Родитељска љубав дакле уноси у невина срца дечија нежно семење свију врлина и мана, што се после код одрасла човека већ као карактеристично својство човека показује. Из тога је разлога породица прва и најбоља васпитатељица рода човечијег, а родитељи први васпитачи своје деце. Деца религиозних, поштених и вредних родитеља обично имају наклоности истих својства, а напротив деца мање карактерних родитеља имају исте мане; ово се пак тиме разјашњује, што деца обично наслеђују врлине и мане својих родитеља. Осим родитеља васпитна утецаја на децу имају сви чланови породични и околина, у којој се деца налазе; с тога „родитељи ваља да добро мотре и на све оно, што уз њих васпитава, да уплив тога да дотерују према плану по ком сами васпитавају“, јер оно што се једном у породици у срцу дечијем укорени, тешко је после отуда изчупати. Кад би се на све ово при васпитању у породици назирало, онда би породица потпуно одговарала својој узвишеној задатку и потпомагала би и културни напредак човечанства. Али још и данас већина наших родитеља не зна, да дете у својој родитељској гледа потпуно савршен карактер, на који се оно најрадије угледа; у присуству дечијем многи родитељи чине такве погрешке, које иначе деца не би требала никако да познају. Колико је родитеља у нашем народу, који се чисто са поносом хвале, како им њихов „бата“ од 3—4 године уме лепо да псује!? Шта заслужује такав родитељ, који на зло употребљује од Бога поклоњени му позив родитељски? Можели се и замислити, да су такви родитељи кадри однеговати људству људе пуне карактера и људска поноса, са чиме се човек одликује од безсловесне животиње. Такови родитељи одхрањују човечанству људе, чија се срца тешко могу загрејати са оним, што је лепо, племенито и узвишено. У такој породици однегованих људи су срца запарљожена суровошћу и нису способна

за стварање племенитих дела. Та запарложеност приметна је још у овом најнежнијем добу човечијем, када је душа још мека као восак, па се даје тињити онако, како то околина на њу утиче.

Сва неваљалства и покори, које поједини људи у животу своје учине, приметити су понајвише неумесним породичним васпитањем, која су са узрастом дечијим све већма се укоревљивали.

Има врло много примера, који јасно показују како у многим породицама нашег народа деца никако не добијају оно васпитање, које приличи подмлатку човечијем, том најлепшем створу божијем на земљи. У многим нашим породицама породични подмладак нам изложен је баш од стране самих родитеља опасним страстима и тешким пороцима, који невинна срца дечија тако окуже, да је после тешко у њима у породици добивено семе неваљалства са свим уништити и оплеменили им душу тежњама узвишених и племенитих идеала. Није тешко погодити од таквог подмлатка какви ће се људи развити. Са тако однегованом децом какве користи има човечанство. Последице таквих породичних прилика највећма осећа школа, која је позвана да породично васпитање и настављање, које деца добијају само случајем по добро удешеном плану продужи.

Кад би школа имала само задаћу васпитавања, па и онда би јој тешко било са тако однегованом децом постићи истакнуту јој васпитачку цел; али кад још узмемо у обзир и ту околност, да је школа уз продужење домаћег васпитавања позвана својом васпитном радњом да развија у деци душевне и умне силе, онда је лако појмити: какве тешкоће има школа да савлађује при својој раду, па да ма и приближно одговори својој узвишеној задатку.

У васпитању и образовању налазимо најбоље јемство за опће народно напредовање, а врло народног васпитања и образовања јесу: породица и школа. У породици је васпитање, а у школи је настављање, образовање, у превози, али за то се и у породици човек уз васпитање наставља, као што се у школи уз настављање васпитава, јер ко васпитава, тај уједно и наставља и обратно; за то ни породично васпитање није без наставе, као што се ни школа не може замислити без васпитања.

Нар. школа је средиште нар. образовања, а како школа у своје крило прима омладину из породице, из „школе рода људског“, то је са свим појмљиво, да ће школа доследно досад изложеноме своју васпитну радњу са својим васпитаницима имати започети тамо, где је породица са својом радњом допрла, т. ј. школа има да

настави у школи породично васпитање и да својом радњом иде уперед са породичним васпитањем. Јест, ова регула би могла само онда чврсто постојати и не би се смело од ње ни за длаку отступити, када би све породице биле врло истините религијозности и моралности, племенитости и лепоте, које једино човека човеком чине. Али како школа своје васпитанике прима из разних породица са различитим основним породичним васпитањем, а можда већину из таквих породица, где се слабо зар и полаже на васпитање породично, то би школа држећи се строго изложеног начела — да своје васпитанике у оном правцу васпитања, како је то породица започела; да школа просто породично васпитање продужи — промашила праву своју задаћу.

Школа, да би могла успешно отпочети радњу своју, претходно мора да у деци све трагове погрешног васпитања породичног из срца дечијих избрише, па да на место склоности неваљалству и злу у невина срца дечија посеје семе племенитијих осећања, из којих ће се после временом развити све оне људске врлине, које човека — као најсавршеније створење божије, најлепше красе и оспособљавају га за стварање узвишених и племенитих дела, која једино човечанство унапређују и приближавају га небесном творцу — потпуном савршенству.

Школа има своју опредељену цел, којој греде васпитавајући и настављајући своје васпитанике; ту своју цел несме никад губити из вида. Пошто је пак цел школе, да своје васпитанике спреми за живот, то онда у првом реду мора настојати да своје васпитанике привикне, једном у тврђеном реду, све дечије навике присвојене у породици мора потпуно потчинити захтеву школске наставе, да би тиме и успех школ. настављања олакшала. На овај начин доводи се дечије стечено већ васпитање у склад са васпитањем, којим ће од сад школа утицати на дечије душевно и умно образовање. У овом раду у интересу васпитног успеха нашег подматка неопходно је нужно, да породица свој рад васпитања врши у дослуху са школом. И само онда ако породица школу у њезину раду са свим потпомаже, може школа правилно и ваљано решити своју задаћу; њезиним радом постићи ће се леги и стварни резултати на пољу васпитања и образовања рода људског. Али на жалост многи примери нас уверавају, да је врло много породица, које не само да своју васпитну радњу не врше у дослуху са школом, него још отештавају школски рад тиме, што баш често пута у противном

правцу обављају радњу васпитавања; у већем делу наших породица износи се пред децу све оно, што школа уклања испред очију дeтињих; све оно од чега школа тежи да сачува своје васпитанике, од крађе, свађе, лажи, псовке и других непристојних и погрдних речи, породица их можда зар и нехотице на то упућује. Та колико је живих примера, да родитељ баш сам своје дете подстиче на крађу, не размишљајући на последице; нпр. ако дете нађе какву туђу ствар, у место да га родитељ упути, да исту нађену ствар врати оном чија је, а он му још вели: „сакри и остави да не виде у тебе“; или ако родитељ види да се деца у игри међусобно споречкају па и мало прочупају, у место да их развади и лепо измири, а он баш сам свети своје дете; а колико је примера, да родитељи баш сами упућују децу на лаж, нпр. када се деси да дете од школе заостане из било ма каква узрока, а родитељи отирају дете у школу науче га: „реци учитељу да си био болестан“, или ако какав странац потражи кога из породице, а ови за избећи састанак са странцем, пошаљу дете предањ с речима: „иди и кажи му да нема никог код куће“. А тек каквих се речи не наслуша дете из уста својих родитеља, који записивају и оно што је најсветије, не размишљајући а да ли то приличи разумном човеку и не убија ли се зар тиме у дечијој души нежни осећаји за моралност и стидљивост.

У народу нашем поједине непристојне речи тако су већ постале обичне при говору, да их се у изговору не стиди женско од мушког, старо, од младог, дете од родитеља. У таким приликама сме ли школа код својих васпитаника држати се строго изложене регуле, да *продужи* и да допуњује у *породици* *добивено васпитање*? Није ли ту зар школа у противности са породицом, и може ли се онда и замислити, да ће школа достићи свога циља са тако васпитаном децом? А пошто је на жалост у нашем народу врло много таквих мања, које никако не потпомажу ширење моралности међу нашем омладином, то је јасно као сунце да се наша школа још непрестано бори са тешкоћама и незгодама, које јој сметају и прече да покаже онаке стварне успехе на пољу народног васпитања и просвете народне, какве би иначе у повољнијим приликама стварала у служби културног и моралног напредовања народног. Доследно овоме излишно је и говорити, да у данашњем добу школску радњу отештавају баш саме породице. Код многе школске деце школа и породица заузимају једно према другој противничко стано-

виште гледе начина васпитавања и настављања, и са свим је природно и појмљиво да ће дете увек пре подлећи утливу породичном, него што би лако присвојило врлине, које школа у људском подмлатку сеје. То се пак објашњује, тиме, што дете већи део свога младалачког живота проводи у породичном кругу, где неосетно постепеним начином прима у своју душу све мане и врлине које у породици и међу њени чланови владају. Ако је дете у породици, која се у истини може назвати неисцрпимо врело људских врлина, онда се ту детиња душа сваки облагорођењем доброте, лепоте и истинитости; но ако је у такој породици, у којој мане превлађују врлине, онда је дете изложено великој опасности. која својим штетним утливом пречи до века васпитну радњу како школе тако и свију фактора, који било посредно било непосредно имају утецаја на образовање моралности и интелектуалности човечије. — Колико се пута и сами родитељи изненаде, кад чују о чему им дете говори или се само собом разговара без да у истини и схвата оно о чему беседи; али дете имајући сваки дан пред собом своје родитеље и њихове примере, у којима оно види потпуно савршен карактер човечији, који најрадије подражава, присваја речи, дела па и телесна кретања својих родитеља. Родитељи обично у овоме сматрају прерану разборитост детињу, па јој се диве и радују а оно у ствари није то знак никакве преране зрелости, него је то просто у малом веран отисак породичног карактера, на које се дете угледа. Према овоме излишно је говорити, да нам се пред децом ваља чувати свију варљивих опсена зла, које би зар могле душу детињу одмамити, него нам ваља настојавати и трудити се, „да у себи самима свагда преставамо морална правила, па та непрестано да уносимо у своје васпитанике“.

Из досадањих разматрања свак се може уверити, да је породица врело свију срећа и несрећа, које човека на путу његовог живота прате; и када све породице постану прави анђели чувари свога подмлатка и у њему буду од најнежнијег доба неговали само оно што је честито — човечанско и српско, моћи ће и српска нар. школа без икакве тешкоће са лепим успехом вршити своју узвишену дужност у служби васпитања и образовања свога народа. Све то пак наступиће онда, када родитељи већу важност буду полагали породичном васпитању, а то ће бити онда када и родитељи буду боље васпитани. Јер велики немачки песник Гете рекао је: „Деца би се васпитана рађала, кад би само родитељи васпитани били!“

В. Бечкерек.

Написао: Богдан Свирчевић, учитељ.

О РАЗНИМ ДЕЧИЈИМ КАРАКТЕРИМА.

(Наставак).

У сасма друкчијим појавама испољава се онај облик пријемљиве природе, који смо означили као *дубљину и топлину осећаја*. Душа човека обдарена оваким карактером ради, у колико спољашње утиске претвара у својину своју и не да се у њима поколебати, само што ретко очитује свој унутарњи живот спољашњом радњом. Мора се признати, да је овај карактер много благороднији, богатији и јачи од карактера, о ком је напред била реч. Преобраћајући спољашње утиске у унутрашњу својину душа ради и у радњи тој развијају се најчистији и најплеменитији осећаји и ако не достигну до пуне јасноће свести, а још мање с вољом срасту. Овакав карактер да се познати на детету по његовој склоности к сањалаштву. Рекли смо већ, да су овакови карактери пасивни, да не осећају потребе да стварају и да мало дела показују, па понављајући то не смемо прећутати ни то, да се у њима крију и клице, из којих се добрим и путним васпитањем може развити крепак карактер са јаком вољом и тежњом к делању.

Из детета сањалице може изићи уметник, који ствара, јер под овим заспором највише ради машта, па младић одушевљен за све што је племенито, а који пут постаје од сањала детета и дубок мислилац, пошто се унутрашњи живот његов развије до степена јасне свести. Но из чељадета са оваким природним даром ретко буде практичан човек. Девојчица, која се предаје тихом размишљању, наличи на затворен пупољак, из којег се с временом развије мирисан цвет женских врлина, моралне чедности и прегоревача самога себе, као што смо још и пре означили пријемљивост племенитије врсте као основну црту женског карактера. Тога ради не смемо ни пошто потушњивати ову повученост душе у саму себе, или можда силом здерати овај заштитни veo, под којим се чистоћа душе развија. Стидљивост је украс, природан, управо потребан штит не само женској него и мушком. Превелика слобода, која прелази безочност, коју неваља узети у место искрености и отворености срца није изданак детиње душе.

Напоредо са сањалаштвом иде дубина и топлина осећања. Дете, које седећи на крилу мајчину или крај њезиних ногу, мирно и дуго гледа у њу заронава се свом силом чутва свога у њезину душу. Љубав његова спроћу ње није ништа друго него најчистији одзрак њезине љубави.

И у деце и у одраслијих са оваком природном наклоношћу по правилу налазимо неку пасивну несебичност, која се огледа у заборављању на себе и на своје користи, у батаљењу права својих на друге и на свет а не у задруге. Унутрашње задовољство, које изазива повлачење у самога себе, у своја осећања, не да места себезналости и свим ниским страстима, који ничу из њезина земљишта. Така деца ретко су заражена среброљубљем и грамзивошћу за богатством и у опште страстима. На против људи са оваким карактером утовувши у своја чувства лако смећу с ума дужности своје према друштву и себи самима.

У супротности са овим карактером је *површан карактер*, којег истина нешто гони на рад само делима његовим не управља воља, која је унутри, него спољашњи утисци. Такога је карактера дете, које у узбуђености и немиру своје грамзи за сваком ствари а дочепа ли је се брзо је испушта из руку и жели другу. Таког је карактера и оно одраслије дете, које би хтело све имати, и ако све забаци или поквари: којег у брзо прође нека воља; које све с вољом почиње а нема ни учем издржљивости; које тисућу питања ставља а не чека и не саслуша одговора ни на једно; које сваки посао с ревношћу почиње, а довршује, као од беде или га и не доврши; које лако склапа пријатељства; које данас једнога човека воли и цени, а сутра га омаловажава и мрзи. Изгледа да су така деца живахног духа а у ствари су нестална. То су стармала, пре времена са зрела деца, у чијим се даровима и подобностима може човек лако преварити. Мудра и виспрана деца, јер сарамерно за своје доба умеју паметно о многом чему разговарати и послове, које им поверимо, смислено свршити. Така деца лако уче и схватају те нам се по свећу, чини, да су далеко испредњачили испред својих вршњака. Они обично застану у десетој, и једанајестој години. Очекивани сјајан развој духа и карактера њихова не јавља се.

Но баш у тој умној окретности, у уметности на раду и лежи основан недостатак њихова бића. Деца с таким урођеном особином схватају брже и поузданије, јер им мисли и осећаји клизају по површини предмета, не залазећи у суштину његову. Прелаз из једне душевне радње у другу свршавасе у њих брже и тачније. Али им је и мишљење и делање површно као и посматрање и осећање е душа њихова уочива само људску ствари. Спољашње појаве на предмету каквом дају грађу мислима и осећајима њиховим, те је за то и ток развијања њихова бржи. Она сазру пре

од остале деце. јер где је мање грађе, тамо је и градња пре готова, они раније од осталих постигну степену у развијању, које сваки човек мора прећи. Не дајмо се дакле обмахњивати лажним сјајем способности у деце прерано сазреле, не губимо из вида, да је на свима пољима органског живота, и код растиња и код животиња, погани развој и растење знак плодности врсте и да се од свих створова човек, најсавршеније створење, слика и прилика божија, најкасније дохвата душевне и телесне снаге.

Од ове преране зрелости коју сматрамо на несумњив знак површиности душевне, ваља разликовати оне ванредне дарове, као што је дар за музику, рачун и песнички дар, који се тако исторано развијају.

Сомбор,

Милутин Гавриловић, свештеник.

ШКОЛСКИ САВЕТ.

Школски Савет држао је у Понедељак 18. Аугуста пре и после подне своју редовну седницу. Седница је држана под председавањем Његове Светости Патријарха српског. Приступили су били чланови: Никола Ђ. Вукичевић заменик гл. школског известиоца. Др. Ника Максимовић, Др. Михаил Полит-Десанчић, Теофила Димић и Стеван Лазић. Перо је водио Милан Меанџић први бележник Саборског Одбора.

Пошто су прочитане и на знање узете две окружнице Министарске управљене на све вероисповедне школске области, и одписи в. Саборског Одбора, у овој седници прочитан је обширан извештај управе српских учитељских школа Сомборских о стању тих школа на свршетку 1896/7. школске године и о испитима за учитељско оспособљење, који је извештај у главном читаоцима Школског-Листа из пређашњег броја познат.

У вези са овим извештајем наређено је од Школског Савета, да у мушкој учитељској школи црквено појање одседа предаје млађи катихета г. Радивој Бикар, да оба катихете пазе на похађање цркве мушких приправника, а у недељне и празничке дане, да сви професори имају са својим ученицима у цркву долазити и њима за углед религиозно моралног живота служити. Научну основу имају професори учитељских школа споразумно са управтељем у почетку године у два примера сачинити и најдаље до 1. Октобра путем своје управе Школ. Савесту на одобрење поднети. Школска 1897/8.

година у учитељским школама Сомборским има се о Видову дну 1898 завршити, а потом следећа школска година 20. Августа започети. На крају сваке године дужна ће бити у будуће управа уз суделовање свију професора штампани извештај издавати.

Управитељ женске учитељске у Г. Карловцу позван је да како овогодишњи извештај; тако и кратки извештај о том заводу од 1896—1897. најдаље за 8 дана под теретом строге одговорности поднети има.

За професора српског језика, историје и земљописа на мушкој учитељској школи у Пакрацу изабран је Ђура Поповић кандидат професуре за средње школе и суплент професор Историје у државној вишој гимназији у Капошвару. За суплента математичних и других наука на истој школи изабран је Богољуб Бакаловић оспособљен учитељ и бивши слушаца Педагогнума Бечког, са обвезом да за две године стручно испит положити има.

За наставницу математичних и природних наука на женској учитељској школи Сомборској изабрана је госпођица Вјера М. Петровића, оспособљена учитељица тих предмета за грађанске и више девојачке школе која је ову катедру од 24. Децембра 1896. ревносно суплирала.

За професора Мађарског и Немачког језика, отачаствене повестице и науке о земаљском уставу на мушкој учитељској школи Сомборској потврђен је г. Душан Радић испитани професор за средње школе, који је од почетка 1896/7. школске године као суплент те предмете на истој школи ревносно предавао.

На предлог управе више девојачке школе у Панчеву расписан је стечај за место учитеља математике и природних наука на тој школи.

Између петорице молитеља за упражњено једно учитељско место у вишој девојачкој школи Сомборској Школски Савет је у кандидацију ставио: Светислава Берића на прво и госпођицу Анђелију Сандићеву на друго место.

Како је епархијски Школски Одбор, Бачки Школском Савету званично јавио, да досадашњи заменици епарх. школског референта за бачку епархију не могу и неће даље да дужност ову одправљају, ако им се за труд њихов неодреди хонорар у износу $\frac{2}{3}$ од целокупне референтске плате: то је Школски Савет за заменика епарх. школског референта у бачкој и будимској дијецези — и између компетената за ово место, — приставио г. Александра Јорговића

редовног наставника више девојачке школе у Н. Саду, а на његово наставничко место за привр. супленткињу приставио је госпођицу Аиђелију Сандићеву оспособљену српску учитељицу и бившу слушатељицу бечког педагогичког института.

Пошто је број професорских снага на учитељској школи у Пакрацу умножен и завод тај са четвртим разредом проширен; то је по приказаној од управе дотичне потребе за издржавање те учитељске школе 1897/8. школске године 6.780 фор. из клирикалног фонда у прорачун стављено, и од високославног Саборског Одбора одобрење на то мољено.

Одобрена су основна писма заклада, које припадају Панчевачкој и Новосадашкој вишој девојачкој школи.

На знање је узето расположење епарх. школског одбора бачког, којим је за катихету на вишој девојачкој школи у Новом Саду пристављен, ч. г. Вељко Миросављевић ђакон новосадаски.

Издат је декрет изабраним и за стално потврђеном учитељу Живојину Секулићу у Фелдварцу.

Осим ових решени су још многи предмети од мање важности у овој седници.

В.

О УЧИТЕЉСКО ВАСПИТАЧКОМ ПОЗИВУ И СЛУЖБИ.

Пише: Душан Ћурић, ерш. учитељ у Ђеку.

Људи, који су се посветили служби: да уче и васпитавају, одвраћају од зла а упућују на добро — јесу васпитачи, или по данашњем: „учитељи“ народне младежи, народног подмлатка. Наука, којом су се бавили и исту научили, или се и даље баве сви они који желе знати правила, и која увиду закона показује пут којим се лакше може постићи сврха или циљ у погледу душевног и телесног, напретка од рођења детињег, па до зрелих година — зове се педагогија. Сад било како му драго васпитавање, тек: она нега, брига и настојавање старијих (понајвише родитеља) да детету сва душевна, дело лице и телесна својства, прилагоде — може се назвати васпитавање, па ма тај душевни рад био каквог му драго облика. Према степену душевних својстава, васпитним начелима, околностима и друштвеним обичајима, удешава се васпитавање које се прилагођује за оне, који се имају васпитати а то су васпитаници, Васпитатељи (педагози) су били разни у разна времена, тек ипак, од војкада па и у најстарије грчко и римско доба, били су људи којима је био поверен народни подмладак, а којих свесних, поштених

и сваке хвале достојних људи беше дужност, и служба: васпитавати и настављати (учити), и постепено поверену им младеж оспособити да могу после бити добри и ваљани људи који ће и сами настојати да своје већ развијене умне и телесне способности, још боље усавршују. Како је онда било, тако је и сад.

Један рад, једна служба, само у другом руву и новијем духу. Како онда, тако и сад се не поверавају деца ма каквим људима да их уче и васпитавају. Оно истина да има изнимке, али морамо узети и то у обзир, да: васпитивати па донекле и: учити може сваки човек који поде има у себи религиозно моралне свести, дара разума и мудрих искустава. Али како и колико?

Добро и савесно може васпитавати дете онај, који је са науком о васпитању са науком о души, упознао бар оно што је најглавније; па онда који детињ дух зна и позна, испитује њихову природу па скроз, брзо познати уме, те одма и нађе начине и сретства којима ће се при васпитавању послужити, или каквих начела ће се држати. Неки учени педагози веле: није свако дете способно за васпитавање, а ја велим: свако је дете способно за васпитавање, али се код сваког детета неда једнако извести једна те иста начела наставе и васпитања, нити се код сваког по једним те истим начелима може постићи жељени успех. Томе су узрок унутрашње душевне снаге које се у детету саме развити могу без подстицања нпр. јогунство — које се опиру васпитатељским сретствима. Али што је васпитатељ боље оружан, начелима добра васпитавања, тим је и сама душевна радња васпитатељева у толико лакша и постојанија, јер се знаде у невољи наћи. С тога велим: *васпитавати је најтежа душевна радња, али и најдостојнија служба*. Ова се радња мора савесно вршити делом и речима не сме се скренути из колосека, ако желимо успеха. За ово се иште, да васпитатељ мора знати, теорију васпитне науке, и практику васпитавања, без којих не може бити.

Многи су учени педагози (Немци) написали правила и упутства, као и теоретично, али да су баш сви и практично с успехом извели — сумњам. По пре ће бит да су они из свог сопственог искуства, испитивањем и уверењем о самом себи, по свом природном схваћању и душевном нагону, написали онако како су се они васпитавали под утецајем разних околности што је заиста вероватно, јер има и данас људи који не знају ни шта је то педагогија или психологија, ни појма о каквим правилима итд. али по свом искуству као богом обдарени умом и васпитањем, умеју боље и веш-

гије васпитати своју децу, него они који се тобоже држе неких модерних закона, а овамо им деца кад одрасту, постану одпадници цркве и вере, и саме народности; закон божији, службу божију, свецe, тајне, црквене обреде, ни зашто не држе.

Српског васпитатеља је најсветија дужност да изобрази и васпита децу, да оплемени срце и ум дечији побожним чувствима, да улије у срце њихово топле осећаје који ће га загревавати док је жив — спрема свете православне вере, српске народности, и од кога га ни мач, ни ватра, ни муке, ни прогонства неће одвојити. Васпитатељ мора вешто и природно постепено развијати у детету душевне чињенице, које ће трајно деловати на све телесне и добре душевне моћи као моћ разумевања, памћења, осећања, тежња жеља, побожности искренности итд.

Без сумње да ваљан васпитатељ кад се прими да детету буде васпитатељ, неће преко савести чинити да га пусти самом себи, као да га природне снаге, помоћу свог разума осећања и воља — васпитавају без васпитатељева примера. Савестан и прави васпитатељ то не чини, ван ако је заборавио своју дужност.

Е, онда није васпитатељ, већ онај лењи слуга, за кога Христос Спаситељ у Евангелској причи вели да је даним у таланат у земљу закопао. Ако се васпитатељ својски труди, да у детету: интелектуално, естетично и морално васпитање развије, тај ће видети да је то свети позив, неоцењиве вредности, да је то благо, срећа и задовољство којим се васпитатељ и васпитаник дичити може.

ДАРОВНИ УГОВОР.

Који је данашњим даном склопљен између гђе Насте Ђуковац из Митровице као дародавца и г. Ђуре пл. Милекића из Митровице као председника српске православне црквене општине у Митровици као даропримца, како слеђује:

1. Ја Наста Ђуковац дарујем српско православној црквено-школској општини у Митровици свеколике своје у ул. бр. 364 градине града Митровице унесене некретности, те дозвољујем и градини пренос на име српске православне црквено-школске општине у Митровици, али са теретом права мога доживотног уживања и ограничењем, да српска православна црквено-школска општина за трајања мога живота ове некретности оптеретити градином не може.

2. Српска православна црквено-школска општина у Митровици дужна је са дарованим непокретностима руковати по својим органима и у смислу највишег царског и краљевског рескрипта од 10/8. 1868. год. и после моје

смрти доходак употребити у корист и сврху мировине учитеља на српској народној вероисповедној основној школи у Митровици.

Према том дужна је српска православна црквено-школска општина после моје смрти основати посебну закладу под именом: „Мировински фонд Косте и Насте Ђуковац“ и са овим дарованим иметком засебно руковати поред већ постојећег школског фонда.

3. Ја Ђира пл. Милекић као председник српске православне црквено-школске општине у Митровици прихваћам понуду под 1 и 2 овог одговора са тамо истакнутим увјетима и наложима.

4. Обе уговарајуће странке а нарочито ја Наста Ђуковац дозвољујем, да српска православна црквено-школска општина у Митровици са дарованим горњим иметком и створеном закладом по свом најбољем знању располагати може, под јединим условом, ако би српска народна вероисповедна основна школа у Митровици свој вероисповедни и изродни значај изгубила, нарочито ако би у ошћу пучку школу преобраћена била, те ја Ђира пл. Милекић прихваћам и овај налог.

У Митровици, 17/29. септембра 1894.

Наста Ђуковац с. р.

Ђира пл. Милекић с. р.

председник црквене општине.

Влада Марковић с. р.

учитељ, као сведок.

Веселин Гајић.

Овај даровни уговор је већ и грунтовно на српску православну црквено-школску општину митровачку преведен.

НЕКРОЛОГ.

† **Барон Милош Бајић**, унук другог ослободитеља Србије Кнеза Милоша Обреновића, — који је на зидање новог здања српске велике гимназије новосадске недавно стохијада форинти даровао и тиме ступио у ред великих и неумрлих добротвора народне просвете, — преселио се у вечност 31. Јулија о. г. у Аусеу у 75. години свога живота, а свечано је сарањен на своје добру у Варадији близу Вршца 7. августа ове године.

На опелу, овог добротвора народног које је држано пред надгробном црквицом чинодјејствовао је високопросвештени господин Гаврил Змејановић епископ вршачки са многим свештеницима уз појање певачких друштава вршачког и темишварског. Надгробне говоре држали су г. г. Антоније Хаџић председник матице српске и Милан А. Јовановић професор који се у име новосадске српске гимназије са захвалношћу с великим покојником опростио.

Како се из мађарских листова дознаје покојник је и у свом последњем завештању сетио се своје цркве и свога народа и оставио је пештањској српској црквеној општини на просветне цјели једну своју палату у Пешти.

Од колегије професорске српске велике гимназије Новосадске, добили смо ову посмртну објаву:

Професорска колегија српске велике гимназије Новосадске са великим болом јавља тужну вест, да се велики добротвор ове гимназије *Барон Милом Бајић* 31. јулија (12. августа) у Аусеу у 75. години свога живота у вечност преселио. Тело великог покојника пренеће се у Варадију, где ће се 7. (19.) августа предати матери земљи. Вечан му спомен! У Новом Саду 4. (16.) августа 1897.

† **Михаил Хр. Ристић** адвокат и председник српске црквене општине у Белој Цркви, преминуо је недавно у 68. години свога живота и сарањен је уз велико саучешће у Вршцу. Покојник је свршио гимназију у Карловцима 1846. филозофију у Сегедину а права у Пешти. У раној младости био је побожан и врло даровит и вредан. Особито се бавио с немачком класичном књижевношћу, из које је још као ђак много преводио на српски ради свога вежбања. Доцније се бавио са изучавањем немачких филозофа, и као професор српске велике гимназије карловачке издао је на свет целокупну систему филозофије по кругу у 10 свезака.

Био је до смрти ваљан Србин, и од народа у Белој Цркви и у околини врло поштован. Бог нека му даде блаженство вечно!

† **Милан Ракић** трговац и многогодишњи одправник Школског Листа у Сомбору после другог и тешког боловања преселио се у вечност 12. августа у Сомбору и сарањен је уз саучешће своје родбине, познаника и пријатеља на успеском гробљу 13. августа. Бог нека му даде вечни покој!

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Ове су нове књиге Школском Листу на приказ послате:

„*Летопис Матице Српске* уређује Милан Савић. Књига 194. 1897. Свеска трећа у Новом Саду. Штампала српска књижара браће М. Поповића 1897. Цена 70 нов. У овој књизи су штампане на првом месту: „Успомене из нашег црквено-народног живота II. од 1864—1867.“

„*Огче твој сам*“ приповедка из најновијег српског живота. Написао поп Дамјан Прерадовић.

„*Књиге за народ*“ издаје Матица српска из задужбине Петра Коњевића. Свеска 69. накладом српске књижаре и штампарије браће М. Поповића, у Новом Саду 1897. Цена 10 нов.

Грамматика српскога језика за српске више девојачке школе саставио Јован Благојевић учитељ у српској вишој девојачкој школи Сомборској. Одобрена од В. III. Савета за учебник у срп. вишим девојачким школама. У Сомбору, 1897. цена 80 новчића.

Читанка за српске више девојачке школе саставио Мита Ђорђевић учитељ у срп. вишој девојачкој школи у Новом Саду. Одобрена од вел. Школ. Савета за употребу у I. и II. разреду српских виших девојачких школа у Новом Саду, штампано у српској штампарији Светозара Милетића. Цена 1 круна.

Игубљено дете приповетка за младеж од Хр. Шмида превео Мих. М. Станојевић учитељ. Цена 60 пр. дин. Београд. Накладом књижаре Велимира Валожића.

Децл путници приповетка за младеж написао Мих. М. Станојевић учитељ. Цена 60 пр. дин. Београд. Накладом књижаре Велимира Валожића. 1897.

Рачуни задатци за I разред основне школе саставили Јовић и Стефановић учитељи. Цена 1 грош (20 пот.) II. Издање књижаре В. Валожића. *Примачице* Миље Алексић-Гргуреве. Цена 1 динар. Београд. Државна штампарија Краљевине Србије.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

У *Обровцу* тражи се учитељица. Плата је 400 фор. 50 фор. станарије; 3 јутра земље. Рок до 7. Септембра.

У *Српском Ченегу* тражи се учитељица. Плата је 300 фор. слободан стан и 10 фор. огреварине.

У *Модону* тражи се учитељица. Плата је 300 фор. за повторну школу 40 фор. 2 хвата дрва и леп стан с баштом, и пољска башта од $\frac{3}{4}$ ланца.

У *Десци* тражи се учитељ а могу компетовати и учитељице. Плата е 300 фор. стан и огрен.

ШКОЛСКА ОБЈАВА.

У српској вишој девојачкој школи Сомборској започиње се Школска 1897/8. година 1. Септембра по нашем календару.

У први разред примају се ученице, које су четврти разред српске основне школе свршиле и десету годину живота навршиле. — Свршене ученице V. разреда основне школе могу бити примљене у други, а свршене ученице VI. разреда могу бити примљене у трећи разред ове школе, само по положеном приватном испиту из првог односно из другог разреда ове школе.

Школарина се неплаћа, а уписнина је од сваке ученице једна форинта.

Ученице са стране имају се пријавити код подписаног управитеља, и само са његовим знањем и одобрењем имају стач и храну наћи. У исти дан 1. Септембра почиње се школска 1897/8. година у свима српским основним школама сомборским.

У Сомбору, 15. августа 1897.

Н. Ћ. Вукићевић,

управитељ српске више девојачке и свију народних школа српских у Сомбору.

 Да би могао лист овај и даље до краја године излазити, позивају се сви дужници, који до сада платили нису за прошле године, да то што скорије учине. Исто тако умољавају се и она господа, која лист примају, а за ову годину нису нам још претилату послали, да то што скорије учине.

Администрација „Школскога Листа“.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учители са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 9.

У Сомбору за Септембар 1897.

Год. XXIX.

ОД СА XIV. СКУПШТИНЕ УЧИТЕЉСКОГ УДРУЖЕЊА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ.

Учитељско удружење састаје се редовно у своје скупштине месеца августа сваке године, а сваки пут у друго место. Ове године 2. (14). августа, састала се 14. скупштина у Крушевцу, заиста месту скровитоме, као што га народне песме називају.

На скупштини је било икупљено које мушких које женских чланова нешто преко 300. Кад се узме у обзир, да има 1187 чланова, онда је ово мали број заинтересованих радника; али, кад се сазна, да на тим скупштинама долазе са решавајућим гласом само изасланици појединих збора, онда је то крајин одзив.

Ову су скупштину посетили и овоострани српски учители (Војвођани) у лепом броју. Било их је 9-ро и то: Арк. Варађанин из Нов. Сада, Гавра Путник и Пера Стезановић из Руме, Вељко Петровић из Земуна, Вељко Константиновић са господом, Душан Томић и Иван Мартиновић из Панчева, Душан Стојшић из Сенте и Аркадија Павловић с господом из Ст. Кера. Гости су добили почасно место у скупштини и били су за сва три дана свога бављења гости учитељског удружења.

Скупштина је отворита тачно у пола 9 сати председник глав. одбора г. Ђока Ивковић прикладним говором у коме је нарочито споменуо, да је удружење из књижевног фонда пок. добротвора учитељског Јована Гавриловића издало „Општу Педагогију“ од Др. В. Бакића. У спомен 100-годишњице овог добротвора свог отворило је удружење у Београду „Школски музеј“.

После поздрава свог приказао је председник изасланика политичне власти г. Бранислава Мишковића, изасланика министра просвете г. Михајла Поповића професора и поименце горње госте из Војводине. Скупштина је сваки приказ тај поздравила са живели.

На те поздраве одговорио је у име овоостраних учитеља г.

А. Варађанин са неколико топлих и родољубивих речи, те је скупштина поново узвикнула: живели војвођани.

После тих поздрава и отпоздрава прешло се на избор часника скупштинских, те је за председника изабран г. Љубисав Јовановић учитељ из Крагујевца, за потпредседника г. Тома Теодоровић учитељ из Крушевца, за секретара: Михајло Михајловић, Димитрије Стојановић, Димитрије Ћосић, Стева Радовановић, Марко Матејић и Јулија Вуловић.

У извештајни одбор ишли су: Ђорђе Којић, Веља Павковић, Милан Смиљанић, Димитрије Милентијевић и Мијајло Радојковић.

У одбор за пројект устава: Мића Ивковић, Мих. Стефановић, Мих. Сретеновић, Ђока Јовановић и Владислав Кнежевић.

Тај дан прослављен је у целој Србији рођен дан Краља Александра, ради чега је приређено благодарење у цркви Лазарици, те је и учитељство корпоративно учествовало на истом и по том послало своје честитке краљу и господару земље своје.

После подне тога дана и сутра дан радили су пододбори. За то време приредио је министар привреде овој скупштини два лепа предавања, једно се односило на подизање и неговање свиларства и свилене бубе у Србији, а друго на увођење земљорадничких задруга. Прво је предавање држао г. Владимир Ђорђевић професор пољопривредне школе у Краљеву, а друго г. Михајло Аврамовић управник подунавске окружне задруге у Смедереву, који већ од неколико година ради на том послу и сматра се као оснивач оваких задруга у Србији. И један је и други предавач тако исцрпљиво, лепо и поучно изнео своју ствар, да је скупштина завела обојици записничку захвалу и примила их у своје почасне чланове, пошто су своја предавања уступили бесплатно друштву штампања ради.

Пре ових предавања, а другог дана, читани су силни брзојавни поздрави, који су стигли на скупштину из свију крајева лепе наше Србије. Међу тим поздравима отликује се онај г. Тодора Јовановића трговца из Ваљева, који уз поздрав поклања удружењу 100 динара у име благодарног сећања на свог учитеља из детињства који му је отворио умне очи. Скупштину је тај знак пијетета врло пријатно дирнуо и повикала је из свег гласа: живео господар Тодор!

Другог дана у недељу 3. (15.) августа, после св. литургије, приређен је свечан парастос пок. добротвору учитељском Јовану Гавриловићу, куда је отишао велик део скупштинара; а мањи део, који се бави поред свог школског посла, привредом народном, остао

је, да саслуша неке предлоге изаслатог секретара министарства привреде, г. Косте Петровића, који се односе на подизање привреде у народу, које министарство жели увести путем школе и учитељства. На овим саветовањима пало је врло лепих и родољубивих мисли с једне и друге стране, а ми смо могли сазнати, да се у Србији живи и с лепим успехом ради и на привредном пољу, коју и школа и учитељство му знатно потпомаже. Дознасмо и то, да би се много више на том пољу могло урадити и да би се радило од стране учитеља, да нису исти изложени тако честој промени и премештајима, јер тек што се човек настани и отпочне да подиже виноград, воћњак, пчелињак и т. д. а дође абер да се премешта на други крај Србије, па шта ће онда човек с кошницама, шта с воћницама које је подигао. Мора да распоклања, јер не мож' преносити, особито у зимње доба, где се најчешће премештају учитељи. У таким приликама, наравно, мора напустити рад око привреде и онај најодушевљенији поборник привредних покрета.

Сутра дан, у понедељак 4. (16.) августа о. г. дошли су на ред извештаји управног одбора на претрес, који су с одобравањем примљени и онда се прешло на предлог о преиначењу друштвених правила највише за то да може удружење стално и у извесној количини потпомагати своје чланове и њихову породицу у време нужде или после извесних година. Предлог је за то спремио главни управни одбор у Београду, а спремили су у истом смислу и крушевачки учитељи и оба су штампана и међу чланове раздана. Осим ових штампаних предлога било је и писаних, који се издали нарочитом одбору на проучавање, и односно, на самосталан један предлог.

Ми смо војвођани били већ отишли из Крушевца, кад је тај предлог приспео на расправу; али смо извештени, да се цео пројект одбацио и да је решено, да се умоли влада и односно народна скупштина, да се побрине за обезбеђење изнемоглих учитеља и учителица у старе дане, т. ј. да им спреми пристојну мировину за њих и њихове породице у време нужде.

Овом приликом се приметило, да је врло незгодно сазивати оваке скупштине у места, која не леже поред жељезница, а и која немају довољно станова, јер се осведочио приређивачки одбор у Крушевцу, да је с тешком муком могао набавити кола за превоз са жељезничке станице Сталаћа до Крушевца, а још теже му би створити станова за 300 странаца. Тога ради решила је скупштина,

да се у будуће састају скупштине само у највећа места: Београду, Нишу, и Крагујевцу. Идуће године сазваће се скупштина у Београду.

Ова је скупштина у опште оставила на нас с ове стране леп утисак. Учитељи се достојанствено понашали и своје ствари расправљали лепим изразом и родољубивим заносом; види се, да велик део учитељских снага припада интелигентној класи и родољубивим чланова народа свога.

Неколицина нас војвођана или пречана, како нас зову, пожелела је, да обиђе овом приликом, колико се жељезницом може, и крајеве новоослобођене Србије, те смо се винули до Ниша, а одатле до Врање и Пирота.

На путу том видели смо, да народ напредује, да просвета шири крила своја и у оним крајевима, који су пиштали до пре 20 година под тешким турским притиском. Стекли смо уверење да се школом шири у том крају поред просвете и родољубив смер, који иде за тим да се подмладак умном и телесном снагом крепи, како би се не само очувало, што се стекло, него и даље проширило, пута слободи и напретку.

У то име заведене су по тим крајевима школске стрељачке веџбе, те се деца основних школа мушка и женска, веџбају гађањем из пушака, за које им држава даје оруђе и џебану. А по средњим школама заводе се гимнастична друштва „Душан Силић“, која и дух и тело снаже на поуздање и храброст. Прву стрељачку задругу међу ученицима осн. школе завео је 1892. г. *Јаков Поаовић* сићевачки учитељ, наше горе лист, који је још пре 20 година прешао тамо да војује за крет часни и слободу златну. Његова је четица добила и своју заставу са двоглавим орлом, којој је кумовао сам краљ код срамног споменика варварства турског, код „Пеле Куле“, близу Ниша. Учитељ је добио од краља признање; а да је та родољубива мисао загрејала и друге учитељске груди види се и отуда, што је за ових пет година основано тамо већ 42 школске стрељачке дружине.

Само нас једна појава у том крају нашег народа изненађује и жалости, што чусмо и приметисмо, да тамо у народу религиозни осећаји изчезавају; народ скоро напустио цркву. Нишљани су под Турцима знали саградити величанствену цркву, која би могла примити у своје закриље 5000 душа и беше за турско доба често пуна, а данас, вели црквењак онај, не напуне се ни столови ни о највећим празницима. Та се појава указала и на простом народу,

јер кад путовасмо о Преображењу Врањи, виђасмо уз пут на више места наше сељаке где врше, баш у оно доба, кад се служба божија служи. То је жалост и велика срамота за свештенички и учитељски сталеж у том крају. На ту страну ваљало би бодријим оком да попази и министар просвете, па и митрополит Михајло, јер нук се увукао у стадо, па нетреба га пустити да га поништи, јер где религија опада, ту злочинства расту.

Но у опште, кад прелетим мислима оне дане и путеве са те 14. учитељске скупштине, мене подиђу мили и пријатни осећаји, јер ми је и са скупштине и са пута остало врло лепих успомена, које ме одушевљавају и пуне груди задовољством и утехом, да ће нам Српство процветати и да ће, ако не ми, а оно наши потомци дочекати, кад тад, стару славу и величину. Па ако ништа друго, већ то је довољна награда за труде и трошкове што смо поднели путујући тамо и натраг.

А. В.

ПОВТОРНА ШКОЛА.

Пише П. Т. учитељ.

Намеран сам о оној установи говорити, која је код нас још са свим у зачетку своје и поред тога, што више власти изискиваху рад на истоме и што учитељи вољни беху том захтеву задоста учинити. Са обе стране беше воље за то, па ипак обоје — а особито учитељи — увидеше да им посао, не знам из каквог узрока али неиде жељеној цели баш ни мало.

О овоме сам се за време моје мале праксе и сâм уверио, а распитивајући се код њих и о томе се осведочио, да тај штетни застој гледе потворне школе није само код нас, већ и на државним школама а то зато, што је иста установа непотпуна.

Одредба за повторну школу вели, понављање свега ученог у V. и VI. разреду. Но ово без даљег упутства, без диспозиције градива тако је релативно, да сврхи потворне школе не може задоста учинити.

Ја сам тврдо уверен да нам дотичне школе само тада цветати могу, ако су оне тако устројене да одговарају интелектуалној потреби ученика. Ако игде, ал овде нам ваља рачунати са личношћу ученика; јер овде ученика није више — тако рећи — прост механизам да безусловно акцентира што му се пружа и није му више ризница само школа, већ избија јако индивидуалитет, па што много јаче по пре утичу и сви надражаји друштвеног живота. Зато не

скупимо га у опсегу нижих разреда, не ограничавајмо му природни развјатак; јер то не само да нам за рукама поћи не ће, већ ће се на самим нама и осветити као што нам се и свети.

Или зар се то не зове света, кад наставник највећи труд полаже за време четири односно шест годишњег образовања ученика, да свом позиву задоста учини и на послетку види, да ништ урадио није, јер му васпитници у живот изашавши за одржање своје егзистенције апсолутно неспособни постадоше. Тумарају тамо — амо незнајући шта да почну јер им ништ за руком неиде, те на послетку место сами своје уређење да криве а они се огорче на цео свет и веде: „друштвена организација не ваља треба је оборити!“ Данашње људско стање много је екзактнији доказ за то, него да се речено опореди може; а за узрок тога сматрам делимиче и наставу која се стара само за, строго узевши основну, — и вишу школу изображавајући тако мањину а будућу компактну масу занемарује у најгорим годинама (од 13—16.) јој.

Сваки испитивалац физиологије људског живота мора признати, да човек ступајући у доба тако званог „швигарца“*) уједно и нову сферу живота почиње која се разликује од дотадањег. Телесно је сада јак, душевно снажнији; сваки спољни надражај с рефлексом прима, па још ободрен са „нисам више ђак“ и утицајем новог друштва му, постаје — по речима Rousseau — као онај лав у кавезу који и поред своје рутине на самога госу наерће. А то је сасвим и природно; јер кад му душу не забављамо, кад се не старамо да му вегетативни живот који је у том добу најбујнији, развићем духа ограничавамо, постепено у једначину доваћамо: оно ће и у превази бити. Ми истина чинимо нешто, али не њему сходно што већ и из самог тог факта видимо, да му је досадања настава у томе добу неснасна те нађели само мало одушке, опире јој се. Посмотримо ли пак мало дубље психологију ученика основне и повторне школе, наставну целъ која би требала да је и фактично наставно стање данас једне и друге, морамо му и за право дати што досад таки беше кад у живот изађе.

Дете дошав у школу сходно физичном стању и душевно је мали. О душевној јасноћи ни разговора; у њему су само природне способности за образовање духа. Према томе је и настава.***) Њена

*) Услед данашњег развјата људства и раног утицаја његовог на човека, ја смело називам већ ово доба, „доба швигарца.“

**) Знано нек' је, да под „наставом“ увек разумем и васпитање и обротно; јер по Herbart-у и ја не могу замислити једно без другога.

је задаћа у овом првом добу неговање свих органа као основ душевном напредовању и изоштравање душевних способности за напредовање. У овоме добу специјално стварна настава није толико практично животне предности, већ је више као средство за развијање човека у томе правцу. То нам доказује душевно стање ученика, што у овом добу није кадар ни о самом животу судити а камо ли да учено у корист тога употреби. Обим његових представа врло је узак, а душевно око да у свет прозре врло тавно; осећа само оно, што га непосредно стиче.

Према томе ваља и наставу акомодирати. Тенденција у главном нека је, развијање духа а никако објективно знање. Дакле, више се старајмо о начину него о стварном знању. О овом потоњем само толико, да одговара позитивности и развиту дечијем а иначе сву снагу улажимо у начин обуке нам јер га тиме (ученика) чинимо способним за акцентирање свега, а уједно му пружамо и начин — што је врло важно — како ће да стиче и сам знања што му је у каснијем добу за живот нужно. Једном речи, забављајмо га непрестано ал не зато да дотично зна, већ да га за знање приуговоримо. Не чинимо ли тако, успети нећемо шта више, упропасти смо га, јер поцаљено поправит касније неможе, почем касније утиче на њ друштво које много већег утицаја има од нас; јер друштво му више привилегије даје које му ласка, а које га баш и упропашћује. Јер за борбу друштва неспособан мора да клоне што школи и васпитању има да захвали, које се трудише само да га ли знањем нагурају. Па и то не у оном добу, кад је по њега практичне вредности већ још тада кад је стварно знање код њега, као код једино осећајног бића, врло лабилног трајања. Да је пак стварна обука у основним разредима заиста врло лабилна па ма она како да је у своје време добро обрађена видимо из тога, што нам добри ђаци и после кратке двомесечне пакације знатан део обученог позаборављају и што огромна већина дожививши само 20. годину ограничава се знањем ли на оно худно читање и писање.

Све је ово доказ, да строго узев стварно знање као специјалан услов за унапређење људства, не толико у основним разредима, већ у старијем добу васпитника да обрађујемо, а дотле изоштравајмо све душевне способности му, оплемењивајмо у њему млађано стабло свему што је лепо поштено и човеку достојно, како би касније у том правцу и нехотице развијати се могло. То пак да постигнемо и опет велом, махнимо се тога да од појединог ученика у основним разредима енциклопедију правимо. Узмимо мало градива, ал пазимо

да нам је обраћа истога кроз прожакана васпитниг начелника: доде специјално стварног знања подиже му онда и онде, кад је он то могао с копишћу и акцентирати.

То доба пак за много психолошкиј сатрам дога повторне никога а особито посматрање две године. Јер јунак само таког једног одраслог дејачка на посматрање. Једном због, духом свеж младич што му израз лица и очи показују. Усклађеног васпитања недовољан јан у свему што је једно, поштено и корисно. Стицање представе истина по своје емоционалн ај јасно аперцепира и то не само на основу својног већ и интуитивног посматрања. Ције ли у стању то баш сватла учинити, ипак без инстинктивних инстин не прима, јер му изопштрени разум сватла ставља питања: "зашто то?" "од куда?" и "је ли то једно?"

Овај израз јунаковог му стања најбољнији је доказ да је за стварну обуку још само пријетовљаван био, а сад да присне онај час, кад и он сам цезне за оним чег не маја јер потреби истога — тако рећи — и инстинктивног осећа. И ма с кој гледишта посматрали ствар, јунак веко на исту консеквенцију доћи, да је сад најбољнији за сваку стварну обуку. Хоћемо ли да не буде глупај сад та интуитивно; жељимо ли да се знањем и корисности јуна, научимо та сада томе; жељимо ли да буде праванан а не тесноверан, сад та интуитивно с правом; не ћемо ли да је одорочан, сад та интуитивно са правни ставом јунаковог порека и са непоколебљивим законом који с њиме влада; жељимо ли да је побожан, сад дејачко разумом на разум (јер хо сега у томе потлегу само на едне утицајно) а поред светлота с етичног гледишта будимо му само мукар пој на се така не дојмо да јунак не ћемо.

Но како да се та реорганизација спроведе? Брзо једно. Ире света строто преј јунак мајмо напред рецену цел напред дејачка у основним разредима. Јако, не говоримо му о правни, реченици, мислену, јуна, јунаку итд. зато, што жељимо да он с тим знањем брижера, већ знамо да ће он (јунак) јунакши лопту или чигру све то забрхавати, а будимо подижемо јунакши, што ће прожакан начинном и примером наше обуке при сваком подижењу свом па и при иди онако чинити, како ми жељимо т. ј. биће најјаснији референцијалност нам.

Приспеги пак у стању способност и за разумно колање, свом сватом настојмо да му јунакши тим начинном и основним а пошним тиме, да му досада стечено блато на предел ставимо и

уједино о важности истога убедимо. То би нам био посао прве године повторне школе т. ј. да поновимо учено с пажњом на подпуно разумевање. Ово је тим пре нужно, јер је код нас тако рећи немогуће и VI. разред одржати. За време пак остале две године пружимо му све оно што ће му специјално као човеку, као члану вероисповеди, народности, општине и отачбине и као појединцу човечанства потребно бити. Ту га снабдимо знањем и начином за борбу против сваких непогода да никада не клоне.

Специјално како, којим редом и начином да се то за поменуте две године спроведе, аподиктице рећи једноме човеку потешко је; зато сам намеран о томе још размишљати, а остављам да и други о томе пресуђивају, своју рекну а сам ћу касније о томе своје мисли да изнесем. Но најцелисходније би било, да исто питање месни учитељски зборови, — а за тим епархијски у претрес узму (разуме се иницијативом више власти) своје резолуције донесу те то важно питање уреде.

П. Т.

ПРИМЕРИ ЗА ОБЈАШЊЕЊЕ КАТИХИЗИСА.

по Ј. Е. Шмиту.

О промислу божијем.

1. Један мисионар који је своје апостолске послове посвршавао око брега Либана, добије од свога старешине заповест, да иде у неко удаљено место. У томе путу доживио је он овај чудесни промисао божји.

Путујући са својим сапутником у ново опредељено место, свраћао сам у села у којима сам проповедао св. Еванђелије и упућивао верне за прави пут. Једног дана дође ми неки хришћанин и рече: молим те оче, дођи у мој стан, да мене и моју породицу исповедиш и пречестиш, јер ја већ одавно очекујем свештеника да то изврши, — а сада ми неки предосећај говори да ће се то скорим испунити. Ја га запитам: Је ли то место мени уз пут? а он одговори: Оно је доста заодно пошто живим — тако рећи — одељен од људи у шуми. Ја сам му морао одбити жељу пошто сам требао што пре отићи на своје опредељење; но он ме пољуби у руку и рече: Оче! ти ћеш ипак нама доћи и то пре него што мислиш, јер ја ћу се за то са својима усрдно молити Богу. Ја продужим свој пут неосвртајући се на његов говор; али пошто смо били без вође, то се забунимо у некој гори и по њој смо лутали и мучили се једну ноћ и два дана. Друго вече нађемо се пред

неком кућом у тој пустињи. Ми се унутимо к њој и упропастисмо се када видесмо онога човека, који је био пре неки дан код мене. Сада се сетим његови речи „да ћу ипак доћи, јер он ће се Богу молити.“ Они су се сви јако обрадовали, исповедили и пречестили а ја сутра дан наставим свој пут са уверењем, да је Бог саслушао његову молитву и тако наредио.

2. Неког богатог младића ухвате гусари, продаду га као роба у Палестину и он је био опредељен од свога господара за говедара. Ту је била и једна робинја хришћанка, која се са њиме Богу молила и ослањала на његов промисао. Једног дана добију они прилику да побегну и понесу себи на пут јела и пића. Дану су се одмарали због врућине а ноћу су путовали даље. Већ су држали да су спашени; али трећи дан спазе из далека јахаче да јуре за њима. У оној страви уђу у неку пећину, која је у близини била и далеко се под земљу пружала. Они су се у њој скрили одма код врата у неки густи мрак и више су се ослоњали на помоћ Божију, него на сигурност места. Није дуго потрајало, а господар је стигао до пећине и заповеди слуги да их потражи у пећини. Слуга засењен од сунца, када је ушао унутра, није ништа видео, него је даље корачао вичући: Изађите напоље! Сада нећете побећи од свог господара! — Пошто се није нико одјавио, то је он све већма и већма викао и претио са голим мечем. У тај мах скочи једна лаџица удави слугу и одвуче га доле у пећину. Господар је био нестрпелив што је слуга тако дуго остао у пећини, те је мислио да се он бори са бегунцима, због тога скочи са своје камиле и утрчи са голим мечем у пећину да слуги помогне. Он је викао и претио док није лаџицу раздражио — она скочи и њега удави.

Тако су се сироти бегунци ослободили једне беде, али им је лаџица претила са опасношћу. Они су мирно стајали и препоручивали се Богу, који је избавио пророка Данила из чељусти лаћова. Лаџица је пак имала мале, те видећи да је узнемирена у тој пећини, узме једно по једно и однесе их на друго сигурније место. Све су то видели бегунци и нису се смели маћи са свога места до сутра дан. Када су напоље изашли благодаре Богу на спасењу своје и одпутују на камилама господаревима у најближу варош. Ту су обоје ступили у моначески чин из благодарности Богу.

Крштење.

1. Оно изједначава све. — Један епископ чекао је у цркви да крсти дете неког богаташа, али међу тим примети једну сироту

жену у ћошку, која је донела дете на крштење. Он јој са благим гласом рече: „Дођи овамо, одма ћу крстити и то сиромашно дете; јер ја њега тако исто љубим у његовом сиромашном повитку, као и богаташко у богатом.“ Када је оба детета крстио онда рече ову поучну беседу. „Ова оба детета сада су пред Богом са свим једнака и у његовим очима једнако чиста и лепа. Оба су опредељена за заједничко небесно блаженство; али оба ће тамо доспети разнима путовима. Богато дете са љубављу ближњима, а сиромашно са смиренošћу и благодарношћу. Небесно царство отвориће се сиромашку ако стрпељиво сноси своје терете, а богаташу ако му олакшава исте. Првога ће бити добродетељ — благодарност а другог милосрђе. Ја би желио да се одма данас одпочну те добродетељи. Али сиромашно дете још не зна молити и његово мало срце још непознаје благодарност; зато ћу ја њега заступати као пастир и молити, на уједно и захвалити вам на ономе, што дарежљивом руком њему пружите. Богато дете још не може дати, оно непознаје свога маленог брата и још не осећа милосрђе; зато будите ви његови заступници у љубави и милосрђу, те ће ваш дарак донети благослов на дете и посветити му улазак у овај живот.“ Богаташи су се некако осећали обвезани богато даривати дете, а то је леп капитал био за сиромашка. Уједно је то била и поука за присутне.

2. Крштење прашта ове грехове. — Један богат племић узео је из милосрђа у своју кућу сина свога највећег дужника после смрти овога. Он је дете лепо васпитао, а када је велико нарастало то га је дозвола себи у собу. Дечко је приметио на столу два писма, једно увијено у црну хартију а друго у златну. Племић узме оно писмо у црној хартији и преда му са упутством да га отвори и прочита. У њему је био написан дуг његовог оца а уједно и његов, који је утрошен на његово изображење. Уплашен и блед натраг је дао дечко прочитано писмо и нечекивао је шта ће томе следовати. Племић рече: „Видиш, тај је дуг сво наслеђство од твога оца, а при том си се и ти задужио за своје васпитање. На молбу мога јединог, сина опраштам ти све те дугове, и сво дерем писмено.“ Дечко је лакше дисао а племић настави: „Ти си сада без дуга, но ипак си сиромаш, јер немаш никаква имања. Ево ти предајем на молбу мога сина ово друго писмо у ком те посињујем и изједначавам у наслеђству са мојим сином. Сада не само да си без дуга, него си богат и облагороден. Дечко се осећао са свим срећан.

Са овом се параболом показује, да се човек са св. крштењем ослобођује, не само прастеческог греха, него и свога. Ма да је човек без греха, то ипак остаје душевно сиром; али њега је Бог посилио чрез свога јединородног сина и он добија право на наследиство небесног царства ако се влада, као што закон прописује.

Прерадио М. Борђошки катихета.

О НАСТАВИ ПЕВАЊА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Уредбе о српским народним школама наређују, да се певање сматра као учевни предмет и да нар. учитељи обрађају пажњу и на тај предмет.

С радошћу примећујем да народни учитељи с' вољом и трудом испуњавају своју дужност око певања, не само у школи него и ван школе, оснивајући у варошима и селима певачка друштва и да се види у више места красан резултат њихова рада. Певање је дакле учевни предмет у нар. школама и остаће као такав. У опште је познато, да певањем вежбамо слух и да је оно корисно учевно средство, јер певањем вежбамо уједно ум, оснажујемо тело и растерујемо расејаност. Задаћа певања јесте, да пробуди и оплемењава душу и оживљава осећаје народне. Учитељи нека настојавају да ђаци знају певати песме једно и двогласне и да знају црквено пјеније. На нижем степену нека се пева само по слуху, на средњем по слуху и по нотама, а на вишем само по нотама. Ако посматрамо поједине одсеке учевне основе, наћићемо да су најглавнији они, где се говори о оплемењавању мисли и осећаја — народних. Осим тога захтева учевна основа да певањем пробуђујемо у школи љубав према музици, јер она је у школи за већи број деце једино средство са којим се може музички дар појединаца приметити и са којим се таленат развијати и неговати може. Колико ли је славних музичара добило ејајно име само услед тога што је савестан учитељ опазно дар њихов за музику те им препоручио даље образовање. Из тога се види да учевна основа исчекује добра и корисна средства. Средства којима би се означена цел' постићи могла доста су малена. Са теоричке стране нема учитељ друге задаће, него да децу научи да разазнају гласове високе и ниске, дугачке и кратке, јаке и слабе, и после ноте. Другим речима: Децу упознати са нотама по имену и вредности, после са разним означањем јачине и темпа с мере времена по којима се пева. Учитељу остаје дакле доста

времена, да научi децу лепо певати, да њихово певање и у истини на оплемењивање мисли утицати може. Цел̃ пробудити и неговати мисао за музику и утицати песмом на оплемењивање мисли ретко се у нар. школи око тога ради. И да је томе тако навешћу неколико узрока. Нижи разреди у којима би требали мисао и вољу за музику пробудити су понајвише ђацима препуњене, 70—80 деце је овде смештено међу којима има за цело 10 процената таквих који немају музичког слуха. Представимо себи певање, када сви из пуног грла почну као што се то обично догађа — да л' је могуће онда говорити о пробудењу и неговању мисли за музику? Оплемењавати мисао може се само једино лепим певањем песама и садржајем текста истих. Ако није садржај песме поетичан него сасвим обичан, да л' се може са таким песмом захтевима основе за доста учинити. Обично се учи певање у нар. школама овим начином, кад учитељ изабере коју песму из читанке, пева прву строфу тако дуго пред децом док деца мелодију и текст упамте. Кад би сва деца у нижим разредима имали толико слуха да одпевану песму одмах подражавати знају, била би овака настава у певању на месту, јер би то био најкраћи пут, са којим би се могло постићи оно, што желимо. Али ја сам приметно да међу ђацима има неколико који музичким слухом не владају, осим тога има и доста ђака који више пута отпевану песму подражавати не знају. Услед тога је погрешно ако сви ђаци песму по учитељу подражавају, као што код сваког предмета тако и код певања је нужно, да учитељ позна ђаке по степену му њихове способности. Код певања је лакша способност појединога познати, него што код других предмета, јер немора овде испитивати. Ако непевају сви ђаци скупа него по одсецима дозна учитељ лако оне ђаке који добро не певају. При понављању познамо оне ђаке, који просто никаквог музикалног слуха немају, и после они који чешћим понављањем песме, исту одпевати знају. Ако учитељ на тај начин своје ђаке позна, има у будућем много посла уштеђено. Нека онда певају нову песму најпре најспособнији ђаци после заједно с њима слабији и на свршетку дође ред на најслабије. Било би погрешно најслабије ђаке занемарити. Забављамо се при певању са најслабијим истом мером као и код других предмета и уверићемо се да ће многи од њих временом добро певати знати, код некојих остаће ипак рад заман.

Ако нам не сметају други, можда важнији педагошки узроци наместићемо рђавог певача између два добра певача и увидићемо

често да и ово средство помогне. На оваки начин пробудиће и неговаће се смисао за музику. Настојавајмо, да ђаци лепо песме певати знају. Ваци не певају лепо, ако вичу, и ако се не пази на најнужније предавање т. ј. (пијано) *piano*, *pianissimo*, *forte* и т. д. и на правилно, чисто изговарање речи. Чим више ђака тим јаче сваки поједини пева: јер сваки хоће сам себе да чује. Опомињати ђаке, да се умире, мало помаже. Ако имамо већи број ђака, дајемо и добро уведбану песму најпре једној а после другој половини певати. Ако је песма од више стихова нека пева први стих један а други стих други одсек ђака. Ако оваким начином радимо постигнућемо да добрим избором песме, текста и лепим предавањем исте, мисао ђака за музику неговања и пробуђења буде. На вишим степенима незахтева се певање по слуху, него на темељу нота. Зато је нужно ђаке пре упознати са нотама. Певање на темељу нота може бити двоструко.*) Из нота певају они, којима је пре нужно све помоћу каквог музичког настроја изведати. Таким начином и. пр. пева већи број певача у певачким друштвима. Друго је пак певати с' нотама т. ј. песму одпевати без помоћу каквог музичког настроја или учитеља који би мелодију песме више пута пред певачима одпевао и да су певачи у стању поједине размаке (интервале) нотама означене не само по слуху подражавати него на темељу постигнутог певачког знања, без туђе помоћи певати. То је у истини захтевање велико и тврдимо да поред најбоље воље подпуна цел постићи се не може. До сада смо се занимали само певањем једногласним. Пошто пак учевна основа захтева и двогласно певање, хоћу и о овом коју да прозборим. Признајем да нисам никако за двогласно певање у нар. школи, и то из практичног, музичког и естетичког гледишта. Задаћа певања у нар. школи је развити темељна средства те уметности, извежбати донекле музички слух, грло и музичко сватање, и подати певачима малу збирку песама за каснију употребу. Из музичког гледишта, нисам за двогласно певање из тог узрока, што двогласно певање не може за доста учинити захтевима, са хармоничне странке што се саме композиције тиче. Посматрамо ли са естетичког гледишта примитивни и шаблонски начин којим је у двогласној школској песми други глас обично написан, уверићемо се, да је за ђаке много корисније певају ли ученици лепо једногласно и већ због тога, што ако се пева двогласно, знаће мелодију само они који прим певају, они који певају секунд не ће

*) На певамо из нота или с' нота.

себи прибавити никакву збирку песама тиме ће пак за њи настава у певању бити без икакве користи.

Двогласно и трогласно певање већ кад се исто захтева нека се негује и нека се учи у вишим девојачким и грађанским школама у гимназији, реалци, и обртним школама, али не у нар. школи. Најпре оно што је нужно и корисно, а после оно што је лепо и угодно. Досада сам сравио успех наставе у певању у нар. школи, према захтевима учевне основе и навео сам средства која могу бољи успех допринети, сада навешћу и узроке који мање задовољан успех проузрокују. Онамо спадају: 1. потчињено уврштење певања међу остале наставне предмете. 2. Распоред часова. 3. Равнодушност појединих учитеља према певању. 4. Оскудица у добрим збиркама школских песама. Прозборићемо о сваком узроку обашка. Што се тиче уврштења певања међу остале наставне предмете, то признајем, да се не може певање као најглавнији предмет сматрати, У томе се не да мењати. При састављају распореда часова дало би се пре што променути, али не свуда. Услед познате школске наредбе одређена је настава неких предмета пре подне, а других после подне. Пошто је пак за наставу у певању по пол часа одређено допуњује се често други пол часа другим којим предметом на цео час, и то на уштрб другог одређеног пол часа за певање. Опет зато могла би настава у певању напредовати, само да се по који учитељи са рећом вољом и трудом томе предмету одају. При избору песме треба пазити на мелодију, текст и непевати нпр. песме о пролећу зими, о зими лети. Мелодије школских песама нека буду веселе, лако сватљиве и не сентиметалне, или жалосне, и обиму дечијег гласа примерне, јер певање је безазлена угодна забава. Текст нека буде удешен према сваћању и знању деце. Са здравственог гледишта је и певање од велике користи јер развија плућа и шири прса, проузрокује лако дисање и чисти крв. Деца која рано почињу певати и често певају, не ће патити од плућних болести нити ће постати тесногрудна.

Певањем оштримо слух и исправљамо рђав изговор појединих сугласника. На свршетку још неколико примедба.

1. Да л' требамо вежбати напев са текстом заједно или најпре текст а после напев учити! Обоје има своје првенсто. Вежбамо ли напев са текстом заједно, уштедимо времена и постигнућемо исти резултат као што код других начина.

2. Треба ли певати за време гимнастике? Са музичког и здравственог гледишта је то противно.

3. Треба ли децу у нар. школи честимице упознати са главним појмовима музике? Ја сам одлучио протичан простом механизму и означио сам у почетку што је неопходно нужно из теорије музике знати. Учевна основа захтева једно и двогласно певање по слуху и по нотама. То нека буде свакоме учећи певање правцем примећујем још једаред, да имамо оскудицу у добрим школским песмама. Овоме би се могло на пут стати, кад би сви учитељи заједнички се потпомагали и саставили из добрих школских песама појединим познате, збирку која би савесно прегледана и уређена осетљиву празнину у школској литератури испунила.

Пре кратког времена издала је српска манастирска штампарија у Ср. Карловцима „песмарицу“ за православне вероисповедне српске нар. школе, коју је израдио Александер Јорговић учитељ у срп. вишој девојачкој школи новосадској. Ово врло добро дело, које ће за наставу у певању од користи бити, одобрено је решењем В. Школског Савета од 17. августа 1896. бр. Ш. С. 298/196. за школску књигу при настави у певању за срп. нар. школе. Овој песмарици решењем вел. Саборског Одбора одређен је дар од 200 фор.

Др. Блажек.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Број српских вероисповедних основних школа и учитеља. По најновијим званичним податцима у Угарској има 403 српске вероисповедне основне школе са толико учитељских снага, и 12 српских вероисповедних забавишта са 12 забавиља. Од учитељских снага су 299 учитеља, 104 учитељице и 12 забавиља.

У Хрватској и Славонији само у 17 црквених општина постоје српске вероисповедне школе са 37 одељених школских разреда у којима делају 37 учитељских снага и то 25 учитеља и 12 учитељица. И тако у целој Митрополији карловачкој имамо 440 школа са толико учитељских снага, од којих су 324 учитеља а 116 учитељица.

Да би могао лист овај и даље до краја године излазити, позивају се сви дужници, који до сада платили нису за прошле године, да то што скорије учине. Исто тако умољавају се и она господа, која лист примају, а за ову годину нису нам још претплату послали, да то што скорије учине.

Администрација „Шк. Листа.“

Издаје и уређује: НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школки Лист“ издаван један пут у месецу. Предплата је на цеоу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учители са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Донеси и предплата шаљу се: Уредништву „Школног Листа“ у Сомбор.

Бр. 10. и 11. У Сомбору за Октобар и Новембар 1897. Год. XXIX.

РАЗВИЈАЊЕ РЕЛИГИЈОЗНОГ ЧУСТВОВАЊА У ШКОЛИ.

Написао: Ст. С. Илкић.

У данашњем веку, који носи тип најгрђег материјализма, сваки истинити поклоник религије увиђа, да друштво људско у свима облицима својима утиче на развијање религијозног чуствовања, више негативно него позитивно. Ово је заиста жалосна истина. Па поред свега тога што у данашњем друштву човечанском превлађује струја апостатска, ипак постоји и ако слабија по количини своје снаге, али за то по својим тежњама врло снажна струја, којој је задатак да подигне пали углед религије, што је идентично с тежњом, да уздигне човечанство на степен моралнога савршенства, да га ослободи од ропскога служења телесним страстима и да потстакне у њему жељу за постигнућем свега онога што је свето, племенито, узвишено. Школа као први и најснажнији чинилац васпитања ваља да стоји у служби поменуте струје.

*

Кад школа прима децу из родитељских руку у своје окриље, тиме она узима на се главни део оног васпитачког рада, који би дужни били вршити родитељи. Школа односно учитељ, не само да продужава на дому започето васпитање деце, него га своди у целисходнији и савршенији колосек. Породица и школа деле своје улоге при васпитању, али слободно можемо тврдити, да у тој подели, школи припада релативно већи део, јер док родитељи, често због разних околности не доспевају, да посвете какву особиту пажњу на васпитање и наставу своје деце, дотле школи у позив и дужност спада, да употреби сва могућа средства, да своје васпитанике и ученике облагороди и усаврши, јер јој је то једини задатак.

Човек има душевне и телесне способности. Школа као право васпиталиште мора се паштити, да све способности човечије хармонички и систематски развије; она не сме ни једну занемарити или пренебрегнути, а да се не огреши о позив и смер свој.

Према истакнутом наслову овога чланка, ми ћемо се позабавити овде једино религијозним осећавањем, које спада у душевне способности човечије. Изложићемо укратко пут и начин којим ће школа развијати религијозно осећавање, а пошто смо суштину и важност религијозног осећавања у даљским бројевима овога листа подробно изложили, то овом приликом не налазимо за потребно о томе по ново говорити.

Први и најглавнији услов, за благотворно развијање религијозног осећавања у школи, лежи у томе, да школа мора стајати у најтежнијој свези са црквом, као чуварицом откривене религије. Школа не може и не сме тражити никакве еманципације од цркве, јер она прима ради васпитавања чеда св. цркве, те јој је дужност, да их облагороди и усаврши онако, како то црква захтева, као што школа не би смела развијати у својим васпитаницима дух, који би противан био државним тежњама и уредбама, и као што је она обвезана давати држави честите и корисне грађане, тако је исто дужна васпитавати и синове цркве у духу религијозном, дакле спремати цркви добре и ваљане чланове.

Цел васпитања је *морално савршенство*, а света и непобитна је истина, да је религија основа моралу и да се последњи без прве ни замислити не да. Због тога је потребно, да школе буду *религијозног* карактера, јер религија тежи, да људе учини правим људима, да од њих створи достојна чеда царства божјега и верне грађане државе у којој живе. Једино школа религијозног карактера, у којој се развијају све хришћанске и грађанске врлине, у којој се васпитаници саветују и уче да љубе Бога, да се покоравају властима и старијима, може учинити људе људима у потпуном смислу. Тешко држави и у опште друштву људском, које за напредак сматра, да има школе без религијозног карактера, или што је још горе које религију са свим избацује из школе. Плодове оваког васпитања само ће друштво окусити, али ће се уједно и о горчини њиховој моћи потпуно уверити.

Одели ли се дакле школа од цркве, не можемо јој веровати, да ће својему задатку савршено моћи одговорити, шта више биће нам оправдана бојазан, да ће се деца у школи, услед недостатка наставе у религији, а врло често — може бити — и утицајем религији дијаметрално противних начела, с пута правде скренути и да ће се хармонички развитак њихових способности потпуно осујетити.

Црква дакле има пуно права да утиче на рад школе, а

утицај њезин је вазда благотворан и само безбожничко срце може тежити за тим, да се школа у васцелом раду своме ни у чему на цркву не ослања и у ње помоћи не тражи.

Борба која се доста од дугог времена води противу школа религијозног карактера, кад било, решиће се победом религијозних школа. И данас већ можемо навести неколико примера у овом погледу.

Француска влада је 1880. године из свију својих школа искључила наставу у вери као наставни предмет; након петнаест година т. ј. 1895. године, издала је наредбу, којом се религија поново ставља у ред осталих редовних наставних предмета.¹⁾

У Пруској постоји извесна струја, која свим силама тежи и ради на томе, да се школама даде религијозни карактер.²⁾

У Доњо-Аустријском сабору поднесен је не давно предлог за промену школског закона; између осталог у истом предлогу се особито наглашава оделење мушке деце од женске, а тако исто и оделење хришћанске (разуми: римо-католичке) деце од нехришћанске (јеврејске), чиме се иде за тим, да се школама даде религијозни карактер.³⁾

Ово су све јасни знаци, да људско друштво увиђа велику корист религијозних школа и да стиче уверење, да школа једино у свези са црквом може свој благородни позив савршено и на корист човечанства вршити.

*

Изложивши у кратко потребу везе међу црквом и школом, прећи ћемо на средства и начине помоћу којих се религијозно чувствовање у школи развијати има.

Прво и најглавније средство у овом погледу јесте предавање *науке вере*, као главног наставног предмета.

Света је истина, да престо религије није у *уму* већ у *срцу* људском, али се ипак за то не може спорити потреба учења и разјашњавања оне науке, коју нам религија као откривену вољу божију пружа. Настава у вери предузима се у школи у првом реду, да се ученик упозна са садржином оне науке, која сачињава предмет религије, јер без познавања науке религијине, искра вере која се налази у срцу људском никада се не би могла развити, шта више остала би пуста слутња, која би се у недостатку познавања поменуте науке, врло лако могла угасити или у неразумно сујеверје преобратити,

¹⁾ в. „*Мир*“ од 1895. год. — ²⁾ в. „*Učiteljski Tovariš*“ br. 5. 1897. год. — ³⁾ в. „*Napredak*“ br. 9. 1897. год.

У другом реду, проучавањем божанске науке, срце и воља у младежи се крепи, те им се тако у души ствара плодно земљиште, које ће наплатано високим и светим истинама, да донесе као плодове дивне врлине, које човека треба да красе и приводе савршенству. Разумевањем божанске науке (у колико је то могуће), развија се она искра љубави, која је усађена у срцу људском према Створитељу и према стварима небеске и надчулне природе.

За целисходно налазимо овде прозборити коју реч и о методу предавања наставе у вери у народној школи. У овом погледу изложићемо овде мишљење једног страног богослова-педагога, с којим се ми у свему слажемо. Он о односном предмету ово говори: „Ако мислимо, да ћемо религиозни живот у народу разбудити и учврстити тиме, што ћемо гонити малу дечицу од 7—12 година, да само на изузет уче изреке и катихизиса, — као што се то код нас свугде чини — треба да знамо, да је таково мишљење производ необразованог и мрачног разума. Механичним и бесмисленим рецитирањем речи из катихизиса, молитава и читавих гомила духовних песама, не само да није могуће разбудити код деце љубав према Богу, и не само да нисмо у стању учинити, да им побожан живот постане душевном потребом, него ћемо их тиме само отуђити од религије. Са свим други облик узима настава у религији, када се у место богословско догматичне науке — која се у катихизису садржи — предузима очигледна метода, те се помоћу добрих и лепих слика из живота Спаситељева живо представе ученицима сва дела Његова. У свези с овим могу се задавати деци, да уче на изузет оне изреке Спаситељеве, које је Он изговорио у најважнијим тренуцима Својега живота. То би била животворна хришћанска наука, која би одмах сложила у срце детиње све оно, што се садржи као наука св. цркве у 2—7 члану симбола вере.“⁴⁾ Овоме имамо додати само то, да ми нисмо против катихизичке (догматичне) наставе у вери, само да се иста има предузимати у старијим разредима народне школе.

При предузимању читаначких предмета поучне и моралне садржине, вазда треба исте предмете доводити у свезу са причама сродне садржине из Светога Писма; такође треба ученицима дати поуку у религиозном правцу.

Када се говори с ученицима о природним појавама, вазда им треба обраћати пажњу на премудрост и свемогућство божје, који је овај свемир тако величанствено створио и дивно уредио, у

⁴⁾ в. „Воскресное Чтение“, бр. 6. 1861. год.

њему сталне природне законе установио и који њиме тако мудро управља.

Као средство за развијање религијозног осећања у школи, служи употребљавање за писање изрека из Св. Писма. Смисао ових изрека има се пре писања деци тачно разјаснити. Осим тога лаке изреке треба задавати, да ученици и на изузет науче. Такође саветовати ваља деци, да тако исписане библијске изреке код куће родитељима читају, јер се тиме врло често пружа прилика, да и родитељи код куће поведу разговор у овом правцу, те да своју децу на чинење добрих и богоугодних дела упућују.

Школи односно учитељу пружа се често врло важно средство за развијање религијозног осећања, и то приликом кажњења. При извиђају преступа, увек се мора с религијозно-моралне стране утицати на преступника; напомињати му све оне наредбе божје, које је преступио и о које се огрешио, и тиме побуђивати у њему кајање и уједно побудити тежњу за чувањем и одвраћањем од зла не из страха од казни, већ из тежње да се религијозно-морални закон не повреди.

Догоди ли се да који ученик оболи или га која друга несрећа снађе, то се и том приликом може утицати на религијозно осећање тиме, што осталу школску децу том приликом треба потсетити на милосрђе и доброчинство Божије, који ће болнога излечити, а несрећном и ојаћеном утехе пружити.

Као што је при домаћем васпитању, за развијање религијозног осећања од врло велике важности *молитва*, тако исто је она потребна и у школи. Свака школска настава има се започети и завршити молитвом. — Осим тога молити се Богу ваља с децом, када звоно звони и позива верне на богослужење, или опомиње на главније моменте при богослужењу, такође и при оглашавању умрлих треба да се ученици с учитељем Богу моле за упокојење душе умрлога.

Школска деца дужна су са својим учитељем редовно посещивати богослужења и на њима учествовати појањем, читањем и облачењем. Особито треба старију школску децу обучити лепом и складном појању, и разјаснити им важност учествовања при богослужењу и потсетити их на потребну душевну спрему за обављање дотичне службе.

*

Дужност нам је на крају напоменути, да је *добар пример*

учитеља такође једно од најважнијих срестава у погледу развијања религијозног осећања код деце. У побожности, у љубави према цркви, у уважавању црквених установа и у поштовању свештеног чина, учитељ мора предњачити својим ученицима. Без примера учитеља, речи ће му бити од веома мале вредности; дела морају сведочити о искрености речи и мисли му. Благим, кротким и од сваке суровости слободним понашањем према повереним му ученицима, а и иначе према свакоме с киме год у додир долазио буде учиниће, да ће постати у очима својих ученика образац живота религијозна, човека хришћанина, коме ће се наштаити да подражавају.

Осим поштовања и љубави ученика му и других честитих и поштених људи — која ће таког учитеља вазда пратити, колика ли ће му награда бити на небесима, *јер ће онај који обрати грешника с кривога пута његова спасти душу своју од смрти и покрити мноштво греха*, говори св. Апостол Јаков⁵⁾. Сваки човек, који другога на добро упућује, тиме га већ посредно одвраћа од чинења зла, дакле своди га са грешнога пута и узводи га на стазу правде, што у поменутом случају чини и учитељ, утичући добрим примером на своје ученике, а по угледном положају свом и на друге људе, у којих још има поље примчивости за добро и одвратности према злу. Благо таком учитељу *ибо мзда јега многа на небесјех!*

У Сомбору, месеца маја 1897. год.

СЕДНИЦА ШКОЛСКОГ САВЕТА држана 16. Октобра 1897. године.

У четвртак 16. Октобра о. г. држана је пре и после подне седница високославног Школског Савета у Карловцима под председавањем Његове Светости патријарха српског Георгија Бранковића. Присутни чланови су били: Др. Ника Максимовић подпредседник, прота Јован Борута, Стеван Лазић, Теофил Димић, заменик главног школског резервиста Н. Ђ. Вукићевић, и народни секретар Др. Лазар Секулић, перо је водио Милан Меанић први бележник.

Заменик гл. школског резервиста ставља на сто Школскога Савета њиме израђени опширни извештај о раду Школскога Савета и о стању српских народних, виших девојачких и српских учитељских школа за време од 1890/1. до 1897/8. школске године, који је извештај по наредби високославног Школског Савета израђен и за

⁵⁾ Саб. Посл. Јак. гл. 5, ст. 20.

штампање сирењен, па моли да се исти предходно једном под-
одбору на прочитање преда.

Решено је: члану Школског Савета Стевану Лазићу и на-
родном тајнику Дру Л. Секулићу нацрт овај предати на прочитање,
како би се у идућој седници са мњењем њиховим прочитао и по
том по наредби српског народног Сабора штампати и истом славном
Сабору поднети могао.

Пошто пак из темишварске и вршачке епархије још нису
стигла овоме Савету потпуна дата о деци која свакидашњу и пов-
торну школу полазе; то ће се пожурити заменик епарх. школског
референта за темишварску и вршачку дијецезу, да та дата најдаље
до краја новембра о. г. Школском Савету под теретом најстрожије
одговорности поднети има.

Знатнији послови, који су у овој седници решени, били су ови:

Преузвишени г. краљ. угарски министар богочасти и јавне
наставе доставља 40 свезака бојадисаних грбова краљевине Угарске
и здружених земаља, с молбом да се подручним учитељским и ви-
шим народним школама бесплатно раздаду.

Расположење је учињено, да се српским учитељским и учи-
тељничким и вишим школама непосредно, а осталим градским шко-
лама у Угарској преко епархијских школских власти грбови ти за
школске библиотеке, као дар вис. кр. угарског министарства бого-
части и јавне наставе распошљу.

Услед представке епархијског школског одбора будимског,
да се сиромашним школама у тој епархији, за одржање вероиспо-
ведних школа у помоћ што скорије притече, учињено је распо-
ложење, да у малим општинама у крајњем случају — ако се оспо-
собљени учитељ не нађе, — местни свештеник дужности учитељске
уз известну награду одправљати има, што је и од стране високе
државне владе дозвољено.

По препоруци епархијског школског одбора будим-
ског дозвољено је привр. учитељима: Цветку Ђиђићу у Доври, и
Верчевићу у Кишфалуби, да могу на свршетку ове школске године
у учитељској школи сомборској испит из првог приправничког раз-
реда приватно полагати.

Исто тако бившем учитељу безедечком, а сада ванредном
слушаоцу I. разреда учитељске школе сомборске Светозару Печуј-
лији дозвољено је, да на свршетку 1897/8. школ. године испит из
истог разреда приватно полаже.

Прочитан је и са одобрењем на знање узет извештај управе мушке и женске учитељске школе сомборске, на почетку 1897/8. школ. године. У мушкој учитељској школи сомборској примљено је у I. разред 20; у II. разред 23; у III. разред 15; у IV. разред 16; свега 74 приправника.

Од примљених у I. разред приправника двојица разред понављају; седморица су прописане предходне науке (IV. гимназијски, реални, или грађански разред) са добрим успехом свршили и примљени су на основу својих школских сведочанстава. — У смислу превишње кр. уредбе за српске народне школе, и усљед дозволе вис. Шк. Савета, одржан је 30. и 31. Августа у мушкој учитељској школи сомборској пријамни испит из науке вере, српског језика, славенског, мађарског и немачког читања, рачуна, земљописа, историје и малог црквенога појања за оне младиће, који су без потпуно свршених преднаука намерни били ступити у учитељску школу. Пријавило се на овај испит 22 ученика, од којих су само једанаест испит овај с добрим односно довољним успехом положили и на основу тога су у учитељску школу примљени, а остали су због недовољне спреме одбијени.

Сви мушки приправници су Срби православне вере, понајвише родом из Угарске, а један је само из краљевине Србије.

У женску учитељску школу сомборску примљено је у I. разред 30; у II. разред 37; у III. разред 28; а у IV. разред 33 приправнице. Свега 128.

Све ове ученице примљене су на основу свршеног IV. разреда више девојачке или грађанске школе. Међу њима има 125 Срикиња православне вере, а тји су Мађарице римске вере, али све три знају српски. По завичају највише има приправница из Угарске и Славоније, четири су родом из Босне а једна из Херцеговине.

У пакрачкој мушкој учитељској школи примљено је у I. разред 14; у II. разред 12; у III. разред 18; у IV. разред 16; свега 60 приправника. Ови су понајвише родом из Хрватске и Славоније, а поједини из Угарске, Босне и Црне Горе, и сви су Срби православне вере.

Из женске учитељске школе у Горњем Карловцу извештај о примању ученица за ову седницу није приспео.

У свези са овим прочитан је и на знање узет извештај управе мушке учитељске школе у Пакрацу, о освећењу здања учи-

тељске школе, које је набављено и за школу преустројено о трошку епархијског приправничког фонда тамошњег. У том здању осим 4 дворане школске и других нужних просторија за писарницу и кабинете, налази се у I. спрату довољан број спремљених соба у којима су станови за 42 приправника и за надзорника интерната. Приправници који у интернату станују уживају тамо за сада стан, огрев и осветљење и то сиромашни бесплатно, а имућнији плаћају 3 ф.р. месечно. Привремени управитељ те учитељске школе Никола Шумоња, постављен је од епарх. школ. одбора пакрачког за надзорника интерната овог, и у то име ужива у здању том бесплатан стан.

По извештајима управа виших девојачких школа, уписано је у Новом Саду у I. разред 52; у II. разред 39; у III. разред 30; у IV. разред 45; свега 166 ученица. — У сомборској вишој девојачкој школи уписано је: у I. разред 23; у II. разред 19; у III. разред 13; у IV. разред 15; свега 70 ученица; од којих су 67 редовне, а 3 приватне. — У панчевачкој вишој девојачкој школи има ове године 78 ученица.

На расписани стечај за математику и природне науке на виш. дев. школи у Панчеву, пријавиле су се две молитељице, од којих је само једна Исидора Секулићева оспособљена за учитељицу грађанске школе, и ова је сама правосл. црквеној општини панчевачкој на избор предложена.

Раздате су приправничке стипендије из клирикалног фонда по 80 ф.р., и то 10 стипендија приправницима мушке сомборске учитељске школе; 15 стипендија приправницима пакрачке мушке, и 15 стипендија приправницама горњо-карловачке женске учитељске школе.

У ствари суспензије Вл. Ст. учитеља у Б., — против које је овај призив учинио, — одлука епарх. школ. одбора темишварског потврђена је, а призив поменутога учитеља Вл. Ст. као неоснован, одбијен је.

„Списка Граматика“ за више девојачке школе, од Јована Благојевића, која је по одобрењу Школског Савета штампана, примљена је за учевну књигу у вишим девојачким школама, а за сада и у нижим разредима учитељских школа, а молба сачиниоца ради награде поднеће се с препоруком вис. Саборском Одбору.

Исто тако издата је наредба, да се Списка Читанка за више девојачке школе од Мите Ђорђевића, у вишим девојачким школама за школску књигу употребљавати има.

На питање управе више девојачке школе новосадске, да ли се може дозволити свршеним ученицама IV. разреда таквих школа, да својевољно понављају разред; одговорено је, да се сме и може то дозволити, и да се донесена сведочба из друге школе има реченим ученицама повратити.

Катарини Стајићевој свршеној ученици IV. разреда грађанске школе у В. Кикинди, на молбу њену дозвољено је, да се може накнадно у I. разред учитељске школе уписати.

На молбу свршених ученица IV. разреда више дев. школе новосадске: Ане Рајачићеве, Исидоре Стеријине и Катарине Бошњак-ковићеве дозвољено им је, да први криправнички разред приватно уче и да могу на крају 1897/8. школске године испит из тог разреда на женској учитељској школи сомборској полагати.

Осим тога решене су још неке молбе учитеља, приправника пакрачке учитељске школе и приватних ученица панчевачке више девојачке школе.

Школски Савет у овој својој седници решио је 90 предмета.

B.

О РАЗНИМ ДЕЧЈИМ КАРАКТЕРИМА.

(Свршетак.)

Чврст или челик-карактер ваља истаћи над свима урођеним особинама душе човечје. Челаде оваког кова је радено, јаке воље, стална правца. Овакав карактер мећемо на прво место једно с тога, што је у опће делање виши ступањ, савршенији облик, у којем се изјављује живот човечји, него просто осећање и примање утисака, и за то што у овога карактера нема једностраности као у других. Осећање, та прва степеница бића човечјег, може бити без суђења и делања, а делање се не може ни замислити без осећања и мишљења. Човек чврстога карактера је племенит, енергичан, од начела, гвоздене воље, одрешит, доследан, сталожен, смишљен, срчан, истинит и поуздан, он нигда не губи из вида смерове и мете своје. На младићу ћемо познати ову природну особину по његову одлучном схватању позива му у животу, по истрајном спремању за позив свој, по сталној жудњи за знањем, које спада у његову струку, по срдачности и топлини осећаја његових и по побеђивању страсти, даље по непоколебивој верности пријатељу, по плановима пунима полета, који више пута превазилазе снаге његове, најзад и по осетљивости према свему оном, што му у образ дира. Мушкарчић

оваке природне склоности није тако живахан и не изгледа тако духовит као дете површина и слаба карактера. Но он је већ у тим годинама истрајан у сваком раду и увек се креће у једном правцу. Рад је све да својим очима види и испита. О свачем размишља не примајући за готов новац ништа, смишљено приступи к сваком послу и с равномерном брижљивошћу га довршује, покорава се закону и авторитету, но одупреће се свакој сили и неправди, а закону, који је сам себи поставио остаје до века веран. Он не схвата лако и брзо, но схвати ли једном нешто тога се држи, озбиљност га не оставља ни на игралишту ни у школи за скампијом, добар је друг и пријатељ ономе, кога срце његово изабере, но сваком се не приљубљује, не заповеда кавге но који пут хоће да се господарски влада, да заповеда, слабије узима у окриље не да им се намеће и за старатеља. Радије се повосно повлачи, него што се тиска напред, увек остаје честољубив, не престаје себе ценећи, понос му не да, да лаже, одважан је толико, да сваком рекне у очи истину, и себе нигда изневерити неће. Он увек више чини него што му званичне дужности налажу и захтевају од њега, сем звања свога ревно се и истрајно лаћа и другог посла, који особито милује. Благодаран је посао васпитавати и образовати децка са оваким урођеним особинама. Да како да су такви карактери ређе појаве. Велики људи су из овог кола. Истрајност и рад дижу човека на висину велеумности, Без ових својстава је велеумност кобан дар природни, ако се у онђе да замислити велеумност без њих.

Сомбор.

Милутин Гавриловић, свештеник.

О НЕШТО О ЗБОРНОМ ЧИТАЊУ.

И ако зборно (хорално) читање није новина, ипак ћу проговорити коју о истом, јер се код нас као да сад тек за њега интересују, а по себи је то особито важан момент у практичном нам раду учитељском, пошто се и њиме хоће да постигне све боље циљ читања, тог *првог* и *најважнијег* предмета школског.

Пре но што пређем на зборно читање и важност му, да видимо у кратко важност и значај читања у опће.

Многи и многи и међу учитељима држе да је читање најлакши предмет. За то ћемо често чути, како неки радећи нпр. у првом разреду „чекају час, кад ће почети деца читати, па је онда

лако“, или како по неки у вишим разредима „олакшавају“ себи рад пуштајући децу сама да читају! Међу тим узев на ум ма само ову кога вредног учитеља: „Јеси л' разумео?“ запиткујући сваки час читача, и нехотице нам се *истиче* особита важност тог запиткивача, којим јасно учитељ жели да чује је ли *разумео* његов читач оно, што чита. Осведочи л' се учитељ, да му је читач разумео, што је читао, он је задовољан. И треба, да је задовољан, *јер је право читање мишлење*, по коме читање није *цљ* већ *срество*, да можемо разумети предмет, који читамо. Мислити и предмет потпуно схватити, то је круна и плод на дрвету читања; рекао је педагог Дистервег, кога Немци зову другим Песталоцијем.

Као што се врло лепо каже у народу: „Реци што, да те видим ко си“, тако се може рећи и за читање у школи и ван школе: читај, да те видим шта знаш; јер ћемо по читању најбоље, а и врло лако видети рад школе, којој је задаћа да образује формално и материјално т. ј. да спреми децу у читању у тој мери, да им читање буде срество, а разумевање, схватање да им буде цљ. По оној: „Боље је умети, него имати“, боље је *умети* читати, него знати читати, а не умети се њиме користити; *јер је право читање сврха непрестано образовање културног знања и искуства из живота и света.*

Кад је читање, као што рекох, први предмет школског рада, јер је то свестран душевни рад, а сврха му је непрестано образовање, онда је јасно да му морамо обраћати особиту пажњу, да га усавршавамо. Усавршавање читања је у главном тројако према елементима. Прво је обично али механичко читање, које неки зову и техничко, јер му је смер да увежба течност, брзину. Друго је логично читање, коме је смер да увежба читање према смислу, да се може предмет разумети. Треће је естетичко читање коме је задаћа да увежба читаоце према смислу истичући и гласом важније моменте, који треба да утичу на чуствовања.

И ако смо, ево, навели тројако читање, ипак не смемо ни помислити, да им у школи није један цљ: развијање сила душевних постепено у тој мери, да можемо после сами радити т. ј. читати и читањем себе даље дотеривати. Да се дође до ваљаног читања, чита се и механички и логички, па и естетички. За свако ово читање имаде и методичких правила, којих се морамо држати да сигурнијим путем дођемо до ваљаног читања. Свако ово читање захтева вежбања, вежбања и опет вежбања.

У овом раду мора да је забављена читава школа. Елем учитељ имаде пред собом множину, те ће према томе онда постигавати све бољи успех, што ће их од те множине све више и више бити способних да читају као што треба. Учитељ, дакле, имаде посла са множином, од које што више спремимо, образујемо, ма у ком предмету, тим се више цени и рад нам. Да би постигли успеха са читавом том множином деце, или бар са већином, мора се, само се каже, *укупино* вежбати; јер укупним вежбањем је, ако не читава множина, а оно већина *зорађена, заинтересована*, што је баш главно у сваком раду, а нарочито у школском.

Вежбање у читању укупино зове се *зборно читање*, које се код нас сматра као новина, што није; а је особито згодан начин за вежбање у читању, те ћемо на овом месту коју о њему да прозборимо.

Напред смо видели у кратко важност и значај читања у опће споменућ и крајњи смер истог. Сад ћу, пре но што пређем на зборно читање да изнесем прву сврху, коју мислимо постићи читањем.

Основна народна школа је према свом значају у првом реду место за образовање народног језика, а овај је тек средиште сваког даљег образовања било по предмету, било по струци. *Читање је део наставе у језику, а први циљ јој је изучавање језика, разуме се, материнског, без којег не може бити ни говора о образовању, а мање о природном, ваљаном образовању.*

Кад је то тако, онда је учитељу света дужност, да свим дозвољеним и оправданим начином упућује ученике да читају тако, *како ће им читање бити врло образовано.* И како од прилике да радимо?

Као што нам је одмах, првих дана, кад дете пође у школу, дужност да разговорима упутимо малише, како ће лепо мислити о оном што их будемо учили и питали, па да нам могу дати ваљана одговора, елем ударамо им темељ ваљаном мишљењу тако нам је дужност одмах, при првом читању пазити и упућивати да чисто изговарају и правилно да наглашују. У таквом, ваљаном раду већ са механичним радом ваља спајати лагано, постепено и где треба и т. з. *мелодичко и ритмичко* читање, која су укупно т. з. *естетичко* читање, о којем смо већ споменули у главној подели читања на механичко, логичко и естетичко. Мелодичко и ритмичко читање састоји се у томе, да се речи јасно изговарају, правилно нагла-

шују обазирући се особито и на знаке интерпункције, а певуцање (певање) угушујући.

Да би ово потпуније и тачније извели, у доброј се школи служи *зборним* читањем особито у *нижим* разредима. А за што? Са свим из оправданих разлога. Док при читању појединаца дотеривамо изговарање, нагласак, ток читања тога појединог читача или највише неколицине особито вредних и пажљивих ђака, то при зборном читању приморавамо *све*, да се у реченом дотерују. То је с позитивне стране, а с негативне одгањамо расејаност и сваки узрок непажње.

Зборно читање побуђује добру *вољу* за радом, што је свакако једна од најбољих услова за сваки, па и школски рад. Како зборно читање иде за тим да усавршава изговор и тачно наглашавање, у исти мах утиче и на развијање *говорних* органа, који нам дају боју гласа према својој развијености.

Баш за то, што у зборном читању учествују сви, мора му се посветити и много времена и труда, да дође до степена вештине, кад ће и *слабији* моћи упоредно са бољим складно читати, кад ће зборно читање да личи музици, која изазива и оплемењује чувства, јер и читива тоном садржаја свога морају да утичу, да се постигне било етична, било естетична циљ.

Правилима, која се односе на читање у опће, а учитељима још из школе познатим ваља додати правило: *да учитељ пре читања мора одредити према садржају читива такт, који ће се ученици држати*, јер нећемо читати нпр. читиво веселог садржаја као тужног, историјског као из природних наука итд. Поред правила да учитељ напред растумачив садржај чланка сам прочита читиво, да одреди тон, висину и брзину гласа ваља му добро пратити читање и оком и ухом, јер ће тако контролишући читање уливати ученицима *вољу* за радом и све ће више побуђивати *интересовање* у ученика за предмет, који се чита и ојачаваће свест т. з. умења т. ј. сваки ће од ученика тежити да и он *може*, да и он *уме* баш онако прочитати, како је господин учитељ показао. Из овог јасно излази, да читање у основној школи треба да је више *интензивно* него екстензивно, што ће се, једнако, постићи по оном правилу: Боље је да *сви* ученици прочитају једно читиво двадесет пута, но двадесет читива једанпут. (Дистервег). А то је баш начело зборног читања.

Гледе исправака (коректуре) је важно, да их поједини од ученика чине и онда све дотле према исправку сви да читају, док

не буде добро. У случају, да не би могао исправити ко од ученика, онда нека исправи учитељ.

Што се тиче читања у опће, вреди и за зборно читање; а то је, да по оној *nulla dies sine linea* не сме проћи дан да се не чита, јер у основној школи сваки скоро предмет пружа прилику за читање.

Не хотећи се даље упуштати у правила, која су учитељима, као што рекох, већ из школе позната, намера ми је као немеродавном стручњаку да истакнем зборно читање и да упозорим браћу учитеље на важност његову, о којој ће се сваки већ при првом покушају уверити. Шта више у важност зборног читања може само онај да не верује, који није покушао!

Елем негујмо зборно читање, ако хоћемо да постигнемо жељени успех читања!

Јов. Јанко Кнежевић.

О ДЕЧИЈЕМ ЈОГУНСТВУ.

Пише: Душан Ћурић, осечки учитељ.

Заиста је јогунство једна од најружнијих мана, која изазива у човека афекат (раздражицу) при којој се врло тешко одржати у мирном душевном расположењу спрема јогунаста чељадета. Највеће несретне случајеве проузрокује јогунство, не само код деце, него и код одраслих, а особито тамо, где се од млађих захтева послушност, тачно вршење свих заповеди претпостављених. Ваљда нема нигде више случајева јогунства као у школи код оне деце, која су тврдоглава, проста и до крајности јогунаста. Са таковом децом има учитељ велику душевну борбу и с јогунастим и са самим собом. Па тешко сваком учитељу који се не може уздржати у тренутку када га јогунасто дете изазове и раздражи, да га телесном казни умири и да га приволи да изврши заповед, јер што се човек више труди да му јогунасто дете под „мораш“ изврши налог, у толико се више јогунство рађа, и тиме све јаче узбуђује крв у старијега. И тада у тренутку избије коначно стрпљење, које се претвори у раздражицу у којој се видљивим, конкретним поступком приморава млађи на покорност. Па зар се један случај десио да је учитељ у љутини нехотице ћушио дете по глави на онако место, где је најслабије, те је дете одмах мртво пало на земљу, а ако није одмах, оно се разболело и у току док болест озледе није извршила своје, дете умрло. И онда је учитељ био не само губитком службе

лишен, него још и судбено кажњен и тиме не само себе већ и своју породицу унесређио.

Јогунство, као и зла ћуд, обично избија у онога детета које је колеричне нарави, т. ј. које је врло осетљиво, које уме брзо да плаче, и коме нису нужне, шта више опасне телесне казне, јер такво дете ћеш поразити само лепим, али дирљивим говором у кратко изреченим, и побудити да се брзо покаје. Али ако се јогунасто дете срамоти под смехом и изразима: глупаче, лудо, магаче, и другим непристојним речима, па још ако се дете гони да се покори, баш онда ће учитељ наићи на још већи отпор, још већма ће га изненадити унутрашњи немир а детиња даља упорност изазваће још јаче раздражење. Ко није имао неприлика са јогунастом децом, тај не зна сам себе задржати у часу кад му јогунство непослушна детета крв помути. С тога ћу неколико примера да наведем, у којима се могу видети, могући несретни случајеви због јогунства, и због учитељеве несмотрености. Примере сам забележио по разним случајевима који су се у истини догодили, а које сам по казивању од разних старих учитеља слушао.

У селу К.... учитељ је предавао ученицима IV. р. једну лекцију из земљописа. Учитељ беше оштар човек, који је, и у војништву, научио ред и строгост, па му је и у школи доста владала прави војнички запт. За време док је у школи што говорио, владала је тишина, ни један да главом мрдне, а ако је што дошантао, онда је одмах било батина. Да се које противило по други пут на учитељеву заповест, онда је исто горко оплакало, а неваљало и несташно дете не боји се ни батина. У сред предавања учитељева, из треће клупе једно дете викне: „Молим господине, Миша ме штима!“

„Шта?“ викне учитељ, намргодивши се на Мишу, а то је већ био знак прекора учитељева, које је осетљиви Миша разумео, те не могавши трпети да се учитељев гњев и прекор на њега изврши, устане одмах и рекне: „Молим ја га нисам ни дирнуо, он лаже.“

Учитељ се још већма разљутио што га деца обмањују, па мислећи, да Петар заиста лаже, у часу приђе Пери и покири га за уши, говорећи: „Оћеш ти хуло још лагати? Доста си ти мене varaо, већ сам сит твојих обешечајлука! Седи, лудо једна! Идеш две године у IV. разред, ништа не значаш у школи, а лагати, то знаш! Ко је лажа, тај хоће и да краде!“

Пера, који доиста беше један од најлошијих ђака, иначе брзоплет и осетљив, дакле колерична темперамента, услед учитељеве казни коју је он (истина невинно) претрпети морао, поче плакати, а кад га је учитељ стао погрдним речима срамотити, што је било за њега као жеравица на длану, истргне се испред учитеља, на сав запурен и накомстрешен викне на учитеља: „Шта ви мене кирите? Јесте ли ви видели да он (Миша) мене није штинео? Чекајте само док ја кажем мом баћи (то је старији Перин брат, момак) добићете ви од њега ћулу у главу!“ Деца пренуше у смеј.

Учитељу није требало више. Крв му се узмути, а оне речи које је Пера пред децом изговорио, толико га распадише, да је одмах лесковцем ошинуо Перу по леђи неколико пута тако, да се овај све увијао од бола, а маснице нема сумње, да су се одмах познати могле.

„На ево ти! Оћеш још брбљати!“ викао је разљућени учитељ који, се од силне раздражице није могао уздржати. По лицу је био блед, а очи му гораху од љутине.

Но не сврши се на том. Пера ћини у љутини да учитеља ћуши, а то је опет био повод још већој несрећи. Учитељ га ухвати за косу, па га изведе на поље да клечи. „Нећу!“ викне Пера.

„Клечи!“ викне учитељ.

„Нећу! па да сте мој отац рођени“, брдне се Пера.

„Нећеш!“ рече учитељ, па га опет у љутини неколико пута ошине, тако, да је Пера од бола пао на патос.

Од учитељева предавања ни речи даље. Деца дрхтаху од страха, а кад беше време да се иде кући, учитељ их пусти кући. Деца се разиђоше кућама. Па и Пера дошавши кући, приповеди своме оцу све и показа му маснице. Отац, без оклевања оде котарском суду и тужи учитеља, где се испоставило да је учитељ крив због нанешене телесне озледе, која прекорачује границу учитељеве казни. Учитељ буде осуђен на месец дана затвора, или да плати, тужитељу 150 фор. Исти учитељ, да не би изгубио службу с разлога што би у суду био затворен, мораде од своје криво заслужене плате, давати у 10 месечних obroка по 15 фор.

У селу М..... читали ученици III. разреда из „Српске Читанке“ један читаначки предмет. Сва су деца назила у књигу, само се Гавра нешто забављао и немирно седео, играјући се са неком играчком испод клупе.

„Шта то радиш Гавро?“ упита учитељ.

„Ништа!“ одговори Гавра.

„Оди овамо, и донеси то чиме се играш!“ рече учитељ љутито.

Деца подигоше главу, да виде шта ће бити с Гавром. „Молим ја немам ништа!“ рече Гавра, као да га се не тиче учитељева заповест, па сеђаше непомично у клупи.

„На поље! кад ти кажем!“ рече учитељ опет љутито.

Гавра ћути, мирно седи и не слуша шта му учитељ говори.

„Молим ето Гавра неће да иде на поље!“ викне једно ђаче.

„Шта? зар не ћеш ићи напоље?“ викне учитељ и пође с прутом Гаври. Чим је Гавра спазео прут, одмах зграби свој шешир, те преко клупа стаде бежати, да утече из школе.

„Ухватите га!“ викне учитељ. Старија и јача деца потрчаше да ухвате Гавру, али јест, Гавра бржи па у двориште, а из дворишта кроз башту па преко плота, а деца за њим и амаха да га ухвате. Али Гавра употребио сву своју снагу да само умакне, те скочи на повисок плот, али скочивши с њега запе, и како је несретно пао, убоде се у бут ножићем који је у шпагу имао. На месту паде као мртав и не мицаше се, а деца, дошавши до њега, кад га видеше да лежи, вратише се натраг у школу, па рекоше учитељу да је побегао у башту па лежи. Учитељ мислећи да је тако, остави школу, узме прут и пође у башту и кроз вратаца уђе у башту, у којој је Гавра обливен крвљу, викао и плакао.

Кад је дошао учитељ близу њега, види кржаве чакшире, те се сав упрепастио. Одмах га даде по послужитељу однети у своју собу, рану испрати и добро привезати, а онда га сам на своји коли однео родитељима, где је учитељ једва једнице себе опрао и мирним путем прошао.

У селу К.... учитељ беше човек оштар и нагао. За сваку кривицу је телесно кажњаво, само ако би се ко потужио на кога. Једанпут дође нека удовица, па се потужи на неког Симу, ученика IV. разреда, да јој сече младе воћке у башти и тиме јој велику штету наноси. Учитељ изазове Симу напоље, испита га, овај призна. После неколико дана, тужи Милан, да му је Сима украо 5 новч. Учитељ оштрим и заповедајућим гласом позове Симу, да одмах врати Милану 5 новчића. Сима се брањаше да није ни видео а камоли узео 5 новч. Учитељ не имајући стрпљења, заповеди Сими да изађе на поље, и да му Јован удари три.

Сима не хтеде. Учитељ мораде доћи, да га сам извуче из

крупне. Општи смеј у школи. Једва с натезањем изађе Сима на поље. Сад га хтеде учитељ сам да казни, али се Сима не да ни додирнути. Учитељ се уздржавао од нагле раздражице, трпио је и неколико пута га опоменуо да се покори заповеди. Сима у пркос не хтеде. Учитељ не мога више издржати, него га силом избије и то тако љуто, да је од болова одлежао неколико недеља, али ни учитељ није боље прошао.

Сима је после опет ишао у школу, али не дуго, па се поново разболе и за кратко време и умре. Његови родитељи су водили срце на учитеља, а Симиња старија браћа, су сматрала учитеља да је убица њихова брата, те га више пути у вече вребаху да му се освете, што се заиста и догодило. Једне зимње вечери, кад се учитељ од суседове куће враћао кући, дочека га под дудом један човек, пукне из револвера, но не погоди га у срце већ у десну руку. Учитељ викне у помоћ и паде онесвесан на земљу, а осветник утече. Ма да је осветник био кажњен судбено, ипак је учитељ сам себе унесрећно, јер више није био способан за учитеља, пошто су му пола руке морали одсећи.

Још много примера бих вам могао навести, али на што, држим да ће из ово неколико истинитих примера, моћи сваки увидети, да заиста дечије јогуњство, а особито оно упорно: „Нећу!“ изазива у учитеља раздражицу, иза које сумњам да се који могао лако умирити. Него, да те јогуњство дечије не распали, имај на уму зле последице које може произвести, твоје немирно расположење. Прут нека ти није главно средство којим ћеш приморати децу на покорност и послушност. Лепо, мудро и очинско твоје поступање нега више делује на дечија осећања и душу њихову. Заслађуј им науку лепим песмицама, које се певају и декламују. Причај им чешће онаке приповетке из дечјег живота, које ће својом моралном садржином као корисна лектира, утицати на њихов разум, вољу и нарав. А како ћеш излечити јогуњство, или како ћеш се спасти од раздражице у тренутку кад ти се из ненада појави јогуњасто дете држим, да ће моћи сваки то чинити као што сам ја чинио ево већ са неколико примера, а држим да их има које још бољи начин имао, да је сваке хвале достојан.

Првом јогуњастом детету, коме сам рекао да остане у затвору после школе, и које је наравно рекло да неће остати и да ће утећи, нисам по други пут рекао: мораш, или... видићемо... или... ако не останеш бићеш кажњен... него сам рекао сасвим хладно

и с осмејком: „Па добро! Кад ти као дете мени твоје учитељу тако кажеш „нећу“, не мораш остати; сад бар знам да си јогунаст. То се од тебе нисам надао да ћеш мени тако шта рећи, хвала ти!“ То је било око 9 сати. У 10 сати пустим сву децу на одмор. Двориште велико, дан леп, а деца уживају у слободним часовима. Усред игре умешам се и ја, па им показивах једну игру, коју они нису знали. Деци то беше мило што сам се и ја њима придружио, па ме пажљиво слушаху, а игра беше таква у којој сам заповедао да сваки по нешто изврши н. пр. да седне, или да кукуриче, или да клечи и т. д. Кад је дошао ред на оног јогунастог, он дође к мени обореном главом, а по лицу сам познао да се покајао. „Теби нећу да заповедим, не волећу те што си ме онако увредио... одлази...“ Друга се деца отимаху да им што пре заповедим. Али јогунасто стаде плакати. „За што плачеш?“ упитам га. „Молим господине ја ћу остати затворен, никад више нећу вам рећи: нећу!“ „Е па кад се кајеш, ја ти праштам!“ И пружим му руку, он ми ју пољуби и тад му рекох да ми донесе чашу воде. О превелике радости! Као јелен, хитро ме послушао и од тог дана, никад није рекао: нећу.

Другом јогунастом детету рекох, да иде кући па да донесе књигу коју је заборавио. Он не хтеде ни кад му по други пут љутито рекох да мора. Он ми опет рече: нећу! Даље нисам хтео ништа говорити ни заповедати, а за таку маленкост већ сам се наљутио, али сам се окренуо и прибрао, а онда после мале почивке, узмем из катедре моју књигу, па му дам рекавши: „Ево ти Жарко моја књига, па пази, само ми чувај да не испрљаш, јер ја то ником не дајем у руке само сад теби. Ја нисам знао да ћеш ти мене тако увредити и рећи своје учитељу „нећу“.

Примио је од мене књигу, али с другим осећајима, јер то беше за њега почаст.

Ја пак да би га још боље убедио да га волећу, узмем шешир и онда заповедим благим речима Жарку да пази на мир, што он још није чинио. — Он се свесрдно примио те дужности. Кад сам ушао у школу, само је један био записан. Тoga сам укорео, и рекао му да буде послушан па ћу га волети, а ако буде непослушан да га ни погледати нећу. Кад сам дошао к њему он ми се стаде молити, да га пустим кући да донесе књигу, јер га је Жарко записао што није знао шта греба читати. Ја га пустим. Одмах се и Жарко молио да га пустим. „Па ти си ми мало пре рекао да „нећеш“ — рекох ја... Молим... опростите... хоћу!“ Пустим и њега. И тај се

поправио, а ја сам у миру прошао. — Треће јогунасто девојче... које сам због непажње поставио да клечи... не хтеде ћутати ни кад сам јој рекао да ће бити затворена до подне.

Она је толико плакала, да се глас читачев није чуо. Ја опет викнух да ћути, но она још већма трљаше очи. Тад заповедих двојици од ученика да изађу пред њу и да виде шта она ради, (јер беше од мене окренута). Деца изиђоше пред њу па се стадоше смејати њој у лице, кад видеше да она ни сузе нема, већ се само прави да плаче. Тада јој рекох: „Зар те није срамота плакати?“ Она се разљути, оде на место, обуче се, узе књиге под пазухо, па се упути кући. Ја сам се уздржао, и ћутао, а кад је дошла близу врата, ја ју зауставих са речима: „Остани само да испишеш ма једну линију српског прописа па онда можеш ићи кући. Толико ћеш ваљда послушати твог учитеља!“ Она ме погледа, и врати се осрамоћена, али опет не хтеде писати. Сад се опет досетих. Одмах одем своје старијем колеџи, замолим га да дође к мени у школу. Он ми учини љубав. Деца се изненадише. Ево видите господине каквог имам ђака непослушног и јогунастог, не ће да ме слуша, што јој заповедам, хтела је да оде кући, а сад опет не ће да пише.“

Она стаде плакати. „А то се нисам од тебе надао Марија, да ћеш ти бити јогунаста и непослушна према своје учитељу, који те учи и мучи се да што лепо научиш. Ти си до сад била увек добра и послушна, а шта је сад? Но ти ћеш опет бити добра ја знам.... ајде моли твог господина за опроштење! „Хоћеш?“ „Хоћу!“ беше одговор, и јогуначе изађе и одрешито рече: „Опростите... не ћу вас више увредити!“ и онда ми пољуби руку. Ово је био за њу час радости, а какове осећаје развија тренутак дечијег кајања, то само зна онај који је очима гледао. Ово су трајни утисци за облагорођење срца и душе детиње.

О СПОЈЕНО ОБРАЗОВАЊЕ УЧИТЕЉИЦА И ЗАБАВИЉА.

Кр. уг. министар богочасти и јавне наставе др. Јулије Влашић 30. јула о. г. бр. 40652 издао је наредбу, да се у држ. школи за образовање забавиља у Еперјешу од почетка ове школ. године 1897/8. и учитељице и забавиље образују. Ово спајање није само спољашње као што је то било у пожунској држ. препарандији, где су се једно време, — једне године примале ученице у учитељичку школу, друге године пак у школу за забавиље. У еперјешком заводу поред уједињеног наставног плана све ученице имају свршити четиригодишњи

течај, а по свршетку истогa могу по вољи или околностима бити или забавиље или учитељице.

Неки мађарски листови радосно су поздравили ову новину, други опет мисле, да ће овим уједињењем како установа учитељица, тако и установа забавиља само штету претрпјети. Својен наставни план мора за собом повући или преоптерећење, или изображање учитељица не може остати на истој висини, или ће се може бити осетити и једна и друга незгода. Изображање забавиља ће на овај начин врло покушати (место 2 г. 4) а свака забавиља-учитељица ће гледати да што пре дође до учитељског места, те ће се тако може бити баш најспособније снаге од забавишта отргнути. — Наставни план немамо, али смо добили општи распоред часова, те га и нашим читаоцима на углед стављамо.

	Предмет	Разред				Број часова свега
		I	II	III	IV	
1	Наука вере	1		1		
2	Педагогички предмети :					
	а) Познавање телесног живота, хигијена у забавишту и народној школи . . .	2				2
	б) Духовни живот детета од рођења до зрелог доба		2			2
	в) Методика васпитања и наставе у забавишту и народној школи			3		3
	г) Историја педагогије обзиром на забавиште и народну школу				2	2
	д) Практично вежбање у забавишту и народној школи	3	3	4	4	14
3	Језици :					
	а) Мађарски језик и књижевност . . .	3	3	3	3	12
	б) Немачки језик	2	2	2	2	8
4	Историја и устав	2	2	2	2	8
5	Математика	3	3	2	2	10
6	Природне науке :					
	а) Физика		2	2		4
	б) Земљопис	2	2	2	2	8
	в) Природопис и хемија	2	2	2		6
	г) Господарство и кућарство				2	2
	Број теоријских часова	20	22	23	20	85
7	Практичне вештине :					
	а) Певање и свирка	4	4	4	4	16
	б) Цртање и живопис	4	4	2	2	12
	в) Женски ручни рад и рад у забавишту	3	3	2	2	10
	г) Игра и гимнастика	2	2	2	2	8
	Број ових часова	13	13	10	10	46
	Број часова свега	33	35	33	30	131

Нека српска публика пресуди, би ли се могло овако што и код нас извести.

П.

ПОСТУПАК ПРИ НАСТАВИ У ЧИТАЊУ И РАЗУМЕВАЊУ НЕДЕЉНИХ И ПРАЗНИЧНИХ АПОСТОЛА И ЕВАНЂЕЛИЈА.

Да би се ученици упознали са светом науком Спаситељевом и апостолском на црквеном језику, одређено је да се сваке недеље и празника, у народној школи на каталогу чита и тумачи апостол и еванђелије, што се тога дана у цркви чита. — Где је год могуће у старијим разредима, треба да се оно и преко недеље чини у часо-нима за науку вере одређеним. — За читање свагда се предузима онај апостол и еванђелије, које ће се тога дана у цркви читати, али им се одмах зада за домаће вежбање читање из апостола и еванђелија, за идућу недељу или за идући празник.

За ову наставу прописује се следећи поступак:

1. Учитељ позове сву децу на пажњу и каже им у кратко садржај еванђелија и од којег је евангелиста, те стојећи на катедри побожно и достојанствено прочита сам дотично еванђелије, а ученици устану и држећи књигу у руци прате учитељево читање, слушајући што учитељ на глас чита. Који ученици немају књиге и мањи само слушају.

2. Сад ученици сви поседају, а учитељ прозове једно дете из старијег разреда да на глас чита стих по стих из еванђелија. Сви други читају то исто из књиге, а који књиге немају слушају само.

3. Учитељ наводи децу да погоде значење поједине речи или смисао читаве реченице. Сваку непознату реч прибележе деца у свој речник заједно са њеним српским значењем.

4. За тим прозове учитељ још једног ученика, да прочита тај исти стих, други да прочита један стих даље, која пак деца немају књиге та се највише прозивљу, да погоде значење прочитане реченице.

5. Кад се овим начином све прочита, онда заповеди учитељ да један од бољих ученика прочита поново цело еванђелије без тумачења и испитивања.

6. Ако је у еванђелију приповетка или прича, онда се прозове једно дете да садржај њен својим речима каже, а сви се упуते да у цркви пазе, па ће то чути, и да назоу на проповед ако би је тога дана било, па ће то исто чути; затим да родитељима својима то еванђелије прочитају и то најпре на славенски, а за тим да га им и на српски приповеде или из књиге прочитају.

7. Ако се у еванђелију налази поука, онда учитељ зада да ученици ту свету науку неколико пута прочитају, да код куће на памет науче, па да је за правило живота узму.

8. У сваком случају настојавати ваља, да се дотично еванђелије доведе у везу с катихизисом и осталим учевним предметима из науке вере и да се деца по тој светој науци владају.

Приметити ваља да се за време ускршњег поста сваке недеље на каталогу и школи старијих ученика читају и разјашњавају страсна еванђелија са особитим обзиром на велики четвртак на литургији и на велики петак на вечерњу.

Апостол се чита на исти начин као и еванђелије, само се умају наредити одмах на каталогу или после повратка из цркве у школу, која ће деца следећег празника у цркви апостол читати, и такову децу ваља сваки дан и после школе и на часовима појања у читању и појању апостола вежбати, и то бива овако: Још у почетку године сви старији ученици науче апостол читати на једном малом апостоу н. пр.: божићњем, пошто га најпре добро читати знају, науче од учитеља и појати га и то правилним ударањем гласа без неприродног и неупутног отежања самогласа. Кад се тако сва деца извежбају на једном апостоу, одреди учитељ двојицу који ће тај апостол код куће учити. Ове ученике учитељ првог дана препита и то само захтева првог дана да лепо читају, а кад се у читању извежбају, онда им покаже како се има тај апостол појати где подићи а где спустити гласом, побележи им места где се има отегнути, а где застати и покаже како се има довршити. У томе се деца вежбају све до празника употребљавајући своју сопствену књижицу. У очи празника донесе се апостол из цркве у школу и из тога дотично дете прочита пред учитељем апостол, па пошто учитељ покаже детету све што му је нужно, допусти се да дете однесе апостол кући и да се тога вечера и следећег јутра извежба у читању, па онда се на каталогу прочита сасвим онако, као што ће се у цркви читати.

В.

ДВАДЕСЕТПЕТОГОДИШЊИЦА УЧИТЕЉИЧКОГ РАДА.

Нимфадора Ђорђевић удата *Максимова*, срп. нар. учитељица у В. Бечкерекy, навршила је двадесетпету годину свога службовања лицем на дан св. Петке и тај знаменити дан свога живота прославила је свечано у скромном своме породичном кругу са својом најближом својтом, пријатељима и друговима и другаркама, који са њоме за-

једно делају на пољу васпитања народног подмлатка. Заиста је то леп век; 25 година отправљати теретни рад васпитача, вршити кроз толико година узвишени позив учитељски однеговав за то време 25 млађаних нараштаја народа свога, није тако лак рад и пред таким трудбеницима дужни смо се поклонити и захвални им бити, нарочито кад још узмемо у обзир, са каквим тегобама се има да бори један човек у животу своме у времену од 25 година, који се само за своје одржање брине, а шта тек претрпи човек, који је свој живот посветио срећи и напретку свога рода!

На дан св. Петке после св. литургије одржано је свечано благодарење у присуству ученика и наставника им, а после св. литургије учитељски збор на челу са својим управитељем г. Богданом Поповићем учинио је своје подворење слављеници на дому јој, где је управитељ био тумач жеља слављаничких садругова и садругарака, пожелив јој: да јој Свевишњи подари крепка здравља, како би још својим племенитим радом у просветном храму народном, око васпитања миле нам српчади, ширењем просвете у народу нашем, полажући тако станац-камен бољитку и будућности паћеничког народа српског, користила роду своме, коме је свој живот и тако посветила. Ове речи особито дирнуше срце слављеничино и не могаде се уздржати, а да јој задовољно лице не оросе сузе радоснице, које беху уједино излив захвалних осећаја, јер је одала хвалу Богу, што ју је удостојио своје милости, да је овај век у здрављу провести могла. Од стране овоместне опћине поздравио ју је опћински подпредседник г. Јован Рашковић желећи јој здравља и да је Бог поживи још много, на корист ове опћине, у којој је 25 година провела изводећи на пут нејаку српчад и отварајући умне очи подмладку овомесног срп. живља. У име месног свећенства г. Василије Лучић прот. капелан поздравио је слављеницу са жељом, да дочека у оваком здрављу и 50-годишњицу свога племенитог и родољубивог рада. У име ученика, које је слављеница за ових 25 година својим васпитачким и наставничким радом на пут извела, захвалила се гђца Софија Секулића некадања слављеничина ученица, а сада већ срп. нар. учитељица и пожелела јој дуг и срећан век на корист срп. народа и на понос свију некадањих јој ученица и ученика, којима је она одагнала „са чела облаке“ и не даде им у просијаке. Осим тога још многи пријатељи и знанци поздрављаше слављеницу желећи јој од Бога здравља и сретна живота.

Уважавајући корисни 25-годишњи рад поштоване слављенице

гђе Нимфадоро Максимове велимо јој, да и у будуће има на уму срећу и напредак свога милог рада, па да не клоне у своме родољубивом раду, него нека и надаље остане своме узвишеном позиву верна, па ће тако припомоћи да српско име и опет просија. Бог нека је још поживи много и дуго!

В. Бечкерек.

— Ћ.

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Az Egészség könyve, mindenkinek érthető tanítás az egészség ápolásáról, írta *Dr. Békési Géza*, Budapest, Dobrowski és Franke kiadása, 1897. Ára 60 kr.

Књига ова угледала је света пре кратког времена и од вис. кр. уг. министарства унутрашњих дела окружницом под бр. 49208/1897. на распростирање препоручена. Пре но што пређемо на саму садржину, да рекнемо неколико речи у напред. Као што се види из наслова књиге, у њој се говори о неговању здравља. Здравље је човеку најдрагоценије благо. Здрав човек радости живота безбрижно ужива, увек је способан за рад, у стању је да имање своје умножи, породицу да оснује и здраву децу да одхрани; а у старости својој у кругу деце и унучади завршиће живот свој са пријатним осећањем да је уживао овај живот, поштено радио, и здраву децу у добром стању оставио, која ће му са љубављу и поштовањем сачувати спомен.

Како је према овоме жалосна судба болесног човека! Болестан човек пати се и телесно и душевно, а са њиме пати му и околина. Болесном човеку врло често досађују телесни болови, а душу му мучи, што живот не може да ужива, не може да ради, не заслужује те осиромашни, па му се и деца зло пате. Он не зна ништа да ужива, што другима радост прави, без воље је; немио према својима и према осталим људима, због чега га други људи избегавају. Болестан човек не може толико да ради колико здрав, те и не заслужује толико, — а троши више него здрав, па лекарије и лекара, — имање не може стећи, шта више болешћу и раном смрћу упропашћује своју породицу.

Дакле свакоме је у интересу да пази и све учини, како би у здрављу провео свој живот; шта више ово му је и дужност. Дужност му је да породицу сачува од оскудице и патње, а дужност му је да сачува живот, здравље и снагу и домовину својој, јер само радени, здрави људи подижу углед држави. Због болести се многи рад, многи новац изгуби, а са овим не само да болестан човек постаје сиромашнији, већ сиромашнија постаје и држава.

Колики је материјални губитак по државу, ако су јој здравствени одношаји рђави те много људи болују а многи и умиру, рачуном се јасно може показати. У Угарској у последњим годинама у средњу руку од сваке 1000 људи умре 30; дакле у округлом броју 450,000 људи. У Аустрији је нешто боље тамо од 1000 људи умре 27, кад би тако било и код нас онда би са 50,000 људи мање умрло годишње, него што у ствари умире. Ако сад на сваки смртни случај рачунамо 20 болесника ($50,000 \times 20 = 1,000,000$),

онда на 50,000 смртних случајева долази 1.000,000 болесника. Ако узмемо да свака болест просечно 15 дана траје, а губитак у раду, као и издавања (на лекове и лекара) кад би дневно само 1 круну износило, била би свака болест губитак од 15 круна, 1.000,000 болести износило би 15.000,000 круна губитка. Дакле кад би здравствено стање у Угарској било слично Аустријском (где је него, такође доста рђаво), држава би годишње 15.000,000 круна уштедела или са толико би више било имања у становника. А тек кад би тако повољни били здравствени одношаји код нас, као у Енглеској, где само 16 умре годишње од сваке 1000, дакле готово половина оног броја људи што код нас умре!

Ови бројеви уједно нам показују, да се болест да избећи, јер када би болест и рана смрт били такав „удар судбине“, који се не да избећи — као што многи мисле — онда би у свакој држави увек у једнаком броју боловали и умирали људи. Међу тим видимо, да у оним државама, где људи боље пазе на своје здравље и више бриге полажу, више новца троше да им места здравија буду, много мање људи умре годишње, односно више њих остаре и број становника већма расте него ли у Угарској. Из овога и то видимо, да онај новац што га издамо за одржање свог сопственог здравља а за побољшање здравствених одношаја места, лепо камату доноси свакоме, јер тиме се сачувамо од издатака, која нам болести проузрокују, од губитка рада, а осим тога сачувамо се и од многих патња.

У Угарској и сама држава троши годишње стотине хиљада на поправку здравствених одношаја. И ако загано, али здравствено стање државе напредује. 1880 је још 37 људи умрло од сваке 1000 у Угарској, док 1892. 32, 1893. 30, 1894. 30, 1895. само 29 људи. Међу тим ипак је здравствено стање у Угарској још увек много горе него у другим културним државама.

Само се онда можемо надати, да ће се здравље становника битно поправити, ако сваки човек буде настојао да сачува своје здравље, као и државу потпомагао у установама за одржање општег здравља.

У ту цел је и ова књига написана, па ово стоји од прилике и у уводу исте.

Цела књига подељена је на два дела. Први део говори о човечијим потребама у животу. Доста опширно о ваздуху, саставним му деловима, температури и т. д. За тим о води, даје нам унутство какву воду да пијемо, како да ју пречишћавамо; као најбољи филтрови важе данас мембране. Али и најбољи филтрови издаду, кад се употребљавају дуже времена, спомине разне врсте воде, особито хвали киселе минералне воде. Под III. расправља хранење и потребу хранења, а под IV. о храни како о биљној тако и о животињској, а по том и о зачиницама за тим о кухинским судовима, при чем нам особиту пажњу обраћа на материју из којих су судови зготовљени, као и на последице ако се на то не пази. Одсек V. посвећен је оделу, а VI. стану, овде се опширно разлаже важност здравог стана, зидање куће, разни начини грејања и осветљења, а особито чисто држање стана. Под VII. а под насловом „занимање“ кратко али лепо се говори о потреби рада и одмора.

Други део је дужи од првог, обухвата 114 страна (од 71—185) а у њему нас писац упознаје са неговањем здравља, добрим и рђавим утицајима

на здравље, неколико страна посвећује заразним болестима и њиховом постанку; овде видимо, да је 1895. г. у Угарској само од диџтерије умрло 12,000 деце, а 25,000 у другим заразним болестима, ма да је иста година била једна од најздравијих. Одмах нас упознаје и са различитим начинима дезинфекција; за тим прелази на поједине врсте заразних болести као: аспу, шарлах, тифус, бугиње, овом приликом особито препоручује каламљење деце, и указује на истину, да од кад је исто законом прописано, врло су ретке бугиње. О помоћи при несрећним случајевима, налазимо такође доста у књизи. Особито се наглашава и препоручује међу тим при свима случајевима, да одмах треба слати по лекара.

Најпосле у I. додатку (függelék) говори о пези и васпитању мале деце, а у другом додатку о пези болесника. — Желети би било да ову књигу што више њих прочитају.

Сомбор, августа 1897.

п.

НЕКРОЛОГ.

† **Григорије Надашки** учитељ у малом Бечкереку после дужег и тешког боловања преселио се у вечност 15. Новембра о. г. у 70. години живота свог. — Покојник је свршио подпуну велику гимназију у Дебрецину године 1848. — Године 1853/4. и 1854/5. свршио је редовно учитељску школу у Сомбору, и служио је за тим 42 године непрекидно као учитељ српске школе у Малом Бечкереку. Нека је вечна успомена овом добром и честитом старом српском учитељу!

† **Вук Димић** бивши учитељ на православној српској основ. ној школи у Босанском Новом, преселио се у вечност код својих родитеља у Новоме Саду. Оплакују га тужни родитељи и ојађена супруга гђа Меланија рођ. Андрејевић.

† **Милан Кобали** учитељ вежбаонице кр. учитељске школе у Загребу преселио се у вечност 19. дец. по нов. кал. у 58 години живота, после дуге и тешке болести. Сахрањен је 20 пр. месеца.

Мир праху њиховом!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

У сомборском православном српском забавишту, предузимају следеће молитве и песмице; Молитва Господња. Прокимени. 1. Буди Господи милост твоја. 2. Крепост моја и пјеније моје. 3. Појте Богу нашему појте. 4. Јако возвеличашасја дјела твоја. 5. Ти Господи сахраниши ни. 6. Спаси Господи људи твоја. 7. Господ крепост људем својим. 8. Помолитесја и воздадите. Тропар: божињи и цветни. Сви јазници. — Песме за певање: Обричем ти Боже благи. Благо нама птицама. Весело сам дете. Хајд на ноге хајд у школу. Голуб седи на стрејици. Ал се небо осмејива. Ми смо деца весела. Узо' деда свог унука. Ја сам Србин српски син. Ја сам млада српкиња. Лети чепа малена. Већ се поља сва зелене. Ја сам млади занатлија. Тражила меда

челица мала. Kis katona vagyok én. — Игре: Ево нас, ово нас сви у колу. Полетела мала заста. У колу се вртимо. Игра коло. Пауи наше трава расте. Покрај пећи цица прела. Декламације: Волим сунце и пролеће. Радујте се јесен дође. Ко се боји сам у соби. Топлим си нас рухом. Кад улицом ти пролазиш. Кад у подне за ручком седино. Ја сам Србину прави. Родо мила, родо бела. Мали мравак. Гледај гушче како плива. Питали су малог Саму. Ово вам је редуша. Врана гаче, ветар љут. У баштици под ружама. Ја сам човек по још мали. Ту је рода на кленеће. Ево имам уха два. Мајница ме учи. Ево нам рода долеће. Кад народну песму чујем. Имам лутку тако лепу. Свако јутро умивам се. Живина (пи пи пи пи, бири бири). Дика ми је што сам увек. Данас моја лутка. Има дете у селу. Гушчарица. Да су мени коњи и колица. На прозору кавез стоји. Ја сам српче поносно. Из дивнога српског јата. — 1896/7. год. било је уписано 80 деце од тих је било муш. 35. женск. 45. Од тих је било 4 римокатоличке вере, а 1 лутеранске вере остали су пак све српчад православне вере.

Избори и постављања учитеља. Сава Николић у Српској Неузини; Милан Моцић у Српском Крестуру; Лазар Кекић у Чаковцу; Сава Канурић у Принавору; Спасоје Томић у Бјелини; Петар Томић и Миливој Загорица прив. у Сентомашу; Светислав Јовановић у Уљми; Војин Жупански у Стоцу; Мирослав Атанацковић за скупљента у Сомбору; Бривој Живковић у Бегечу; Михајло Предић у Срп. Ст. Мартону; Светислав Радојчић у Динђашу; Ђорђе Врбашки у Орловату; Душан Каленић у Чуругу; Петар Милетић у Срп. Чанаду; Радивој Коларић у Дерови; Мара Старчевића у Јабини; Јустина Дурса у Баваништу; Олга Дурса у Срп. Арадцу; Ирвина Петровић у Саки; Софија Станковић у Доњој Нани; Јулијана Марић у Сурдуку; Катарина Ђорђевић у Гају; Катарина Ђурић и Софија Павковић у Мостару; Милица Момировић у Ашањи; Анђелија Бугарска у Бјелини; Вера Јагеровић у Раковцу; Вера Милашиновић у Сарајеву; Вукосава Милетић у Карловчићу; Драгиња Станивукловић и Катица Јорговић рођ. Бранкова у Срп. Кларји; Љубица Ползовић и Зорка Кронић на молски салаши. — Коста Јовановић пучки учитељ у Нештину равнајућим учитељем у истом месту; Адам Јовановић привр. учитељ у Брачевцима правим учитељем у истом мрсту.

Школство у Абисинији, француски писац Vigneras пише, да се у Абисинији и мушка и женска деца заједно уче и то у главном читању и писању. Полажење школа није обавезно. Обучавање у школама врше свештеници, и обично се предузима читање једино светих књига. У Абисинији се у опште не полаже много на просвету. Међу највишим чиновницима могу се наћи велике незналице, које само читати знају, а писање сматрају за велики труд те га и не уче.

Образовање народних учитеља. Чешки учитељи држали су 6 авг. т. г. скупштину у Буђејовицама, на којој је између осталих предмета учитељ Леглер читао расправу о реформи образовања народних учитеља. Он тражи да учитељи добију темељно образовање, које одговара њихову знамениту и узвишену позиву; основно васпитање ваља да се добије на потпуној средњој школи, а уз ову да се установи стручна школа, у којој би се изучавали пе-

кључиво предмета који су за учитељску службу потребни. У случају, да се то за сада не може остварити, то нека се течај учитељских школа прошири на пет година, а у учитељску школу да се примају само они ђаци, који су свршили потпуну грађанску школу или прва четири разреда које средње школе. Наставни план да се удеси тако, да оспособи ученика, да може продужити науке на вишим заводима. Да ученици уче стенографију, француски језик и ручни рад. Да се сузи обим оних наука које нису непосредно нужне за учитељско звање и. пр. економија, оргуљање и т. д. За учитеље учитељских школа да се постављају људи, који су одлично службовали на основним и грађанским школама и показали се достојним за дотична места. На вежбаонице да се не постављају подучитељи и привр. учитељи. Учитељске школе да буду узорне како у погледу зграде тако и у погледу унутрашњег уређења. Не треба оснивати интернате. Докле док учитељи не буду свршавали потпуну течај средње школе и поред ње установљену стручну школу, треба се старати, да се отварају прикладни течајеви за учитеље на високим школама. Да се у будуће нико не припушта испиту за учитељско оспособљење без сведочења зрелости, стечене на којој учитељској школи.

„Н“.

Р А З Н О.

Пренос земаљских остатака Вука Ст. Караџића из Беча у Београд. Указом Њ. Величанства краља Србије Александра I. наређено је, да се земни остаци препородиоца српске књижевности, славног Вука Ст. Караџића, пренесу из бечког Сан-Марксова гробља у Београд. Извршење овога указа поверено је било Српској Краљевској Академији. Пренос костију Вукових обављен је свечано 30. септембра о. г. којег је дана приспео тужни спровод у Београд, где се и обавила сахрана и то код Саборне београдске цркве. Опело је обавило само Њ. Високопреосвештенство АЕ. и Митрополит Михаил с многим свештеницима. Свакоме су познате велике заслуге Вукове, за српски језик и српску књижевност. Њему имамо захвалити, што је језик народни постао књижевним језиком Срба; њему имамо захвалити, што се данас хвалимо и поносимо најсавршенијим правописом међу просвећеним народима Европе; њему имамо захвалити, што је почео прикупљати народно благо (песме, приче, пословице и обичаје), по којему нас данас уважавају сви просвећени народи нашега континента; најзад њему имамо захвалити на скупљању старих српских писаних и штампаних споменика (Србуља), које просуше много светлости на прошлост српске књиге и просвете. Па и српска основна школа не може заборавити Вука због једне му услуге, коју је специјално њој учинио, а та је, што је 1827.

године написао и издао свој „*Први српски буквар*.“ Пренос Вукових костију прослављен је не само у Београду, већ тако рећи у целој Српству. Ко год није могао поћи на прославу у Београд старао се да и дома прослави овај знаменити дан. И сомборске српске учитељске школе нису пропустиле прославити овај дан. На здању мушке учитељске школе вила се реченога дана црна застава, а у великој дворани женске учитељске школе, у којој су скупљени били управитељ и наставници обе учитељске школе с приправницима и приправницама, одржана је догађају сходна, скромна свечаност. Том приликом је управитељ оба ова завода г. *Никола Ђ. Вукићевић* држао језгровити говор о Вуку Ст. Караџићу. После њега говорио је о делању и заслугама Вуковим на пољу српске књижевности и просвете приправник IV. године *Душан Живич*. Иза тога сљедовале су још неке декламације, и на послетку је ова свечаност појанем завршена била. — Слава оцу новије српске књижевности Вуку Ст. Караџићу! Слава и хвала му!

И.

Св. Синод. Његова Светост Патријарх Георгије, сходно високој одлуци Његова Величанства краља, сазвао је био високопреосвештеном госпoду епископа у синодска заседања, која се сматрају као продужење синодског рада од јула месеца т. г. Св. Синод продужио је своја заседања 24. новембра и у својим седницама, попунио је и обудовањену епископску катедру будимске дијецезе, изабравши за епископа досадањег администратора и патријарашког мандатариста дијецезе, високопречасног господина београдског архимандрита *Лукијана Богдановића*. Од свега срца се радујемо што ће на епископски престо будимске епархије сести тако достојна личност, која ће у сваком погледу и моћи и хтећи послужити на благо св. цркве и поверене му пастве духовне. У то име поздрављамо високопречасног господина архимандрита Лукијана желећи, да му преблаги творац небески подари дуга века и здравља, а поред тога и крепости, да у великом делу апостолске службе, до краја века свога послужи на славу Божију и св. цркве и на корист православног српског народа ондашњег, који у њему види свога оца и бранитеља. Живео!

И.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

У *Мезали* код Темишвара тражи се учитељ. Плата је 500 фор., за писаћи прибор 10 фор., за шк. послугу 24 фор., за повторну школу 40 фор., 6 хв. дрва за себе и за школу, 4¹/₂ ланца земље и врт ван села, на које учитељ све терете сноси, и слободан стан; ако се оснује певачко друштво дужан ће бити уз поменути плату и хоровађеске дужности обављати и перовођеске послове вршити. Молбенице ваља до краја децембра послати општинском председништву.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

„Орао“ велики илустровани календар за 1898. годину уз сарадњу епископских књижевника уређује Паја Марковић Адамов. Издање епископске књижевнице Јована Радака у В. Кикинди. Цена једна круна или 50 новчића. Овај највећи епископски календар доноси врло лепе две насловне дивот слике Стевана Шупљаница војводе епископског и Јосифа Рајачића патријарха епископског. Календар је врло лепо чисто и на финој хартији штампан у књижари Јована Радака. Дели се на два дела. Први део садржи у себи обични месецослов за 1898. и друга у календар спадајућа обавештења. Други је део забавни са сликама и животописима народних добротвора Барона Милоша Бајића Барадинска, и Јована М. Павловића. Даље следеју поуке о пчеларству; Успомене из Историје (1848. године), вођарске, ратарске и виноградарске поуке и т. д. — Између ових одабраних и корисних поука налазе се слике народних добротвора Кузмана и Емилије Мунчић; принца Јосифа Батембершког и супруге му Ане кнегињце црногорске; Никанора Поповића епископа Темнишварског и Јована Мишковића епископског генерала и многе друге лепо израђене предјелне слике.

„Велики Орао“, илустровани епископски народни календар за просту 1898. годину уз припомоћ епископских књижевника уређује Андрија Матић гимн. професор. Издање епископске књижевнице и штампарије браће М. Поповића у Новом Саду. Цена је 50 новчића или 1 динар.

„Правда и Слобода“ или тестаменат владице Његуша написао Никола Мусеулини учит. Књига је ова велика 19 печатаних табака, и према томе, као и према њеној садржини: цена је 3 динара или 3 круне. за учитеље и и ђаке по 2. кр. или 1. фор. (без рабата). Може се добити код писца, или преко ова књижара. Ко пошаље новац за 10 књига, добија једанаесту за труд. Поручбине се шаљу само за готово.

„Летопис Матице Српске“ уређује Милан Савић. Књига 192. 1897. Свеска четврта. Цена 70 новч.

У књигама за народ што их издаје Матица Српска из задужбине поч. Петра Кољевића изашле су следеће свеске; св. 70. *Из школе у живот* од Амалије Бајиш прерадила и за ерикиње удесио Даница Чакловићка, III. — св. 71. *Народне приповетке* скупио Владимир Красић II. — св. 72. *Приповетке за децу* дражђанског учитеља Видемана превео Ђорђе Глибињски. Свака од ових свезака стаје 10 новч.

Мирко и Павао епископској младежи приповеда Душан Ђурић епископски учитељ у Осеку. Друго попуњено и поправљено издање. Издање епископске књижевнице Јована Радака у Вел. Кикинди. Цена 30 новч.

Озбиљно опомињемо наше дужнике, да свој дуг код администрације овога листа што пре подмире, јер се иначе мора приступити другим мерама, да администрација дође до новца који се на дугу налази.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предизата је на целу годину 1 ₰. 50 новчића, а на Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дониси и предлата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 12.

У Сомбору за Децембар 1897.

Год. XXIX.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Са овим бројем навршује се XXIX. година „Школског Листа“ а управо тридесет и девет година, како је овај први школски часопис покренуо неумрли обновитељ и препородитељ српских школа др. Ђорђе Натшевић.

Уредник овога листа из пијетета према великом овом покојнику, рад би био да продужи издавање овога листа још и 1898. године, када ће се 1. Октобра навршити управо четрдесет година од постанка овога листа.

Али да би без велике материјалне штете уредникове могао лист овај излазити, нужно је, да се српске школе и српски учитељи на овај лист *претплате*.

Ми смо само оним општинама ове године лист слали, за које смо држали, да могу и да хоће „Школски Лист“ бар у једном примерку за своју школу држати, па ипак више од половине српских црквених општина у Бачкој и у Банату, а и многи учитељи за лист нам дугују, и овај дуг толико износи, да би се њиме подмирити могли сви трошкови, што их је издавалац листа за штампарiju дати обвезан, а шта да се рекне за старе неуплаћене дугове од прошлих година, које нам многе, веома многе па и велике српске црквене општине досада не уплатише, ма да смо их већ толико пута озбиљно на дужност опомињали.

Завршујући дакле ову 29. годину „Школског Листа“ умољавамо све српске црквене општине, као и политичне општине, у којима се налазе српске школе, и сву господу учитеље и учитељице да потпомогну издавање овога листа претплатом још за идућу годину, а досадање велеуважене сараднике и остале књижевнике наше да својим умним радовима у помоћ „Школском Листу“ притеку.

„Школски Лист“ ће и од сада остати прави и искрени заступник интереса православне српске вероисповедне школе и српског

учитељства и примаће радо све ваљане чланке о васпитању и настави, који нису о опреци са начелима наше свете вере и народности српске.

„Школски Лист“ излазиће једанпут у месецу.

Претплата му је на целу годину 1 фор. 50 новч.

Господа учитељи, којих је плата мања од 400 фор. и богослови и приправници могу добити лист у пола цене т. ј. за 75 новч. Нови претплатници за 1898. годину добијају потпуни примерак „Школског Листа“ од 1897. године за 60 новчића.

Ко нам пошље новце за пет претплатника добијаће лист на дар.

Ко не жели листа држати, нека нам одмах први број безплатно врати, да би се знали за у будуће равнати.

У Сомбору, 27. Децембра 1897.

Никола Ћ. Вукићевић,

уредник и издавањел „Школског Листа“.

ШКОЛА И ПОЛИТИКА.

Листак из социалне педагогије.

Разне конфесије и политичке странке у западној Европи увиделе су већ поодавно значај школе по религиозан и социално-политички расположејај у животу народа, како у прошлости тако и у будућности, те се увек и у свима државама водила и води непрестано жестока распра о школи. Како конфесије тако и политичке странке теже за тим, да ту велеважну установу људског културног живота у своју сврху употребе, како би лакше и брже своје жеље оствариле. Да како да такм рачун није погрешан, јер које се идеје у младежи укорене, без двојбе да доносе и жељена плода. У општем интересу ми би морали жалити ону народну управу, која не би имала толико снаге, да школу из тог вртлога ослободи и спасе. Под слабом управом, виђамо ту најдрагоценију установу народну, школу, предметом политичке трговине разних друштава и политичких странака. Први поглед на школски законик казује нам право државе на школу, јер се од исте захтева да одгаја ваљане држављане, свесне грађане. Из тог пак следи, да је и држава у властном свом интересу позвана и дужна, да задовољи свим праведним захтевима свих својих грађана без разлике, а то чини када пазм да се сваки у свом народносном духу образује и одгаја.

Школа има дакле у партајској трзавици наших дана, не само знатну, но често и судбоносну улогу. Сви без разлике стајемо у неке политичке редове, те школу као војници тврђаву претварамо у развалину, бомбардујемо је. Жалосно је то стање не само по школу, но и по народ сам. Плод тога нам је с дана у дан пред очима: једностраност, непонустљивост, несношљивост, заблуда! Школа би имала да буде народу таква светиња, да не допушта, да је она лопта, са којом се титрају разна друштва и политичке странке. Школа има да даде спољашње уједињењем народу и ово унутрање јединство, те хармонију духа и воље, којом управо постаје народ једнолична целина, угледан и моћан. Ту највишу задаћу своју може школа само тада постићи, када она буде заштићена од сваке једностране намере; када буде стала на чисто педагошко становиште ком је тесло: „Ником за вољу, ником за жао, само целини у прилог!“.....

Свим силама мора се тежити, да се од школе укљони сваки тенденциозан уплив, страначка, конфесијска и народносна омразица, која наших дана све свише и више маха узима, те нас тако у непријатној светлости приказује. Школа, као узвишена културна човечанска установа, треба да је надахнута оним идејама, које нас све људе спајају, а које нам је у аманет дао, наш хришћански узор — Исус Христос.

Школа ће само тада бити права животна потреба, када буде неговала елементе, који нас једне за друге вежу и спајају. Да би школа пак у том правцу свој делокруг развијала, мора она да буде неутрално земљиште, на ком ће се младеж душевно облагорођавати, навикавањем на све што је лепо и добро, што води општем благостању и напретку. Ту се мора још у пријемљиву младу душу улили одушевљеност за истину и гнушање за неупутно деловање. Ту се мора себичлуку и лукавом удварању, чиме наше време тако обилује, корен сасећи. Благослов таквог рада указати ће нам се тим, што ћемо се тако опет упознати и разумети.

И ако школа има да схвати политички расположејај у земљи, ипак она не сме бити поприштем политички странки, мржњом распаљени. Таквој политици нема места у школи!... По себи се разумева, да школа уз идеалну, има своју и реалну сврху. Она мора будуће генерације да спреми за практичан живот, да их упути на дужности и права тога живота. То је ето она тачка, где школа

долази у додир с политиком, али опет ни у каквој другој намери, по ли, да задовољи истини.

Између држављански права најважније је изборно право, јер се њиме упливише на политичке одношаје земље, а тиме се обвезују држављани да свом снагом раде за опште добро, дакле за добро целине. — Када би школа отпустила своје питомце без да их упозна са тим правом, односно са том дужношћу, кад би их у том погледу оставила без да си знају помоћи, дакле тотално у тами незнања, она би свој задатак брзо испунила. — Казали смо да школа не може нити сме да служи буди којој му драго политичкој странци. Али једно не само да треба, него мора школа да поради. Она мора у младежи да побуди разумевање за културни живот наш. Она мора да покаже да ми у том животу сматрамо и уважавамо резултат нашег историјског постања, развијања и напредовања, које није окончано, но непрестано тече. Она мора врх свега тога да покаже органску везу света, т. ј. да цео човечји живот на земљи није ништа но један само потез у том великом нашем напретку и историјском развићу, ком је сврха да божанске мисли у нашој природи оплемени, усаврши и оствари. — Богодана средства за образовање у том смислу су повесница и природне науке. На жалост се ове науке, које воде човека правој мети његовој, у школи још нити у довољној мери, нити у правом смеру не примењују.

Тако спремна младеж одиста би изборно право и поносно обављати знала. Она би знала поштовати и уважавати оно, што је постало; а знала би да поради и на оном, што треба да буде.

Славни енглески државник Lord John Russel вели: „Јавна школа одгаја карактер. Она доводи дечака из очинске куће, где је био размажено љубимче, где му се брбљавост примала за досетљивост, упоретво за душевну величину; на место, где узима положај, који одговара правој снази и даровитости његовој. Је ли намрштен, не узима се на ум; је ли срдит, добије ћушку. Тако се спрема његов карактер за ћушке у каснијем животу, као борбом умореног правника, посланика, војника. Али је то далеко важније од свег пуког знања. Многи су људи побрали своје знање тек у двадесетим годинама свога живота, али их је мало, који су свој карактер променили, кад су већ двадесет година стари били....“

Где је та школа, која би овде наведене захтеве успешно обављати могла? Она се мора да створи!... Њу створити први је и најважнији корак за постигнуће задовољавајућег стања. Добра

воља лако ће и овде згодна начина наћи. Предрадије су већ почете — и само ваља прећи делу.

„Non scolae sed vitae“, казали су нам већ Латини. Школа мора дакле у свему бити уређена према савременим потребама у животу. Цели јавни живот наш се за задњих 50 година знатно изменио. Школство се такођер разгранало и проширило; али се идеја народне школе кристализовала, и одржала увек на висини времена. Времена су пролазила; али ту идеју нису ни уздрмала, камо ли разорила. Школа се само према времену модификовала.

Видело се, да је образовање јединострано, да оно шири знање, да развија више ум, а *индивидуално васпитање* захтева хармоничко изражавање целог човека. Видело се, да је старо доба одгајало човека на узак неки делокруг, а *социјално васпитање* захтева, да се човек одгаја за друштво, за целину. Нервозност, бледоћа, надувеност и остале болести младежи културнога света морају се лечити, те за то *физичко васпитање* захтева телесно здравље, и уноси у школу гимнастику и остале игре. Потреба у животу ниште и вредну руку, па с тога *практичко васпитање* захтева у школи спрему за разне ручне радове и домаће послове.

Како видимо наставна грађа узима у обзир науку о здрављу, економију и науку о праву и дужности држављана. Сви ти захтеви не руше, но надозиђују наше садање школско стање. По себи се разуме да би управа школска, која би у том правцу могла да делује, морала бити основана на чисто научно-педагошком принципу, а учитељство слободно, ваљано, уважено, па да како и достојно награђено.

Доста је ето рада пружено сваком на просветном напретку свога народа, и само још треба праве воље.

Митровица.

Радивој Поповић.

УЧИТЕЉСТВО ОСНОВНИХ ШКОЛА У РУСИЈИ.

Бавећи се прошлога лета и јесени у Русији, нисам пропустио ма и површно да се упознам са стањем руских основних школа, а напосе учитељства у поменутих школама. Према истакнутом чланку рад сам да упознам и поштоване читаоце са стањем руских учитеља на основним школама. Узгред морам напоменути нешто и о самим основним школама.

Настава у Русији до данас још није обавезна. Закон само толико вели, да су родитељи дужни својој деци добро васпитање

дати, а којим путем и начином, да ли посредством јавне или приватне обуке, то се оставља родитељима на вољу. Према томе ко издржава школу и оне се деле на: *црквено парохијске, на земске, и на школе министарства просвете.*

Црквено парохијске школе издржава парохија дотичне цркве при којој је школа установљена, учитеља поставља, и у сваком погледу школом управља, духовна власт (училишни савет, који се налази при консисторији). У најновије време издаје државна каса св. Синоду, значајну своту на потпомагање школа ове врсте. (Поменути свота износи преко милијон рубаља.)

Земске школе издржава *земство*, и ове школе по најбоље одговарају циљу и задатку, којему треба школа да служи. По броју ове су школе најраспрострањеније у Русији.

Веома малени број школа издржава се министарством народне просвете, које у сваком погледу потпадају под старање министарства.

Осим ових врста основних школа, постоје још ниже, тако зване *школе грамотности*, у којима се само учи читати и писати; али ове се школе не могу ни убројати у ред осталих основних школа, пошто су веома примитивног уређења.

Школе се деле на једно- и двокласне; у првима траје учење две године, а у другима три и четири. Последње се сматрају као више основне школе.

У једно- и двокласним министарским школама плата је учитељима 330 рубаља годишње са станом, што је према овамошњој скупоћи веома мало.

У школама које земство издржава (изузев петроградско и московско земство као најбогатије,) свуда је учитељска плата мања од наведене плате у министарским школама. Подаци из године 1885. сведоче, да је поменуте године у новгородској губернији било учитеља с платом од 120 рубаља, а средња плата за учитеља износила је своту од 268 руб., а за учителицу 222 рубље годишње. У казанској и орловској губернији такође је просечна учитељска плата износила своту од 120—300 рубаља годишње. Херсонско ујездно (среско) земство, одредило је, године 1884. да учитељи њихова среза при ступању имају плату од 350 руб., а после петогодишњег службовања 400 руб. након пак десетогодишње службе 450 рубаља. Московско ујездно земство определило је, да се учитељима у току од дванаест година службе даје четири пута повишица од 50 руб. тако да се основна плата од 300 рубаља за то време повиси на

500 рубаља годишње. — Петроградско ујездно земство определило је 1. јануара 1884. године, да минимална плата за учитеље нижег образовања у том ујезду може износити 480 рубаља, а за оне учитеље који су свршили потпуну гимназију с испитом зрелости, учитељску семинарију или виши педагошки курс, да буде минимална плата 600 рубаља. У току од 15 година, да им се издају квинквенали од 80 руб., тако да се првима плата повиси до 720 рубаља, а потоњима до 840 рубаља.

Што се тиче награде учитеља и учитељица из црквено-парохијским школама, признати се мора, да је иста тамо најјадније. Плате су у опште скоро неуређене, и учитељи их врло неуредно примају.

У опште материјално стање руских учитеља је веома јадно. Велики број учитеља се не жени због сиромаштва, с тешком муком може да набавља стручне књиге и часописе који су му ради усавршавања преко потребни, а о каквим излишностима или раскоши не може бити ни спомена. Руски учитељ није осигуран за случај болести или старости пензијом. Ако се разболи и болест дуже времена потраје он губи своје место без икаква права, да га после поново добити може. То исто бива и са изнемоглим и у учитељском раду остарелим учитељима.

Да би што јасније преставили јадно стање руског учитељства, саопштићемо овде једно „*обрашчење к товаришчом*“ које је поводом смрти једног учитеља наштампано било у часопису „Руски народни учитељ“, бр. 2. од 1893. године. Ево шта се у њему говори: „12. јануара 1893. године неумолими тиф истрже из наше средине једног трудбеника — учитеља аболдујевске сеоске школе Александра Илијина Терешкина, који је иза себе оставио многобројну породицу (жену, шесторо деце и сестру) без икаквих средстава за живљење. Покојник је учитељвао двадесет и две године. По изјави ревизора он је био један од бољих учитеља нашега среза. Браћо! Одзовимо се плачу и вапијама несрећне породице покојникове! Ретка је наша породица, која не би могла предвиђати такову исту страшну будућност. Може бити да ће се и наших породица когод сетити, када се у том нужда појави. Помажући другима — помажемо сами себи“. Држимо да се не може јасније представити јадни и жалосни материјални положај у коме се руски учитељ налази.

Сада ћемо прећи на *правни положај* учитеља. Одмах слободно можемо изјавити, да се и овај не налази у бољем стању од

материјалнога. Над учитељском службом и личношћу влада неопредељеност и својевоља. Учитеља поставља на службу нека извесна власт (од поменутих трију: црквена, земска или министарство), утврђује га у дотичној служби, он не склапа ни с ким никаквих уговора и с те стране изгледа нам, да учитељско звање има *чиновнички* (должносној) карактер. Али кад се ово постављање дубље посмотри, можемо се уверити да руски учитељ ни из далека нема оно што имају други законом призвати чиновници т. ј. он не може имати почасних одличја, могу га из службе вазда и без довољног узрока одустити и нема права на пензију.

Преимућства учитељског сталежа, по једном зборнику, састоје се у следећем: 1. Сва она лица која служе као учитељи, а по својему сталежу (рођењу) могу бити кажњени телесном казном, ослобођавају се од исте. 2. Сва лица која служе као учитељи, а припадају сталежу који је дужан плаћати разне подати (порезе) ослобођавају се од натуралних дужности, скопчаних с дотичним сталежем. 3. Имају олакшицу при војничкој служби. 4. Ослобођени су од уписа у списак заклетих заседатеља. 5) Имају право да могу децу своју бесплатно школовати у мушким гимназијама и прогимназијама министарства просвете, служе ли под дотичном министарском или другом школском влашћу.

Што се тиче *образовања* учитеља, оно је веома различито. Без сведоцбе о учитељској способности не може нико добити учитељску службу. Сведоцбе пак о учитељској способности добијају се по издржаном испиту у учитељским семинаријама. Захтеви за добијање дотичне сведоцбе веома су незнатни. У опште тражи се знање из оних предмета и у оном обиму у коме се исти предају у *градским* парохијским школама. Из горе реченога следи, да у кругу учитељском можемо наћи људи образованих, који су свршили гимназију, духовну семинарију, учитељску семинарију, а на послетку можемо наћи и простих сеоских момака, који су како тако „с грехом пополам“ што рекли Руси, свршили двукласну земску школу и потоме набавили при учитељској семинарији сведоцбу о учитељској способности.

У црквено-парохијским школама по највише обављају учитељске дужности ђакони уз незнатну, а често и уз никакву плату, свештеник пак обично предаје науку хришћанску.

Узгред ћемо напоменути овде и неке *школске власти* које бдију, над земским и министарским школама, а те су: местни инспектор народних школа; срески предводитељ дворјанства (племства)

срески и губернијски училишни савет и директор народних школа. Свака од поменутих власти може да указује учитељу милост и немилост. Учитеља може, да удали из службе срески училишни савет, може да га реши звања и накнадно то да саопшти среском уч. савету и сам председник дотичног савета и сам инспектор народних школа, а по општем школском закону од 1874. године и губернатор (као наш вел. жупан) има право, да захтева од школских власти, да овога или онога учитеља из каквих год разлога са службе уклоне.

Црквено-парохијске школе у сваком погледу подпадају под духовну епархијалну и врховну св. Синода власт.

Из ових неколико редака, могли су се поштовани читаоци бар у неколико упознати са јадним стањем руских народних учитеља. Уверен сам да се свакоме од њих и нехотице наметало питање, шта руководи те људе, да се у таким јадним приликама, ипак одају учитељевању? Одговор на то питање можемо тражити и наћи једино у срцима, тих мученика рускога народа. *Љубав* према народу и *свето одушевање*, да ону грдну непросвећену масу, бар колико толико изведу из таме незнања на пут светлости, који нам наука указује, јесу главни чиниоци који одводе млађане и ваљане сваге на трновиту стазу учитељског живота и рада; на тешки пут тај полазе они у непоколебљивој нади, да ако и као жртве падну, али ће пасти као борци за просвету свога народа, и њихови гробови служиће за подстрек и другим нараштајима, да још у већем броју сљедују њихову примеру, а кад се тако буде дуго и дуго делало, срећа милога им народа биће осигурана и њихов прах, утрућен делањем на најузвишенијем и најсветијем позиву, преливаће благодарно потомство вином, и за покој душа њихових шиљаће топле молитве Свевишњему, — тада ће се дух њихов радовати и веселити и то ће им бити најдрагоценија награда за подвиге, које су овде на земљи за благо народа свога поднели. — Срећа и напредак народа, јест само те две речи одводе у учитељску службу младе и одушевљене Русе и за то им се мора сваки са дубоким признањем поклонити и из дубине душе их уважавати, као људе, који су кадри прегорети себе и своје благостање, за срећу и благостање друштва у коме живе.

У Сомбору, 27. новембра 1897. године.

Ст. С. Илић.

ЗАКОН О УРЕЂЕЊУ ПЛАТА НАСТАВНИКА СРЕДЊИХ И ОСНОВНИХ ШКОЛА У ЦРНОЈ ГОРИ.

Августа месеца о. г. издао је Њег. Височанство књаз Црне Горе и Брда Никола I. указ, којим су у ред доведене плате свих наставника који службују на средњим и основним школама у Црној Гори. Тај закон гласи :

ЗАКОН

о уређењу плата средњих и основних школа.

А) Наставници средњих школа.

1. Плате наставника средњих школа ове су :

а) Плата од 960 фор. а. вр. ; примају је : професори Богословије, који су редовно свршили Духовну Академију ; професори Учитељске Школе и Гимназије, који су, свршивши факултет, већ и професорски испит положили ; садашњи професори, који су Највишим указом као такви постављени.

б) Плата од 600 фор. а. вр. ; примају је супленти Гимназије и Учитељске Школе, који су свршили стручни факултет.

Супленти постају редовни професори Највишим Указом, на предлог Министарства Просвјете, после вишегодишње најревносније службе и сталнога врло доброга успјеха у школи.

в) Плата од фор. а. вр. 400. ; примају је : учитељи вјештина и језика, који нијесу обавезни предмети.

2. Плата наставника средњих школа периодично се повишује ; прва је повишица почетком шесте године фор. 120 ; друга је повишица почетком једанаесте фор. 120 ; трећа је почетком шеснаесте фор. 150 ; четврта почетком двадесет прве фор. 150 ; пета почетком двадесет шесте фор. 200 ; шеста почетком тридесет прве фор. 110 и седма почетком тридесет шесте фор. 110 а. вр.

3. Повишица учитељима је, као и учитељима основних школа.

4. Наставници средњих школа имају пензију по закону о чиновницима грађанскога реда.

5. Наставник губи право на повишицу у оном периоду, у ком би слабо владање и слаби успјех у школи показао.

Б) Наставници основних школа.

6. Прва је учитељска плата 360 фор. а. вр. и стан, огрјев и башча. Ову плату имају учитељи, који су редовно свршили четири разреда основне школе, најмање четири разреда гимназије, учитељску школу на страни или Богословско-Учитељску на Цетињу, најмање са добријем успјехом.

У ови ред долазе и учитељице, које су редовно свршиле шестогодишњи течај у Институту Царице Марије на Цетињу и примили диплом за учитељицу, и оне, које су на страни свршиле учитељску школу.

б) Друга је плата учитељска фор. а. вр. 324 и стан, огрјев и башча. Ову плату добијају учитељи, који су редовно свршили четир разреда основне школе, шест разреда Призренске Богословије. У ови ред спадају и они садашњи учитељи, који су свршили цетињску Богословију прије установљења Гимназије. Учитељи овога реда унапређују се на плату првога реда својом

заслугом по предлогу Главног Школског Надзорништва Министарства Просвјете.

7. Редовнијем учитељима и учитељницама, гдје се увиди потреба у некијем градовима, због скупоће и њиховога друштвенога положаја, даје се годишњи додатак, који ће с платом изијети сто цекина.

8. Садашњи учитељи, који немају ону школску спрему, која се у 6 чл. тражи од редовнога учитеља, привремени су учитељи.

Привремени учитељи и плате привременијех учитеља престаће да постоје, када све школе добију редовне учитеље.

9. Садашњи привремени учитељи дијеле се према школама, коју су свршили, у четири реда са овијем годишњијем платама, уз стан, огрјев и банчу: а) фор. а. вр. 300; б) фор. 280; в) фор. 240; г) фор. 200.

10. Привремени учитељи се унапређују са ниже на вишу плату привременијех учитеља, када то заслужи примјернијем владанјем, сталнијем трудом, врло добријем успјехом своје школе, и кад га по томе Гл. Шк. Надзорништво предложи Министарству Просвјете за унапређење.

11. Привремени учитељи првога реда могу постати стални учитељи, када положи испит пред испитном комисијом, коју одређује Министарство Просвјете.

12. Редовни учитељи основнијех школа добијају периодичне повишице свакијех навршенијех пет година: учитељи првога реда по 60 фор., другога реда по фор. 50.

13. Редовни учитељи основнијех школа добијају пензију по закону о чиновницима грађанскога реда.

14. Привремени учитељи немају права на пензију, а кад полагањем учитељскога испита постану редовни, рачунају им се у службу и оне године, које су провели као привремени учитељи.

15. Учитељ, који буде на својој кући, добија фор. 50 мање плате.

Ако се више мјештана пријави за то мјесто, привјенство има онај, који је боље владање и бољи успјех у школи постигао.

16. Учитељ губи право на повишицу у оном периоду, у ком би слабо владање и слаби успјех у школи показао.

Цетиње, 12. Августа 1897.

Број 860.

МИНИСТАР ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ДЈЕЛА

В. Симо Поповић.

НЕКРОЛОГ.

† **Петар Грујић** и супруга му **Милица** рођ. **Милошевић**, родитељи високопреосвештеног епископа горњо-карловачког господина **Михаила**, преселили су се у вечност, и то покојница 13. (25.) децембра, а покојник 14. (26.) децембра. Покојник је учитељавао пуне 42 године у Горњој Крајини у местима Млиноги, Бовићу, Краљевчанима, Петрињи, Двору и Мајуру, а последње дане живота провео је умировљен у Петрињи. Био је узор савесна учитеља и родитеља

и уживао свуда опште поштовање. Уз велико саучешће корпорација и грађанства сахрањено је обоје у светониколајевском гробљу потрињском. Ожалошћеном благодарном срцу и племенитој синовљој души Његова Високопреосвештенства нека је медем и оно живо саучешће, којим Његова пространа и Њему тако одана дијецеза, заједно са свима многима изван ње, дели Његов синовљи бол. Честитим покојницима нека је лака земља и вечни спомен!

„С. С.“

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Женска учитељска школа у Горњем Карловцу. У женску учитељску школу горњо-карловачку на почетку 1897/8. шк. године уписао је 59 ученица, и то: У I. разр. 10 православних, 8 рим. кат., свега 18. У II. разр. 10 православних, 3 рим. кат., 1 еванг., свега 14. У III. разр. 7 православних, 5 рим. кат., свега 12. У IV. разр. 11 православних, 4 рим. кат., свега 15. Свега 59. — По вери: православних 38, римокатоличких 20, евангеличке 1. Свега 59. — По завичају: из Хрватске 42, из Славоније 4, из Далмације 1, из Угарске 2, из Фијуме 1, из Босне 7, из Истрије 2. Свега 59. — По занимању очевом има кћери: чиновника 21, обртника 13, трговаца 8, професора и учитеља 7, официра 5, свештеника 2, земљоделца 2, лечника 1. Свега 59.

Јубилејум. Почетком месеца децембра по нов. кал. прославио је четрдесетгодишњицу свога службовања земаљски школски надзорник краљевине Хрватске и Славоније г. *Јосип Стинетић*. Он је уједно и председник Хрватског педагошко-књижевног збора. Г. Стинетић је започео службовање као учитељ основних школа, и усавршавајући себе које саморадио, које похађањем педагогијума у Бечу, заузео је одлично место у државној служби. Честитамо! — 1. новембра по ст. кал. прославио је четрдесетгодишњицу учитељске службе на основним школама госп. *Дамјан Тодоровић* учитељ у Шапину (у Србији код Пожаревца). Том приликом га је краљ Александар одликовао за ревносно службовање орденом Св. Саве, а министар просвете г. Андра Ђорђевић саопштавајући му то честитао му је славље и изразио му је своју захвалност на многогодишњој искреној служби отаџбини. Живео!

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Мојим велеуваженим пријатељима и поштоватељима, који су ми крсно име Св. Оца Николаја и имен-дан мој ове године честитали, захваљујем на пријатељском сећању, и желим им свака добра.

У Сомбору, 20. Децембра 1897.

Н. Ћ. Вукићевић,

српских учитељских школа сомборских управитељ
и заменик гл. школског известноца.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.